

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Hakan Yavuz

YORUMNAME - I

**TÜRK'Ü
BİLMEK,
TÜRK'Ü
SEVMEK**

Hakan Yavuz
YORUMNAME - I

TÜRK'Ü
BİLMEK,
TÜRK'Ü
SEVMEK

Bu kitap, yazarı tarafından
pdf biçiminde çoğaltılmış ve
e-kitap okurlarına hediye edilmiştir.

Hakan Yavuz
YORUMNAME -I- Türk'ü Bilmek, Türk'ü Sevmek

© Hakan Yavuz, 2008

Birinci Basım: Şubat 2008

Baskı Hazırlık ve Kapak Düzenleme:
BTR - Bilgi Tanıtım Reklam - Silivri
0212 - 728 15 34

Baskı ve Mücellit:
Cem Matbaası - Çorlu
0282 - 685 45 83

Dağıtım ve Sipariş:
0212 - 728 15 34
0554 - 230 42 80

Kütüphane Bilgileri
Yavuz, H.

Yorumname-1- Türk'ü Bilmek, Türk'ü Sevmek
1-Toplumbilim 2-Türk tarihi 3-Türk Dünyası 4- Güncel Siyaset

ISBN: 9944-0267-0-3

İletişim:
Hakan Yavuz : 0554 - 230 42 80
btrhakan@hotmail.com

Hakan Yavuz
YORUMNAME - I

**TÜRK'Ü
BİLMEK,
TÜRK'Ü
SEVMEK**

TÜRKLERİN TARİHİ
PASİFİK'TEN AKDENİZE 2000 YIL
JEAN-PAUL ROUX
ÜZERİNE YORUMLAMA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	06
-------------	----

BİRİNCİ BÖLÜM: TÜRKLERİN TARİHTEKİ YERİ

1- TARİHİN BAŞROL OYUNCULARI	08
2- TÜRKÜN TANIMI.....	13
3- TÜRKLERİN KÖKLERİ	18
4- DOĞUŞ EFSANESİ	21
5- TÜRKLERİN FİZİKSEL TASVİRİ	25
6- TÜRK, TÜRKÇE KONUŞANDIR	28
7- TÜRKÇE	33

İKİNCİ BÖLÜM: TÜRKLERİN SAVAŞÇI ÖZELLİKLERİ

1- ÖN YARGI ZİNCİRİ: BARBARLIK	47
2- HEM SAVAŞÇILAR, HEM DE 'ÇEVRECİ'	49
3- SAVAŞÇILIK İCATLARI TETİKLEDİ	52
4- ORDU MİLLET	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TÜRKLERİN KÖKLERİ, DALLARI

1- BETON GİBİ TOPLUM	59
2- YAYILMA, KAYNAŞMA.....	61
3- TÜRKÜN DALLARI	65

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: TÜRKLER VE DİN

1- TÜRKLERİN DİNLERİ	91
2- TÜRKLERİN DİNE YAKLAŞIMI	97
3- TÜRKLER VE İSLAM	100
4- TÜRKLER VE İSLAMIN ETKİLEŞİMİ	108
5- TÜRK LAİKLİĞİ: İNANÇÇILIK	128

BEŞİNCİ BÖLÜM: TÜRKLER VE DEVLET

1- TÜRK'E DEVLET GEREK	134
2- İMPARATORLUK KÜLTÜRÜ	139
3- 'YASAK'LI DEVLET	146
4- YOZLAŞAN DEVLET	152

ALTINCI BÖLÜM: TÜRKLERİN TOPLUMSAL ÖZELLİKLERİ

1- GÖÇEBE KÜLTÜRÜ	157
2- KÜLTÜREL ETKİLEŞİM	165
3- KADININ YERİ	168
4- YÜKSEK DEĞERLER	172

YEDİNCİ BÖLÜM: TÜRKLER VE UYGARLIK

1- UYGARLIK HAVZASI	179
2- UYGARLIĞIN ÖNCÜLERİ	187
3- DORUK NOKTASI.....	191

SEKİZİNCİ BÖLÜM: TÜRKLER VE BATI

1-HAÇ VE HİLAL	198
2-BİZANS OYUNU	202
3-İNEBAHTI TÜRKÜN BAHTI	204
4-İKİ YÜZYILLIK DİRENÇ	213

DOKUZUNCU BÖLÜM: TÜRK BİRLİĞİ

1- YEDİ DEVLET TEK MİLLET	216
2- TÜRK DÜNYASI.....	219
3- DÜNYAMIZ	222

SONSÖZ	226
---------------------	-----

EK: 1 - Divânü Lugâti't-Türk	227
---	-----

EK: 2 - Jean-Paul Roux	229
-------------------------------------	-----

ÖNSÖZ

Bu kitap bir Yorumname'dir. Bu isimdeki ilk kitaptır. **Jean-Paul Roux; “Türklerin Tarihi-Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl”** adlı bir eser hazırlamış. Kitabın Fransızca olan aslı, 1984 yılında basılmış. Türkçe çevirisi, **Prof. Dr. Aykut Kazancıgil** ve **Lale Arslan-Özcan** tarafından yapılmış ve aynı adla 2004 yılında yayınlanmıştır.

Bu eseri 2007 yılının Eylül ayında okudum ve bir Yorumname hazırlamaya karar verdim. Amacım; Roux'un sunduğu tarihsel verileri, günümüz Türk toplumunu anlamak için faydalı olacağını düşündüğüm çerçevede ve altını dikkatlerden kaçamayacak ölçüde kalın bir şekilde çizerek, okuyucuya aktarmaktı. Kitap içinde kimi verilerin fazlaca tekrar edilmiş olması, bu nedenledir. Çalışmanın kapsamını; tarihsel verilerle, Türk toplumunun kültür dokusunu incelemek olarak özetleyebiliriz. Örneğin, Türkçe'nin Türk toplumunda oluşturduğu dokuyu bilmek; Türk kimliğini silme çalışmalarının neden öncelikle dil üzerinde yoğunlaştığını anlamayı ve tedbirler geliştirmeyi kolaylaştıracaktır.

Çalışmamı, sözünü ettiğim kapsamın ışığında değerlendirdiğimde, yeterince özgün düşünce dizelerinin oluştuğunu ve ortaya size sunabileceğim bir kitabın çıkacağını gördüm. Kitapların, içindeki fikirler nedeniyle canlı dokular gibi olduklarını düşünüyorum. Bu kitabın birkaç yıl sonra, daha da yetkinleşeceğini ve derinlik kazanacağını kestirebiliyorum. Fakat bir aşamada, fikriyatımı toplumla paylaşmam gerekiyordu. Zamanının

TÜRK'Ü BİLMEK, TÜRK'Ü SEVMEK

geldiğini düşündüm ve böylece bu kitabı yayınlama cesaretini buldum. Artık kitap elinizde, okunmasının ufuk açıcı ve faydalı olacağına inanıyorum. İç sayfalarda; Roux'un kitabından yaptığım alıntılar koyu siyah vurgulanmış ve isteyenlerin kaynak kitapta aynı noktalara ulaşabilmelerini kolaylaştırmak için, yanlarında sayfa sayıları belirtilmiştir.

Roux, sanki bir seyyah gibi, Türk tarihi üzerine ilginç bir yolculuğun güzergâhını belirlemiş: Adeta çay molası verilecek yerleri, tırmanılacak tepeleri, inilecek vadileri, su içilecek dereleri, koklanmadan geçilmeyecek çiçekleri, konuşulacak yerlileri, konaklama seçeneklerini, kısacası; keşfedeceğimiz her şeyi, en lezzet verecek şekilde ve titizlikle yol haritasına işlemiş. Ben üstadın belirlediği güzergâhta bir yolculuğa çıktım. Görevimi; aynen bir gezi rehberininki gibi, gördüğüm her noktayı, keşfettiğim her ayrıntıyı, Yorumname okuruyla paylaşmak olarak belirledim.

Güzergâh aynı olsa bile, yorum nedeniyle her yolculuğun tadı, lezzeti, kıvamı farklı olacaktır. Ben, **'Yorumname-I- Türk'ü Bilmek, Türk'ü Sevmek'** adlı kitabın, Türklerin Tarihi adlı güzergâhta kendine özgü, farklı tadı olan bir yolculuk olduğuna inandım.

Taktir, sizindir.

Hakan Yavuz
Silivri, 19 Ocak 2008

BİRİNCİ BÖLÜM TÜRKLERİN TARİHTEKİ YERİ

1 - TARİHİN BAŞROL OYUNCULARI

Dünyayı bir sahne, tarihi de üzerinde oynanan bir tiyatro eseri gibi kabul edersek; Türkleri başrol oyuncusu olarak adlandırmak, kaçınılmazdır.

Roux bu gerçeği şu sözlerle özetlemektedir; **“Türklerin insanlık serüvenindeki rolü temel nitelikte olmuştur. Bu nedenle de bu serüveni onlara büyük bir yer ayırmaksızın anlatmak hemen hemen olanaksızdır.”**(s:18). Aynı görüş ünlü tarihçimiz İlber Ortaylı tarafından da paylaşılmakta ve tarihte Türklerin dahil olmadıkları bir zamanı ve yeri düşünmenin neredeyse imkânsız olduğu ifade edilmektedir.

Ancak tarihin başrol oyuncusu Türkler hakkında bildiklerimiz son derece yetersizdir. Bu sıradan bir tarih meraklısının yanı sıra, uzmanlaşmış tarihçiler için de geçerlidir. Türk tarihinin görünümünü, üzerini sis kaplamış bir ormana benzetmek mümkündür. Ormanı az çok görebiliyor, el yordamıyla hissedebiliyoruz. Fakat ayrıntılarını bilmek, derinliklerini algılamak kolay olmuyor. Tarihimiz üzerindeki sis, “tarih bilgisi” diyerek oluşturulmuş. Tarih bilmek adına sahip olduğumuz bilgi yığını, neredeyse bir önyargı zincirini, yani burada sözü edilen sisli görüntüyü ortaya çıkarmış. Roux şöyle yazıyor: **“Türkler hakkında sandığımızdan çok şey biliyoruz, ama bu bilgileri birbirine bağlayan bağlardan yoksunuz.**

Okulda öğrendiklerimizden aklımızda kalanlar, Haçlı Seferine Kutsal Toprakları onların ellerinden kurtarmak için girişildiği; Türklerin 1453'te Konstantinopolis'i ele geçirdikleri...”(s:21).

Toplumsal derinliklerine inilmemiş bilgi yığını, yani Roux'un ifadesiyle bilgiler arasındaki bağlardan yoksunluk, kaçınılmaz olarak bir sis perdesi oluşturuyor. *'Türkler 1453'te İstanbul'u fethettiler. Türkler fetihçidir'* denir. Bilgi doğrudur fakat irdelenmez. Örneğin şu soru sorulmaz: Peki ama neden fetihçilerdir? İşte sis perdesi bu tür sorularla dağılacak, Türkler hakkında sahip olduğumuz bilgiler, bu sorularla birbirine bağlanacak, sis zamanla, azda olsa yoğunluğunu kaybedecektir. Tarihi anlamak, tarihin kendisi kadar uzun bir zaman alacak gibi görünüyor. Olsun. Biz karınca karınca ufak bir yorumu, bir köşeye kayıt düşmeye devam edelim.

Roux, Türklerin başrol aldığı tiyatro eserinin süresini iki bin yıl olarak görüyor ve sahneyi, yani coğrafyayı şöyle tarif ediyor: **“Türkler, insanlık tarihinde Pasifik'ten Akdeniz'e, Pekin'den Viyana'ya, Cezayir'e oradan Troyes'e uzanan iki bin yıllık tarih demektir; kaderleri dünyanın tüm eski halklarının kaderiyle harmanlanmıştır; ve tarihimizdeki pek çok büyük olayda, biz bilmesek de onların payı yada etkisi söz konusudur.”(s:23).**

Türklerin tarihi böylesine etkilemelerini; sanki ilahi bir kuvvetin çizdiği bir yazgı gibi ifade edebiliriz. Roux, Türk tarihinin en önemli başvuru kaynaklarından biri olan

Divânü Lugâtî't-Türk'e dayanarak çok önemli tasvirleri göz önüne çıkarıyor: “**Karahanlı Mahmud el-Kaşgari gururla şöyle yazdığı zaman ancak bir öngöründe bulunuyordu aslında: 'Talih Güneşinin Türklerin Burcunda doğduğunu ve Cenab-ı Hakk'ın Türk Hakanlığını Göğün felekleri arasına yerleştirdiğini, onlara “Türk” dediğini ve Egemenlik verdiğini, onları çağın hakanları yapıp dünyaya hükmetmenin dizginlerini ellerine verdiğini, Onları tüm beşeriyete memur ettiğini, Doğruluğa yönelttiğini, onlara katılanları ve onlar adına çabalayanları güçlendirdiğini böylece istedikleri her şeyi elde ettiklerini ve çapulcuların rezilliğinden kurtulduklarını idrak ettim.'Türklerin kısa bir süre sonra Bengal Körfezinden Akdeniz'e kadar tüm Asya'nın hâkimi olacaklarını sezmiş miydi?'**”(s:222).

Az önce; Türklerin 1453'te İstanbul'u fethettikleri bilgisinin ve Türkler fetihçidir tasvirinin ardından “**Peki ama neden?**” sorusunu sormuştuk. Kaşgarlı Mahmûd'un “**Cenab-ı Hakk'ın Türk Hakanlığını... tüm beşeriyete memur ettiğini,**” söylediği ifadeyi tam olarak anlamak için, Türklerin tarihte ve günümüzde sahip oldukları toprakların dünya haritası üzerindeki konumuna bakmak, yeterli olacaktır. Bugün Türkiye Cumhuriyeti'nin yaşadığı sorunların pek çoğunun, bulunduğumuz coğrafyanın öneminden kaynaklandığı tespitine katılmayanımız var mıdır? Yani Kaşgarlı'nın deyimiyle; ifa ettiğimiz “**beşeriyete memur**” olma görevinin doğal sonucu olan yüksek zahmetler değil midir, yaşananlar?

Böyle bir göreve layık görülmek için; söz konusu

TÜRKLERİN TARİHTEKİ YERİ

olan ister bir insan, isterse bir toplum olsun, zeka, deha, mücadele azmi, biraz da şansa sahibi olması gerekmez mi? Roux da, aynı kanıda: **“İki bin yıl boyunca Türklerin dehalarına pek çok kez tanık olduk... Türklerin şanslı olmadıklarını söyleyemeyiz. Türkiye stratejik önemi çok büyük olan boğazları elinde bulundurmaktadır. Avrupa ile Asya'nın birleşme noktasında bulunan Türkiye iki kıta arasında bir köprüdür ve laik, Avrupalı ve Müslüman bir cumhuriyet olarak önemli bir konumdadır ve bu konumu sürdüreceğini umuyoruz.”**(s:485).

Burada durup, Kaşgarlı Mahmûd'un adeta şiirsel bir vurguyla dile getirdiği tasvirleri bir kez daha tekrarlayalım:

- 1- Burçlarında talih güneşi doğan Türkler,**
- 2- Cenab-ı Hakkın “Türk” adını verdiği ve Hakanlıklarını göğün felekleri arasına yerleştirdiği Türkler,**
- 3- Cenab-ı Hakkın Egemenliği ve dünyaya hükmetmenin dizginlerini ellerine verdiği Türkler,**
- 4- Cenab-ı Hakkın tüm beşeriyete memur ettiği ve doğruluğa yönelttiği Türkler.**

Kaşgarlı'nın İstanbul'un Fethinden 380 yıl önce yaptığı bu tasvirlerin anlamı; belki Konstantinopolis, Fatih Sultan Mehmed Han tarafından fethedilmese, bizler tarafından pek fazla anlaşılamayacaktı. Ancak Roux'un, Konstantinopolis'in fethedilmesi hakkında aşağıda yazdıklarını, Kaşgarlı'nın Türklere yaradan tarafından verilmiş kutsal özelliklerin tasviri ışığında okuduğumuzda, **“tüm beşeriyete memur”** edilen Türklerin, tarih içersindeki yerlerini anlamak daha bir kolaylaşıyor.

içersindeki yerlerini anlamak daha bir kolaylaşıyor. **“Müslümanların Muhammed tarafından söylendiğine inandıkları, belki de yakıştırma olan eski bir sözü vardı: 'Konstantinopolis elbet fethedilecektir. Onu fetheden kumandan ne güzel kumandan, fetheden asker ne güzel askerdir.' Bu sözler zaferin ardından Ayasofya'nın kapısına yazılacaktır. Bu zafer peygamberin istediği ve beklediği şeydir, bu nedenle kutsaldır.”**(s:349).

Özetle; **“tüm beşeriyete memur”** edilen Türkler, tarih sahnesinin küçük bir penceresinden bakıldığında bile, kutsal bir görevi yerine getirmiş bir kavim olma gururunu taşımaya hak kazanıyorlar. Ancak her kutsalın, şerden gelen saldırı ve tacizle karşılaşması gibi, Türklerin yerine getirdikleri bu kutsal görev de, kendilerine karşı önyargı duvarlarının örülmesi için yeterli bir sebep oluyor. **“Avrupalıların gözünde Türk imgesini tamamen bozan, tüm erdemleri silip sadece kötülükleri bırakan şey Konstantinopolis'in alınışdır.”**(351).

O günden bu güne, önyargı duvarı öylesine yükseltildi ki, taş üstüne taş koyar gibi, öylesine önyargı üstüne önyargı konuldu ki, “Türk” adı; bırakınız Batıyı, kendi toplumumuzda dahi kötü karşılanan bir imgeye dönüştü. **“Anadolu geri kalmışlığa terk edilmiş durumdaydı ve XIX yüzyılda, İstanbul lehçesinde 'Türk' sözcüğü 'dağlı,' 'kaba,' 'geri kalmış köylü' yan anlamlarını da getiriyordu.”**(s:432).

“Osmanlı İmparatorluğu yada Osmanoğullarının Türk sözcüğünü küçümsemesi, bu sözcüğü garip

bir biçimde gözden düşürür. Türk sözcüğü XIX yüzyılda köylüyü, kaba saba olan kişiyi anlatmak için kullanılmıştır. Ve Türk sözcüğü ancak yeniden, Fransız Devrimi taraftarları, doğuya milliyetçiliği getirdikleri zaman moda olmuştur. Şair Mehmet Emin Yurdakul kamuoyunun tepkisini çeken, 'Ben bir Türküm, dinim, cinsim uludur' dizesiyle başlayan şiirini söylemek cesaretini gösterdiğinde, milliyetçilik, Osmanlı İmparatorluğunun Hristiyan milletleri tarafından uzun bir süre önce benimsenmişti.”(s:31).

11. Yüzyılda; “**Cenab-ı Hakkın verdiği**” ad olarak tasvir edilen “**Türk**”, 19. yüzyılda aynı toplum içinde, yani bizzat kendi içimizde horlayıcı ve kötü bir tasvir anlamında kullanılıyordu. Aradan geçen sekiz yüz yılda, tarih adını verdiğimiz tiyatro eserinin yorumu Batı tarafından yazılmıştı. Başrolde oynayan bizdik ama, yorumu onlar yazdı. Hem de tüm önyargıları ile...Biz bile, bu önyargıların girdabına çekildik. Köklerimizden koptuk, tarihimize, kimliğimize yabancılaştık. Ta ki; Mustafa Kemal Atatürk ortaya çıkıp; ısrarla Türk'ün erdemlerini hatırlatana, **Türk “çalışkandır, zekidir”** diyene kadar.

Peki ama, gerçekte biz neydik? Nerden gelmiştik, ne yapmıştık? Neden bize, “Türk” denmişti?

2 - TÜRKÜN TANIMI

90'lı yıllarda başlayan Avrupa Birliği'ne giriş çabaları, 19.yüzyıl Osmanlı siyasal iklimini tekrar canlandırdı. “Avrupalılaşıma” hedefi, toplumsal kimliğin

ifade edilmesinde bir karmaşa yaratmıştı. 2005 yılına gelindiğinde, “Türk” sözcüğünün kullanılmasından sakınılır olmuştı. Ancak bu durum sadece, Batı yanlısı “aydın”ların ve siyaset zümresinin davranışından öteye gitmemiş ve kendine toplumsal bir temel bulamamıştı. 2007 yılında gelişen halk hareketi ise, bu duruma açık bir tepki olarak; yürüncesini Türk kimliği ve değerleri etrafında oluşturdu.

Yaklaşık iki yüz yıldır çeşitli evrelerde ve küresel bir ittifak tarafından, üzerine yoğun bir siyasal tahrifat ve toplum-psikolojisi harekâtı yapılan bir kimlik, direniyor ve varlık savaşını sürdürüyordu. Gücünü ise; temsil ettiği ve dünyanın önemli bir coğrafyasına yayılmış bir toplumsal temelden alıyordu. Roux bu temelin “**dinamik**” bir güç olduğunu şu sözleriyle anlatmaktadır: **“Ama ne denli hırpalanmış olursa olsun yine de Türk sözcüğü Türk halkları arasında gerek temel yakınlıklar gerek tarihsel koşulların bir sonucu olarak, kimi zaman Moğollara kadar yayılmış, yalnız duygusal değil, aynı zamanda dinamik, etkin bir akrabalık duygusu yaratır.”**(s:32).

Hem tarihsel derinlik, hem de coğrafi enginlik gibi iki temel öğeye sahip olabilmek şansını yakalamış bu kimlik, nasıl ve nerede doğmuştu? Derelere, ırmaklara, nehirlerle dönüşen büyük kütlenin ilk nüveleri, yani suyun ilk damlacıkları neredendi, kaynak neresiydi?

Bugün elimizde var olan bulgulara göre, Türk adını (Türük şeklinde) kullanan ilk boy, Çinlilerin Tu-men olarak adlandırdığı Bumin Kağan'ın önderliğindeki **Tukyulardır**.

Altay Dağlarında yaşıyorlardı. Ergenekon Destanı'nın konusunu oluşturan bu boy, Orta Asya'da M.S. 552 745 yıllarında hüküm süren ve ilk Türk devleti olan Göktürk Kağanlığını kurmuştur: **“bu boyu önceleri isminin Çince yazılışı olan Tu-kiu'yle (Tu-küe) tanıyoruz. Bu adın içinde ya tekil olan *Türk* yada büyük bir olasılıkla çoğulu olan arkaik (aynı şekilde göz önüne alabileceğimiz *Türküt*'ten ziyade) *Türük* kelimesi gizlidir. Daha sonraları 581 sularına ait bir yazıtın ortaya koyduğu gibi bu sözcüğün Sogdca *Trwk*'tür. En sonunda bu isim gerçek haliyle, Türk yada Türük yazılımla, VIII yüzyıla ait büyük yazıtlarda yer alır. Türk kelimesi ‘güçlü’ yada ‘güçlüler’ anlamına gelmektedir ve hiç şüphesiz bu ifade, kavime yada boyaya ilişkin bir kimlikten değil, siyasal bir örgütlenmeden kaynaklanmaktadır. Bu isim tüm dünyada sükse yapacaktır, çünkü günün birinde Müslümanlar Tu-kiulardan başka boylarında aynı dili konuştuğunu, fark edip hepsine *Türk* ismini vereceklerdir.”**(s:92).

Roux'un yukarıdaki açıklaması içersinden bir cümleyi, altını çizmek ve dikkatinizi çekmek üzere tekrarlıyorum: **“Türk kelimesi ‘güçlü’ yada ‘güçlüler’ anlamına gelmektedir ve hiç şüphesiz bu ifade, kavime yada boyaya ilişkin bir kimlikten değil, siyasal bir örgütlenmeden kaynaklanmaktadır.”** Bu cümle Türk kimliğine ilişkin günümüzde yaşadığımız tartışmalara açıklık getirmektedir. Ergenekon'dan çıkan bir topluluk kendine, **“güçlüler”** anlamında **“Türk”** adını vermiştir. Ancak güç, kavmin fiziki özelliklerinden ziyade, oluşturmayı başardığı siyasal örgütlenmeden gelmektedir.

Bugün sıkça kullandığımız, “birlikten kuvvet doğar” atasözü, işte bu kültürün damıtılmış bir ifadesidir.

Siyasal örgütlenme becerisiyle oluşan bu güç, elbette bir yanıyla da, bu boyun fiziki gücünün de bir sonucudur. Çünkü, bu Türklerin savaşma becerisi; yani iyi ok atma, iyi at binme gibi yetenekleri olmasa, sözlerini kabul ettirme, toplulukları düzene sokma, yani siyasi birliği kurma güçleri de olamayacaktı. Bu konuya ikinci bölümde, Türklerin savaşçı özelliklerini ele alırken tekrar döneceğiz.

Türklerin gücünün kaynağını anlamak için, önce doğanın çetin koşullarına karşı verdikleri yaşam savaşı üzerinde durmak gerekiyor: **“Aslında Türükler, kendilerini 'güçlüler' olarak adlandırmakta haklıydılar. Ülke acımasızdı, koşulları çetindi ve ancak yasalarına uyanlar sağ kalabilirdi. Çünkü bu bölge yükseltisi 1200 ila 1400 metre arasında değişen bir yayladır: büyük çöküntüler ve yüksekliklerden oluşan bu arazide Altay'ın yüksekliği 4600 metreden fazladır, Ötüken'in bulunduğu Hangay Dağlarınıninki 4000 metre, Tannu Ola Sıradağlarınıninkiyse 3000 metreye yakındır. Çok az yağış almaktadır... Kışın soğuk şiddetlidir: sıcaklık -50 C'ye kadar düşer ve o zamanda akarsular ve göller donar... Yazın hava birden çok sıcak olabilir...”**(s:117).

Bir kavramımız vardır: “çetin ceviz”. Kolayca kırılmayan, bezmeyen, yorulmayan; kişiler, rakipler ve hatta spor takımları için kullanırız. Roux'un yukarıda özetlediği çetin yaşam koşullarının, ancak çetin insan topluluklarının ayakta kalmasına müsaade etmesi de, dünyanın bir

TÜRKLERİN TARİHTEKİ YERİ

gerçeğidir. Bu anlamda; böylesine sert yaşam koşullarında varlığını sürdürebilmiş bir topluluğun, kendini “güçlüler” yani Türkler olarak adlandırması, son derece doğal bir sonuçtur.

Türklerin güçlerini, savaşçılıklarından ve doğayla mücadelelerinden aldıklarını söylemek, tek başına yeterli olmayacaktır. Tutulan işin de, toplumun manevi ve fiziki gelişiminde önemli bir yeri vardır. “Aynası iştir kişinin” demiş atalarımız. Tutulan iş, büyük ölçüde kişinin özelliklerini yansıtabilmektedir. Türklerin bir diğer güç kaynağı da; tuttukları işlerdir. Üretimleri yani üreticilikleri, toplumun şekillenmesine damgasını vurmuştur. Ergenekon'da demir madeni işleyen Türkler, örs ve çekici yalnız savaş gereçleri için değil, sanat eserleri için de kullanmakta ve 'demirci' olarak anılmaktadırlar: **“Demirci; bu kelimenin üstünde durmaya değer. Türkler yalnızca hayvan yetiştiricisi olmakla kalmazlar, ürettikleri nefis bozkır sanatı eserlerini şöyle bir düşünürsek aynı zamanda maden işleyicileri olmalarına da şaşırılmamalıyız. Bu sanattaki ustalıkları kendilerine büyümlü bir güç vermektedir; demirci ile Şaman, çağdaş bir Yakut atasözünün dile getirdiği gibi 'aynı yuvadan' çıkmadır. Ergenekon adı verilen ve yüzyıllar boyunca dilden dile aktarılacak olan bir mitte, hapis oldukları dağlardan bir demir madenini eriterek kurtuldukları anlatılır.”**(s:93).

Özetle Türk; üreten, savaşan, toplumları birleştiren ve bu özellikleri sonucunda “güçlü” olan demektir.

3 - TÜRKLERİN KÖKLERİ

Yukarıdaki bir satırlık zet, n-Türkler olarak bilinen Hiong-nuları tasvir etmek için, son derece yeterlidir. Roux'un Hiong-nuları anlattığı şu satırlarda; üretme (yani uygarlık), savaşçılık ve örgütlenme (yani toplumu birleştirme) zellikleri vurgulanmaktadır: **“Koskoca Çin, nüfusu bir buçuk milyonu geçmeyen küçük bir halk topluluğu karşısında titremişti. Üstelik bu küçük halk topluluğu sadece savaşçılardan ibaret değildi, örgütlenme konusunda son derece yetenekliydi ve barbarlığına rağmen bir medeniyete de sahipti.”**(s:63).

Hiong-nuların kökleri; milattan önce tam olarak kesinleşmemiş bir tarihe fakat yeri kesin olarak bilinen bir bölgeye uzanmaktaydı: **“Türkler bilinmeyen bir tarihte Avrasya'nın kuzey bölgelerinde, daha kesin bir deyişle bu bölgelerin en uç doğu noktalarında ortaya çıkmışlardır. Buralarda dimdik göğe yükselen gövdeleriyle kozalaklı çamların doldurduğu, alabildiğine uzanan sonsuz ve muazzam alanlar olarak Sibirya ormanları bulunur.”**(s:50).

Hiong-nuların ataları olarak bilinen topluluğun bir kolu zamanımızdan iki bin sekiz yıl önce yani M.. 8 ve 7. yüzyıllarda Orta Asya'dan Rusya'nın güneyine g edip, Kırım, Kafkasya, Anadolu, Suriye ve Mısır'a kadar uzanan bir uygarlık kuran İskitlerdir. İskit krallığı M.. 2. yüzyılda dağılmıştır. Hiong-nular bu kolların getirdiği bağlantılar sayesinde sadece Sibirya ormanlarına değil, Karadeniz'e, Akdeniz'e ve Helenizme kadar uzanan bir kültür coğrafyası

üzerinde bir uygarlık geliştirdiler. **“Batılılarsa bu halkı sonradan belirsizlikle Hint-İskitler diye adlandıracaklardır... Hiong-nular bir çok çarpışmadan sonra MÖ 177-176 yıllarına doğru Yüe-çileri ezip geçer, hükümdarlarını MÖ 170'te öldürüp, kafatasını İskitlerin de yaptığını Herodotos'tan öğrendiğimiz gibi kadeh olarak kullanırlar.”(s:59).**

İskit ordusunda askerlere giyecek ve yiyecek dışında ücret verilmezdi. Öldürdükleri düşman askerlerinin başını getirince ganimetten pay alırlardı. Hiong-nuların İskitlerle olan bağlarını sergileyen bu *davranış kültürü* benzerliği, arkeolojik kazılarla ortaya çıkan buluntularla da, desteklenmektedir: **“Bütün bu arkeolojik kentler içinde en ilginç Ulan-Bator (Urga) yakınlarındaki Noin Ula'dır. Buz altında kalan *kurgan*'larda, kral gömütlerindeki alışlagelmiş malzemeler dışında pek çok malzeme daha bulunmuştur... Bulunan bazı parçalarda Helenizm etkisi açıktır, buda Karadeniz bölgelerinden getirildiklerini neredeyse şüpheye bırakmayacak bir şekilde ortaya koyar.”(s:64). “Ordos'ta bulunmuş muhteşem metal baston sapları yada levha gibi malzemeler dehalarını kanıtlamaktadır (bu bronzlar onlarınkinden daha yaygın bir medeniyetten, İskitlerin sanatından kalmaydı).”(s:63).**

Türk tarihinin; neredeyse, insanlık tarihini oluşturan temel devrimlerin tarihi olduğunu söylemek, hiç abartılı olmayacaktır. Türkler bir çok devrimin baş mimarı yada tetikleyicileri olmuşlardır. Bu konuya ileride tekrar döneceğiz. Ancak Roux'un aşağıdaki ifadeleriyle, Hiong-

nuların devrimlerinin, tarihin akışındaki etkisini kısa ama öz olarak vurgulamakta yarar var: **“Proto-Türkler tarihlerinin en büyük devrimini ormandan bozkırlara yaptıkları göçle yaşadılar: avcılık ve toplayıcılık uygarlığından yetiştiriciliğe, rengeyiği kültüründen at kültürüne geçtiler. Altaylardaki Pazırık (MÖ V-II yüzyıl)...”**(s:54).

Avcılık ve toplayıcılıktan yetiştiriciliğe geçiş, topluluğun bütün yapısını değiştiren bir devrimdi. Atları evcilleştirmeleri ise; dünyanın gidişatını etkilemiş, Türklerin savaşçı özelliklerinin en temel nedeni olmuştur. **“Çinlilerin binlerce yıldır Hu diye adlandırdıkları bu barbarlar, ... gizemli nedenlere boyun eğerek ki bunlar buzullaşma, aşırı nüfus artışı, açlık, salgındır- hiç durmadan yer değiştirirler; bir ortaya çıkar bir kaybolurlar, kâh bir araya gelip birleşir kâh ayrılıp dağılırlar.”**(s:55). Atlar olmasaydı, bir ortaya çıkıp, bir kaybolmaları, bir araya gelip, dağılmaları hiç mümkün olmayacaktı. Bu özellik, Türklerin savaş alanlarında kasırğa gibi vurmalarını sağlamıştır.

Devrimlerle varılan uygarlık düzeyi ve savaşçı özelliğin ortaya çıkardığı “güç”, daha önceki sayfalarda değindiğimiz örgütlenme, yani toplumu birleştirebilme özelliğini de geliştirmiş ve böylece “güçlüler” yani Türkler, yani: **“Hiong-nular halkları kaynaştırmış, yeni bir göçebe kültürünün temelini atmış ve Altaylıların tüm Yukarı Asya bölgesinde hâkimiyet kurmalarına büyük ölçüde katkıda bulunmuşlardı.”**(s:57).

“Hiong-nu İmparatorluğunun merkezi Moğolistan'ın kuzeyindeki Orhan ve Selenga bölgelerinde bulunuyordu. Daha sonraları Türkçe “Ötüken” adıyla tanınacak olan bu yer, sırasıyla V ve XIII yüzyıllardaki ilk bozkır imparatorluklarının, tarih sahnesindeki ilk Türklerin, sonra Juan-juanların, Uygurların, Kırgızların ve nihayet Cengiz Han Moğollarının hassas noktaları olarak kalacak olan stratejik bir bölgeydi.”(s:57).

Ötüken... Hiong-nuların halkları kaynaştırıp, yurt edindikleri bu topraklar, zamanla Pasifik'ten Atlantik Okyanusuna uzanacak bir kavmin kollarına, boylarına beşik olmuş, onları besleyip büyütmüştür. Türk'ü oluşturan bu kollar, milattan sonraki yüzyıllarda, daha belirgin hale geldiler: **“III yüzyılın 260 yılında Baykal Gölü kökenli ve kuşkusuz Türkçe konuşan bir halk olan Tabgaçların boyları Kuzey Şan-si'ye yerleşirler... bu insanlar hakkında kesin tanımlamaları yapacak kadar bilgi sahibiyiz.”(s:65).**

4 - DOĞUŞ EFSANESİ

Bir ortaya çıkıp, bir kaybolan, kâh bir araya gelip birleşip kâh ayrılıp dağılan Hiong-nuların torunu olan ve daha sonra kendilerini Türk olarak adlandıran boyun, Altay Dağlarında yaşadığını, Ergenekon Destanı olarak bilinen bir yaşam mücadelesiyle varlıklarını koruduklarını ve sonunda 552 yılında Bumin Kağan'ın önderliğinde Göktürk Devletini kurduklarını daha önce yazmıştık.

Ergenekon, sarp yamaç anlamına gelmektedir ve efsanevi bir dağ bölgesinin adıdır. Hiong-nuların torunları güvenli bir yurt aramaktadır. Bir kurdun ayak izlerini takip ederek, geldikleri yoldan başka geçit vermeyen bir bölgeye yerleşirler. Burada yaklaşık dört yüz yıl yaşarlar. Nüfusları artar ve yurtlarına sığmaz olurlar. Ancak geçit vermeyen bu dağlardan çıkış yolunu bulamazlar. Bir demirci dağda bir demir madeni olduğunu, dağı ateşe vererek bu demiri eritebileceğini ve böylece yolun açılacağını söyler. Büyük ateşler yakarak, dağdaki demir madeni eritilir, çıkış yolu bulunur. Göktürkler artık Ergenekon'dan çıkmıştır. Böylece tarihte Türk adını taşıyan ilk devlet; Göktürk Devleti kurulur.

Hiong-nulardan itibaren Türklerin varlıklarını korumaları, güçlenmeleri ve devletlerini kurmaları sürecini anlatan bu efsanede öne çıkan iki imge vardır: Yurt ararken izinden yararlanılan *kurt* ve çıkış yolunun bulunmasını sağlayan *demirci*. Bu iki imgenin, tüm Türk tarihinde her zaman için, önemli bir yeri olacaktır.

Ancak destanın kurtla ilgili olan bölümü Çin kaynaklarında farklı bir şekilde yer alır. Roux, Çin kaynaklarına dayanarak, efsaneyi şu şekilde aktarır: **“Onların bu doğuş efsanesi Bugut yazıtı (VI yüzyıl) denilen başka bir Türk yazıtının tepesinde bulunan ve dişi bir kurdun karnının altındaki bir insanı temsil eden taş kabartma tarafından da onaylanmaktadır. 'Tu-kiuler Hiong-nuların özel bir koludur. Aile adları A-se-na'ydı. Kendileri apayrı bir topluluk oluşturdular, ama daha sonra komşularından bir devlet onları yendi ve on yaşında**

bir oğlan çocuğu dışında ailenin tümünü yok etti. Askerlerin hiçbiri, çok küçük olması nedeniyle bu çocuğu öldürecek cesareti kendinde bulamadı. Ve sonunda ayaklarını keserek, çocuğu otlarla kaplı bir bataklığa attılar. Ancak orada dişi bir kurt çocuğu etle besledi. Böylece çocuk büyüdü, dişi kurtla çiftleşti ve kurt gebe kaldı. Ailesini yok eden hükümdarsa hâlâ yaşadığını öğrenince adamlarını onu öldürtmek üzere geri gönderdi. Çocuğun yanındaki kurdu gören adamlar onu da öldürtmek istediler. Fakat dişi kurt Turfan ülkesinin kuzeyindeki bir dağa kaçtı. Bu dağda bir mağara vardı, mağaranın içinde dört bir yanında dik dorukların göğe yükseldiği sık otlarla kaplı dümdüz bir ova uzanıyordu. Buraya sığınan kurt, on oğlan çocuğu dünyaya getirdi. Büyüyen bu oğlanlar dışarıdan kadınlarla evlendiler ve o kadınlar da anne oldular. Bunların çoluk çocuklarının her biri kendilerine bir aile adı seçtiler ve içlerinden biri kendisine A-se-na adını verdi.' Bu hikaye elbette Hint-Avrupa kökenli bir efsanedir, çünkü özellikle Roma'nın kurucuları olan Remus ve Romulus'u anlatan Etrüsk mitiyle arasında birçok ortak nokta vardır.”(s:94).

Roux, Çin kaynaklarına dayanan efsanedeki kurt imgesi ile, Roma İmparatorluğunun kurucusu Etrüsklerin efsanesindeki kurt imgesi arasındaki benzerlikten söz eder. Kitabının birinci baskısının yayınlanmasından yaklaşık yirmi yıl sonra, 2005 yılında açıklanan bilimsel çalışmalar; Etrüsklerin son yıllarda çözölen DNA yapılarının Türklerin DNA yapılarıyla çakıştığı, dolayısıyla Ege kıyılarından İtalya'ya göç eden bir halk oldukları görüşünü destekler.

Doğuş efsanesinde kendilerini adeta insan ötesi ve doğaüstü bir güçle tasvir eden Tu-kiu'ler, Kaşgarlı Mahmûd'un yaklaşık bin yıl sonra yazdığı; **“Cenab-ı Hakk'ın Türk Hakanlığını... tüm beşeriyete memur ettiğini,”** ifade eden görüşünü, aynı anlamda fakat farklı dizelerle dile getiriyorlardı.

Tu-kiu'lerin önderi Bumin Kağan, Juan-juanlarla (Avarlar) **“ilk karşılaşmasından tam bir zaferle çıkar...(552). Bumin 'kağanlık' sanını kendi üzerine geçirerek, Kuzey Moğolistan'daki nehir yörelerine, daha doğru bir deyişle 'Ötüken tepesinin kutsal ormanı' denilen yere gidip yerleşir... Türkler Ötüken Ormanı için şu şarkıyı söylerler: 'Ondan daha üstün hiçbir şey olamaz... Eğer orada yaşıyorsan sonsuz krallığın sahibi olarak kalacaksın demektir'.”**(s:93).

“Bumin Kağan, kardeşi İstemi ve oymakları kendilerini Gök Tanrı'nın da arzusuyla bütün diğer insanlardan daha üst bir düzeye, hatta neredeyse dünyanın yaratılışına yerleştirecekleri kutsal bir köken ve Hiong-nulara dayanan bir soy iddiasındadırlar. Bunu onların VIII yüzyılın başlarındaki haleflerinden biri ünlü bir yazıtta açıklayacaktır: 'Yukarıda mavi gök, aşağıda karanlık yeryüzü oluşurken ikisinin arasında insanoğulları belirdi. İnsanoğullarının üzerindeyse benim atalarım olan Bumin Kağan ile İstemi Kağan hüküm sürmekteydi'.”(s:94).

5 - TÜRKLERİN FİZİKSEL TASVİRİ

Bir önceki alt-bölüme başlarken; 'Neden bize, “Türk” denmişti?' sorusunu sormuş ve 'Türk' adını tanımlamaya çalışmıştık. Bu alt-bölümde ise, Türk adını taşıyan toplumların tasvirini yapmaya çalışacağız. Bir insanı veya nesneyi tasvir etmek için öncelikle, fiziki görünümün üzerinde durulması alışıldık bir yöntemdir.

Roux'un Türk adının anlamı hakkında yazdığı ifadeyi, burada altını çizmek ve vurgulamak üzere ikinci kez aktarıyorum: **“Türk kelimesi 'güçlü' yada 'güçlüler' anlamına gelmektedir ve hiç şüphesiz bu ifade, kavime yada boya ilişkin bir kimlikten değil, siyasal bir örgütlenmeden kaynaklanmaktadır.”**(s:92).

Bu tanımlama, geçmişte olduğu gibi günümüzde ve hatta gelecekte de büyük önem taşıyacaktır. Çünkü Türk'ü bir ırkın adı gibi düşünmek, onun gerçek özünden ve gücünden uzaklaşmasına yol açacaktır. Mustafa Kemal Atatürk'ün; **“Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına Türk Milleti denir”** tanımlaması ve **“Ne mutlu Türküm diyene”** deyişi, Türk tanımının; **toplumsal-siyasal kaynaşma** düzleminde görülmesinin bir sonucudur. Irk ötesi ve ırkların üzerinde düşünebilmek, Türk'ün tarihten bu yana neredeyse ön önemli özelliği ve bir anlamda da gücünün kaynağı olmuştur.

Roux Türklerin fiziksel özelliklerini tasvir edebilme olanağının kalmadığını söylemektedir. Buna neden olarak Türk olmayan kavimlerle karışma olgusunu göstermektedir.

Ancak bu karışma sadece “siyasal bir örgütlenme” düzeyinde değildir. Ortada hemen hemen tüm Türk tarihi boyunca görebildiğimiz; *toplumsal-siyasal kaynaşma* olgusu vardır. Bu kavramı, Türklerin diğer kavimlerle birleşmesinin, özellikle Batı toplumunda pek çok örneği görülen benzeştirmeden (asimilasyon) farklı olduğunu anlatmak için kullanmaktayız. Çünkü Türklerin farklı kavimlerle birleşmesi, sadece birlik ve benzeştirme değil, tam anlamıyla *kaynaşma* ve *özümlemedir*.

“Türklerin ilk kolunun belirgin bir ırkın özelliklerini taşıdığı doğrudur. Ama bu antropolojik nitelime ayırıcı özelliğini hemen kaybetmektedir... Türkler dışarıdan evlenme eğiliminde oldukları ve eşlerini Türk olmayanlar arasından seçtikleri, rastladıkları her kavimle karıştıkları, dilleri çok büyük bir çekim gücüne sahip olduğu ve pek çok toplulukta bu dili benimsediği için Türklerle ilgili karakteristik denilebilecek fiziksel herhangi bir özellik saptama olanağı kalmamıştır.”(s:29).

“Yeryüzünde saf bir ırk olmadığını biliyoruz. Ama bu konuda daha ileri gitmek ve Türklerin karma bir ırk oluşturmadıklarını söylemek zorundayız. Türklerin hiçbir ırksal özelliği yoktur. Dolayısıyla kendi içinde bir Türk ırkından söz edemeyiz. Belki sadece Orta Asya'nın ücra dağlarından dünyanın herhangi bir yerine, Türklerin damarlarında, eski Türk kanından, elmacık kemikleri çıkık ve gözlerini çekik yapan o kandan daha çok yabancı - Moğol, Çinli, İranlı, Yunanlı, Kafkas, Rus, Afrikalı- kanı akmaktadır.”(s:29).

TÜRKLERİN TARİHTEKİ YERİ

Bir toplumu tasvir etmek için damarlardaki kanın özelliklerinin yeterli olmadığı aşıkardır. Fiziksel özelliklerin ise, kuşaktan kuşağa, biyolojik genlerimizle taşındığı fakat fiziksel tasvir yapmamızı kolaylaştıracak özelliklerin sadece bu genlerden gelmediği, yaşadığımız çevre koşullarının da bu fiziksel özellikleri etkilediği ve değiştirdiği bilinmektedir. İlk çağlarda bir insan topluluğunun, Sibiry'a'dan kuzeye doğru yola çıktığını, bir kolunun kutup bölgesinde kaldığını, bir kolunun ise; bugünkü Bering Boğazı üzerinden Amerika kıtasının sıcak bölgelerine indiklerini düşünelim: Eskimolar ve Kızılderililer. Bunlar başkalarıyla çok fazla karışmamış kavimlerdir. Fiziksel tasvir anlamında benzeyen yönleri vardır. Fakat farklılıkları da, oldukça fazladır. Bu örnek; biyolojik özelliklerde çok fazla karışma olmasa dahi, çevre koşullarının fiziksel özellikleri, fark edilir ölçüde değiştirdiğini açıklayabilir.

Peki, “**beşeriyete memur**” edilerek, Pasifik'ten Atlantik Okyanusuna kadar, hatta ve hiç şüphesiz daha da ötesinde kök salan bir soy, hem de tarihin bütün zamanlarında geçerli olabilecek bir şekilde, nasıl olup ta; bu kadar geniş bir coğrafyaya yayılmıştı? Bu yayılmayı mümkün kılan, sadece kanımızdan gelen özellikler yani biyolojik genler değilse; neydi? Burada cevap olarak önümüze, *kültür genlerinin* taşıyıcı dokusu olan; dil yani Türkçe çıkıyor. Böylece, Türk tasviri yapabilmemizi sağlayan en belirleyici özellik olarak; Türkçe'yi görüyoruz.. Türk'ün karışması, karıştırması, yani *toplumsal-siyasal kaynaşma* ile toplumu biçimlendirmesi, kültürel genlerin aktarımıyla mümkün olmuştur. Özet olarak bu kaynaşma,

Türkçe'nin ortaya çıkardığı toplumsal havza içersinde gerçekleşmiştir. Roux, “Türk” konusunda kesin bir tanıma ulaşmaktadır: **“Türklerle ilgili olarak kabul edilebilecek tek tanım dilbilimsel olandır. Türk, Türkçe konuşandır.”**(s:28).

Benzer bir yaklaşımı, Kaşgarlı Mahmûd şu ifadelerle dile getiriyor: *“Hoten ve Kençek halkı sözcüğün başındaki bütün elif’leri he’ye çevirir. Bu nedenle onları Türklerden saymıyoruz, zira konuşmalarına bu dile ait olmayan bir ses eklerler. Örneğin Türkler “baba”ya ata derken, onlar hata der. Ve ‘anne’ye de ana değil, hana derler.”* (Divânü Lugâti’t-Türk, s:25). Burada Türkçe'nin, bugün Türkiye'de konuşulandan daha kapsamlı ve içinde birçok farklı lehçeyi barındıran bir dil olduğunu belirtmekte fayda var. Kaşgarlı'nın yaptığı ayrım; bir lehçe farkı olarak değil, dilin mantığı nedeniyle yapılan bir ayrım olarak anlaşılmalıdır.

6 - TÜRK, TÜRKÇE KONUŞANDIR

Roux'un burada aktaracağımız görüşleri, bir noktaya dikkat etmemizi gerektirmektedir. Batı dünyası o veya bu şekilde, ama sürekli olarak bir takım gerekçelerle, Türkleri “Türk” olarak adlandırmaktan kaçınmaya çalışmaktadır. Tahminimce, **“Türk, Türkçe konuşandır”** tanımını duymak bile istemezler. Amaçları; elbette, Türk Dünyasını gerek hacim, gerekse bilinç düzeyinde küçük göstermek ve küçültmektir. **“Türkçe konuştuklarını kabul ettiğimiz halde, SSCB'den çıkmış bağımsız yada Rus nüfuzunda kalmış cumhuriyetlerin halklarını (Tatarlar, Başkırtlar, Çuvaşlar, Yakutlar vs) Türk niteliğinden mahrum**

bırakmak, onları yalnızca Türkçe konuşan halklar olarak kabul edip, basitçe Azeriler, Özbekler, Kazaklar, Türkmenler ve Kırgızlar vs olarak görmek... sözcüklerle oynamaktır.”(s:28).

Batı dünyası yine aynı amaçla ve son derece kurnaz bir yöntemle, Türk kimliğini, Müslüman kimliğinin arkasına iteleyerek, adeta silikleştirmeye çalışmıştır. **“Uzun süre, en azından Fransa’da, tıpkı bugün bütün Müslümanların Arap sanılması gibi, Türklerle Müslümanlar birbirine karıştırılmıştır. Aslında bu saptama çok da temelsiz değildir. Türkler batılılara Haçlılar döneminden XX yüzyıla kadar, Muhammed ve *Kuran*’ın ateşli yandaşları, ardılları olarak görünmüşlerdir.”(s:30).** Roux'un üzerinde durduğu bu kimlik karıştırması sadece, Türklerin Müslümanlığın 'ateşli yandaşları' olmalarından kaynaklanmıyor. Bu çabanın altında; Müslümanlığın sancaktarı, taşıyıcısı ve gerektiğinde kalkanı olan ve toplumsal-siyasal kaynaşma ile dal budak yayılmış bir soyun, zayıflatılması hedefi yatıyor. Çünkü Batı dünyası, tek başına dini inanca dayalı bir birliğin, Türklerinki gibi toplumsal-siyasal kaynaşma ile oluşmuş bir soy bağı kadar etkili olamadığını çok iyi bilmektedir. Batının Türk kimliğini, Müslüman kimliğinin arkasında silikleştirmeye çalışması; bilgi eksikliğinden değil, aksine, tarihi tecrübelerinden kaynaklanmaktadır.

“Müslüman Türkler de Küçük Asya’yı aralıksız talan edip duruyorlardı. *Basileus* IV Romanos Diogenes Hunlara karşı harekete geçmek zorunda kaldı ve 1071’de imparatorluğun doğu sınırındaki Malazgirt’te

yapılan savaşta yenilerek tutsak edildi. Bu savaşta Peçenekler de hemen düşman tarafına, kardeşlerinin yanına geçmişlerdi.”(s:159).

Hristiyan olan Peçenekler, Bizans İmparatoru Diyojen'in, Alparslan'ın orduları ile sürdürdüğü savaş sırasında, karşı saftakilerin kendileri gibi Türk olduğunu fark ederek, onlara katıldılar. Bu olay Batı dünyası için hiç unutulmayacak tarihi bir ders olmuştur. Batı Trakya Türklerini ısrarla sadece Müslümanlar olarak adlandırırken, Türk adı ile anılmalarının engellenilmesi, bu tarihi tecrübeleri nedeniyledir.

Türk kimliğini, hacmini ve bilincini küçülterek silikleştirme amacı taşıyan başka girişimlere de şahit oluyoruz. **“Bazı Fransız yazarlar, Türkiye’de yaşayan Türkler için *turcs*, Türkçe konuşan öteki topluluklar için *türks* karşılığını kullanmaktadırlar. Bu çözüm tamamen yazımsal, oldukça yapay ve çok da anlamlı olmayan bir ayrımdır.”(s:28).** Makul bir tavırla Roux, kendi ülkesindeki yazarların Türk Dünyası için böylesine yapay bir ayırım yapmalarını eleştiriyor. Batının bu “aydınlarının” amaçlarının ne olduğunu kestirmek pek zor olmasa gerek.

“Türk, Türkçe konuşandır” diyen Roux, Türkçe’yi Türkleşmenin temel koşulu olarak vurguluyor. Yani Türk’ün çimentosunu Türkçe oluşturuyor. Türklükten kopmak, farklı bir soy (etnik kimlik) halini almak için, önce Türkçe’den kopmak gerekiyor. **“Göçebe Bulgar Türk toplulukları tamamen Slavlaşmış, Türkçe konuşanlar dünyasından kesinlikle çıkmış ve Türk dünyasının bunlarla bir ilgisi**

kalmamıştır; aldatıcı görünümlere karşın, yegâne ölçüt hep dil olmuştur... Bu ölçüt asla etnik değildir.”(s:29).

Türklükten kopuş için Türkçe'den kopmak gerekiyor. **“Resmi dili Farsça ve diğer İran dillerinden olan, Türk topluluklar da var olmuştur. Bunların Türklükten uzaklaşma sürecine girdikleri apaçıktır; ama bu sürecin sonuna kadar sadece yönetici sınıf gitmiş, bu nedenle de Türk dünyasının içinde kalmışlardır. Ataları Türkçe konuşan bu toplulukların çocuklarının dili de Türkçe olmuştur.”(s:29).** Burada bir tespite dikkatinizi çekmek isterim. Roux, resmi dilleri nedeniyle Türkçe'den koparak, Türklükten uzaklaşma sürecinin sonuna kadar sadece yönetici sınıfın gitmiş olduğunu, halkın ise Türkçe konuşmaya devam ederek Türk dünyası içinde kaldığını anlatmak istiyor. Bu konuya farklı bölümlerde tekrar değineceğiz. Ancak üzerinde düşünülmesi için tekrar vurguluyorum: Türkçe'den kopuş önce üst (yönetici) tabakalarda başlıyor. Osmanlı'da saray ve İstanbul, Türkçe'den kopmuştu. Türklüğün var olma savaşını, yani Kurtuluş Savaşımızı, Anadolu'nun yoksul ve “cahil” halkı sırtlandı. Günümüzde de, şikayet konusu olan dilde yabancılaşmaya, toplumun üst tabakaları arasında daha fazla rastlıyoruz. Devletin resmi kurumları bile yabancı kelimeleri kullanmakta sakınca görmüyor. TRT bir yarışma için, başladı diyeceğine “start aldı” ifadelerini kullanıyor. Yabancı kelimelerden oluşan işyeri isimlerine, toplumun üst tabakalarının yaşadıkları semtlerde daha fazla rastlanıyor. Neden?

Bu konu Türk'ün toplumsal yapısı hakkında, hem de

her tarihi dönemde geçerli olmak üzere, önemli bir fikir veriyor: Türkleşme, halklaşmak demektir. Türklükten kopmak, halktan kopmaktır. Tarihteki bütün Türk büyüklerini; Kağanları, Hanları, Sultanları, Padişahları, Cumhurbaşkanlarını bu ölçütle değerlendirmemiz mümkündür. Türk gibi davranan yöneticilerin, halkını; “karnı tok, sırtı pek” olarak ihya ettiklerini, Türklükten uzaklaşanlarınsa halkını, kendi ülkelerinde parya konumuna sürüklediklerini daha ileriki bölümlerde göreceğiz.

Roux'un Türkçe'den kopanların Türklükten kopacağı tespitine bağlı olarak, bir başka örnek üzerinde durmakta fayda var. Soy (etnik) ayrımcılığı yapan tüm siyasal hareketlerin öncelikle dil konusunda ayrıştırıcı taleplerde bulunduğu bilinmektedir. Burada amaç; hedeflenen toplumu Türkçe'nin etkisinden uzaklaştırmaktır. Çünkü Türkçe, daha öncede değindiğimiz gibi, bir çok dilden farklı olarak, toplumsal-siyasal kaynaşmanın temel unsuru olma işlevini yerine getirmektedir.

Nitekim Yunanistan devleti kurulduktan ve Makedonya Türkleri Yunanistan sınırları içinde yaşamaya başladıktan sonra, bu halk üzerinde Türkçe konuşma yasağı başlamıştır. Yunan devletinin bu yasağı tamamıyla Türklerden oluşan köylerde uygulaması mümkün olmuyordu. Bu köylerde yaşayanlar, Türkçe konuşmaya, çocuklarına evlerinde Türkçe öğretmeye devam ettiler. Ancak Türklerle Yunanlıların birlikte yaşadıkları köylerde, Türkçe konuşmak mümkün değildi. Türklerin üzerinde büyük baskılar vardı. Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasından sonra, Lozan Antlaşması çerçevesinde

TÜRKLERİN TARİHTEKİ YERİ

Yunanistan'la yapılan karşılıklı nüfus değişimi antlaşması (1924 Mübadelesi) sonucunda, Türkiye'ye gelen bir çok Türk'ün (özellikle bayanların), Türkçe konuşmadığı bilinmektedir. Bu kişiler, Yunanlıların sıkı denetim yapabildikleri, Türk ve Yunanlıların karma olarak yaşadıkları köylerden gelenlerdir. 'Fatma' gibi Türk isimleri taşıyan bu kişilerin, mahkemelerde, resmi dairelerde Türkçe konuşmadığı ve tercüman aracılığıyla işlem yapabildikleri anlatılmaktadır. Birkaç kuşaklık bir zaman diliminde Türkçe'den kopan bu kişiler üzerinde, Türk kimliğini silme çalışmaları yapıldığı ve hatta bu topluluklara, ortaya yapay bir soy (etnik kimlik) çıkarmak amacıyla *patriot* adı verildiği bilinmektedir. Mübadele görüşmelerinin bütün ayrıntılarını yakından takip eden Atatürk, öncelikle karma köylerde yaşayan bu Türklerin mübadele edilmesine önem vermiş ve bu nüfusun Türklükten koparılmasını önlemeyi amaçlamıştır. 19. yüzyılın sonlarında Yunanistan'da başlatılan yapay kimlik oluşturma çalışması, günümüzde de, Avrupa Birliği'ne girme bahanesiyle soy ayrımcılığının yeniden hortlatılmış olması nedeniyle, halen sürdürülmektedir. Silivri ve beldelerinde yaşayan bu mübadil ailelerin torunları arasında, Rum Ortodoks Kilisesi tarafından temin edilen 'Kitabı-ı Mukaddes' adlı İncil dağıtılmakta ve Türk olmadıkları fikri yayılmaya çalışılmaktadır.

7 - TÜRKÇE

Roux'un “**Türk, Türkçe konuşandır**” tanımlaması, bizi doğal olarak, tarihte ilk Türkçe konuşulan yerleri ve toplulukları aramaya yöneltecektir. Roux, Türkçe'nin ilk

konusulduğu bölgeyi kesin sınırlarıyla tarif etmektedir: **“Balkaş Gölü ile Aral Gölü arasında kalan bölgeler M.Ö. III yüzyıldan beri zaten kısmen Türkleşmişti... Kesin olarak Türkçe konuşmaktaydılar ki, bu da onların zaten Türkleşmiş bir ortamda iyice kaynaşmalarını kolaylaştırmıştır.”**(s:68). Buradaki tespit Türkçe'nin köklerinin, bu bölge ve zaman dilimiyle sınırlandığı şeklinde anlaşılmamalıdır. Güçlü ve zengin bir dilin oluşması ve köklenmesi için, daha fazla binlerce yıl gerekecektir. Bu tek başına incelenmesi gereken ayrı bir konudur. Roux'un derlediğı yol haritası üzerinde ilerlediğimizde, ilk Türkçe sözcük ve yaklaşık 2500 yıl önce Türkçe konuşan ilk toplulukla karşılaşılıyor. **“Türkçe olabilecek en eski sözcük *Tengri* milattan önce ancak III yüzyılda karşımıza çıkıyor. Aynı zamanda hem gökyüzünü hem de ulu Tanrı'yı simgeleyen bu kelime Türk ve Moğol dillerinin ortak sözcüğüdür.”**(s:52). Roux, Çinlilerin kanıtlarına dayanarak; Kırgızların **“MÖ 201 yılında Türkçe konuştukları bilinen en eski topluluk olduklarını”**(s:53) söylemektedir.

“Milattan sonraki ilk yüzyıllardan günümüze kadar varlıklarını sürdürmüş ve Kuzeydoğu Sibirya'dan Kıbrıs ve Balkanlara kadar konuşulan tek bir Türk dilinden değil... aynı ortak dilden çıkmış bir çok Türk dilinden yada lehçesinden söz edebiliriz. Bunlardan bir çoğu birbirine çok yakındır ve bu dilleri konuşanlar, çok az bir çabayla birbirlerini anlayabilirler...”(s:35).

“Bu dil yada lehçeler eskiden Ural-Altay Dilleri

denilen, bugünse... Fin-Uygur Dilleri (Fince, Estonca, Laponca, Macarca) ve Altay Dilleri (Türkçe, Moğolca, Tunguzca) olarak ayrılan ve “bitişimli” olarak nitelenen bir dil grubuna girerler.”(s:35).

Bitişimli dil, her biri tek bir dilbilgisi sınıflandırmasını gösteren anlambirimlerden oluşan sözcüklerin bulunduğu dildir. Bu kavram, dilleri sınıflandırmak için kullanılır. Bu tür içinde yer alan dillerde (Türkçe, Fince, Japonca) dilbilgisi bağlantıları; işteşlik, yetenek, olumsuzluk, kişi ve zaman gibi farklı işlevlere sahip eklerin, köke bitleştirilmesiyle sağlanır.

“Bitişimli bir dil köke, bu kökü değiştirmeyen ve kendileri de (ünlü uyumlu dışında) değişmeyen sonekler getirilmesine dayanan ve çeşitli dilbilgisel bağıntıları dile getiren bir dildir. Loui Bazin, *Grammaire Turque [Türk Dilbilgisi]* adlı kitabında bu konuyla ilgili olarak oldukça eğlenceli bir uç durum örneği verir. Buna göre, Türkçe 'Türkleştiremediklerimizden misiniz?' sözcüğünün Fransızcası şöyledir: *Êtes-vous de ceux que nous n'avons pas pu turquiser?* Nitekim Molière de *Kibarlık Budalası* adlı yapıtında, haklı olarak, 'Şu Türkçe ne hayran kalınacak bir dil!' der ve sözünü şöyle sürdürür, 'az sözcükle çok şey söyler'.”(s:36).

“Daha basit bazı örnekler, bu dilin mekanizmasını anlamamızı sağlayacaktır. Örneğin Türkiye Türkçe'siyle *ev* sözcüğünün Fransızcası *la maison*, *evlerin* Fransızcasıysa *les maisons*; *evlerimin*, *mes maisons*, *evlerimde* ise, *dans mes maisons*'dur.

Dolayısıyla Türkçe de morfolojinin yegâne yöntemi son eklemedir ve sayılarla ilgili olarak sıfat belirttiğinde sözcüğü çoğul yapmaya gerek yoktur.”(s:36).

Roux'un burada güzel bir örnekle açıkladığı Türkçe'nin biçimbilimsel (morfolojik) özelliği, aynı zamanda dilin zekası anlamına gelmektedir. Molière'i hayran kılan, işte bu az sözcükle çok şey söyleyebilme zekasıdır.

Aynı biçimbilimsel karşılaştırmayı Arapça ile yapmakta yararlı olacaktır. Türkçe'nin kolayca konuşulmasını sağlayan bu özelliğinin bilinmesi; Atatürk Devrimi ile Arapça-Farsça etkisi altındaki “Osmanlıca”nın neden terk edildiğinin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Kâşgarlı Mahmûd'un, Türkçe sözler ve yazaçlar konusunda Arapça ile yaptığı şu karşılaştırma, konumuz hakkında da bir fikir verecektir: “... *hede ebuke* [“*bu senin babandır*”], *raeytu ebute* [“*Babanı gördüm*”], *yada merartu bi-ebike* [“*babana uğradım*”]”. (Divânü Lugâti't-Türk, s:15). Burada hemen göze çarpan fark; kök sözcük (baban) Türkçe'de her üç cümle yapısı içinde biçimini korurken, Arapça'da: *ebuke*, *ebute* şeklinde değişmekte ve *bi-ebike* olarak ta, tamamen farklı bir biçim almaktadır. Bu biçim değişiklikleri, bir dilin öğrenilmesi ve konuşulmasını zorlaştırmaktadır. Türkçe'nin yaygınlaşması ve kökleşmesinin altında da, bu mantıksal yapı yatmaktadır.

Öte yandan, Türk kültürünün vazgeçilmez unsurları hiciv ve fıkralarımız da, dilimizin bu sözü edilen zeka ve dehasından kaynaklanmaktadır. Kimilerimiz, kimi

“aydınlar”, uzun yıllar boyu Mustafa Kemal Atatürk'ün **“Türk Milleti çalışkandır, Türk Milleti zekidir”** değişini, hafif bir gülümsemeyle karşılayıp, kendi ifadeleriyle “milleti gaza getirme” olarak yorumladılar. Gerçekte, her şeyi bir kenara bırakıp, sadece Türkçe'yi biraz tanımak bile; bu dili konuşanların doğal olarak üstün yeteneklere ve zekaya sahip olacağını anlamaya yetecektir.

15. yüzyılda; ilk hesap makinesini yapan, ondalık sayıları bulan ve Newton'a ait olarak bilinen binom formülünü hesaplayıp çözen; Türk Dünyasının önemli bir bilim merkezi Semerkant'ta yetişen el-Keşani'dir. 1930'lardan itibaren önce Alman sonrada Amerikalı bilim adamları, ondalık sayısal düzenekten hareketle, bilgisayarı geliştirmişlerdir. Bu makinelere, 1960'lı yıllardan itibaren İngilizce olarak 'computer' yani Türkçe'siyle; 'hesaplayıcı' adı verilmiştir. Ülkemizde de, aşağı yukarı, 90'lı yılların sonuna kadar, bu makineler için ağırlıklı olarak 'computer' sözcüğü kullanılmıştır. Günümüzde ise herkesin 'bilgisayar' sözcüğünü kullandığını görüyoruz. Özetle; Amerikalıların geliştirdikleri bir makineye verilen İngilizce isim, yerine Türkçe'si geliştirilince kullanılmaz olmuştur. Bu sözcüğü düşünüp, tasarlayan kişiyi ve yaygınlaştıranları burada şükranla anarak, kendilerine teşekkür edelim. Şimdi tekrar, Türkçe'nin insanı hayran bırakan zekasına dönelim. Biraz durup; bilgisayarların ne yaptıkları üzerinde düşünelim. Sonra; şu karşılaştırmaya bir cevap vermeye çalışalım: Onlara 'hesaplayıcı' demek mi, yoksa 'bilgisayar' demek mi daha doğrudur?

Molière Türkçe için; 'az sözcükle çok şey söyler'

demişti. Daha da ötesi, Türkçe tek sözcükle bile daha derin anlamlar ifade edebilmektedir. Bilinen hiçbir dilin, *gönül* sözcüğü kadar zengin anlamlar ifade eden bir sözcük üretmediğini buraya kaydedip, yukarıdaki karşılaştırmaya geri dönelim. Bilgisayar ve computer sözcüklerinin karşılaştırılması da, dilimizin gücünü anlamamız için güzel bir dayanak oluşturmaktadır. Bugün kullandığımız bu makineler, hesaplayıcıdan çok öteye gidip, bilgi işleyen makinelere dönüşmüştür. Bu makinelerin Türkçe'deki adları, işlevlerini İngilizce'deki adlarından bile daha doğru ifade etmektedir. Bu ifade gücü, Türkçe'nin mantığındaki zekadan gelmektedir.

Roux'un yukarıda aktardığımız, Türkçe'nin zekasını anlatan biçimbilimsel (morfolojik) özelliklerini hatırlatarak şu tespitin tekrar altını çiziyoruz: **“Türkçe de morfolojinin yegâne yöntemi son eklemedir ve sayılarla ilgili olarak sıfat belirttiğinde sözcüğü çoğul yapmaya gerek yoktur.”** Son yıllarda dilimizin yapısal özelliklerini bozmaya yönelik örnekler çok sık rastlıyoruz. Bu konuda basın-yayın organlarımız (medya) çok sorumsuz ve belki de maksatlı davranıyor. Sadece yabancı sözcüklerle değil, dil yapımızın İngilizce'ye özenerek bozulması da söz konusu. Örnek: “yüzlerce mesajlar geldi”. Bir televizyon yayınında sarf edilen bu ve benzeri cümleler; Türkçe'mizin en güçlü yönlerinden birini oluşturan biçimbilimsel özelliklerinin, bize fark ettirmeden, belki de uzun bir süreç içerisinde ortadan kalkmasına yol açabilecektir. Dilin mantığındaki bir kırılma, kaçınılmaz olarak, toplumun özelliklerinde de bozulmalara yol açacaktır.

Roux, Türkçe'nin yapısının, toplumun temel özelliklerine etkisini şu ifadelerle açıklıyor: “...**dil bilgisinde hemen hemen hiç istisnaya rastlanmaz. Bu dilbilimsel yapı Türk karakterinin temel özelliklerini, onun ayrıntıdan esasa giden zihin yöntemini, mantığını, bireşim, kesinlik, düzenlilik, belirli ve değişmez kurallara düşkünlük, uyum ve denge eğilimini ortaya koymayı sağlar.**”(s:37). Ayrıntıdan esasa, yani parçadan bütüne gitme şeklinde açıklayabileceğimiz tümevarımcı düşünme yöntemi, bilimsel araştırma yönteminin esasını oluşturmaktadır. Türklerin insanlığa yaptıkları katkıların, buluş ve icatların, bu düşünme yönteminin etkisiyle olduğunu söyleyebiliriz. Yine Roux'a göre Türkçe'nin topluma verdiği; **kesinlik, düzenlilik, kurallara düşkünlük, uyum ve denge** gibi özelliklerin, medeniyet üretebilmek için zorunlu koşullar olduğunu vurgulamakta fayda var. Türklerin; toplumları örgütleyebilmek, devletler, imparatorluklar, savaşçı ordular kurabilmek için, bu tür toplumsal özelliklere sahip olması kaçınılmazdı. Günümüzde *küresel liberalizmin*, ulusların bu tür özelliklerini korumalarını hiç tercih etmediğini ve toplumları adeta çapulculuğa sürüklemeyi hedefleyen düşünce kurgularını ve yaşam tarzlarını, toplum içine zerk etmek üzere “projeler” geliştirdiğini görmekteyiz. “Demokrasi”, “sivil inisiyatif”, “sivil itaatsizlik”, “feminizm-kadın platformu” ve benzeri kavramlarla geliştirilen bir çok girişimi, bu açıdan gözlemlemekte yarar var.

Bu alt-bölümün başlangıcında, tarihte ilk Türkçe konuşulan yerler ve topluluklar konusuna değinmiştik.

Şimdi biraz da yazılı dil üzerinde durmamız gerekiyor. Bir dilin yaşaması, kök salması için; konuşulmaktan öte, kayda geçirilmesi, yani yazıya dökülmesi önem taşır. **“Yazı kuşkusuz uygar olmayan topluluklara yabancıdır. Buna karşılık Türükler tarafından oldukça erken bir tarihte kullanılmaya başlanmıştır. Türüklerle ilgili en eski tarihsel belge, 1956'da Moğolistan'da, Selenga Irmağının sağ kollarından birinin kıyısında bulunan Bugut Yazıtı'dır. Tarihi belli olmayan bu yazıtın yaklaşık olarak 581 yılından kalma olduğu sanılmaktadır... Türkçe değil, Sogdcadır.”**(s:145).

“Sogdcanın tüm Orta Asya'nın dili, *lingua franca*'sı [ortak dil] olduğunun kabul edilmesine karşın, Sogd etkisi azımsanmıştır. Bugut yazıtının bulunması, Sogdcanın VI yüzyılda Moğolistan'a kadar tüm bölgede kullanıldığının ve ilk Türük imparatorluğunun resmi dili olarak benimsendiğinin kanıtıdır.”(s:143).

“Türk” adını taşıyan ilk devletin, Göktürk devletinin resmi dili; Türkçe değildir. Bumin Kağan'ın önderliğinde 552 yılında kurulan bu devlet, daha sonraları Çin'in Orta Asya'da hakimiyet kurmasını önleyemez. Roux o dönemi şöyle anlatır: **“Ancak sonunda Tu-kiuler tamamen Çinlilerin boyunduruğu altına girerler. Çin, Moğolistan'ı istila ettikten sonra, 630'dan 681'e kadar Orhon'daki imparatorluk sarayı üzerinde tam bir himaye uygular.”**(s:102). Burada Roux'un “Türk, Türkçe konuşandır” tespiti hatırlayalım. Türük imparatorluğunun, kuruluşu üzerinden henüz yüz yıl bile geçmeden Çin'in boyunduruğuna girmesiyle, Türkçe

dışında bir dili, resmi dil olarak benimsemesi arasında bir ilişki var mıdır? 'Yoktur' diyemiyoruz. Çünkü; Türklerin tüm boyları tekrardan birleştirmeleri, Çin'in boyunduruğuna son vermeleri ve Göktürk devletinin yeniden güçlenmesiyle, resmi metinlerde Türkçe kullanmaya başlamaları aynı döneme denk düşmektedir.

“Türk dilindeki yazıtlar daha geç döneme ait olup, Kapağan Kağan'ın ulusal devrimiyle ilgilidir. Bunların en eskisinin (?) 715 (?) yılına doğru Tonyukuk tarafından diktirilmiş Bain Tsokto yazıtı olduğu sanılmaktadır. Bu yazıt, 732 ve 735 tarihli ve adları Orhon yada Koço-Çaydam yazıtlarında geçen imparator Bilge Kağan ile Kültigin kardeşlerin yazıtlarını önceler.”(s:145).

“Bir başka kanıt da ısrarla Bumin ve İstemi'ye bağlılık ve ulusal dile dönüştür; resmi metinlerde, Koço-Tsyadam Yazıtları ile hâlâ Orhon Yazıtları da denilen Bain Tsokto Yazıtlarında, ilk defa Sogdca yerine ulusal dil kullanılmıştır. Orhon Yazıtları, Bilge Kağan ile kardeşi Kültigin ve onların bilge danışmanı Tonyukuk onuruna 732-734 ve 724-726 yıllarında dikilmiştir.”(s:103).

Türklerin; bütün çöküş dönemlerinde Türkçe'den uzaklaştıklarını, bütün diriliş dönemlerinde ise Türkçe'ye sarıldıklarını, tekrar eden bir olgu olarak defalarca görmekteyiz. Bu konuya ileride ayrı bir bölümde değineceğiz. Şimdi, Türkleştirmenin temel aracı olarak Türkçe konusuna değinelim.

Roux'un verdiği bilgilere göre, Moğol kökenli Altınordu Devletinin Türkleşmesi, Türkçe'nin yayılmasıyla mümkün olmuştu: **“Altınordu Devleti bir şekilde en az bir yüzyıl boyunca müreffeh ve başarılı olmuştur. Bir yandan İslamiyet yayılıyor ve diğer yandan da hızlı bir biçimde Türkçe Moğolca'nın yerini alıyordu.”**(s:134).

“Moğolların Mısır'la ittifak kurmaları ve [Altınordu] hükümdarların İslamiyet'i benimsemeleri pek çok değişikliği beraberinde getirirken, bu dinin özellikle XIV yüzyılda kitlelere yavaş yavaş sızmasını sağladı. Bu kitleler aynı zamanda tüm Moğol geçmişlerini unuttular ve aristokrasi Türkleşti. Ulusal dillerin, özellikle de Bulgarca'nın aleyhine olarak önce Cengiz Hanlıkların kültür aracı Uygurca, sonra da Kıpçak Türkçe'si yayılmaya başladı.”(s:286).

Türkçe diğer toplulukları Türkleştirirken, Türkçe'den uzaklaşmak ise, tersine bir etkiye yol açıyor; Türk devlet ve topluluklarında, yabancı kültürlerle özenme eğilimi artıyordu. **“Karahanlılar dışında her yerde, İran ve Türkiye Selçuklularında resmi dil ve kültür dili Fars'çaydı. İtibarı o kadar yüksekti ki, sonunda Türk seçkinleri Türklükten uzaklaşmışlar ve anadillerini yüksek fikirleri ifade etmekte yetersiz bulur olmuşlardı.”**(s:259).

Önceki sayfalarda: *'Türkleşme, halklaşmak demektir. Türklükten kopmak, halktan kopmaktır'* demiştik. “Seçkin” üst tabakaların ve halkın, Türkçe'yi (ve dolayısıyla Türklüğü) benimseme konusundaki tutumları, bu

tespitimizin geçerliliğini adeta kanıtlamaktadır. “Seçkinler” edebi atılım öykünmesiyle dillerinden, yani özlerinden koparken, **“Halkın yoksul tebaası elbette bu edebi atılımın dışında kaldı. Farsça'dan hiçbir şey anlamamayı ve atalarından öğrendiği Türkçe'yi hiç geliştirmeksizin konuşmayı sürdürdü. Onları kurtaran ve Türk kalmalarını sağlayan da bu oldu.”**(s:260).

Türkçe'den kopuşun tarih boyunca hep üst tabakalarda, “seçkinler” arasında başladığını daha önce ifade etmiştik. Osmanlının son döneminde yaşananlar, bundan farklı değildi. **“Türkçe konuşan Osmanlıda Arapça-Farsça cümle yapıları ve söz varlığı dili o kadar bozmuştu ki, XIX ve özellikle XX yüzyılda Türkçe'de reform yapmak gerekmişti.”**(s:259).

“AB sürecindeki Türkiye'de” de durum aynıydı. Atatürk Devriminin temel unsurlarından biri olan Dil Devrimini; 'halkın dili bir gecede değiştirildi' diyerek eleştirenlerin, Avrupa Birliği yolunda, önce dillerini değiştirdiklerine şahit olduk. Örneğin: Türkiye Cumhuriyeti Başbakanının, iktidara geldikten bir süre sonra; “Türkiye bir transformasyon yaşıyor” dediğini, “dönüşüm” veya “değişim” yerine, İngilizce'den uyarlanmış bir kelime kullanmayı tercih ettiğini hatırlıyoruz. Sonraları değişim sözcüğünü de kullandı. Fakat ilk döneminde yaptığı o kelime tercihinin altında yatan neden; elbette sadece “seçkin” görünme çabası değildi. Daha önemli bir nedeni vardı.

Yabancı devletlerle çetin mücadelelerin yürütüldüğü

tüm dönemlerde; yöneticilerin Türkçe'nin önemini idrak ederek, gereğince davrandıklarını, uzlaşma ve teslimiyet dönemlerinde ise; ilk olarak ses bayrağının aşağı çekildiğini, tarihimiz bize defalarca göstermiştir.

Orta Anadolu'nun güney kesimine egemen olup, Torosların ve Çukurova'nın Türkleşmesini gerçekleştiren Karamanlılar, 13.yüzyılın ortalarında, Hristiyanları bölgeden uzaklaştırarak Bizans'ın Anadolu'da geriletilmesinin ilk adımlarını atmışlardı. Beyliğin kurucusu Kerimeddin Karaman Beyin yerine geçen oğlu Şemseddin Mehmet Bey, 13 Mayıs 1277 tarihinde Balkusan Köyünde, Türkçe'yle ilgili ünlü fermanı yayınlamıştır: **“Bugünden sonra, hiç kimse, sarayda, divanda, meclislerde ve seyranda Türkçe'den başka dil kullanmayacaktır. Defterler dahi Türkçe yazılacaktır.”**

Roux bu dönemi şöyle anlatmaktadır: **“Horasan'dan, hatta daha da uzaklardan gelen çok sayıdaki Türk boyu Küçük Asya'ya, yalnızca onları kabul etmek zorunda kalan Selçuklu topraklarına değil, bu toprakları çevreleyen Hristiyan, yani Bizans ve Ermeni prensliklerine yerleşmişti. Bu Türkmenler bugün bile tam olarak açıklayamadığımız nedenlerle, Akkoyunlu ve Karakoyunluların tersine kısa sürede topraklara yerleşmiş ve yerleştikleri bölgelere uyum sağlama ve uygarlaşma konusunda doğal yeteneklere sahip olduklarını ortaya koymuşlardı. Genel olarak parlak Selçuklu kültürünü benimsemişler, ama bunu kölesi olmadan bu kültürü derinlemesine bir biçimde dönüştürmüşler ve böylece XVI yüzyıl klasik Türk**

uygarlığının tohumlarını atmışlardı. Tüm Müslüman doğu bölgelerinde hâkim olan İran uygarlığının etkisinden uzak kalan bu boylar sadece Türkçe konuşmuşlar ve Türkçe'yi ilk kez Anadolu'da resmi dil olarak kabul ettirmişlerdi: bu büyük değişiklik, Türkçe'nin nüfuz alanı bakımından çok önemli bir rol oynadı. Farsça ve Arapça önemli kitaplar ilk kez bu dönemde Türkçe'ye çevrilmeye başlandı.”(s:322).

Yöneticilerin Türkçe'ye sahip çıkmadıkları, “seçkinlerin” onu küçümsedikleri dönemlerde bile halk diline belki de hiç farkında olmadan sahip çıkmaktaydı. Dili yaşatan koruyan en güçlü araç, oldukça yaygın kullanılan sözlü edebiyattı. Öyle ki, Batı dünyasının içlerinde dahi yayılmıştı: **“XIII yüzyılda yaşadığı sanılan Nasreddin Hoca, gerçekçi, basit, ama vurucu mizahı olan bir halk adamıdır. Bu kişiliğin etrafında, Türklerin ayak bastığı her yere ulaşmış ve büyük bir başarı yakalamış komik hikâyeler silsilesi gelişmiştir. İran'da yerelleştirilmiştir. Hikâyeleri Balkanlar'da ve Mağrip'te anlatılırdı, hatta Nasreddin Hoca'ya Marius ve Olive'in *Marsilya Öyküleri* adıyla anılan öykülerinde rastlama sürprizini bile yaşadım.”**(s:260).

Karamanoğlu Mehmet Bey'in fermanı etkisini göstermiş, Türk edebiyatının mükemmel örnekleri gün yüzüne çıkmaya başlamıştı: **“Yazılı edebiyat oldukça geç bir tarihte, XIII yüzyılın ikinci yarısında yada XIV yüzyılın başında başlamıştır. Önde gelen temsilcisi de yalın ve dolaysız dili günümüzde bile hâlâ çok açık bir şekilde anlaşılabilen Yunus Emre'dir (yaklaşık 1238-**

1320).”(s:260).

Türk tarihini incelerken, Türkçe'yi bir kenara kaldırmak mümkün değil, bu nedenle Türkçe konusuna diğer bölümlerde farklı açılardan hareket ederek tekrar döneceğiz. Bitirdiğimiz bu birinci bölümde; Türklerin tarihteki yerlerini ele aldık. Onları, kaçınılmaz bir şekilde “başrol oyuncularını” olarak tanımladık. Türk'ün tanımını berraklaştırmaya çalıştık. Ön-Türklerin, “güçlüler” anlamına gelen “Türk” adını benimsemelerine yol açan, özelliklerini anlamaya çalıştık.

İkinci bölümde; Türklerin en temel özellikleri arasında görülen “savaşçı özellikleri” ve bu özelliğın diğer toplumlar tarafından nasıl tasvir edildiğini inceleyeceğiz.

İKİNCİ BÖLÜM TÜRKLERİN SAVAŞÇI ÖZELLİKLERİ

*Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik.
Bin atlı o gün dev gibi orduyu yendik,
Yahya Kemal Beyatlı*

1- ÖN YARGI ZİNCİRİ: BARBARLIK

Roux birinci bölümde aktardığımız görüşleri arasında; Çinlilerin “Hu” adını verdikleri komşuları Türkleri, “barbarlar” olarak tanımladıklarını belirtmiş (s:55) ve ayrıca; **“Çinlilerin de Han olmayan herkesi 'barbar' olarak...”** gördüklerini eklemişti (s:43). Eski Yunan'da Helen olmayanlara, Roma devrinde de, Yunan-Roma nüfuzu dışında kalan halklara *barbar* denildiği bilinmektedir. Bu damga, daha sonraları Batı'nın da kullanması sonucu, nerdeyse bütün Türk tarihine yapışmış ve Türkler için oluşturulan önyargı zincirinin ilk halkasını oluşturmuştur. Batı dünyasının kendi ölçütlerine uymayan toplumları kolayca damgalamasına, içinde bulunduğumuz iki binli yıllarda da, pek çok örnekle şahit olduk.

11 Eylül 2001 tarihinde, New York'taki İkiz Kuleleri hedef alan terör saldırısının ardından; “Haçlı Seferi başlatıyoruz” açıklamasının yapılması, Batı'nın terörü, İslam'la özdeşleştirme, yani Müslümanları “terörist” olarak damgalama girişiminin en açık örneğiydi. Nitekim takip eden yıllarda İslam'a karşı geliştirilen düşmanlık ve önyargı, Batı toplumunun kendisini dahi rahatsız eder bir seviyeye

ulaştı. Batı'lı aydınlar “islamafobia” diye adlandırdıkları bu olgunun önlenebilmesi için çare arar hale geldiler.

Türk tarihinin, üzerini sis kaplamış bir orman gibi göründüğünü, daha öncede ifade etmiştik. Tarihimiz üzerine, ortalama bilgi düzeyindeki insanlar arasında bir sorgulama yaptığımızda, önümüze çıkan ilk tasvir: “Güçlü ordularımız vardı” şeklinde oluyor. Ancak resmi biraz berraklaştırmaya, sisi biraz dağıtmaya çabaladığımızda, yukarıda sözünü ettiğimiz önyargıların etkileri, kendi toplumumuzda bile çıkıyor. Atalarımız için; “asılmışlar, kesmişler, vurmuşlar, kırmışlar”, “at sırtında oradan oraya koşmuşlar” şeklindeki ifadelerle karşılaşırız. Bu ifadelerle anlatılmak istenenlerde kısmen bir yanlışlık yok. Fakat tarihi olayların, zaman ve mekân boyutuyla irdelenmemesi, tarihi yazan toplumsal yapının göz ardı edilmesine, dolayısıyla yanlış yargılara varılmasına yol açıyor. Uzun bir tarih sürecinde önümüze sürülen barbarlık ithamı karşısında, bilgiye dayalı savunma yetimizin, neredeyse dumura uğradığını görüyoruz. Bereket versin son yıllarda Türk aydınları arasında yeni bir uyanış dönemine tanıklık ediyoruz. İstanbul Kadıköy Belediyesi Barış Manço Tiyatro salonunda sahnelenen Yüzleşme adlı tiyatro eseri, Türk tarihini barbarlık ithamı açısından sorguluyor. Tuncay Öziner Tiyatrosu oyuncularından tarafından sahnelenen oyun, Hristiyan inancının derinliklerine inerek, karşılaştırmalı irdelemeler yapıyor. Yönetmeni oyunun konusunu; “Batıya, barbar olan biz değiliz, asıl sizsiniz diyoruz” sözleriyle özetliyor. Bu örnek; Batı dünyasının tarih adına, toplumbilim adına önümüze koyduğu tüm dayatmalara ve adeta beyin yıkama yöntemlerine karşı, hayatın her

TÜRKLERİN SAVAŞÇI ÖZELLİKLERİ

alanında, bilimsel, akılcı ve tabi ki gerçekçi direnç düzenekleri oluşturmamızın önemini gösteriyor. Bu bölümde, Türklerin savaşçı özelliklerini, tamda bu nedenle ele alıyoruz.

Öncelikle barbarlığı; *uygarlık karşıtlığı ve uygarlığı tahrip etmek için başvurulmuş saldırganlık* olarak algıladığımızı ifade edelim. Bu yakıştırmanın, Türkler ile uzaktan yakından bir ilgisi olmadığı ortadadır. Çünkü Türklerin savaşları; istisnasız hep uygarlığı arama yolunda gerçekleşmiştir. Bu anlamda *Türkler; Savaşçıdır*. Hem de **Ammianus Marcellinus** ve **Jordanés'in** (abartılı ve nefret dolu) tasvirlerine göre: **“Yürekli ve sert, yırtıcı, kötü niyetli, kıyıcı, pis ve iğrençtirler. Kendilerini eşkıyalığa vermişlerdir, 'yırtıcılıkta, kıyıcılıkta, barbarlıkta, düşünelebilecek her şeyi geride bırakırlar'.”**(s:128).

“Matthieu de Paris de Cengiz Han'ın Moğollarından söz ederken, kelimesi kelimesine aynı şeyleri söyler... 'Ülkeme bir topluluk karşı çıktı... Kırlar tahrip oldu, toprak yas tutuyor... Çünkü Yahve'nin günü yakın... Bu halk gibisi hiçbir zaman var olmamıştır... Önünde bir ateş yok ediyor, arkasında bir alev kavuruyor'.”(s:129).

2 - HEM SAVAŞÇILAR, HEM DE ‘ÇEVRECİ’

Evet, Cengiz Han'ın orduları bir ülkeye ayak bastığında, toprak yas tutmakta, ateş yok etmekte, alev kavurmaktadır. Olan her şey savaşın gereğidir. Ancak Roux'un aktardığına göre bu ordu aynı zamanda: **“arılığına,**

temizliğine duyduğu saygıdan dolayı suyu kirletmekten çekindiği için o suda yıkanmayan ve hiç olmazsa bir çok önlem almaksızın orada araç gereçlerini ve giysilerini yıkamayan” insanlardan oluşmaktadır.(s:129). Yani Cengiz Han'ın orduları, savaştıkları topraklardaki gölleri bile kirletmeyecek bir şekilde, günümüzün kavramıyla; *çevrecidirler*. **“Çökme dönemindeki uygar bir Romalı'nın”** bu davranışı fark etmesi ve anlaması elbette mümkün değildir. Ancak; **“Oğuz Destanı Kitab-ı Dede Korkut'ta dağ, su ve ağaçtan oluşan tanrısal üçlüye dualar”** şeklinde, **“Türk paganizminden kalıntılar ortaya”** konması (s:247), bu orduların inançları gereği doğaya kesin bir saygı duyduklarını göstermektedir.

Türkler, savaşçıdır. **“...korku ve dehşetin herkesi elden ayaktan düşürdüğünü, felç ettiğini biliyorlardı. Canavar olarak görülmekten rahatsız olmak bir yana, bunu adeta doğruluyorlardı. Örneğin saldırırken korkunç çığlıklar atıyorlar, *Ur Ah!*, Yani 'Haydi Vur!' diye bağırıyorlardı. Daha sonra batıda bu çağrı biçimi 'Hurra!' ünlemine dönüşmüştür.”**(s:130). Savaşın gereğini yapmaktadırlar. Tam bu noktada Roux, önemli bir soruyu gündeme getiriyor: **“...eğer Türkler silahlara sarılmasalardı, sürülerini bozkırlarda otlatmaya devam etselerdi yazgılarının ne olabileceği sorusu da ayrı bir sorudur.”**(s:39). İnsanlık tarihi, uygarlıklar kurmuş fakat zamanla kimliğini kaybetmiş ve ortadan kalkmış arkaik kavimlerle doludur. Türkler, **“eğer silahlara sarılmasalardı”**, en azından bu kitabın kapsadığı iki bin beş yüz yıllık tarih dilimi boyunca, varlıklarını sürdürebilirler miydi?

TÜRKLERİN SAVAŞÇI ÖZELLİKLERİ

Türklerin savaşçı özellikleri üzerinde durmamızın en önemli nedeni; aslında savaşçılık olgusundan yola çıkarak toplumsal özelliklerini daha iyi anlayabilmektir. Tam bu noktada, Roux'un bir saptamasına vurgu yapmak kaçınılmaz hale geliyor: **“Savaştan söz etmeksizin bir Türk olgusundan söz edemeyiz”**. Roux şu önemli ayrıntıyı da eklemeyi ihmal etmiyor: **“Yalnız bununla Türklerin savaşı diğer uluslardan daha fazla sevdiğini söylemiyoruz; bu, Türklerin evrensel barış özlemlerini yok saymak demek olur.”**(s:39).

Savaşçılık Türkler için kaçınılmazdı. Çünkü uygarlık arayışının peşine düşmüşlerdi. **“İlk yurtları, yani Sibirya ormanlarından çıktıktan sonraki ilk yerleri, büyük bir uygarlığın doğmasına elverişli değildi.”**(s:40). Birinci bölümde; Hiong-nular olarak adlandırılan ön-Türklerin milattan önce beşinci ve ikinci yüzyıllar arasında, yaşamlarında büyük bir devrim yaparak, avcı-toplayıcı kültüründen yetiştiriciliğe, ren geyiği kültüründen de at kültürüne geçtiklerinden söz etmiştik. Bu devrim toplumsal yaşamın yeni biçimler almasını zorunlu kılmıştı. Halen göçebe bir toplum olmalarına rağmen, yetiştirdiklerine, ekip biçtiklerine bağlı olarak, toprağa ve göreceli olarak bir bölgeye bağımlı hale gelmişlerdi. **“Hayvan yetiştiriciliği bozkır Türklerinin temel uğraşydı. Türklerin ilk yurtları olan Moğolistan tam bir hayvan yetiştirme yeri ve gücü de buradan geliyordu. Devletlerin başkentlerini burada kurmalarının nedeni budur. Moğolistan'ın en nihayetinde bir atlar tarihi olan tarihinin biricik açıklaması da budur. Türklerin ve Moğolların yeryüzündeki tüm yazgılarını aydınlatan da**

budur... Göçebelerin üstünlüklerini sağlayan tüm iyi niteliklerinin özgür bir biçimde gelişebilmeleri için atlı gücün temel desteğine gereksinimi vardır.”(s:121).

3 - SAVAŞÇILIK İCATLARI TETİKLEDİ

Atın, köpek ve sığırlardan sonra olmakla birlikte, ilk kez ne zaman evcilleştirildiği kesin olarak bilinmemektedir. Fakat atı ilk evcilleştirenlerin, yine ön-Türkler olma ihtimali yüksektir. Çünkü, İskit kral mezarlarında 'atın yerinin efendisinin yanı olduğu' anlamına gelebilecek buluntular vardır. Türklerin atla bütünleşmeleri, savaşçılıklarını ve toplumsal yapılarını belirleyen bir öneme sahiptir. **“Bu boyun eğmez biniciler atlarıyla adeta tek vücut halindedirler, seyredenler onların atın üstünde doğup bir daha da hiç inmediklerini zanneder. Atları için eyeri, üzeniyi ve koşumu icat ederler.”(s:55).** Bu icatlar, insanlık tarihinin seyrinde belirleyici bir etki yapmıştır. Bugün arabalarımızın ne kadar sürat yapabileceğini anlatmak için; *beygir gücünden* söz ediyorsak, bunu atı taşıma ve sürat aygıtı haline dönüştüren atalarımız ön-Türklerle, yani Hiong-nulara borçlu olduğumuzu, hatırlatmakta da fayda var.

Türklerin eyeri, üzeniyi ve koşumu icat ederek, at üzerindeki hakimiyetlerini artırmaları, topluluk halinde hareket alanlarının genişlemesini ve hızlarının artmasını sağladı. Bu toplumsal hareketlilik, daha geniş toplumsal örgütlenme biçimlerinin oluşmasına yol açtı.

“Boylara bölünmüş olarak yaşayan Türkler

varlıklarını ancak savaşarak sürdürüyorlardı... 'bozkır imparatorlukları' biçiminde bir araya gelmişlerdi ve bunu ancak en güçlüünün iradesini en zayıfa kabul ettirerek yapabilmişlerdir. Bu devletleri kurduklarında, o kadar büyük bir vurucu güce sahip oldular ki, kaçınılmaz olarak bu güçten yararlanmak durumunda kaldılar.”(s:40). Savaşçılık özellikleri Türkleri, güçlerini daha da etkin kılma arayışına, dolayısıyla sürekli icatlar geliştirmeye yönlendiriyordu. Böylece tarihte ilk kez olarak düzenli ordu birlikleri kuruluyordu: “Teoman ile oğlu Mete (MÖ 210-174) kendilerine katılan boyları örgütlediler...Ordu birliklerini, mirasçılarının da yapacağı gibi Ahamenid usulünde, yani 1000, 100 ve 10 kişilik guruplar halinde yapılandırdıklarından kuşkusuz yok.”(s:57).

Birinci bölümde: Türkçe'nin topluma verdiği; **kesinlik, düzenlilik, kurallara düşkünlük, uyum ve denge** gibi özelliklerin, medeniyet üretebilmek için de, zorunlu koşullar olduğunu vurgulamıştık. 15. yüzyılda ilk hesap makinesini yapan, ondalık sayıları bulan el-Keşani'nin bir Türk bilim adamı olduğuna değinmiştik. Aynı yerde şu yorumu yapmıştık: Türkçe'yi biraz tanımak bile; bu dili konuşanların doğal olarak üstün yeteneklere ve zekaya sahip olacağını anlamaya yetecektir. Mete Han'ın kurduğu ve günümüz ordularının temelini oluşturan *tümen*'in ondalık düzenden oluşması ile, yaklaşık bin yedi yüz yıl sonra el-Keşani'nin ondalık sayıları bulması ve hesap makinesini yapması arasında, ne gibi bir ortak payda vardır? Cevap elbette; Türkçe'dir. Türklerin savaşçı özelliklerini incelerken, Türkçe'nin etkilerini göz ardı etmek, önemli bir

eksiklik oluşturacaktı.

4 - ORDU MİLLET

Türkçe'nin mantığındaki zekanın ürettiğı, düzenlilik ve kurallara düşkünlük, aynı zamanda savaşçı bir toplum olabilmenin de ön koşuluydu. Türk ordularına savaşlarda zafer yollarını açan, işte bu nitelikleriydi. **“Bunlar başıbozuk ve öfkeli bir grup vahşî değıl, düzenli ve iyi yönetilen bir orduydular. Önderleri tartışılmaz bir otoriteye sahipti. Ancak çok gerekli olduğunda kendilerini gösterirlerdi; çünkü ölümlerinin orduyu dağıtacağını bilir, harekâtı dışarıdan bütün yönleriyle takip etmek isterlerdi... Herkes asker olabilirdi (olmalıydı), hatta gerekli olduğu durumlarda kadınlar bile. Elbette kimseye bu hizmet karşılığında bir aylık ödenmiyordu. Bu sürekli hareket halinde, hep ayakta olan bir ulustu.”**(s:131). Savaşçı özellikleri, Türklerin toplumsal yapılarında da, çok özgün niteliklerin oluşmasına yol açıyordu. Kadınların savaşçı olabilmesi, kadının toplumdaki yerini; bir çok medeniyette olmayan ölçüde, erkeklerle eşitliyordu. Bu konuyu ileride, Türklerin toplumsal özellikleri bölümünde tekrar ele alacağız.

Savaşçı özelliklerin, toplumsal yapı ile bu denli bütünleşmesi, yani Roux'un **“sürekli hareket halinde, hep ayakta olan bir ulus”** şeklinde ifade ettiğı durum, günümüzde bile Türk Milletini, diğeri bir çok milletten farklı kılmaktadır. Kurtuluş Savaşı gibi; Dünya üzerinde sömürgeciliğe karşı verilmiş ilk savaş, ancak böylesine özellikli bir milletle, yani ancak Ordu bir Milletle

TÜRKLERİN SAVAŞÇI ÖZELLİKLERİ

kazanılabilirdi. Günümüzde, *ulus devlet* bilincinin zayıflatıldığı, *vatan* kavramının sıradanlaştırıldığı bu “küreselci” dönemde; dünya üzerinde acaba, milyonlarca üyesi “vatan sana canım feda” diyerek yürüyen kaç millet kalmıştır? Türklerin bu Ordu Millet özellikleri, tarih boyunca toplumun bütün dokularını etkileyecek, özellikle devlet kurma ve devlet yönetme sanatında, çok belirleyici olacaktır. *Devlet yönetme sanatı* ifadesini bilinçli olarak kullandık. Çünkü gerçek Türk Devletlerinin yönetimi hep, adeta bir sanat faaliyeti gibi son derece zarif olmuştur. **“Kırtasiyeci batı uygarlığında, Türk arşivlerinin gerçekten şaşkınlık verici nitelik ve niceliklerini kavramak güçtür. Bunlara her yerde, işgal ettikleri tüm büyük kentlerde rastlanır; çünkü Türkler her şeyi kaydetmiş ve muhafaza etmişlerdir.”**(s:42). Yeri gelmişken burada; ABD'nin 2003 yılında Irak'ı işgali sırasında Bağdat Müzesinin talan edildiğini hatırlatalım.

“Yıldırımlar yaratan bir ırkın ahfadıyız...” Türk Silahlı Kuvvetlerinin subaylarının yetiştirildiği okulun marşı; *Harbiye Marşı* bu sözlerle başlar. Gerçektende Türk orduları yıldırımlar gibidir. **“Bozkırlardaki uzun sessizlikten sonra böyle birden ortaya çıkışlarıyla yeryüzü, yankıları birbirini izleyen dalgalarla sarsıldı. Attila, Cengiz Han, Timur geriye korkunç anılar bıraktılar. Üç kıtada, Pekin'de, Delhi'de, İsfahan'da, Şam'da, Kahire'de, Konstantinopolis'te, Cezayir'de, sahip oldukları güce bağlı olarak kabul edildikleri için buraları bırakmamak için yine kuvvete başvurmuşlardır.”**(s:40). Fakat yıldırımlar sadece savaş meydanlarında ateş olmakta, alev gibi kavurmaktadır.

Türkler savaş alanlarını sadece Türkçe'de bulunan *er meydanı* sözcüğü ile tanımlamışlardır. Savaş er meydanında ve mertçe yapılır. Savaş alanları dışındaki halk ise; düşman değil, tebaadır. **“Türkler egemenlikleri altına aldıkları halklara olağanüstü parlak dönemler yaşatmışlardır.”**(s:40).

“Venedikli Marco Polo ortaya çıkan eseri görebilmiştir ve yargısı kesinlikle anlamsız değildir: 'Cengizhanlılar her zaman dünyanın kurucularından biri olmuştur.' Türklerde imparatorluk kurma eğilimi vardır. Türkler sözcüğün tam anlamıyla yeryüzünün hükümdarlarıdır.”(s:41).

Bu bölümün başlangıcında “eğer Türkler silahlara sarılmasalardı, sürülerini bozkırlarda otlatmaya devam etselerdi yazgılarının ne olabileceği” sorusunu gündeme getirmiştik. Savaş insanların ve toplumların iradesinden ötede, yaşam koşullarının zorunluluğu olarak çıkmaktaydı. **“Cengiz Han ve adamları ne insan öldürmekten zevk alan kişiler ne de sadist insanlardı. Sadece bir sistemi uç sonuçlarına kadar uygulayan çok iyi örgütlenmiş barbarlardı. Savaşıyorlardı, çünkü ya ölen ya öldüren olmak onların doğal durumuydu.”**(s:278).

Türklerin savaşçı özellikleri, Kaşgarlı Mahmûd'un **“tüm beşeriyete memur edildikleri”** inancını güçlendiren örnekler oluşturmuştur. Bu savaşçılar askeri dehalarını, sadece kendi orduları, yurtları için değil, başka devletler için gösterdiler. **“Türkler çağdaş devirlere gelene kadar Müslüman İran'da, Bizans İmparatorluğunda, Bağdat**

Abbasi Halifeliğinde, Mısır'da çeşitli hizmetlerde bulunacaklardır. İster er ister komutan olsunlar gücü ele geçirerek Müslüman Arap imparatorluklarını birer Türk imparatorluğuna dönüştüreceklerdir.”(s:98).

Babası Osman Gazi tarafından 1317 yılında orduların komutanlığına getirilen Orhan Gazi, 1326 yılından itibaren devlet yapılanmasının temellerini attı, sikke kestirdi ve Bursa'da anıtsal yapılar inşa ettirdi. Böylece, imparatorluğun gerçek kurucusu olarak anılmayı hakketti. Ancak tarihi başarısına, orduların yapısında yeni bir düzenleme yaparak ulaştı. Bir anlamda Türklerin savaşçı özelliklerine, bugünkü *muavazaf ordu* anlamına gelen bir icat geliştirerek katkıda bulundu: **“Orhan'ın 1330'a doğru orduda yaptığı düzenleme en cüretkâr ve en devrimci başarılarından biri olmuştur. Düzensiz birliklerin, yani Azapların yanı sıra meslekten yetişen bir ordu kurdu. Bu (Memlukların böyle bir ordu kurmadıklarını kabul ederek) o güne kadar bilinmeyen bir şeydi. Bu yeni erlerin adı *yeniçeri* oldu ve yaklaşık 1000 civarındaydılar.”(s:327).**

Orhan Gazinin bir devrimle yapılandığı bu ordu, iki yüzyıl sonra Avrupa'nın içlerine kadar uzanmıştı. **“Kısacası tüm dünya Kanuni Sultan Süleyman'ın önünde titriyordu. Reformun yarattığı iç sarsıntılara, din savaşlarına rağmen aslında her Protestan her Katolik biliyordu ki, Avrupa'nın en büyük sorunu doğululardı... Fransızlara rağmen istisnasız hepsi Türklerden nefret ediyordu ve Haçlı zihniyetini sürdürüyordu.”(s:362).**

Yirminci yüzyılın başında yurtlarını ve bağımsızlıklarını korumak için 'Ya İstiklal Ya Ölüm' şiarıyla savaşıyan Türkler, savaştan sonra, “Gazi” unvanı verdikleri Mustafa Kemal Atatürk'ün deyişiyle: 'Yurtta Barış, Dünya'da Barış' çağrısı yapmış ve bu ilkeyi uluslararası ilişkilerinin merkezine yerleştirmişlerdi. Ancak ne yazık ki, Batı dünyasındaki; **“Türklerden nefret... ve Haçlı zihniyeti”** yok olmamıştı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKLERİN KÖKLERİ, DALLARI

*Dörtnala gelip Uzak Asya'dan
Akdeniz'e bir kısrak başı gibi
uzanan bu memleket bizim.*
Nazım Hikmet

1- BETON GİBİ TOPLUM

Türklerin köklerini ve dallarını yeterince anlayabilmemiz için, üzerinde durmamız gereken önemli ve adeta sihirli bir kavram var: *kaynaşma*. Birinci bölümde Türklerin fiziksel özellikleri konusunu incelerken; **“Türklerin ilk kolunun belirgin bir ırkın özelliklerini taşıdığı”**nı ancak, Türk adının **“kavime yada boya ilişkin bir kimlikten değil, siyasal bir örgütlenmeden”** kaynaklandığını belirtmiştik. Türk olmayan kavimlerle karışma olgusu, yani kaynaşma, önümüze yeni bir toplumsal doku çıkarmaktadır. Bu dokuyu, ağaçlardaki *sürgendokuya* benzetebiliriz. Sürgendoku; sürekli bölünebilme yeteneği sayesinde, ağacın yaşamı boyunca yeni hücreler oluşturan, böylece büyümeyi ve canlı kalmayı sağlayan bir doku çeşididir. Ağaç gövdesinin enine kesitinde görülen ve büyümeyi gösteren yaş halkaları da, bu ikincil sürgendokunun bölünmeleriyle oluşur. Türk tarihi de, sürgendokuda olduğu gibi; birleşme, kaynaşma, tekrar bölünme, yeni dokular oluşturma ve büyüme şeklinde iç içe geçmiş süreçlerle özetlenebilir. Türk boyları gövdeden kopar, göç eder, sürgünler verir, diğer kavimlerle karışır,

oluşan yeni doku, bir sonraki aşamada gövdeyle birleşir. Bu sürecin tek kanunu: sürekli var olma ve büyümedir. Türklerin kökleri, işte böyle dal budak salmıştır.

Başka topluluklarla kaynaşma dokusal niteliktedir. Yani sadece biçimsel (siyasal) değildir. Bu kaynaşmayla ortaya; kültür öğeleriyle harmanlanmış, yeni bir dokunun çıkmasından söz ediyoruz. Böylece, Türk toplumunun yapısını *betona* benzetebiliriz. Kum, su ve çimento birleşmekte ve sonuçta ortaya; hepsinden güçlü ve dayanıklı, beton adını verdiğimiz yeni bir madde çıkmaktadır. Kaynaşmayla oluşan toplumsal yapıda çimento işlevini gören öge; Türkçe'dir.

Günümüz Türkiye'sindeki toplum yapısını tanımlamak için kullanılan; *mozaik* kavramı ise önemli bir yanlığı içermektedir. Mozaik; küçük parçalarının yapıştirılmasıyla elde edilen bir yüzey bezemesidir. Mozaikte parçaların kaynaşp, yeni bir dokunun oluşması söz konusu değildir. Kaynaşmanın aksine, kolayca dağılabilen bir yapısı vardır. Bu haliyle, Türk toplumundaki *kaynaşma* gerçeğini anlatmaya yeterli değildir. Bu kavram, daha çok küçük siyasal parçalanmışlıkları ifade etmek için kullanılır. Yani toplumsal değil, daha çok siyasal örgütlenme biçimini anlatmaktadır. Roux'un bu tanımı kullandığı şu cümledeki; **“Tarım havzası artık küçük prensliklerden oluşan bir mozaik değildir.”**(s:421) ifadesi, prensliklerden oluşan bir yapının mozaik olarak tanımlandığını anlatır. İmparatorlukların kurulmasıyla, siyasi parçalanmışlık, yani mozaik yapı sona ermiştir. Türkiye'deki toplumsal yapı; halkların prenslikler gibi, siyasal örgütlenme nedeniyle yan

yana duruşu değil, kaynaşma ile tek halk olma özelliğindedir. Türk tarihi hep bu seyri izlemiş, boylar kaynaşarak, daha büyük halk kütlelerini oluşturmuştur. Türk soyunun tarih sahnesinde bu kadar uzun bir süre kalabilmesini sağlayan, işte bu olgudur.

2 - YAYILMA, KAYNAŞMA

Türklerin, Hiong-nular olarak adlandırılan ön-Türklerden bu yana, yani bu kitabın konusunu oluşturan yaklaşık üç bin yıllık zaman diliminde, başlıca iki büyük göç dalgası yaşadıklarını görüyoruz.

İlk göç dalgası; M.Ö. 5. ve 2. yüzyıllar arasında, **Taygalar** denilen Sibirya ormanlarından ayrılışlarıdır. **“Türkler arkalarında, bugün henüz neler olduğunu bilemediğimiz bir şeyler bıraktıkları Sibirya'dan çıktıktan sonra bozkır insanları, daha doğru bir deyişle yeni beşikleri belledikleri Moğolistan bozkırlarının insanları oldular.”**(s:117).

İkinci göç dalgası; ilkinden yaklaşık 700 yıl sonra, batı yönünde olmuştur. **“bir de milattan sonra ilk 500 yılın son yüzyılları boyunca Türklerin art arda dalgalar halinde Doğu Avrupa'ya doğru kaymış olduklarıdır.”**(s:69).

Bir çok kavmin Türkleşmesi, yeni Türk boylarının ortaya çıkması ve bir kısmının da Türklüklerini kaybetmesi ile sonuçlanan tüm toplumsal anaförler, yüz yıllar alan bu büyük göç dalgalarıyla oluşmuştur.

Bu bölümde, göç dalgalarının yayıldığı coğrafyada karşımıza çıkan, ana kavimleri ve Türk soyundan serpilip yayılan dalları, boyları inceleyeceğiz. Ancak çok kapsamlı olması nedeniyle, konunun sadece ana hatları üzerinde duracağız. Türk boyları hakkında burada vereceğimiz bir özet, ileriki bölümlerde yer alacak; “Türkler ve Devlet”, “Türklerin Toplumsal Özellikleri”, “Türkler ve Uygarlık” başlıklı konuları daha kolay toparlamamıza yardımcı olacaktır.

Türklerin uzun bir tarih boyunca ve çok geniş bir coğrafyada dal budak salmalarını sağlayan başlıca özelliklerinin; kaynaşma olduğunu bir kez daha tekrarlayalım. Şekerin sıcak suda erimesi gibi, bu kaynaşmalardan ortaya hep yeni bir tat ve yeni bir lezzet çıkmaktadır. Bu yeni tat, kaynaşmaya havza olan topluma, hayatın her alanında yeni bir devinim ve atılım gücü vermektedir. Bu anlamda, Türklerin savaşlar, istilalar sonunda yerleştikleri coğrafyalarda oluşturdukları yeni toplumlar bir süre sonra, uygarlık sıçramalarına şahit olmaktadırlar. Bu toplumları bugünün penceresinden irdelemeye kalktığımızda, toplumsal özelliklerinin nereye ait olduğu hakkında bazı silik, sisli alanların oluşması son derece doğaldır. Aynen sıcak su ve şeker örneğinde olduğu gibi; nereye kadar su, nereye kadar şeker, belirsizliğiyle karşılaşmamız mümkündür. Karışmanın yaşandığı her toplumda yaşam biçimlerinin, örf ve adetlerin iç içe geçmesi ve böylece bir anlamda 'hangisi hangisindendir?' sorusuna yol açabilecek bir silikleşmenin görülmesi kaçınılmazdır. Günümüz Türk toplumunda rastladığımız; “Salı sallanır” diyerek haftanın bugününe adeta uğursuzluk atfeden batıl

inanç, acaba ne kadar Türk kökenlidir? Fatih Sultan Mehmed'in, Konstantinopolis surlarını güçlü toplarıyla sarsması ve şehri bir salı günü almasıyla, bu batıl inanç arasında bir bağ olması muhtemeldir. Fetih gününü “lanetli” bir gün olarak ananların ürettiği, bir anlamda batılı ve de batıl olan bu inancın, Türk toplumunda tamamen farklı bir amaç ve kullanım şekli ile yaşıyor olması, kaynaşmanın doğal bir sonucudur. Öyle ki; batıl inanç içselleşmiş, kime, hangi kesime ait olduğu anlaşılmaz hale gelmiştir. Bu olgu kaynaşmanın doğası gereğidir.

Kaynaşma özelliği Türkler için bir zafiyet değil, aksine güç kaynağı olmuştur. Fakat toplumsal hareketliliğin devinimli ve dalgalı olması ve yukarıdaki örneklerle açıklamaya çalıştığımız, karşılıklı etkileşimin kaçınılmazlığı nedeniyle, Türk gövdesinden yayılan tüm topluluklarda Türk özelliğinin, kimi zaman çok baskın, kimi zaman ise son derece silikleştiğini görüyoruz. Roux'un burada aktaracağımız satırlarında, konuya ilişkin iki önemli tespiti öne çıkarabiliriz. Birincisi; belli bir dönemde Türk geleneklerinin **“Müslüman uygarlığının”** karşısında geçerliliğinin kalmaması, ikincisi; Türk gelenek ve göreneklerinin **“Cengiz Han'ın...yasak'ı sayesinde”** korunabildiğidir.

Roux şöyle yazmaktadır: **“XIII yüzyılın ortasında Müslüman uygarlığının ağırlığı altında artık Türk geleneklerinin geçerliliğinin kalmamasına karşın, Yukarı Asya'dan Türk dünyasının sınırlarına, hatta XV yüzyılda İstanbul'a kadar örneğin Mehmed Siyah Kalem gibi tasvir sanatçısı bunu kanıtlar- bozkırların**

tanıdık, eski kokusu yeniden duyulmaya başlamıştı. Bu koku kısmen eskilere katılmaya gelen yeni boyalar, kısmen de çok açık ve net bir biçimde Cengiz Han'ın uzun süre varlığını sürdürebilen *yasak*'ı sayesinde korunan Türk gelenek ve görenekleriyle Hunlar ve Tukiulerdir. Ancak bir süre sonra bozkır kokusu dağılacak ve yok olacaktır. Bugün bu koku ancak Anadolu yaylasında, son göçebelerin gecelerinde, yüzyıllar süren uzun yolculuğun yorgunu olarak köy kahvelerinde içilen çayda duyulabilmektedir.”(s:271).

Roux'a göre; Türk gelenekleri “Müslüman uygarlığı” karşısında geçerliliğini kaybetmiştir. Fakat bu yanıltıcı bir görünümdür. Çünkü, Türkler zamanla Müslüman toplumlar içersinde etkinliği ele alarak, gelenek ve görenek bakımından tüm İslam alemine yön vermişlerdir. Bu konuyu ileride, “Türkler ve Din” bölümünde inceleyeceğiz. Roux, yukarıda aktardığımız son cümlesinde ise; günümüzde Türk özelliklerinin sadece Anadolu köylerindeki kahve sohbetlerinde yaşayıp bu anlamda yitip gitmekte olduğunu söylemektedir. “Türklerin Toplumsal Özellikleri” başlıklı bölüm, bu konuyu tartışmak için daha uygun olacaktır.

Ancak şu kadarını söylemekte fayda vardır. Türklerin toplumsal özelliklerinde bir silikleşme yaşandığı bir gerçektir. 1950'li yıllarda “Küçük Amerika olacağız” diyerek yönetilen bir toplumdan, özelliklerinin silikleşmesinden başka, ne beklenebilirdi ki? Fakat yinede, Roux'un bu görüşlerinin, 90'lı ve özellikle 2000'li yıllardan itibaren Türkiye'de ve tüm Türk Dünyasında başlayan

TÜRKLERİN KÖKLERİ, DALLARI

uyanışın öncesinde yapılmış bir tespite dayandığını söylemekte fayda var. 21. Yüzyıl, Türk için, özü ile tekrar buluşma çağı olacak gibi görülüyor. Yani bir anlamda, Atatürk'ten sonra yarım kalmış sürecin tamamlanacağı çağ. Örneğin; Türkçe'ye sahip çıkma bilinci, son yıllarda hızla yükselmiştir. Türk tarihini ciddi ve bilimsel yaklaşımlarla yeniden anlama çabaları, bu konuda diğer bir örneği oluşturmaktadır. Türk tarihinde; Roux'un da yukarıda işaret ettiği anlamda, kimi zaman silikleşme, kimi zaman ise etkinleşme şeklinde dalgalanmalara şahit oluyoruz. Bu nedenle, buradan sonra ele alacağımız toplulukları ve tarihi süreçleri, bu tespitin ışığın altında irdelemekte fayda var. Çünkü bütün bu topluluklar ve yaşadıkları tarih süreçleri, göreceli olarak Türk'tür.

3 - TÜRKÜN DALLARI

Atatürk 4 Ekim 1932 günü, Dolmabahçe Sarayında 'Diyaribekir' gazetesinin sahibine verdiği demeçte, Türk halkını şöyle tanımlar: **“Diyarbakırlı, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, İstanbullu, Trakyalı ve Makedonyalı hep bir ırkın evlatları, hep aynı cevherin damarlarıdır.”**

50'li yıllardan sonra, ders kitaplarında ve Malazgirt zaferini kutlamak için yapılan törenlerde; Türklerin Anadolu'ya gelişi için, sadece 1071 tarihine vurgu yapılmış, “Anadolu arsasının tapusu, Malazgirt'te açıldı kapısı” şeklindeki dizelerle, Türklerin Anadolu'daki köklerini bin yıla indiren bir anlayış hakim olmuştur. Bu anlayışın doğal sonucu olarak; Atatürk'ün “aynı cevherin damarları” tanımlamasını kavramak, zorlaşmıştır. Öyle ya, eğer

Anadolu'daki mazimiz sadece bin yıldan ibaret ise, nasıl aynı cevherden gelebilirdik? Anadolu halkı için kullanılan: “bin yıldır birlikte yaşıyoruz” şeklindeki ifadeler, yanıltıcı çıkarımlar oluşmasına yol açmış ve (bu kitabın konusu kapsamında) en azından üç bin yıllık geçmişe dayanan “**aynı cevherin damarları**” olma gerçeğinin, üstü örtülmeye başlanmıştır. Günümüzde bu cevherin üzerindeki tozu toprağı temizleyip, Avrupa içlerine uzanan damarlarını da gün yüzüne çıkarmak, Türk Dünyasının gerçek kütlesinin görülebilmesi için, büyük önem taşımaktadır. Bu yapıldığı taktirde, Türklerin Anadolu'ya yerleşme süresinin bin yıldan ibaret olmadığını ve Türk cevherinin, sekiz-on bin yıldan buyana, Anadolu'da dahil olmak üzere, Adriyatik'ten Sibirya'ya uzanan tüm coğrafyayı sardığını anlamak mümkün olacaktır. Nitekim; Erzurum Atatürk Üniversitesi ve Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi tarih bölümlerindeki bilim adamlarınca yapılan *kaya üstü resimleri* araştırmalarından elde edilen buluntular; Türklerin Anadolu'daki varlıklarının, Selçuklular döneminden çok öncelere gittiğini kanıtlamaktadır. Erzurum/Karayazı Cunni Mağarası, Ordu/Mesudiye Esatlıköyü Mağarası ve Hakkari/Yüksekova/ Gevaruk Yaylası Saymalıtış Mağarası; avcı, ok atan avcı, dağ keçisi, geyik resimleri ve Orhun Yazıtlarında kullanılan yazı benzeri şekiller ve Oğuz damgalarının yer aldığı zengin kaynaklardır.

Bu bölümün devam eden kısmında Türk'ün dallarını, bu buluntularla da ispatlanmış olan bir gerçeğin ışığı altında inceleyeceğiz. Yeri gelmişken bir konuyu açıklamakta yarar var: Bu kitap, yani Yorumname-I; toplumdaki ortalama tarih bilgisi çerçevesinde hazırlanmıştır. Tarihçiler için berrak

TÜRKLERİN KÖKLERİ, DALLARI

olan bir çok konunun, ortalama bilgi düzeyi için yeterince açık olmadığını gördüğümüzü ve tarihimiz üzerindeki sis perdesinden söz ederken de, bu olguya dikkat çekmek istediğimizi hatırlatalım. Tarihi bir film şeridi gibi düşünersek, özellikle Türk ağacının gövde ve dallarını kapsayan bölümlerinde, çok fazla kopukluklar bulunduğunu söyleyebiliriz. Örneğin; Hunlar Türk değil midir? M.S. 4 ve 5'inci yüzyıllarda; Karadeniz'in kuzeyini, Volga ve Don nehirleri arasında kalan bölgeleri, bugünkü Ukrayna, Romanya ve Tuna nehri boyunca Macaristan topraklarını ele geçirenler, Romalılarla komşu olup haraç karşılığı onlar adına savaşanlar, Germen kökenli halkları egemenlikleri altına alanlar, Yunanistan'ın bir bölümünde ve İstanbul yakınlarına kadar Trakya'da hakim olup, Avrupa'nın neredeyse yarısını yönetenler, Hunlar, yani Türkler değil midir? Evet, Türklerdir. Fakat ortalama tarih bilgisinde bu konularda bir kopukluk ve bir sis vardır.

Ortalama tarih bilgisinde; Türklerin (Osmanlılar olarak) Viyana'ya kadar sefer yapmaları ve sonuç alamayıp geri dönmeleri konusuna ağırlıklı bir vurgu yapılır. Fakat ne gariptir ki, Türklerin (Hunlular olarak), Avrupa'da iki yüz yıl süreyle egemenlik kurdukları gerçeği, Atilla'nın yakıcı-kavurucu dramatik savaş gücünün gölgesi altında kalır, konu bir şekilde geçiştirilir. Gerçekte ise bu dönem, Avrupa'nın toplumsal genetiğinin şekillenmesi bakımından önemlidir. Ortalama tarih bilgisi, bu konulara uzak durur. Herhalde; günümüzde “Avrupalı olma” sevdasıyla efsunlanan Türklerin, bu ayrıntıları bilmeleri ve kimliklerini gerçek boyutlarıyla idrak etmeleri, pek arzu edilmemektedir. Birinci bölümde; “tarih adını verdiğimiz tiyatro eserinin

yorumu Batı tarafından yazılmıştı. Başrolde oynayan bizdik ama, yorumu onlar yazdı.”, demiştik. Durum böyle olunca, film şeridinin Türklerle ilgili bölümlerinde kopukluklara rastlamak kaçınılmaz oluyor.

Elbette, Batı toplumunun bütün bireyleriyle, bütün kurumlarıyla, aydınlanma ve bilimsel etik değerlerinden uzaklaşmadığının farkındayız. Bu açıdan bakıldığında, Avrupalı bir bilim adamı olarak Roux'un yazdıklarının, satır aralarında bırakmayıp gün yüzüne çıkardığı gerçeklerin, ayrıca bir önemi ve anlamı var.

Şimdi biraz daha, Roux'un güzergâhında ilerlemeye devam edelim.

HUNLAR

Hunların ataları da, kendilerini 'güçlüler', yani 'Türk' olarak adlandıran Türükler yani Hiong-nu'lardır. M.Ö. 5. yüzyıldan itibaren, Orta Asya'nın büyük bir bölümünde yaklaşık beş yüz yıl sürecek bir egemenlik kurmuşlardır. Bu başarıyı, daha sonra Türk tarihinin her aşamasında göreceğimiz gibi; çevredeki toplulukları birleştirerek gerçekleştirmişlerdir. Avrupa'ya göç eden kolları, M.S. 4. ve 5. yüz yıllarda, yani iki yüz yıl boyunca, Ural Dağlarının batısından Avrupa'nın ortalarına kadar olan bölgede egemen olmuşlardır. Avrupalı tarihçiler, kesin kanıtlar bulunamadığı gerekçesiyle, Hunları Türkler olarak adlandırmaktan sakınırlar. Avrupa'daki Hunların, Orta Asya'dakilerin bir kolu olduğu gerçeğini ise, gönülsüz olarak kabullenmişlerdir. Roux bu konuda kesin görüşlere sahiptir:

“Hun ismi talihin bir rastlantısı olamayacak kadar Hiong-nuların isimlerine benzemektedir, o kadar ki Hiong-nu kelimesinin Sogdcası Hun'dan başka bir şey değildir... Hunlar MS II yüzyılda Aşağı Volga bölgelerine yerleşmiş olmalıydılar. Burada, MÖ III yüzyıldan sonra Karadeniz'in kuzeyindeki Volga ve Dinyester nehirlerinin arasında kalan bozkırlara gelerek İskitlerin yerini alan Sarmatlarla ilişki kuracaklardır... Ural Ovaları ile Karpatların rakipsiz efendileridir.”(s:70). “Sözünü ettiğimiz bu olaylar Hunları Türk olarak kabul ettiğimizi ima etmektedir: yada kesin konuşmak gerekirse Hunların ortak gövdeden çok önce kopmalarına rağmen Türklerle aynı dil ailesinden geldiğini göstermektedir.”(s:76).

“Hunlar, Roma İmparatorluğu içinde de görev yaptıklarından iyi tanınıyorlardı. Konstantinopolis'e yaptıkları saldırılarda biliniyordu, Illirya'yı (Arnavutluk), Moesia'yı, Makedonya'yı, Trakya'yı dümdüz edip bir çöle çevirdiklerine, ki bu biraz şüphe götürmektedir, canı gönülden inanılmaktaydı (444-447).”(s:73).

“Romalılar onlara saygı duyuyor olmalıydılar: Hunlardan korkmaktan çok onlara hayrandılar. Hatta Romalılar çocuklarını Hunlara rehin olarak sunup, karşılığında Vizigotlara (427), Fransızlara (428) ve Burgondlara (430) karşı kendileriyle ittifak yapmalarını isterler... Böylece o tarihlerde İtalya'da, Galya'da, hatta söylendiğine göre Toulouse kadar uzak bölgelerde bile Hun athları görülür.”(s:71).

Hunların M.S. 5 ve 6. yüzyılda Orta Asya'da hüküm süren kolları Akhunlar (Eftalitler) olarak adlandırılır. Hindistan'ın kuzeyini ve İran'dan Çin sınırlarına kadar uzanan Orta Asya'yı kapsayan, geniş bir devlet kurmuşlardır. M.S. 562 yılında kendilerine karşı birleşen Göktürkler ve Sasaniler'e yenilerek egemenliklerini kaybetmişler ve Göktürklerle karışıp, kaynaşmışlardır. Türk devletlerinin kaderi hep böyle olmuştur. Biri çözülüp diğeri ile kaynaşırken, kaybolmamış aksine yeni bir atılımın içsel gücünü oluşturmuştur. Hunları yenip onlarla kaynaşan Göktürk Devleti, M.S. 745 yılında Uygurlara yenilip, kaynaşarak; Uygurlaştı. Türk tarihinin cilvesine bakın ki: aslında Uygurlarda Hun soyundan gelmekteydi. Türk devletlerinin iç içe geçen bu süreçlerini tarif etmek için; asma dalları gibi birbirlerini sarmaladığını söylemek, sanırım son derece uygun olacaktır. M.S. 840 yılında Kırgızlar Uygur Devletinin egemenliğine son verdi. Yüzyıl önce Uygurlarla aynı devletler topluluğunun üyesi olan Karlukların soyundan gelen Karahanlılar, bölgenin yeni egemen devletini kurdular. Karahanlılar yaklaşık dört yüz yıl süren bir dönemden sonra, M.S. 1211 yılında Büyük Selçuklu İmparatorluğunun egemenliği altına girdiler.

Türk devletlerinin seyri sefer hali, atletizmdeki bayrak yarışına benzemektedir. Artık bayrağı Selçuklular almıştı. Renkleri ne olursa olsun, aslında hepsi; Hiongnuların torunlarıydı. Büyük Selçuklu İmparatoru Alp Arslan, Anadolu'nun kapılarına dayanmıştı. Roux Malazgirt Savaşını anlatırken, Selçukluları “Hunlar” olarak adlandırmakta bir sakınca görmemektedir: **“Basileus IV Romanos Diogenes Hunlara karşı harekete geçmek**

zorunda kaldı ve 1071'de imparatorluğun doğu sınırındaki Malazgirt'te yapılan savaşta yenilerek tutsak edildi.”(s:159).

GÖKTÜRKLER

Göktürkler'in, Hiong-nu'ların torunları ve Türk adını kullanan ilk boy olduğunu birinci bölümde yazmıştık. Roux bu boy için, 'Göktürk' yerine, Çince yazılışı olan 'Tu-kiu'ler' adını kullanır. Bu adın içinde, *Türk* yada *Türük* kelimesinin gizli olduğunu söyler.

UYGURLAR

“600 yılına yaklaşırken Uzakdoğu'da yaşadıkları konusunda kuşku duymadığımız bir kesim dokuz boyu bir araya getirir ve adı Türkçe *Tokuz Oguç* olan yeni bir federasyon kurar... *Tokuz Oguç* ses uyumuna göre değişime uğrayarak *Tokuz Oğuz* halini alacaktır.

Bu yepyeni dokuz boyun en güçlüsü çok geçmeden, belkide VII yüzyılın ortalarında, on müttefik oymaktan oluşan On Uygur'ları, yani 'on akraba,' 'on müttefik'leri meydana getirecektir. Uygur kelimesi Türkçe de hısım, akraba, yakın, müttefik anlamına gelen *uya*'dan türemiştir; uymak anlamındaki *uy*'dan gelmez.”(s:68).

MOĞOLLAR

M.S. 13. yüzyılın başında (1206), asıl adı Temuçin

olup, boyların toplantısında Cengiz Han adını alan hükümdar, savaşçı gücünü kullanarak tüm boyları birleştirdi. **“Moğolistan'da, bunun sonucu olarak da tüm Orta Asya'da bin yıllık bir Türk gücünden sonra artık Moğolların çağı başlamıştı. Türklerin az çok yakın akrabası olan, onlar gibi Şamanizmin ruhani havası içinde yetişen, onlarınkine benzeyen bir dil kullanan ve onların güçlerinin kaynağı olan ana toprağa yerleşen Moğollar örgütlenmeye ve üstünlüklerini güvence altına almaya çalışıyordu.”**(s:272).

“Türkler kendilerini onlardan çok farklı hissetmiyorlardı. Altay bozkırlarının insanları olan Türkler, Moğollar ve Tunguzlar tüm halkları bir araya getiren konfederasyonlara başından beri alışkındılar. İki Türk boyu arasındaki mesafe, bir Türk boyu ile bir Moğol boyu arasındaki mesafeden fazla değildi. Dillerinin aynı olmamasına karşın, söz dizimsel kuruluşları aynıydı; dolayısıyla aynı düşünme tarzına sahiptiler.”(s:270).

MOĞOL UYGUR KAYNAŞMASI

Tarih boyunca anılacak bir savaş dehasına sahip olan Cengiz Han, kentleri kuşatma, köylülerden ve zanaatkârlardan vergi toplama ve genel anlamda devlet yönetimi konusunda; Müslüman Harezmsâhlar'dan, Çinli bilgelere yararlanmakla birlikte, imparatorluğunu asıl olarak Uygurların etkisi altında yönetmiştir. Moğolların Türkleşmesinin kapısı, bu yolla açılmıştır: **“Türkler hizmet eden taraf olmalarına karşın aynı zamanda mirasçı ve**

yararlanan taraf oldular. Henüz çok ilkel, pek çok konuda bilgisiz, ama öğrenme konusunda istekli Moğollar idari işlerinde ve dış ilişkilerinde yararlanacakları kişiler, mühürdarlar ve öğretmenler aradılar. Çinliler ve Müslümanlar bu görevi daha sonra ve onların kültürel oluşumuna çok fazla etkide bulunmadan yerine getirdiler. Buna karşılık komşuları olan Uygurlar onlarla çok erken bir tarihte ilişki kurmuşlardı. Belki de onların vazgeçilmez olacaklarını sezinleyerek Moğollara edindiklerinin hepsini ve başkalarından edinebileceklerini de verdiler: dillerini yazmaları için alfabelerini, bir Cengiz Han kültürü var olduğu ölçüde de kültürlerini. Ve Uygurlar bu alışverişin meyvelerini topladılar.”(s:270).

“Uygur uygarlığı tarafından eğitilen ve devletlerinin pek çok ilinde azınlıkta kalan Moğollar sonunda Türkleşmişlerdir. Türkçe konuşmak Moğolcayı da canlandırmıştır ve Moğol potasından geçmesi nedeniyle de zayıf Türk devletinin ardından daha güçlü Türk devletleri doğmuştur.”(s:271).

Çimento işlevi gören Türkçe'nin gücü ile kaynaşan Moğol ve Türk toplulukları, kaynaşmanın verdiği devinimle devasa bir imparatorluk kurmuşlardı: “... bozkır savaş geleneğinde, yenilenlerin yenenlerle birbirine karıştıklarını ve eski bir metinde de denildiği gibi 'faaliyet ve güçlerini' onlara verdiklerini anımsamak yerinde olacaktır. Artık Cengiz Han'ın kuvvetlerinin çekirdeğini oluşturan ve ikna edilmesi hiç de kolay olmayan çeşitli Moğol topluluklarının yanı sıra Türkçe

konuşan bazı büyük halklar Naymanlar, Kereyitler, Öngütler, Karluklar, Kırgızlar, Tatarlar da birliğin içindeydi. Bununla beraber bu halkların nüfuslarının eşit olduğunu ve bir Moğol'a karşılık yedi Türk bulunduğunu da göz önünde bulunduralım.”(s:274).

Türkleşmeyle ortaya çıkan bu büyük güç, ataları Hunlardan sekiz yüz yıl sonra, Uralların batısından, Macaristan'a kadar tüm Doğu Avrupa'yı ve Balkanları, bir kez daha dize getirdi. Ancak, Moğollar Avrupa'da kalıcı olmadılar. Çünkü; yendikleri ülkelerden sadece ganimet alıp, Cengiz Han'ın *yasak*'ı nedeniyle ve atlı ordularının doğası gereği, kısa süre içersinde geri çekilmekteydiler. Fakat savaşları Avrupa'nın toplumsal genetiğini etkileyen olaylara yol açtı. Böylece Moğollar, tarihin uzun bir döneminde iz bıraktılar. Bugün Doğu Avrupa'da yaşayan Hristiyan Türklerin bir kısmı (örneğin Macaristan'daki Kumanlar), Moğol istilalarıyla oluşan parçalanmaların kalıntılarıdır. **“Üçte biri Moğol, üçte ikisi Türk olmak üzere toplam 150.000 kişilik [Moğol] ordusu... 1237'de Kıpçaklara saldırdı. Kıpçakların büyük bir bölümü ona katıldı; kırk bin kadarı Macaristan'a geçerek orada yerlilerin arasına karıştı ve Hristiyanlığı kabul etti.”(s:282).**

OĞUZLAR

Orta Asya'daki yurtlarından geniş bir bölgeye yayılarak, hemen bütün Türk dalları ile temas halinde olan, bazen savaşıp, bazen ittifaklar yapan göçebe bir topluluktur. Türk tarihi içindeki etkinliği çok fazladır. Önceleri

Göktürk'lerin, daha sonra'da Uygurların birliği altında yaşamışlardır. Ancak boyunduruk kabul etmeyen özellikleri nedeni ile sürekli ayaklanmalar çıkarmışlardır. Toplum yapılarındaki izdüşümleri nedeniyle, Hunların (Hiongnular) soy ağacında yer aldıkları kabul edilir. Örneğin; Hunlardaki gibi, Müslümanlığı kabul etmeden önce de, “Tengri” adlı en yüce bir varlığa inanmaktaydılar. Yine Hunlar gibi; yer ve suyun kutsal olarak kabul edilmesi, suyu az kullanma şeklinde önemli bir göreneğin oluşmasına yol açmıştır. Avrupa içlerinde egemenlik kuran Hun savaşçılarının, bu kutsiyet nedeni ile ve kirletmekten kaçınarak, göllerde yıkanmadıklarını daha önce belirtmiştik.

Oğuzların M.S. 11. yüzyıldan sonra geniş bir coğrafyaya yayıldıkları görülür. **“İslam kaynakları ilkin Tokuz Guzların, daha sonra sadece Guzların, yani Oğuzların doğuya gelişiyile ilgili olarak zamanımıza çok daha yakın bir tarih verirler.”**(s:69). Türkmenistan, Türkiye, Azerbaycan, İran ve Irak Türklerinin Oğuz boylarından oldukları kabul edilmektedir. Divânü Lugâti't-Türk, yirmi iki Oğuz boyunu şöyle sıralar: *Kınık, Kayı, Bayındır, Yıva, Salgur, Avşar, Beydili, Büğdüz, Bayat, Yazgır, Eymür, Karaevli, Alkaevli, İğdir, Yüregir, Dodurga, Alayundlu, Döğer, Peçenek, Çavuldur, Çepni, Çarıklı.*

Burada Türklerle aynı soy ağacından gelmelerine rağmen zamanla Türklükten uzaklaşan, özellikle Uralların batısından Balkanlara uzanan hatta, Karadeniz etrafında yerleşen boylardan söz edeceğiz. Bulgarlar, Hazarlar ve Peçenekler, Türklerin Batı dünyasının toplumsal genetiğini

biçimlendirmelerinde, aracılık işlevi görmüşlerdir. Bunu istemli ve bilinçli olarak değil, toplumsal etkileşime havza oluşturarak gerçekleştirmişlerdir. Buradaki halkların toplumsal genetiği, Osmanlı'nın bu topraklarda uzun süren bir egemenlik kurabilmesini kolaylaştırmıştır. Osmanlıların Bizanslılarla sürdürdükleri iyi komşuluk ilişkilerinde de, Hazarlıların yedi yüz yıl önce kurdukları ticari bağların etkisi olduğunu düşünmek mümkündür.

BULGARLAR

“M.S. 153 yılında ... Bulgarlar hâlâ Yukarı Asya'daydılar.”(s:110). “İşte bu yüzden Bulgarların, doğruya doğru geri çekilen bir Hun grubu ve Asya'dan onların peşinde gelen çeşitli öğelerden oluştuğunu farz edebiliriz. Bulgarların bizzat kendileri yada egemen olan boyları olan Dulo (Djula) boyu kendilerinin Attila'nın oğullarından İrnek'in soyundan geldiği konusunda ısrar ederler.”(s:107).

HAZARLAR

“Tıpkı Bulgarlar gibi Hazarların da Yukarı Asya'da, On Uygur federasyonu içerisinde Kazar yada Kasar biçiminde bilindiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Hazarlar Güney Avrupa'ya On Uygurlardan kopan bir grupla gelmiş olabilirler... Bazılarına göre Hazarlar doğrudan doğruya Batı Hunlarının soyundan gelmektedir.”(s:111). “Hazarlar da dış etkilere açıktılar. Ama... kimliklerini kaybetmediler: dilleri Türkçe olarak kalır, yaşam şekilleriyse göçebeliktir.”(s:114).

“Hazarlar Müslümanlarla düşmandılar... Hazarlar tarihinin esasını oluşturan onların askeri başarıları değil, tam tersine Bizans'la yaptıkları ittifak ile barış ve din politikalarıdır.”(s:113). “Hazarlar, Bizans kuvvetlerinin yükünü önemli ölçüde hafifleterek direnme güçlerinin artmasını, kısacası Konstantinopolis'in ve Hristiyanlığın kurtulmasını sağladılar.”(s:112). “Böylece Bizanslılar ile Hazarlar arasında 626'da kurulmuş olan ittifak yeniden güçlenir. İki taraf içinde yararlı olan bu ittifak, taraflardan birine üstün nitelikli bir askeri müttefik sağlarken, diğerine Uzakdoğu malları için önemli bir ticari Pazar temin eder ve büyük bir kültürün yükselmesini sağlar.”(s:111).

PEÇENEKLER

“... oldukça uzun bir süre önce ortak daldan kopmuş Oğuzlar sayılan Peçenekler de vardı. Peçenekler Aral Gölü yönüne çekilmek zorunda kaldılar. Oradan da bilinmeyen nedenlerle, ama kuşkusuz diğer Oğuzların baskısıyla, batı yönünde ilerlemeyi sürdürerek Azak Denzinin kuzeyinde, sırasıyla Urallar ve Volga ile Don arasına yerleştiler ve orada çatıştıkları, Hazarların korudukları Magyarları (Macarlar) aşağı Dinyeper ile Tuna'nın ötesindeki bir bölgeye sürdüler ve sonunda bu bölgeye yerleştiler.”(s:157).

“Tarih derslerinde bize, Türkler Avrupa'ya Balkanlara- Osmanlılar döneminde geçmiştir diye öğretilir. Oysa şayet daha önce geçmemişlerse bile Peçenekler döneminde geçtikleri kesindir.”(s:159).

“Uygar olan her şeye karşı sürekli saldırgan olan Peçenekler... Daha 934'te Trakya'yı istila etmek için, bir önceki düşmanları Macarlarla ortaklık kurmuşlardı; 944'te ise Bizans'a karşı Rus İgor'la ittifak kurdular.”(s:158).

SELÇUKLULAR

“X yüzyılda, Türkleşmeye başlayan Harezmşahların ve ayrıca iki Müslüman devlet olan Gazneliler ile Karahanlıların yanı sıra yeni bir güç oluşmaktaydı. Bu güç, bütün diğer güçleri geride bırakacak bir yazgıya sahip olan Selçuklulardı.”(s:203). Adını, Oğuzların Kınık boyundan Dokak'ın oğlu Selçuk'tan alan Selçuklu devleti, M.S. 11. yüzyılda Ön Asya'ya (Harezm, Horasan, İran, Irak ve Suriye'ye) hakim duruma gelmişti. Selçuk'un torunları Çağrı Bey ve Tuğrul Bey ,1038 yılında Gaznelileri yenerek Büyük Selçuklu Devletini kurdular. Bu devlet, Alp Arslan ve Melikşah'ın hükümdarlıkları döneminde İran, Mezopotamya, Suriye ve Anadolu kapılarına kadar yayıldı. I. Süleyman Şah fetihleri yayarak, 1075 tarihinde; Konya Sultanlığı, Rum Selçukluları gibi adlarla anılan Anadolu Selçuklularını kurdu.

Roux'un Selçukluları “Hunlar” olarak da adlandırdığını, zaten Oğuzların da Hunluların ardılları olduklarını daha önceki sayfalarda belirtmiştik. Türk ağacının ana dallarından birini oluşturan Selçukluların, Türk uygarlığına çok önemli katkıları olmuştur. Türklerin Müslümanlaşmalarının tamamlanması, Anadolu'nun

TÜRKLERİN KÖKLERİ, DALLARI

Türkleşmesi, Türk-İslam sanatının gelişmesi, devlet yönetimine ilişkin bir çok kurum ve geleneğin yerleşmesi, Selçuklular döneminde gerçekleşmiştir.

BEYLİKLER

Anadolu Selçuklu Devleti birkaç kez bölündü ve İlhanlıların egemenliğine girerek 1318 yılında tarihe karıştı. Bu çöküş döneminde uç bölgelerdeki boylar nispeten bağımsız hale geldiler. **“Oldukça sağlam bir kuruluşa sahip olan bu boylar, sonunda resmen hem Selçuklu Sultanlığını hem Moğol egemenliğini kabul eden, ama aslında bağımsız olan birer devlet oluşturdular. Bu devletlerin gücü 1277'de İlhanlıların koruması altında daha da arttı ve sonunda 1303'te Selçukluların yerini aldılar. Eskiden bunlara *Tavaik-i Muluk* adı verilmekteydi, daha sonra bunlara beylikler denir oldu. Toplam sayıları yirmi kadar olan bu devletlerden bazıları çok küçük, bazılarıysa ilerde önemlerinin artmasına neden olacak kadar büyüktüler. İçlerinden en eskisi, aynı zamanda en güçlüsü Karaman Beyliği idi. Karaman Beyliği Kilikya'da kurulmuştu ve liderleri Mehmed Bey 1276'da Konya'yı Selçuklular adına ele geçirmişti.”**(s:323).

“Karamanlıların tarihte oynadıkları rol kültürel alan başta olmak üzere pek çok açıdan önemlidir. Mehmed Bey 1277'den sonra bir genelge yayınlarak zamanında Selçukluların resmi dili kabul edilen Farsçanın yerine Türkçeyi resmi dil olarak kabul etmişti. Halefleri edebiyatı ve sanatı teşvik ettiler:

Mesnevi'nin yazarı, Mevlevi tarikatının kurucusu büyük mutasavvıf şair Celaleddin Rûmi ilk gençliğini bu beylik döneminde yaşamıştır, ilk Anadolu Türk halk şairi Yunus Emre bu beylikte doğmuş, yaşamış ve ölmüştür (1322). Beylik Osmanlı İmparatorluğuna, ancak 1466-1467'de bağlanmıştır.”(s:323).

“Tüm bu beylikler Karamanlıları örnek alarak ele geçirdikleri bölgeleri Türkleştirmişler ve Türkçenin atılım yapmasını sağlamışlardır.”(s:324).

OSMANLILAR

“Osmanlılar yada Osmanoğulları... Selçuklu istilaları zamanında yada daha sonra, Moğol fetihleri sırasında, Ermenistan'a göç eden Oğuz boyu Kayılardan gelmekteydiler. Ne yazık ki dönemin tarihçileri nesnel olmaktan çok övgü düzme anlayışıyla tarih yazdıkları için kökenleriyle ilgili hiçbir şey çok açık ve kesin değildir. Her ne olursa olsun 1225'e doğru Van Gölü kıyısındaki Ahlat yöresine yerleşmişler ve Müslüman adı taşıyan birinin, Süleyman'ın, otoritesine girmişlerdir. Süleyman'ın oğlu yada torunu Ertuğrul ile çocukları Sevcî ve Gündüz'ün adları ise Türkçedir. Dolayısıyla İslamiyeti kabul ettiği görüşü kesin değildir. Üstelik Ertuğrul (“Erkek Doğan”) adı da güçlü bir biçimde totemizmi çağrıştırmaktadır... Osmanlıların tarihi gerçek anlamda ancak Ertuğrul'un üçüncü oğlu olan Müslüman adlı Osman'la başlar. Adını alan ve otuzaltı halefinin yöneteceği devletin kurucusu olan Osman, iktidara yükselişini kuşkusuz bağlı olduğu askeri

tarikata yada kayınbabası Şeyh Edebalı'nın (ö.1325) etkisine borçluydu.”(s:325).

TİMURLULAR

“Timurlenk... 8 Nisan 1336 günü, Çağatay ve Turgay (Serçe) hanlığının çalkantılı döneminde, Türkleşmiş Moğol kavmi Barlasların başı olarak, Semerkant'ın güneyine yüz kilometre kadar öteki Keş'in yanındaki Hoc Ilgar'da doğmuştu.”(s:308).

“Hanın Keş toprakları ve Barlaslar üzerindeki yetkisini kabul etmesi ve danışmanlık görevi Timurlenk'e zamanla yetmez oldu. Çok daha büyük düşünüyordu. Uzun süre bekledikten sonra Moğollara karşı Türk, göçmene karşı şehirli, Şamana karşı Müslüman kartını oynamaya karar verdi ve Tuğluk Timur'la ilişkilerini kesti. Gizlice Semerkant'a girdi, halkı kıskırttı, kendi yanına çekerek ayaklandırdı ve böylece iktidara ulaşmayı başardı. Aslında iktidarı ele geçirmesi kolay olmadı: sürgünde yaşadı, çeşitli serüvenlere atıldı, Belh, Kunduz, Khulm ve Kâbil hükümdarı kayınbiraderi Mir Hüseyin'le (1369'da ölmüştür) çok onur verici olmayan bir biçimde işbirliği yaptı, ardından yeniden kaçtı, sonra kurnaz ve nabza göre şerbet veren kişiliğine uygun olarak geri çekildi, teslim oldu. Ama sonunda hükümdar oldu!”(s:309).

“Cengiz Han'ın imparatorluğunu yeniden kurduğu iddiasında olduğu için emirden başka unvan kullanmadı.”(s:309).

“Ama sonuç göz kamaştırıcıydı. Büyük Emir yirmidört yılda Maverâünnehir, Harezm, Moğolistan, İran, Mezopotamya, Ermenistan, Kafkasya ve Doğu Anadolu'yu kapsayan bir imparatorluk kurmayı başardı; Kuzey Hindistan'ın kontrolünü ele geçirdi; Küçük Asya'da tüm Altınordu toprağında üstünlük kurdu. Çin fethine çıktı. Kolları da güçsüz olan bu topal, yıllardır yalnızca yaşama arzusuyla ayakta kalabilen bu sakat öldüğünde, Sirderya üzerindeki Otrar'da, kış ortasında hazır bekleyen dev bir ordusu vardı. Günlerden 19 Ocak 1405'ti. Bir türlü kopamadığı, çok sevdiği şehre, Semerkant'a gömüldü. Dönemin en görkemli Müslüman mezarlarının ilki olan Gurimir türbesinde yakınlarıyla birlikte yatmaktadır.”(s:310).

Timur'un, Yıldırım Beyazıt'ın komutasındaki Osmanlı ordusunu yenmesi ve sonrasında yaşananlar, oldukça abartılı anlatılır. Gerçekte iki Türk devletinin savaşı; hükümdarların vahşilikleri veya toplumsal dokularındaki düşmanlıklar nedeniyle değil, Türk'ün inanç ve düşünme yapısının gereği olarak meydana gelmiştir. Türkler, Müslümanlık öncesi de dahil, her dönemde: gökte tek tanrı olduğu gibi, yeryüzünde de tek hükümdarın egemenliğine inanmışlardır. Türklerin kendi aralarındaki savaşların yegâne nedeni; güçlü olanın hükümranlığında kaynaşmak ve büyüme. Aralarındaki savaşların ortaya çıkardığı olguları, bu çerçevede incelemekte yarar vardır.

“Timur onu yendiği halde, o kadar da küçümsemiyordu (efsane aksine Yıldırım'ı kafese kapatmamıştır). Yıldırım'ı büyük bir törenle atalarının

mezarlarının bulunduğu Bursa'ya gömdürdü. Timur beyliklerin yeniden kurulmasını sağlayıp, Osmanlıların Asya'daki başkentini yağmalayıp, ama tek bir anıtın dahi yıkılmasına izin vermeden ve kutsal savaş gereği İzmir'i Rodos Şövalyelerinin elinden alarak tüm Küçük Asya'yı geçti.”(s:332).

TÜRK ÜLKELERİ, TÜRKİYE

“Marco Polo, Küçük Asya'ya (Anadolu) Türkomanlar yada Türkmenler, yani göçebe Türkler ülkesi anlamına gelen Türkmenistan, Lob-nor'dan Kaşgar'a, yani Çin Türkistan'ına 'büyük Türkiye' adını vermiştir. Ibn Batuta ise Anadolu'ya 'el Türkiye' diyecek, ama aynı zamanda da buranın Müslüman Türkmenlerin koruması altındaki 'Rumların ülkesi' (yani Romalıların, dolayısıyla onların mirasçıları Yunanlıların ülkesi) olduğunu ekleyecektir. Arap tarihçi ve coğrafyacılar da Türklerin sayıca az olmalarına karşın, Memluk Mısır ve Suriye'sini 1917'ye kadar 'Devlet-ül-Türkiye' ve 'Devlet-ül-Etrak' yani Türklerin Devleti adıyla anacaklardır.”(s:31).

MISIR MEMLUKLAR

“Birkaç yıl boyunca Mısır doğrudan Bağdat tarafından yönetildi... 935 yılında buraya yeni bir kral naibi atandı. Daha ziyade *Ihşid* unvanıyla anılan naip Muhammed bin Tuğ elbette bir Türk'tü.”(s:189).

“Daha Türkler resmen başa geçip de (1249-1250)

Memluklular hanedanının temelini atmadan önce Mısır bir Türk krallığı haline gelmişti bile.”(s:190).

Türk ağacının dalları, sadece savaş ve istilalarla değil, Türk'ün kaynaşma yeteneği yoluyla da yayılmıştır. Kaynaşarak diğer toplumların içinde gelişme olgusu, İhşid örneğinde olduğu gibi; üst düzey devlet makamlarına gelerek veya kölelikten kurtulan Memluklar örneğinde olduğu gibi; savaşçılık sayesinde gerçekleşmiştir. Almanya'da, Türklerin Türkiye'ye geri gönderilmesi için uğraşan çevreler, kamuoyunu etkilemek üzere: 'gelecekteki bir Alman Cumhurbaşkanı'nın Türk ana-babadan doğma biri olması kaçınılmaz olacak' fikrini işlerler. Bu iddialar, bir yönüyle ve farkında olmadan, Türk hakkında Marco Polo'nun söylediği; **'Cengizhanlılar her zaman dünyanın kurucularından biri olmuştur'** sözündeki gerçeği dillendirmektedir. Bu anlamda tarihi ve Memlukları bilenler için, Almanya'nın geleceğini tahmin etmek, hiç zor değildir. İşte Batının yazdığı tarih senaryosunun Türk'le ilintili bölümleri, tamda bu nedenle silikleştirilmiş ve tarihi olgular arasında kopukluklar oluşturulmuştur.

“Memluklar bu zaferle büyük bir saygınlık kazandılar. İslam dünyasında Türk adı şimdiye kadar farklı yankılar uyandırırken, artık onu göklere çıkartan bir tek ses yükseliyordu. Yönetimde, İslam toplumunda bu adı taşıyanlar güçlü konuma geldiler. Köle pazarlarında kasları yoklanan, dışlerine bakılan bu karma topluluğun kazandıkları tüm Türkçe konuşan halklara fayda getirdi. Kimse yanılmadı. Kimse dünyaya yayılmış Türk varlığının bir ürünü olan bu

zaferi Araplara yada Mısırlılara mal etmedi: o sıralarda Memluk Devletinin, Türk sözcüğünün Arapça çoğulu *etrak* sözcüğü kullanılarak, Devlet-ül-Etrak, 'Türklerin Devleti' olarak anılması hususunda bir mutabakat vardı.”(s:296).

Arapça'daki 'etrak' sözcüğünün Türk sözcüğünün çoğulu anlamına gelmesini, 'Trakya' açısında da dikkate almakta yarar var. Trakların üstün savaşçılar olup, Roma ordularında paralı asker olarak görev aldığı, oldukça gelişmiş kültürlerine rağmen basit ve açık köylerde ve günümüzde Türkiye'nin Trakya bölgesini oluşturan topraklarda, M.Ö. 5 yüzyıl civarında yaşadıkları bilinmektedir. Trakça M.Ö. 12. ve 7. yüzyıllarda Anadolu'da egemen olan Friglerin dili ile bağdaştırılır. Daha önce, Hiong-nuların atalarının bir kolu olan İskitler'in M.Ö. 8 ve 7. yüzyıllarda Orta Asya'dan Rusya'nın güneyine göç edip, Kırım, Kafkasya, Anadolu, Suriye ve Mısır'a kadar uzanan bir uygarlık kurduklarından söz etmiştik. Bu uygarlık, Friglerin çağdaşıdır ve Anadolu'da sınır komşuları olmuşlardır. Bu yakınlıklar nedeniyle; Trakların, İskitlerin bir kolu olması, en azından Frig-İskit havzasında, o kültür etkileşiminde bir dil geliştirmiş olmaları kuvvetle muhtemeldir. Trakların basit ve açık köylerde yaşadıkları tespiti; aslında, Türklerin ana özelliklerini oluşturan göçebe toplum yapısının, ip uçlarını vermektedir. Roma ordularında paralı askerlik yapmaları ise; birkaç yüz yıl sonraki ardılları Hunlar ile aralarındaki önemli bir benzerliktir.

Roux'un verdiği bilgileri; hemen aşağı satırlarda, İran, Afganistan, Hindistan başlıkları altında bir araya

getirerek, bir konuya dikkat çekmeye çalışalım. Günümüzde Türklerin; İran, Afganistan ve Pakistan (Hindistan'dan ayrılan bölüm) halklarıyla olan yakınlığını, sadece İslam dünyasına ait olmakla izah eden yaklaşımın, daha fazla öne çıkartıldığı görülmektedir. Bu toplumlar içindeki Türk dokusu, Türkleşme ve zaten Türk olan halkların varlığı, dikkatlerden kaçırılmaktadır. Özellikle İran'la olan dindaşlık bağı, İslam içindeki keskin inanç ayrımı nedeniyle, neredeyse ve malesef hükmünü yitirmiştir. Türkiye'deki dini kurumların İran'a hiçte dostça yaklaşmadığı, en azından Suudi Arabistan'a gösterilen yakınlıkla karşılaştırıldığında, oldukça mesafeli davrandıkları bilinen bir gerçektir. Buna rağmen her iki ülkenin halkları arasında dostluk bağları vardır. Toplumsal genetik, bu bağlar için önemli bir havza oluşturmaktadır. Türk dokusunun, adı geçen bu devletlerle Türkiye arasında, güçlü bağların oluşmasını sağladığı görülmektedir.

İRAN

“Büyük Şah Abbas, İran ordusunun belkemiğini oluşturan Türk boylarının gücünü belirli sınırlar içinde tutmaya çalışıyordu... Şah safi tahta geçer. O ve altı halefi Türkleri zayıflatmayı sürdürmüş, ancak beraberinde kendileri de zayıflamışlardır.”(s:415).

“Safevi hanedanlığının kurucusu Şah İsmail uzun bir süre Türk olarak kabul edilmiştir. Bugün bazı kimseler onun İranlı, hatta Kürt olduğunu ileri sürmektedirler. Annesi Akkoyunlu Uzun hasan'ın kızıdır, dolayısıyla Türktür. Babası Haydar İranlıdır,

ancak Türkçe konuşan ortamlarda büyümüş ve yetişmiştir.”(s:378).

“Türkler bu imparatorlukta azınlıkta, ama oligarşiktiler. Fetihleri gerçekleştirenler büyük oranda Türklerdir... Türk beyleri sivil ve askeri en yüksek devlet görevlerine gelmiş, en verimli toprakları almış ve tüm maddi kaynaklara el koymuşlardır. Ancak bu kaynakları onlara sağlayan İranlıları hor görmektedirler. Türkçe konuşmayı sürdürseler de Farsça yazmakta ve İran politikası yürütmektedirler... Nantes Fermanıyla, Fransa'dan kovulan ve ülkelerinden nefret eden Protestanlar gibi, Osmanlı Türkiye'sinden nefret etmekteydiler. Zira Osmanlıda yüksek sınıf, idari sınıf artık Türk değildi.”(s:379).

AFGANİSTAN

“Afganların başı, Kirman ve Horasan arasında göçebelik yapan bir Avşar Türküydü. Bu Türk İran'ı ayağa kaldırmış, ülkeyi ateşe vermiş ve uzun bir mücadeleden sonra kendisini Nadir Şah adıyla imparator ilan ettirmiştir (1736-1747).”(s:416).

HİNDİSTAN

“Hindistan bölünmüş ve hiyerarşinin en üstündekiler, saray erkanı olan *Turaniler*, yani Türkler tüm öteki soylu sınıflarıyla rekabete girmiştir.”(s:419).

“Rivayet olunur ki, II. Mehmed kardeşlerinden

Yusuf taht kavgaları esnasında annesi sayesinde öldürölmekten kurtulup Dekkan'a kaçmıştır. Pek çok maceradan sonra 1485 yada 1486'da güneyde, Bombay'a 570 km uzağındaki, Halacilerin (1294) eski bir müstemlekesi olan Bicapur tahtını ele geçirdi. Burada Adil Şah adını almıştır.”(s:353).

“Babur, Hindistan imparatorluğunu kurarak, bu dönemde her prensin yapacağı gibi, Cengizoğullarının eserini yeniden kurmayı düşünmişti ve bu nedenle bu Müslüman Türk, kendisini hep bir Moğol gibi göstermiştir.”(s:389).

Buradan itibaren günümüzdeki Türk Devletlerinin köklerine kısa bir göz atacağız. Türk soy ağacının bu dallarını burada anmamızın, ileriki bölümlerde Türklerin yönetim gelenekleri ve toplumsal özelliklerini daha kolay incelemek bakımından yararı olacaktır.

ÖZBEKLER

“Cengiz Han'ın torunu Şeyban'a has olarak Uralların doğu ve güneydoğu bölgeleri verilmişti... Doksan iki boydan oluşan Şeyban toplulukları XIV yüzyılda Özbek adını almışlardır.”(s:346).

“Maveraünnehir Türk dünyasının elinden henüz çıkmış değildi, ancak artık Özbeklerin kontrolündeydi. Burası daha sonra Özbekistan adını alacaktır (1500).”(s:380).

KIRGIZLAR

“Kırgızlar 700'li yıllarda Türkçe konuşuyorlardı. Ve hiç şüphesiz bu dili en azından bin yıldan beri konuşmaktaydılar.”(s:87).

“Kırgızların bu Türkçe dil grubuna yadsınamaz aidiyetleri, bir o kadar kesin olan başka bir aidiyetle, antropolojik aidiyetle çakışır.... Han sülalesi devrinde Çinliler Kırgızları 'mavi gözlü sarışın adamlar' olarak tasvir ederler. Daha sonraları bilinmeyen bir takım eski kaynaklara dayanan Arap yazar Gardizi açık renk tenleri ve kızıl saçları olduğunu anlatır. Bu da bizi Kırgızların Slav özellikler taşıdığını düşünmeye yönlendiriyor. Arkeoloji bilimi Avrupalıların gözle görülür şekilde belli olan bu insanların mezarlarını gün ışığına çıkararak yazılı kaynakları doğrulamıştır. Dolayısıyla burada Türkleştirilmiş bir halkla karşı karşıya bulunduğumuz sonucuna varmamız gerekiyor.”(s:88).

KAZAKLAR

“Ebu'l Hayr... Oyratlar karşısında güçsüz kaldı. Çevresindekiler başarısızlıkların önüne bir türlü geçemediği için ona sırt çevirdi. 1465-1466'da bir çok boy kaçtı. Kaçaklar bu Türkçe sözcüğü Ruslar 'kozak' olarak benimsemişler ve bu ismi kendi isyancıları için de kullanmışlardır- üyeleri düzenli, örgütlenmiş devleti reddederek bugün kendi adlarını taşıyan bozkırlarda, Kazakistan'da göçebe olarak yaşamaya başladılar.”(s:347). Günümüzde Kazakistan'daki tarihçiler,

Kazak adının Rusların kullandığı anlamda 'kaçaklar'la bir tutulmasını doğru bulmamaktadırlar. Kazak tarihçiler; adlarının, Polonya, Litvanya ve Moskova Büyük Prenslüğinden kaçarak Dinyeper ve Don arasındaki bölgeye yerleşenlere “kozak” denmesinden yüz yıl öncesinde kullanıldığı görüşündedirler.

TATARLAR

“Kazanlılar ya bu topraklardan atılırlar yada boyun eğdirilirler... Tatarlar, XVII yüzyıldan itibaren Türk dünyasının en güçlü uygarlıklarından birini kurdukları topraklarda azınlık durumuna düşerler. Daha sonraki yıllarda Ruslaştırma ve Hıristiyanlaştırma politikasıyla daha da acı çekeceklerdir.”(s:373).

Asma gibi, bazen alıp başını sürüp giden, bazen olduğu yerde birbirini sarmalayan dallar. Her şekilde her halde güçlü, verimli dallar. Türk ağacını, işte böyle resmetmek mümkün.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM TÜRKLER VE DİN

1 - TÜRKLERİN DİNLERİ

Hiong-nuların atalarının yaşadığı Sibiryta ormanlarında yani; **“Taygalarda yaşam yok denecek kadar azdır... gizlerin, bilinmezlerin... görünmeyen güçlerin zenginliği. Karşı konulup meydan okunması, egemen olunması gereken bu güçler, aslında Şamanizmin yada Şaman denilen büyüsel din yöntemlerinin temelinde yatmaktadır. Bu din, doğduğu yer olan Sibiryta'dan çıkarak hemen hemen tüm Asya'ya yayılmıştır.”**(s:50). Şamanizm, Sibiryta ve Ural-Altay bölgesinin yanı sıra, Amerika, Afrika, Avustralya ve Hindistan'ın tüm ilkel topluluklarında rastlanılan bir inanç düzenegidir. Merkezinde öbür dünya ile ve ilahi güçlerle ilişki kuran bir dünyalı olan; Şaman vardır. Olağandışı bir kişidir. Ruhlarla temas ederek hastaları iyileştirir, ölenlerin ruhlarına, öteki dünyaya yaptığı yolculukta eşlik eder. Toplumun bilgi, görenek ve sürekliliğini korur. Bu anlamda topluluğun siyasal önderliğinin, hanın, hakanın, kağanın yardımcısıdır. Bu işbölümü; gelecek tüm zamanlarda, Türklerin dine bakışlarına yön verecek ve din, Türk devletlerinin yönetim erkini güçlendiren önemli bir işlev görecektir.

Birinci bölümde, bilinen ilk Türkçe sözcüğün; “Tanrı” anlamına gelen *Tengri* olduğunu ve karşımıza M.Ö. 3. yüzyıl buluntularıyla çıktığını belirtmiştik. Hiong-nuların

Şamanizm'inin, bugünkü bilinen anlamıyla Tanrı'ya olan inancın, ilk basamağını oluşturduğunu söyleyebiliriz. Hiong-nulardan itibaren Türk topluluklarında, “Tek Tanrı”lı inanç düzeneğinin nüvesini görmekteyiz. Tanrı, kutsal dağlar, sular ve şaman. **“Hiong-nular gayet karmaşık bir din öğretisine sahiptir.”**(s:63). Taşlar henüz yerine oturmamıştır ama yinede bir “Tanrı” vardır.

Hiong-nuların ardılları olan kimi Türk boyları, M.S. 3. yüzyıldan itibaren Çin'in kuzey bölgelerine yönelirler: **“III yüzyılın 260 yılında Baykal Gölü kökenli ve kuşkusuz Türkçe konuşan bir halk olan Tabgaçların boyları Kuzey Şan-si'ye yerleşirler... bu insanlar hakkında kesin tanımlamaları yapacak kadar bilgi sahibiyiz.”**(s:65). Tabgaçlar 5. yüzyılda Çin'in kuzeyini egemenlikleri altına alırlar. Ancak zamanla göçebe özelliklerini terk etmiş, şehirlere yerleşmiş ve Çinleşmişlerdir. Çinleşmelerini sağlayan en önemli etken, Budizm inancına yönelmeleridir. **“Topa Siun'un (452-456) devrinden itibaren kendilerini Budizme verirler ve bu dinin Çin'deki yayıcıları durumuna gelirler... I. Topa Hong'sa o kadar dindardır ki, keşiş olmak için tahtını bırakır... Bu şartlar altında Budizm artık devletin resmi dininden başka bir şey haline gelemezdi, nitekim öyle oldu.”**(s:66).

İ.Ö. 6. yüzyılda Hindistan'dan çıkarak Asya'ya yayılmış olan Buda dini; Çin'de M.S. 2. yüzyıldan sonra Konfüçyüsçülüğün gerilemesi sonucu etkinlik kazandı. Buda dini yayıldığı ülkelerdeki yerel “tanrı”ları da kabulleniyor ve bu nedenle evrensel bir düzenek

oluşturamıyordu. Her kavime göre farklı biçimler alan bir dinsel öğretinin, kavimler arası çatışmalar sonucu yıpranması ve zayıf düşmesi kaçınılmazdı. Nitekim Buda dini Çin'deki etkisini sekizinci yüzyıldan itibaren yitirdi ve Taoculuk, Çin toplumunun dinsel inancı haline geldi. Türkler, dinsel öğretiler arasındaki bütün bu çatışmaları, iniş çıkışları dikkatle izlemekteydiler. Böylece, M.S. 5. ve 8. yüzyıllar arasında Orta Asya'daki Türk topluluklarının çeşitli dinlere, adeta deneme-yanılma yöntemi ile itibar ettiklerini ve tüm dinlere bir havza oluşturduklarını söyleyebiliriz. **“Budizm, Manizm ve Şamanizmin yanı sıra, Uygur dönemi Kansu'sunda, özellikle de Sin-kiang'da başka dinler ve Nasturi Hristiyanlığı da kendilerine yer buldular.”**(s:178).

Uygurlar, Türklerin din alanındaki seyri-seferleri hakkında, önemli göstergeler sunmaktadırlar. Birincisi; Türkler din konusunda asla durağan davranmamış, sürekli ilgi ve arayış içersinde olmuşlardır. İkincisi; Türkler bir dini devlet yönetiminde resmileştirseler bile, kapıları diğer dinlere kapamamış ve onlardan uzak durmamışlardır. Dinlere havza oluşturma yaklaşımı, ileride ele alacağımız *Türk Laikliği*'nin, temellerini oluşturmuştur. Üçüncüsü; Türkler, dinlerin uygarlık taşıyıcı işlevlerini yadsımamış, dinlerden uygarlaşma aracı olarak yararlanmış, ancak kendi kültürlerini de korumaya özen göstermişlerdir. **“Uygurlar Manizmi devlet dini olarak kabul ettiler ve bu dinin üzerlerinde uygarlaştırıcı bir etkisi oldu. Manizm Uygurlarda Sogd kültürüne sıkıca bağlıydı. Bu nedenle Sogdcanın ülkede ikinci dil durumuna gelmesini sağladı.”**(s:162).

Tarihin seyri genellikle Türklerin istediği şekilde olmuş ve bütün dinler karşısında kültürlerini koruma becerisini gösterebilmişlerdir. Bu durum, toplumsal genetikle yaşatılan içgüdüsel bir savunma mekanizması halinde gelişmiştir. Türklerin tarihi aynı zamanda sanki dinler tarihi gibidir. Türkler bütün dinlere açılım yapmış ve gerektiğinde başka dinleri de kolayca kabul etmişlerdir. Uygurların yukarıda söz ettiğimiz, resmileştirerek devlet dini haline getirdikleri Manizmi bırakmaları, bu özelliğe örnek teşkil etmektedir: **“Uygurların Manizminin büsbütün yok olmaksızın yerini yavaş yavaş Budizme bıraktığını düşünmek yanlış olmayacaktır.”**(s:177). Bu özellik iki açıdan önemlidir: Birincisi; Türklerin dinler karşısında sürdürdükleri kültürlerini yaşatma çabası, Türk kültür öğelerinin zaman içinde daha kuvvetlenmesini ve katı hale gelmesini sağlamıştır. İkincisi; Türkler bu özellikleri sayesinde, bir yandan İslamiyet'in çevrelediği Arap toplumunun kültürünü kısmen dönüştürürken, diğer yanda da o kültürün öğelerini kabullenmeyerek, yani İslamiyet'in doğduğu toplumla çatışmaya girerek, süreç içerisinde İslamiyet'in öncü gücü veya sancaktarı haline gelebilmişlerdir. Eğer Türkler İslamiyet'in taşıdığı toplumsal kültürü, dine saygı gerekçesiyle aynen kabul etselerdi, kimliklerini koruyamayacak ve bu dinin doğduğu Arap toplumu içinde eriyip, kaybolacaklardı. Bu konuya biraz ileride, Türkler ve İslam bölümünde ayrıntılı olarak değineceğiz.

Ortalama tarih bilgisi; Türklerin İslamiyet'ten önce neredeyse tüm dinlerin etkisi altında kaldığı olgusu üzerinde, pek fazla durmaz. Türklerin Hristiyanlıkla

tanışmaları, sanki İslamiyet'i kabul etmelerinden ve Selçuklu, Osmanlı İmparatorluklarının Hristiyan dünyası ile temaslarından sonraymış gibi anılır. Türklerin Hristiyanlıkla oldukça erken çağlarda temas kurduklarının bilinmesi, Türklerin dinsel evrimlerini anlamak açısından önem taşır.

Orta Asya'daki Türklerin Hristiyanlıkla ilk temasları M.S. 5. yüzyıla ve Uygurlara kadar uzanmaktadır: **“Konstantinopolis Patriği Nestorius'un öğretisi olan Nasturilik, İsa'nın iki ayrı özelliğine uygun düşen iki farklı kişilik olduğunu ileri sürüyordu. Bu görüşün 431 yılında Efes Konsili'nde mahkûm edilmesinden ve Akdeniz ülkelerinde uğradığı zulümden sonra Nestorius Sasani İran'ına sığındı ve misyonerlik çalışmalarını doğuya doğru yöneltti... Tarım bölgesine sağlam bir biçimde yerleşti ve burayı, büyük göçebe toplulukları yönünde havarilik merkezi yaptı... Müslüman kaynaklar, X yüzyılda, Sin-kiang'da Hristiyan toplulukların bulunduğunu belirtir ve Alman misyonerleri de Turfan'da çok sayıda Nasturi metin elde etmiştir.”**(s:178). Hristiyan dünyasından kovulan Hristiyanlığın bir başka kolu, Uygur Türklerinin dinlere sağladığı havzada kabul görmüş ve yaşam hakkı bulabilmiştir.

Aynı havza, Zerdüştlük ve Yahudilik için de bir yayılma alanı olmuştur: **“Zerdüştlük ve Yahudilik Orta Asya'da daha az iz bıraktılar. Zerdüştlüğün Turfan'daki varlığından Müslüman kaynaklar söz eder... Yahudiliğin varlığı ise, Kaşgar bölgesinde bulunmuş**

Yahudi-İran belgeleri ile Pelliot'un Bezeklik'te bulduğu, 800 yıllarından kalma İbranice elyazmasıyla daha iyi bir biçimde kanıtlanmıştır.”(s:179).

Türkler İslamiyet'ten önce kolayca din değiştirmeye yatkındırlar. Fakat toplum geleneklerini, dinsel inançlar karşısında sağlam bir şekilde korudukları için, din değiştirmeleri toplumsal çözülme ve bunalımlara yol açmaz. **“Medeniyetin aldatici görünümüne sahip olanlar tarafından yalnızca geleneksel din terk edilmiştir. İslam'ın kabulünden önce de her zaman yeni dinlere doğru sürüklenen Türklerde çok özel bir durum değildir bu. Ama yine de yaptıkları seçim şaşırtıcıdır: Yahudi dinine kucak açarlar. Anlaşılır ve açık olmasına rağmen Arap metinlerini uzunca bir zaman dikkate almayan Hazarlardan Yahudi bir halk yaratılmak istenmiştir.”(s:114).** Ancak bu mümkün değildir. Türkler asla bir dinin istediği ölçülerde dönüşmemişlerdir. Aslında dönüştüren hep Türkler olmuştur. Nitekim Yahudiler, Hazar Türklerinden yaratılmaya çalışılan “Yahudi” halkını, hiçbir zaman kendileriyle özdeş görmemişlerdir.

Özetle; **“Türkler, tarihlerinin çeşitli zamanlarında, bütün büyük evrensel dinleri kabul etmiş ve çoğu zaman bu dinleri başarılı biçimde temsil etmişlerdir.”(s:30).** Türklerin tarih boyunca bu dinlerle temas ve etkileşimle geçirdikleri süreç: din kültüründe; *hoşgörünün*, toplum kültüründe; *kaynaşmanın* ve yönetim kültüründe; *laikliğin* temellerinin atılmasına katkıda bulunmuştur. Böylece Türkler hem kendi devletlerinde, hem de dünya ölçeğinde dinler arasında dengeli bir ilişkinin

kurulmasına katkıda bulunmuşlardır.

2 - TÜRKLERİN DİNE YAKLAŞIMI

“Türklerin dinle ilgili her şeye karşı büyük bir merakları olmuştur. İslamiyet'te yollarını bulmadan önce birbiri ardınca dünyanın tüm dinlerini kabul etmişlerdir. Müslüman olduktan sonra bile, önceki kadar sık olmamakla birlikte, diğer dinsel inançlara saygı göstermeyi sürdürmüşlerdir. Kutsal metinleri dillerine çevirmişler, teologlara sorular sormuşlar, kolokyumlar düzenlemişler ve bunlara çeşitli dinsel inanç temsilcilerinden olabildiğince çok sayıda kimsenin katılmasına çalışmışlardır.”(s:45).

Kitabımızın ikinci bölümünde: *Türklerin savaşları; istisnasız hep uygarlığı arama yolunda gerçekleşmiştir* şeklinde bir tespit yapmıştık. Türklerin dinsel evrimleri de bu tespite paralel gelişmiştir. Uygurlar dinsel inancın toplum üzerindeki uygarlaştırıcı etkisini kolayca gözlemlediler, toplumlarını dinlere bir havza haline dönüştürerek, uygarlık atılımlarını gerçekleştirdiler: **“...tefekür ve dinsel yaşam insanların bir bölümünü saldırganlıktan uzaklaştırdı yada yumuşattı; böylece de büyük, saldırgan seferlerin yerini, gelişmiş bir tarım ve artan bir ticaret aldı. 800'e doğru... Uygurlar... Karaşar, Beşbalık ve Turfan'da, yani Tarım Irmağı boyundaki zengin yeşil alanlara yerleşerek kendilerine gelecek için güvence sağladılar.”(s:163).**

Türkçe konusunu incelediğimiz birinci bölümde ise;

Türkçe'nin topluma verdiği; kesinlik, düzenlilik, kurallara düşkünlük, uyum ve denge gibi özelliklerin, medeniyet üretebilmek için zorunlu koşullar olduğunu vurgulamıştık. Toplumun bu özelliklere sahip olmak için, dinsel bir inanç düzeneği ile eğitilmesi ve yönlendirilmesi, Türklerin bir dinden bekleyebilecekleri en büyük yardım olacaktı. Toplumsal düzenin kurulması ve korunması için dinsel inançların ne kadar etkili olduğunu farkındaydılar. Böylece Türkler, kendileri inansın veya inanmasınlar, bütün dinlerle iyi ilişkiler kurmaya önem verdiler. **“Türkler olağanüstü güce sahip olduklarına yada tanrıyla ilişkili olduklarına inandıkları her şeye karşı doğuştan saygılıydılar ve bunlardan çekinirlerdi. Kiliselerin önde gelenleriyle çatışma içine girmekten kaçınmışlar, onlara iyi davranmış, onları ayrı tutmuş ve büyük bir beceriyle onlara hizmet eder gibi görünüp, onların kendilerine hizmet etmelerini sağlamışlardır. Devletlerinin teokratik olduğu söylenmektedir, ancak dine hizmet eden genelde devlet olmamıştır; ama dinden yararlanmışlardır, her zaman ustalıklı dinsel duyguları kullanmasını bilmişlerdir. Her zaman devlet ve din kurumunun uyumla çalışmasını sağlayamamış olabilirler; çatışma kaçınılmaz olduğunda baştaki hükümdarın din sınıfına üstün gelmesi her şeyden öncelikli olmuştur. Ancak hükümdar yine de din erkine yada en azından onun temsil ettiği ruhani erke her zaman saygıyla davranmıştır.”**(s:44).

Yönetim erkinin dinlerle kurduğu ilişki, her zaman sadece saygı düzeyinde kalmıyordu. Hükümdarlığın kaderini etkileyebileceği durumlarda, din değiştirmek pek

de yadırganan bir tavır değildi. **“Tuğluk Timur tıpkı krallığının tümüne egemen olmak için Katolikliğe geçen IV. Henri gibi Müslümanlığı kabul etti.”**(s:308). Yeni bir dine geçmenin, ne kadar samimi olup olmadığı işin ayrı bir yönüydü. **“Hükümdarların din değiştirmeleri ne denli içten, inançları ne denli büyük olursa olsun, tıpkı Türk imparatorluğunun başlangıcında olduğu gibi burada da Manizm yığınları eski inançlarından döndüremedi. Manizm ile Şamanizm arasındaki bağlar bugün hâlâ gizemlerini korumaktadırlar; ama bu dinlerin ikisi de birbirinden çok farklı ideallerden esinlenmekle birlikte, anlaşılan aralarındaki bu bağlar hoşgörü ve işbirliğinden ibaretti.”**(s:164). Kesin olan bir şey varsa; hükümdarın dolayısıyla devletin din değiştirmesiyle, halk yığınlarının inançlarının özü değişmiyordu. Eski dinin esintileri kendini, yeni dinin egemenliği altında hissettiriyor, böylece dinsel inançlar arasında, bir denge ve kaynaşma oluşuyordu. **“Eğer Ibn Rüş'te (X yüzyıl) inanırsak, Hazarların hükümdarı Musevi'dir fakat halk hâlâ diğer Türklerin dinsel inançlarını sürdürmektedir; aslında büyük bir olasılıkla halk yığınları eski dinlerini hiçbir zaman tamamen unutmamıştır.”**(s:115).

Türklerin dinsel evrim sürecinde edindikleri bu özellikler, İslamiyet'le olan ilişkilerinde de kendini göstermiş, böylece Türkler; öz kültürlerini koruyabilmeleri sayesinde, İslamiyet'i benimseyen diğer toplumları dönüştürme gücünü, kendilerinde bulabilmişlerdir. Bu toplumlarla Türkler arasındaki karşılıklı, dönüşme ve dönüştürme süreci (bir anlamda çatışma) günümüzde de devam etmektedir. Cumhuriyet devrimi, Türklerin

İslamiyet'le birlikte öz kültürlerini de koruma kararlılıklarını ortaya koymuş olmakla birlikte, yüz yıla yaklaşan zaman diliminde, halen gelgitler yaşanmaktadır. Aslına bakılırsa, hem Cumhuriyet, hem de tüm Osmanlı İmparatorluğu dönemi, bu çatışmanın havzası olmuştur. Çatışmanın özünü anlayabilmek için, Türklerin İslamiyet'le olan etkileşim süreçlerini dikkatlice incelemek gerekiyor.

3 - TÜRKLER VE İSLAM

Orta Asya *İpek Yolu* olarak anılan ve Arap tüccarlarının pek faal oldukları ticaret yolunu denetlemekteydi. Uygurlar ticaretin gelişmesine çok önem veriyor, Arap kervanları da muteber konuklar olarak, kültürlerini Türklere taşıyorlardı. Arap komutanlar Türklerin savaşçı özelliklerini fark etmiş ve onları paralı askerler olarak birliklerinde görevlendirmeye başlamışlardı. Böylece Türkler ile Araplar arasındaki ilişkiler yoğunlaşmıştı. **“Türkler ve belki onlarla birlikte Avrasya'nın dil gruplarının başka temsilcileri de çok erken bir tarihte, Hicret'ten elli yıldan az bir süre sonra Müslüman dünyasına girmeye başladılar. Daha 674 yılında Basra Valisi'nin emrinde, Buhara'da ele geçirilmiş 2000-4000 Türk'ten oluşan bir okçu birliği vardı. Bunların askeri niteliklerinin üstünlüğü kısa sürede anlaşıldı.”**(s:181). Köle ticareti de, Türklerin Araplarla temaslarını artıran diğer bir etkindi. Daha sonraki yüzyıllarda Mısır ve Bağdat'taki Arap devletlerinde yönetici konuma gelecek ve hatta iktidarı ele alacak olan Memluklar, bu köle pazarlarında Araplara satılan Türk kölelerden başka birileri değildi.

“Adları Memluktu. Arapça'da *memluk* 'Doğu Afrika kökenli siyahi kölenin tersine, kimi zaman asker olarak hizmet etmiş, ama özellikle de ev işlerinde kullanılan uşak yada hizmetçiyi yada daha çok güney Irak'taki büyük şeker kamışı tarlalarında çalıştırılan beyaz köylüler'i anlatmak için kullanılan bir sözcüktü. Dolayısıyla burada Türkler karşımıza 'köle' olarak çıkıyorlar. Satın alınırlardı, sahipleri vardı ve azat edilebilirlerdi. Başlıca pazarları Semerkant'tı, ama daha uzak doğuda ve kuzeyde başka pazarlar da vardı. 'En yakışıklıları ve en güzelleri, tümünün en iyileri' olan Türk köleler Horasan'dan Bağdat'a her yerde en çok arananlardı... Ibn Havkal 'dünyanın en pahalı köleleriydiler' der. Ama ellerine silah verilen, vazifeleri efendilerini korumak olan, en yüksek görevlere çıkan, 818 yılında vezir Fazıl bin Sahl'ı öldürmekte tereddüt etmeyen köleler!”(s:183).

“Kısa sürede devlet aygıtının vazgeçilmez dişlileri durumuna geldiler. Ardından da devletin gerçek hâkimi oldular... Böylesine etkin kişilerle Türkler kendilerini yenilmeyecek kadar güçlü görerek hükümdarı öldürüp yerine 861'de halefini seçtiler. O günden itibaren artık halifeler, iktidarı fiilen ellerinden kaçırdılar. Memlukların artık sadece adları köleydi. Gerçek efendiler onlar oldular. Onlara bağımlı olan, onlar tarafından seçilen Muhammed'in halefleri, canlarını kurtarabilmek için onların her isteğine boyun eğmek zorundaydılar.”(s:184).

Ticaret yoluyla zenginleşen Araplar ve İranlılar,

savaş işlerini Türklere bırakmışlardı. **“Müslüman dünyasının kurulması sorumluluğunu taşıyan Araplar, askerlik hizmetini reddediyor, şayet buna zorlanır ve kabul etmek durumunda kalırlarsa da bu işi istemeye istemeye yapıyorlardı: yaşamın rahatlığı içinde savaşma isteğini tümüyle yitirmişlerdi; ellerindekinden, onu tehlikeye atmaksızın yararlanmak istiyorlar, artık ölmek için hiçbir neden görmüyorlardı.”**(s:182). **“İranlılar da Müslümanlık için ölmek istemiyorlardı. Dolayısıyla savaşçılara ihtiyaç vardı. Böylece Türk göçü, VIII yüzyılda, özellikle de IX yüzyılda tehlikeli bir biçimde arttı. Dolayısıyla VIII yüzyılın ikinci yarısından başlayarak Türkler devlet aygıtında önemli bir yere sahip olmaya başladılar. Örneğin Hamedan ve Musul valiliği yapan Zübeyr bin el-Türki (Türk Oğlu), el-Mansur'un Bağdat'ı kurması sırasında önemli bir rol oynayan Hammad el-Türki yada Ahmed bin Tolun'un uzak selefi olan ve halifeden Tanrı'dan çok korktuğunu söyleyen Mısır valisi (779-780).”**(s:183). Devlet katının kapıları Türklere açılırken, Türklerin de gönül kapılarını İslam'a açmaları kaçınılmazdı. Arap ülkelerinde önce köle, sonra da yönetici olarak, Orta Asya'da ise ticaret yoluyla kaynaştıkları toplulukların dinlerine uzak durmaları beklenemezdi. **“Türkler...cihat sayesinde Müslüman olmamışlardı.”**(s:192). **“Türklerin halifelerin topraklarına köle olarak girdikleri sırada, İslamiyet onun açık üstünlüğüne inanan ve kabul göreceğinden hiçbir kuşku olmayarak kimseler tarafından Orta Asya Türklerine sunulmuştu. Tarihçi Yakut'a göre, daha Emevi halife Hişâm (722-743) zamanında, bazı Türk hükümdarlarına, onları din değiştirmeye davet etmek**

için elçiler gönderilmişti.”(s:190).

Din konusuna zaten büyük ilgileri olan Türklerin bu davetlere icap etmemeleri beklenemezdi. Uygarlaşma yolundaki her çağrışı, her ışığı, her kıvılcımı dikkatle ele alıp, inceliyor ve gereğini yapıyorlardı. **“İslamiyet'in doğuşuyla yeni bir dönem başlamıştır. Hicret çağı sadece Müslümanları ilgilendirmez. Bu dönemde Türkler tamamen İslam'a tabi olmakla kalmaz, onları kendi Çinleri ve Sogd ülkeleri, yani kendilerini etkileyen ve büyüleyen her şey haline getirirler. Büyük uygarlıkların düzeyine gerçek anlamda çıkmalarından hemen önceki dönemlerinin üzerlerine daha dikkatle eğilmenin şimdi tam sırasıdır.”(s:117).**

“Arapların doğuya doğru ilerlemeleri Türklerin batıya hareketiyle aynı anda gerçekleşiyordu. Sanki ters istikametlerde esen iki kuvvetli rüzgâr çarpışmak üzere gibiydi. Bu sert rüzgârlardan ya korkunç bir girdap doğacak yada ikisi birleşip tek ve büyük bir fırtına olacaktı. Çünkü her iki güç dinamizmde birbirleriyle eşittiler, ancak aynı doğaya sahip değillerdi. Biri daha ruhani ve kültürel bir hareketken, öteki özünde askeri bir hareketti. Bu nedenle İslamiyet Türklere bu kuvvetli çarpışmanın sonucunda bir din ve uygarlık verirken, Türkler de bu dine ordularını vermişlerdir.”(s:157).

11.Yüzyıl, Türklerin İslam içersindeki manevi erki ele almalarına yol açan olaylarla anılmaktadır. Büyük Selçuklu İmparatorluğu bu yüzyılda, Türkleri; hem İslam'ın sancaktarı hem de insanlık tarihindeki büyük uygarlık

sıçramasının öncüsü haline getirecek bir dönemin kapılarını aralamıştır. **“1055 yılında, İslamiyetin simgesi olan, ama artık Bağdat'ta bile sözünü geçirmeyen kişi onu yardıma çağırdı. Tuğrul Mezapotamya'ya, imparatorluğun başkentine girdi ve son Büveyhiyi oradan kovdu. Buna minnettar kalan halife ona, Arap halkının uzun süredir kullandığı, ama o zamana kadar resmen hiç kullanılmayan 'sultan' ve ayrıca 'Doğunun ve batının hükümdarı' unvanını verdi. Ve tüm İslam âlemini itaat yoluna sokma görevini vererek ona başarının kapılarını açmış oluyordu.”**(s:210).

“Melikşah... Müslüman Karmati krallığına boyun eğdirdi ve halifeden Müslümanlığın kutsal kentleri Mekke ve Medine'nin muhafızlığı hakkını kazandı.”(s:220). Türkler artık resmen İslam'ın muhafızı, fedaisi, sancaktarı olmuşlardı. Sancak zamanla Osmanlılar tarafından taşınacak ve Türkler o günden bugüne, 'haçlı seferlerinin' baş hedefi haline geleceklerdir: **“Osmanlı İmparatorluğu da dünyanın en büyük güçlerinden biriydi. Çoğu zaman Türklerin Müslümanlığın önce kılıcı, sonra da kalkanı olduğu söylenmiştir. Türkler hep savaşmıştır.”**(s:40).

“İslamiyet Türklerle çok erken bir tarihte en azından VIII yüzyıldan başlayarak- ilişki kursa ve Türklerin ilgisini çekse de, onları derin bir biçimde etkilemeye başlaması ancak XI yüzyıldan sonra ve yavaş yavaş olmuştur. Orta Asya'da çok geniş topluluklar İslamiyet'i kabul etmeye ancak XVIII yüzyılda başlamıştır; ancak İslamiyet'le hiçbir zaman ilişki

kurmamış Türk toplulukları bugün de vardır ve sayıları az olmakla birlikte bu kayda değerdir.”(s:30).

“İslamiyet Türkler arasındaki ilk başarısını İslam topraklarından çok uzaklarda, Volga ve Kama Bulgarları arasında, yani 'Karanlıklar Ülkesi'nin tam eşiğinde elde etti. Dolayısıyla İslamiyet ilk kez kendi ortamı dışındaki bir bölgeye yerleşti... Müslüman olmayı neden ve nasıl seçtiler? Bilinmiyor. Bilinen sadece 921 yılında Abbasi halifesi el-Muktedi'ye, din değiştirme kararlarını bildirmek, ondan küçük tabyalar yapımında uzmanlaşmamış kişiler ve yeni dinlerinde bilgi sahibi olmalarını sağlayacak uzmanlar istemek üzere bir elçilik heyeti gönderdikleridir.”(s:192). Üçüncü bölümde Bulgarların, Hunlarının bir kolu olduğundan ve Dulo (Djula) adlı boyun, Attila'nın soyundan geldiklerini savunduklarından söz etmiştik. Roux'un yukarıdaki: **“Müslüman olmayı neden seçtiler?” sorusuna; 'toplumsal genetik tarafından yönlendirilen kökleriyle buluşma güdüsü ve toplumsal bilinçaltının ortaya çıkardığı savunma mekanizması nedeniyle', şeklinde bir cevap vermek mümkündür. Ayrıca bu toplumların sürekli olarak Hristiyanlığın saldırısına maruz kaldıklarını göz önüne alınca, kimliklerini korumak için İslam'a sarılmaları da anlaşılır olmaktadır.**

Orta Asya'da İslamiyet'i kabul eden ilk Türk topluluğu ise; Karahanlılardır. **“Altay'ın güney yamaçlarından inmiş ve belirsiz bir tarihte ele geçirecekleri iki kentin [Kaşgar ve Balasagun] çevresinde göçebe olarak yaşamaya başlamış-**

lardır.”(s:194). Önceleri Uygurların egemenliği altında yaşayan bu halkın “temel kültürlerinin tamamen Türk paganizmine dayandığı sanılmaktadır... En saygın geleneklere göre, 960 yılında, önderlerinden biri olan Satuk Buğra Han Müslümanlığı kabul ederek peşi sıra 200.000 çadır getirmiştir... Böylece üç yüzyıl boyunca var olmuş *Dar-ül-İslam* dışında tam anlamıyla Müslüman, ama aynı zamanda da tam anlamıyla Türk bir krallık kuruldu.”(s:195). Aynı dönemde, Türklerin daha sonra İslam'la olan etkileşim süreçlerine damgasını vuracak olan Selçukluların doğuşuna şahit olmaktayız. “X yüzyılda, Türkleşmeye başlayan Harezmşahların ve ayrıca iki Müslüman devlet olan Gazneliler ile Karahanlıların yanı sıra yeni bir güç oluşmaktaydı. Bu güç, bütün diğer güçleri geride bırakacak bir yazgıya sahip olan Selçuklulardı.”(s:203). Gerek Karahanlıların gerekse Selçukluların Müslümanlığı kabullenişleri; *'ilk adım nasılsa, yolculuk öyle geçer'* deyişini doğrular bir şekilde, Türklerin gelecek yüzyıllardaki İslamiyet uygulamaları hakkında bir fikir vermekteydi.

“Selçuk Bey 'Şaman' mıydı? Kimileri onu bir Yahudi yada Hristiyan olarak görmek istediler Hristiyanlıkla yüzeysel bir ilişki böyle bir atıfı mümkün kılıyorsa bu muhtemeldi; çünkü üç oğlunun ismi de Kitabı Mukaddes'ten alınmış olup Müslümanlara da konan adlardı: İsrail, Mikail ve Musa. Oysa gerçekte hepsi, bir Türk ismi olan Arslan adını taşıyorlardı. Mikail de kendi çocuklarına Türk isimleri koydu: Çağrı ve Tuğrul yada Toğrul. Adbilimsel açıdan bu isimler totem türü isim örnekleridir ve ayrıca doğuş efsanesi ile

vahşi ve yırtıcı hayvan temsillerine sadakatin kanıtlarıdır... Tam yüzyıl yaşayan Selçuk Bey'in de son günlerinde İslam dinine geçtiği doğrulanmıştır.”(s:203).

“Selçukluların tamamen Müslümanlaştığını söylemek fazla iddialı olacaktır. Dinleri konusunda pek endişeleri yoktu ve Müslüman sıfatının ardında Şaman olarak kalmaya devam ettiler. Kendileri ve kendilerinden sonra da vârisleri oldukça uzun bir zaman Şaman olarak kaldılar. Eski Anadolu destanlarından elimizde bulunan *Kitab-ı Dede Korkut* adlı elyazmaları oldukça geç bir döneme ait olmakla beraber 'paganizm'in izlerini taşımaktadır ve hikayelerin ana karakteri kılık değiştirmiş bir şamandan başkası değildir. Bu eser kesinlikle batı Türk kaynaklıdır. Aslen içine Anadolu tatları katılmış bir Akkoyunlu destanı olmasına rağmen Orta Asya'da Baba Korkut'un mezarının bulunduğu Sirderya kıyılarında yaratılmıştır.”(s:210). Türklerdeki uygulamaların İslam'la farklılaştığı dikkatlerden kaçmıyordu. Bu konuya birazdan, 'Türkler ve İslam'ın Etkileşimi' başlıklı alt-bölümünde değineceğiz fakat burada önemli olan nokta; farklılaşmanın nedenlerinde yoğunlaşıyor. Roux farklılaşmanın nedeni olarak, eğitimsiz halkın **“kentlerden gelen İslam'ı” anlayamamasını gösteriyor. Ancak gerçekçi bir tespit için; Türk topluluklarının, *Türk özelliğini* korumak üzere gösterdikleri gelenekselleşmiş direncin etkisini de vurgulamak gerekiyor. **“Barbarlara sunulan İslamiyet'in, kentlerin büyük bilginlerinin İslamiyet'i olmadığını savunmak kuşkusuz tümüyle kuramsaldır. Doğal olarak bilgisiz kitlelere az bilgili, ama belki de gönlü zengin****

kişiler sesleniyordu. Bu kitleler onları eski Şamanlarının yerine koyuyor ve çoğu zaman da kadim Şamanlar eski inançlarını yeni dinin içine taşıyarak İslamiyet'in taraftarı oluyorlardı.”(s:191). Eski inançların yeni dinin içine taşınması ifadesi, Türklerin İslam'la kurdukları karşılıklı etkileşimin özetini oluşturuyor. Aşağıda bu konunun ayrıntıları üzerinde duracağız.

4 - TÜRKLER VE İSLAM'IN ETKİLEŞİMİ

“Yığınlar çok dindar değillerdi. Aslında daha yeni Müslüman olmuşlardı yada Müslüman olmaları sadece İslamiyet'in varlığını kabul etmekten ibaretti... büyük Oğuz Destanı *Kitab-ı Dede Korkut*'ta dağ, su ve ağaçtan oluşan tanrısal üçlüye dualar gibi her sayfada Türk paganizminden kalıntılar ortaya konacaktır.”(s:247). Roux Türklerin eski inançlarını İslam'ın içine taşıma olgusunu, yığınların çok dindar olmamalarıyla açıklamaya çalışmaktadır. Ancak bir noktanın göz ardı edilmesi, Roux'un, Türklerin toplumsal özelliklerini İslam'la birlikte yaşatabilme başarısını anlamakta zorlanmasına yol açmaktadır. Nitekim aşağıdaki ifadelerinden, Türklerin bu çabalarını, İslamiyet'e karşı bir direnç olarak gördüğünü ve konuyu İslamiyet'e baş kaldırma veya boyun eğme ekseninde algıladığını anlıyoruz: **“Türklerin İslamiyet'in neferleri olarak oynadıkları rol daha önce teslim edilmişti ancak İslam dünyasında sahip oldukları kültürel rol henüz tam anlamıyla keşfedilmemiştir. Ancak yarattıkları etki tartışılmaz bir kesinliğe sahiptir. Getirdikleri taze kana, yaratıcı atılımlara rağmen, elde ettikleri ve verdikleri**

özgürlükler ve kişilikleri yine de İslam'ın yönünü değiştirmeye yetmeyecektir. En sonunda, yani üstün yetenekleri ve dehaları zayıfladığında, İslamiyet'in önünde boyun eğenler onlar olacaktır.”(s:267).

İslam'la etkileşimlerinde göz ardı edilen konu: Türklerin dini inanç ile kültür; yani toplum düzeni, gelenek, görenek gibi öğeler arasındaki farkı çok bilinçli bir şekilde korumalarıdır. Türkler insanlığın; evrimsel gelişim seyri nedeni ile, '*kavimler halinde*' [kelime-i ayettendir] yaratıldığının farkındadırlar. Tanrının insanlığın önüne din vasıtasıyla koyduğu gelişim seyrinin, ancak kavimlerin diyalektik birliğiyle, yani karşılıklı çatışma-dönüşme süreciyle mümkün olduğu bilincindedirler. Türklerin savaş tarihine bakınız: genel kanının aksine *ezeli düşmanları* yoktur. Sadece hedefe giden yolda önlerine çıkan *engeller* vardır. Engel o anki düşman, engel dışındakiler ise; dost, arkadaş, tanıdık silsilesinde olduğu gibi dizilmiş diğer kavimlerdir. Kaşgarlı Mahmûd'un ifadesiyle *tüm beşeriyete memur* edilmiş Türkler, kavimlerle ilişkilerini bu diyalektik yaklaşımla sürdürmektedirler.

Aslında yukarıda özetlediğimiz bu yaklaşım tek başına, Türklerin İslam dünyasındaki, hatta tüm insanlık içindeki işlevlerini anlamak açısından, önem taşımaktadır. Aynı dini inanca sahip olma nedeniyle, kavimler arasındaki kültür farklarını ve bu farkların çatışmasından oluşacak devinimi yadsımak, insanlığın evrimsel gelişimini '*motor*'undan yoksun bırakmak olacaktı. Bu anlamda Türkler son derece kişilikli davranarak, hem İslamiyet'i kabul etmişler hem de, İslamiyet'in doğuşuna havza

oluşturmuş Arap kavminden gelen kültür öğelerine karşı direnç gösterebilmişlerdir.

“Kitab-ı Dede Korkut'ta dağ, su ve ağaçtan oluşan tanrısal üçlüye dualar gibi her sayfada Türk paganizminden kalıntılar” ifadesi Türklerin inançlarının İslamiyet'le çelişmesini ortaya koyma amacıyla yazılmıştır. Bu görüşe katılmadığımız birinci nokta; bir **“Türk paganizminden”** söz edilmesidir. Çünkü Budacı inancın önemli merkezlerinden biri olan Pagan'da kutsal kabul edilen dağlara veya Ananda Tapınağı gibi yapılara, tapınılıyordu. Bu normaldi çünkü; Buda inanç düzeneğinde evreni yaratmış bir Tanrı kavramı yoktu. Dağ veya tapınak, bizim 'Tanrı' olarak adlandırdığımız gücün işlevini görmekteydi. Türklerde ise; Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet'ten önceki evrelerde dahi, bu evrensel dinlerdeki 'Tek Tanrı' kavramına yakın bir Tanrı anlayışının olduğunu daha önce ifade etmiştik. Her ne kadar İslamiyet'le uyuşmasa da, '*Gök Tanrı*' kavramı bile, Türklerin paganizminden söz etmeyi olanaksız kılar. Dağ, su ve ağaçlara kutsiyet tanınması ile, bunlara tapınılması arasında fark vardır. Divânü Lugâti't-Türk: '*Kâfirler Allah'ın gazabı üzerlerinde olsun- göğe **tengri** derler; aynı zamanda azametli gördükleri her şeyi, örneğin bir dağı yada bir ağacı da **tengri** olarak adlandırır ve önünde secde ederler. Bunlar bilge bir adama da **tengriken** derler. Bunların sapkınlıklarından kaçarak Allah'a sığınırız'* diye yazar. Şaman olan Türklerde ise, dağa, suya veya ağaca tapınılması yani secde edilmesi söz konusu değildir. Paganizm inancında dağ en azametli olandır, yani tapınılan Tanrıdır. '*Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur*' değişinde, dağı

durağan bir nesne olarak ifade eden Türklerin, aynı zamanda bu dağı Tanrı gücüyle eş tuttuklarını düşünmek, son derece çelişkili olacaktır. Ayrıca Türklerde *tengriken* yoktur, yani Şaman bile *azametli* değildir. Sadece ruhun Tanrıya ulaşmasına eşlik ve aracılık eden, gücünü de toplum önündeki sınavdan alan fakat aynı zamanda doğaüstü yetenekleri bulunan dünyevi bir kişidir. Türklerin dağ, su ve ağaca verdikleri kutsiyet, İslam'daki '*nimet*'ten farklı bir anlam taşımaz. Nitekim Hristiyanlıkta da su, pek çok toplumda olduğu gibi törensel yada ahlaki temizliğin simgesi olarak görülmüştür. İlk Hristiyan toplumlarında M.S. 4. yüzyıla kadar, vaftiz için akarsular kullanılıyor, bu suların ayrıca haçla işaretlenerek kutsanmasına gerek görülmüyordu. Suyu verilen bu kutsiyetin de, suya tapmayla yani paganizmle alakasının olmadığı aşîkârdır.

Roux'un Türklerin inançlarının İslamiyet'le çelişmesini ortaya koymak amacıyla yazdığı görüşlerine katılmadığımız ikinci nokta ise; **“Müslüman olmaları sadece İslamiyet'in varlığını kabul etmekten ibaretti”** ifadesidir. Bu ifadelerin altında; İslamiyet'i kabul eden bütün toplumların, *Araplar gibi davranmaları gerektiği* beklentisi ve dayatması vardır. Bu beklenti bir yandan Türklerin temel özellikleriyle çeliştiği gibi, diğer yandan da İslamiyet'in evrenselliğine karşı çıkışı ve bu dini Arap kavmi ile özdeşleştirme anlayışını yansıtmaktadır. İslamiyet'i kabul eden bütün toplumların '*tek tip*' davranmasını beklemenin, İslam'la ne kadar bağdaştığının önemle sorgulanması gerekmektedir. Eğer aynı din içindeki bütün toplumların '*tek tip*' davranması gerekiyorsa, insanlığın neden '*kavimler halinde*' yaratıldığının izah edilmesi mümkün değildir.

Aslında Batı kökenli olan bu yönlendirmeye, İslam toplumunda ve Türkler arasında kendilerini '*dindar*' olarak tanımlayan kesimlerde de rastlamaktayız.

Türkleri; İslamiyet'i kabul etmekle birlikte kültürlerini koruma direnci gösterdikleri için, '*yeterince Müslüman olmamakla*' suçlayan görüşlerin başında, Suudi Arabistan'ın Vehhabilik olarak da bilinen resmi mezhebi, Muvahhidun gelir. Bu mezhebe göre; Kuran ve sünnet metinlerin sözel anlamına bağlı kalınarak benimsenmeli ve kesinlikle yorumlanmamalıdır. İman; kalple tasdik, söz ile ikrar ve amel, yani İslam için yapılan iş ve davranışların tümünün terkididir. Bu nedenle İslam'ın öngördüğü görevleri yerine getirmeyen kişiler mümin sayılmazlar. Bu öğretiyeye göre, örneğin: Kuran ve sünnet dışında yasa koyucu tanımak, Hz. Muhammed (s.a.v.) döneminde bulunmayan kuralları kabul etmek, kişi ve nesneleri aracı edinmek, süslü mezarlar, türbeler ve bunları ziyaret etmek şirk, yani ağır ve bağışlanamaz bir günahıdır. Yakın bir zaman önce Suudi Arabistan Kralının Ankara'ya yaptığı resmi gezide Anıtkabir'i ziyaret etmemesi ise, bu mezhebin inancı gereğidir.

Dikkat edilmesi gereken konu; bu mezhebin 18. yüzyılın ortalarında kurulup yayıldıktan sonra Osmanlı İmparatorluğu'na karşı isyanlara kalkıştığı, I. Dünya Savaşı'nın ardından Osmanlı Devletinin içine düştüğü bunalımdan yararlanıp, İngilizlerle iyi ilişkiler çerçevesinde Mekke, Medine ve Cidde'yi ele geçirerek, bugünkü Suudi Arabistan Krallığının temelini attığıdır.

Özet olarak; Türkleri '*yeterince Müslüman olmamakla*' suçlayan görüşlerin, Osmanlı İmparatorluğunun zayıfladığı dönemden itibaren, Türklere karşı isyanlar başlatan Müslümanlar arasında ortaya çıktığını, böylece bir bakıma ümmet içersinde; Yunanistan ve Balkanlarda geliştirilen milliyetçilik hareketlerine benzeyen fakat söylemi farklı olan bir ayrışma oluşturulduğunu ifade edebiliriz.

Şimdi Türklerin İslam'ı benimsemeleri ve Arap toplumunu dönüştürmeleri konusunu ele alalım. Öncelikle Türklerin, Hiong-nulardan buyana Şaman dinindeki 'Tanrı' nedeni ile, Tevhid inancına ve kelime-i tevhide, yani '*Allah'tan başka Tanrı yoktur*' sözünü benimsemeye hazır olduklarını hatırlatmakta yarar var. **“İslamiyet ile Türk-Moğolların eski dini arasında bazı ortak noktaların bulunduğu doğrudur... Tektanrılı büyük Gök Tanrı inancı Allah'la özdeşleştirilebilir; İslamiyet'teki cin ve melek inancı farklı bir biçim altında Türklerin ikincil tanrılarına, sayısız 'sahip-efendi' varlığına olan inançlarıyla örtüşmektedir.”**(s:246).

Eski inançları ile İslamiyet arasındaki ortak noktalar, Türklerin bu dini benimsemelerini kolaylaştırmıştır. Buna rağmen, Türklerin bir çok davranışının başka inançlardan kaynaklandığı ve İslamiyet'e zıt düştüğü şeklinde görüşler vardır. Türklerin ölümlere gösterdikleri saygı sanki İslamiyet'le uyuşmuyormuş gibi yorumlanmaktadır. Halbuki Türkler '*severiz yaratılmışı, yaratandan dolayı*' diyerek, insana ve ölüsüne gösterdikleri ihtimamın kaynağının da, yine Tanrı inançları olduğunda ısrar

ediyorlardı. “İslamiyet'ten ileri gelmeyen, ancak yine de ona doğrudan zıt olmayan inanışlar ise halifenin dinini yanlış yorumlamak pahasına muhafaza edilmişti. *Kuran* inancına karşıt olarak, ölü ve mezarlar kültü varlığını sürdüren geleneklere örnek gösterilebilir.”(s:246). “Ölü kültü İslamiyet'e zarar veren bir unsurdur ve Hicret'ten sonraki ilk yüzyıllarda türbe inşa edilmemektedir. Şeriata göre ölülerin çölde, yazıtsız bir kapak taşının altına gömülmesi gerekiyordu; pek çoğu şekilsiz birer taş yığınınan oluşan mezarlardır ve Kahire'nin *fetva*'ları her zaman mezarların tahribi yönünde olmuştur. Anadolu Selçuklularının yaptığı ve İran'ın yüksek kulelerinden sonra en eski yapılar arasında yer alan mezarlar ile göçebelerin *yurt*'ları arasında belirli bir benzerlik vardır. Dolayısıyla tüm İslam mezar sanatının bu *yurt*'lardan türediği düşünülebilir. Ama bunun için de ikna edici bir kanıt gerekir.”(s:265).

İslamiyet'in ilk devirlerinde özellikle putperestliğin hakim olduğu Arap toplumunda mezarların, putlaştırılmalarını önlemek amacıyla, sade ve neredeyse belli belirsiz yapılmaları, o günkü toplumsal koşulların doğal bir sonucuydu. İslam'da mezarların anıtsal yapılar haline dönüşmesi ise; Müslümanlığın putperestlikle alakaları olmayan Türkler içinde yayılmasıyla ilk kez Orta Asya ve Hindistan'da görüldü. “Dolayısıyla Müslüman toplumunun IX yüzyılda derinlemesine dönüşüme uğramasını Türklerin etkisine bağlamak gerekir. Bu, bir hukukçu, bir sosyolog yada bir teologun ve hatta ikonografinin gelişimini ve *şariat*'ın katı biçimde yasakladığı, ama sonunda Müslüman mimari dehasının

en yüksek ifadesi olacak olan mezar yapma sanatının gelişimini gören sanat tarihçisinin kabul edeceği gibi her alanı kapsayan bir dönüşümdü.”(s:186). İşte kavimler rekabetinde, ezeli rakiplerimizi rahatsız eden, Türklerdeki bu dönüştürme gücüydü. Öyle ki; Müslüman toplumunda yaşanan bu dönüşüm, hayatın her alanında **deha** olarak adlandırılacak gelişmelere yol açmaktaydı.

Halifeden önce, 'sultan' ve ayrıca 'doğunun ve batının hükümdarı' unvanını alan ve tüm İslam âlemini itaat yoluna sokma görevini üstlenen, daha sonra Müslümanlığın kutsal kentleri Mekke ve Medine'nin muhafızlığını yapma hakkını kazanan, en sonunda bizzat halifeliği üstlenen Türklerin, İslamiyet'le bu derece bütünleşmeleri ve böylece; 11. ve 15. yüzyıllardaki, insanlık tarihine yön veren büyük uygarlık atılımını gerçekleştirmeleri, kavimler arasındaki tarihsel rekabetin taraflarını rahatsız edecek boyuttaydı. Bu nedenle; Türk kültürü ile İslam inancı arasında kurulan bileşkenin mutlaka bertaraf edilmesi gerekmektedir. 18. Yüzyılda Vehhabilik mezhebinin, içinde bulunduğumuz dönemde de, 'ılımlı İslam' kavramının teşvik edilmesinin altında aynı amaç yatmaktadır: İslamiyet'in 'Türk gibi' yorumlanmasının engellenmesi. Çünkü Hristiyan Batı merkezleri; *Türk-İslam bileşkesinin* ezilen toplumlarda ortaya çıkardığı *sinerjinin*, küresel imparatorluk hedeflerinin önünde durabilecek yegane güç olduğunu, çok iyi bilmektedirler.

Türk-İslam bileşkesi kavramını öne sürmüşken, bir kavramsal hataya ve bu hatanın oluşturduğu düşünce iklimine dikkat çekmeyi zorunlu görmekteyiz. Son kırk yıldır Türk toplumunun kimlik tanımlamasına garip bir

şekilde damgasını vuran *Türk-İslam sentezi* kavramının, kavimler rekabetinde önümüze ustaca konulmuş bir tuzak olduğunun bir an önce fark edilip, ortaya çıkardığı zararların azami ölçüde bertaraf edilmesi gerekmektedir. Türk kimliğinin silikleşmesinde ve Türk halkının yabancı kültürlerin yıkıcı etkilerine maruz bırakılmasında, bu kavramın çok payı olmuştur. Bu kavramda kullanılan *sentez* kelimesi, kavramın üretiliş amacı hakkında ip ucu vermektedir. Felsefede **sentez**: çeşitli öğelerin bir araya getirilerek, bunların toplamının belirteceğinden daha farklı bir görüşe ulaşılmasını sağlayan bağlantı türü olarak tanımlanır. Bu bağlantı mantıksal anlamda; bir verinin (tez), diğer bir veri (antitez) ile birleşmesi sonucunda elde edilen, ikisini de kapsayan fakat ikisinden de farklı olan bir bütünü ifade eder. Yani Türk ve İslam sentez edildiğinde, ortaya; ne Türk nede İslam olan bir başka bütün çıkar. Nitekim günümüzde Türkiye'de yaşayan Türklerin; *ne Türk nede İslam* denilmesine olanak veren bir kimlik sorunuyla yüz yüze olduğu yadsınamaz.

Türk-İslam sentezi kavramı ile örülen tuzak; Türklerin Türkiye'deki kollarını, son kırk yılda hem Türk hem de İslam olmaktan oldukça uzaklaştırmış, hem Batı hem de Arap kültürünün karışımıyla oluşturulan, adeta bir garabete dönüştürmüştür. Burada sözünü ettiğimiz Arap kültürünün, gerçek İslam'la ilintili olduğunu hiç düşünmüyoruz. Günümüzde Arap toplumunun, Hz. Muhammed (s.a.v.) öncesi Mekke'deki toplum yapısına dönüştüğünü söylemek, abartılı olmayacaktır. Çünkü; *komşusu açken tok yatanın Müslüman olamayacağını* söylendiği bir toplum olmaktan çok, komşusu işgal

altındayken, komşusu camilerde vurulurken, tecavüz edilirken, havyarla beslenip, şampanya ile uyuşturulan bir toplum haline geldiği ortadadır.

Burada kısaca 'kadın' konusu üzerinde durarak; Türk toplumunun, hem Türk kültüründen hem de İslam'ın özünden nasıl uzaklaştırıldığını, *Türk-İslam sentezi* kavramını benimseyen siyasal çevrelerin de, bu konuda nasıl yanılgıya düştüklerini anlatmaya çalışacağız. Roux'un takip eden şu sözleri, kadının Arap toplumundaki yeri hakkında bir fikir vermektedir: **“kadının toplumun ancak yarım bir üyesi olması, yani ancak basit bir Kuran bilgisine sahip bulunması, toplumsal ve dinsel yaşama katılımının az olması son derece İslami bir olguydu.”**(s:186).

Roux'dan şimdi aktaracağımız satırlar ise; Türklerde kadının konumu ve bunu gören Avrupalıların ve Müslümanların şaşkınlıkları hakkında, çarpıcı örnekler vermektedir: **“Avrupalılar Türk kadınlarının erkekler gibi ata bindiklerini, ok attıklarını yada öküz arabalarını sürdüklerini görünce, en az Müslümanlar kadar şaşırmışlardır. Joinville de, Ibn Arabşah da kadın askerler ve kadın avcılar karşısında aynı tepkiyi gösterir. Kadın avcı ve askerleri epik metinler de doğrulamaktadır. 'Selcen Hatun at saldı, karımını bastı, kaçanını kovmadı, aman deyen öldürmedi!' diye anlatır bir tanesi. Başka bir metinde, genç bir erkek ile genç bir kız arasındaki dövüş anlatılır: 'Yumruklaştılar, birbirlerine girdiler ve güreştiler.' ... IX yüzyılda Ibn Rüşt yada XI yüzyılda el-Bekri gibi Müslüman yazarlar Türk**

kızlarının eşlerini seçmekte özgür olduklarından söz ederler.”(s:252).

Türk-İslam sentezi kavramını benimseyen çevrelerin; '*kadının kapanması*' ve '*türban*' gibi konuları siyasal hedefleri arasına alarak; Türk geleneklerine ve aslında İslam'a da aykırı yorumlarla, kadını ikinci sınıf insan konumuna sokan Arap tarzı bir toplum düzenine meyil ettikleri, öte yandan; Türk kadınına erkekle eşit haklar tanıyan Atatürk Devrimine mesafeli durdukları bilinmektedir.

Bu bölümde ağırlıklı olarak, Türklerin hem kültürel özelliklerini koruduklarını hem de İslamiyet'i, evrensel özüne bağlı kalarak benimsediklerini anlatmaya çalıştık. Türklerin, İslamiyet'in doğuşuna havza teşkil eden Arap kültürünün öğelerine karşı benliklerini savunmaları, kaçınılmaz bir şekilde; '*yeterince Müslüman olmama*' ithamına muhatap olmalarına yol açmaktadır. Yere düşen ekmeğin parçasını öpüp, alnına koyarak bir köşeye kaldırmak, geleneksel bir Türk davranışıdır. İslamiyet'ten en az bin yıl önce, daha Hiong-nular zamanında tarım yapan bir toplumun; İslamiyet'te '*Allah'ın verdiği nimet*' olarak anılacak tarım ürününe saygı göstermesi, elbetteki beklenen bir davranıştır. Peki, Arap toplumunda yere düşen ekmeğin ayakla itelenmesine ne demeli? Bir karşılaştırma yapacak olursak; hangi davranış biçimi İslamiyet'e daha uygundur? Buradan şu sonuca varmak istiyoruz: Türkler kültürel özelliklerini kuvvetle benimseyerek korumuşlardır. Ancak bunun İslamiyet'e karşı bir direnç olarak yansıtılması, yanlış sonuçlar çıkarılmasına yol açacaktır. Türkler kültürlerini

İslamiyet'le çok fazla uygun olduğu için korumuş, Arap veya diğer kavimlerden gelen kültür öğelerine ise, Tanrı yolundaki evrimsel ilerlemelerine ters düştüğü için reddetmişlerdir.

Roux'un, Türkiye'de yaptığı araştırmalar sonunda, Orta Asya'dan taşınan kültürel davranışların halen yaşamakta olduğunu görerek, biraz şaşırdığı anlaşılmaktadır. İslamiyet'i benimseyince, toplumsal kültürün tamamen değişeceği ve sanki İslamiyet'in 'tek tip' toplumu amaçladığı şeklindeki önyargı kendini burada da göstermektedir. Eğer Tanrısal olan dinin, insani ve dünyevi olan kültürü yok edeceği tasarlansaydı, daha yaradılıştan itibaren insana akıl ve zeka gibi yetiler verilerek, kültür geliştirmesine gerek duyulmazdı. Din ve kültür arasındaki ilişki, burada özetlemeye çalıştığımız önyargılı beklenti gibi olmadığı için; Türkler **'dokuz yüzyıllık Müslümanlaşmadan sonra'** dahi, kendi kültür öğelerini koruyabilmişlerdir. Roux söz konusu araştırmasını şöyle özetler: **“Anadolu'daki Türk göçebeleri arasında yaptığım, başkaları tarafından yerleşik çevrelerde yapılmış çalışmalarla da örtüşen etnografik araştırmalar, dokuz yüzyıllık Müslümanlaşmadan sonra yoksul tabakanın, ortaçağ inançlarının kalıntılarından fazlasını muhafaza ettiğini açıkça göstermektedir.”**(s:248). Roux araştırmadan: örneğin; türbe ziyareti gibi geleneksel Türk davranışlarının sadece yoksul halk tabakaları arasında yaşadığı şeklinde, tartışmalı bir sonuç çıkarmaktadır. Şu soruya verilecek cevap, konuyu aydınlatmak için yeterli olacaktır: Türbelere, yani Eyüp Sultan'a, Gözcü Baba'ya sadece yoksullar mı gitmektedir?

Roux'un yukarıdaki satırlarda '**ortaçağ inançlarının kalıntıları**' olarak kast ettiği kültürel davranış; türbe ziyaretleridir. Bu geleneksel davranışın da, İslam inancıyla çatışan bir yönü yoktur. Çünkü bu ziyaretlerde türbeye tapınılması, türbenin putlaştırılması gibi başka bir inanç edimi söz konusu değildir. Türbelerde dua etme, adak adama, ağaç dallarına bez bağlama şeklinde görülen davranışlar, sadece Tanrı'ya secde ederek yapılmaktadır. Bu anlamda türbeye kimliğini kazandıran ermiş; tıpkı Şaman gibi, yani ilahi bir güç olmayıp, sadece ruhun vecde gelme sürecine eşlik eden, özel fakat dünyevi bir kişiliktir.

Türklerin İslamiyet'e katkıları İslam'ın kutsal değerlerini muhafaza etmekle veya halifeliği üstlenerek İslam âlemini yönetmekle sınırlı değildir. Türklerin İslam'ın uygulanması ve yayılmasına yönelik başkaca önemli katkıları olmuştur. Türkler dilleri vasıtasıyla da, İslam'ın evrenselleşmesine katkıda bulunmuşlardır. **“hemen hemen tüm Müslüman dünyasının kendini henüz sadece Arapça ifade ettiği, Farsça'nın ise sesini yeni yeni duyurmaya başladığı bir sırada... 1067-1070 yıllarında Kaşgar'da, Yusuf Has Hacib adındaki Balasagunlu bir yazarın *Kutadgu Bilig*'i (Mutlu Olma Bilgisi) yazmasının bu açıdan büyük bir önemi vardır. Bu kitabın, biri dilin gereklerine iyi uydurulmamış Arap harfleriyle, öteki Uygur harfleriyle yazılmış iki el yazması bulunmaktadır... Böylece Türkçe kendini Müslüman dünyasının edebi dili olarak kabul ettirdi ve etnik ve dilbilimsel köklerine hâlâ bağlı kalmayı sürdüren bir dinin gerçekten evrensel nitelikte bir dine dönüşmesine katkıda bulundu.”**(s:195).

Hilalin İslam'ın simgesi haline gelmesi de, Türklerin anlamlı bir katkısı olarak anılmalıdır. **“1064'te Ermenistan'ın başkenti Ani düştü ve Alp Arslan, Türk sınırına bakan yabancı manzarada hâlâ pek çok güzellik barındıran kentin, en güzel kiliselerinden biri olan katedrale, Türklerin simgesi olan bir hilal diktirdi. Ve sanki Ermenilerin yenilgisi üzerinde yükselen bu hilal, daha sonra Osmanlı İmparatorluğunun ve bunun aracılığıyla da tüm İslam dünyasının simgesi olacaktır.”**(s:214).

Türklerin İslamiyet'i kabul etmenin yanı sıra, kendi kültürlerini de koruma direncine sahip olmaları, doğal olarak diğer Müslüman toplumlardan farklılaşmalarına yol açmaktaydı. Bu farklılaşma, Türklerin dalları arasında da yaşandı. Aynı ağacın dallarının, güneşe, rüzgara, suya bakan yönlerinin farklılık göstermesi gibi, Türk boyları da kültürlerini koruma direncini; yaşadıkları bölgelere, ilişki içinde oldukları toplumlara ve inançlara bağlı olarak değişen ölçülerde göstermekteydiler. Ayrıca İslam'ın içindeki mezhep ve tarikat ayrışmaları Türklere de yansıyor, böylece yeni ayrışmaların havzaları kuruluyordu.

Türkmenler, Türk özelliklerini koruma konusundaki dirençleriyle tanınırlar. Divânü Lugâti't-Türk; Türkmenlerin Oğuzlar olduğunu söyleyip bu adı almalarının hikayesini anlatır. Bu hikayeye göre; Balasagun henüz bir şehir değilken, burada göçebe halinde bulunan Türk hakanı Şu, savaş yaptığı Zülkarneyn'in ordularıyla üzerlerine geldiğini öğrenir ve geceleyin halkıyla birlikte ricat eder. Kaçmayıp, aileleriyle birlikte oldukları yeri bekleyen yirmi iki adam

kalmıştır. Hayvanlarının üzerinde Kınık, Salgur gibi Oğuz damgaları vardır. Zülkarneyn bu damgaları gördüğünde bu insanlar için Farsça '*türk mânând*' [Bunlar Türk'e benziyor] demiş. Bu hikaye aynı zamanda Türkmenlerin çok dayanıklı, topraklarına ve köklerine bağlı olduklarını, kolayca kaçmadıklarını anlatmaktadır.

Türkmenler İslamiyet'le birlikte Türk köklerine de sıkıca sarılmış ve geleneklerini yaşatmışlardır. İslamiyet'i taşıyan Arapların kültürel etkisi altına girmemek için direnmişlerdir. Kendilerine karşı hoşgörülü olması nedeniyle de Şii mezhebine yakın durmuşlardır. Roux bu konuyu şu ifadelerle anlatmaktadır: **“Kızılbaşlar yada Aleviler genelde Türk Şiiler olarak görülürler, ancak aslında Şaman ve Orta Asya geleneklerine bağlı Türklerdir. Bunlar İslam mezhepleri içinde ayrıntılarda farklılaşan, ama son derece esnek ve hoşgörülü olan Şiilik mezhebinin ardına sığınmışlardır.”**(s:377). **“İslami dogmalara Sünnilikten daha az bağlı olmasının yanı sıra çeşitli biçimlere bürünebilen esnek Şiilik boyları derin biçimde etkiledi. Türkmen Baba'ların kendilerini çoğu zaman Şii olarak tanıtmalarına karşın aslında eski Şamanların mirasçısıydılar. Ortaya halkın ilgisini geniş biçimde çeken öğretiler koydular. Kitleleri peşlerinden sürükleyecek yetenekteydiler. II. Keyhüsrev'in saltanat döneminde, Baba İshak devrimci sosyo-ekonomik öğretilere dayanan gerçek bir ayaklanma çıkardı. Kent çevrelerine ve esnaf loncalarına daha yakın duran Ahiler çoğu zaman cömert ve samimi ancak geleneksel ilkelere bağlılığı (ortodoksluğu) kuşkulu bir inanç ortaya koydular.”**(s:248).

12. Yüzyılda bugünkü Özbekistan sınırları içindeki Buhara'da mutasavvıf Şeyh Yusuf Hamedani'nin öğrencisi olarak yetişen Ahmed Yesevi, İslam'ın özellikle Sirderya ve Taşkent yöresindeki göçebe Türkler arasında yayılmasında çok etkili oldu. Yesevilik olarak adlandırılan öğretileri, 13. yüzyıldan itibaren Azerbaycan yoluyla Anadolu'ya yayıldı ve Babailik ve Bektaşilik gibi tarikatların kurulmasına yol açtı. **“Ahmed Yesevi'nin etkisi büyük ve uzun süreli olur. Çünkü dili sade ve kolaydır. Onun sayesinde bütün bir kültürel gelenek Türkçe kurulabilmiştir. Bugün Türkiye'deki Alevilerin hâlâ esin kaynaklarından biridir. Şii oldukları söylene de bu Türkler hâlâ Şamanizmin etkilerini taşırlar ve Şeriata karşı mesafeli durarak, büyük bir serbestlik gösterirler.”**(s:245).

13. Yüzyılda yaygın olan Şii-Batını özellikler taşıyan Türkmen inançlarının en önemli temsilcisi Hacı Bektaş Veli'dir. **“O dönemin tüm gezgin dervişleri arasında Hacı Bektaş Veli özel bir yazgıya sahipti. Hacı Bektaş Veli Kırşehir bölgesinde, bugünkü adı Hacıbektaş olan Suluca Karahöyük'e yerleşmişti. Dinin doğmalarına ve ayinlerine harfi harfine uymayı pek önemsemeyen bir İslamiyet biçimi vaaz ediyordu. Hacı Bektaş Veli şarap içmeyi, raks etmeyi, topluluk halinde, hatta büyük bir olasılıkla kadınlı erkekli yemek yemeyi öğütüyordu. Kitabı *Vilayetname*'ye (yada *Velayetname*) dayanan tarikatı Bektaşilik XV yüzyılda düzenlenmiştir. Daha XIV yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğunun seçme birlikleri yeniçeriler ile Bektaşilik arasında sıkı bir ilişki kurulmuştu bile. Buda gördüğü ilgiyi açıklamak-tadır.”**(s:249).

Dünyanın tüm maddi değerlerine sırt çevirerek, sadece tevekkülle, yani her durumda Tanrı'ya güvenme ve sabırla iman etme anlayışıyla sürdürülen dinsel yaşam tarzı anlamına gelen tasavvufun, Türkler arasında ortaya çıkan bir diğer örgütlenmesi; Mevlevilik'tir. **“Daha ortodoks bir tasavvuf, eğitimli çevrelerde Bektaşilik kadar başarı kazandı. Tasavvufun en büyük figürü, Müslümanların Mevlana adıyla andıkları Celaleddin Rûmî'ydi. Celaleddin Rûmî 1207 yılında Belh'te doğdu. 1219'da Moğol istilasından kaçarak Konya'ya yerleşti. Öğrenim gördükten ve birkaç yıl da ders verdikten sonra Semazenler adıyla da bilinen Mevlevi tarikatını kurdu. Bu önemli tarikat ve manzum yapıtları, özellikle Farsça yazılan *Mesnevî*'si uluslararası düzeyde ilgi gördü. 1273'te öldüğünde din ayrımı olmaksızın tüm kent onu mezarına kadar uğurladı.”**(s:249).

Türkler arasında yaygınlaşan tasavvuf amaçlı kurumlaşmalar, zaman içerisinde yaşam biçimleri ve kuralları bakımından birbirlerinden farklılaştılar. Farklılaşma, *yabancılaşma* ve *ötekileştirme* süreçlerini de beraberinde getirdi.

Oğuzların Kayı boyundan olan Osmanoğulları, Van Gölü kıyısındaki Ahlat'tan sonra 1290 yılında İznik yöresindeki Yenişehir'e yerleşmiş ve böylece Hristiyan dünyası ile komşulukları başlamıştı. Osman Gazi'nin oğlu ve imparatorluğun asıl kurucusu olarak bilinen Orhan Gazi, 1331 tarihinden itibaren İznik, İzmit ve Gelibolu'yu ele geçirmişti. Hristiyan dünyası ile bir yandan savaşıyor, diğer yandan da '*diplomat*' bir yaklaşımla Bizanslılarla hısımsı

olmakta sakınca görmüyordu. 1346 yılında 65 yaşındayken, Bizans Hükümdarı Basileus VI. Ioannes Kantakuzenos'un kızı Theodora ile, Silivri'de yapılan törenler sonrasında evlenmişti. Theodora, Osmanlı sarayındaki '*hoşgörü*' nedeniyle adını ve dinini değiştirmemiş, Osmanlı ve Bizans arasındaki '*diyalog*', onun sayesinde 1347 yılında '*ittifak*' düzeyine yükselmiş, Osmanlı askerleri, VI. Ioannes'in Sırlarla yaptığı savaşta Bizans'ın yardımcı kuvveti olarak kullanılmıştı. Osmanlı'nın Bizans'la böylesine yakınlaşması, doğal olarak köklerinden de uzaklaşmasına yol açmaktaydı. Bundan sonra bütün Osmanlı tarihi; Türkleşmek ile Bizanslılaşmak arasında seyreden bir gel-git halinde cereyan edecektir.

Farklılaşma ve köklerine yabancılaşma kendini; Anadolu'da ve daha doğuda kalan Türkleri ötekileştirme şeklinde gösterir. Ötekileştirme çabalarında kullanılan temel araç; tasavvuf kurumlarındaki farklı kimlik tanımlamalarıdır. Böylece Osmanlı Hanedanı bir yandan Mevlevi tarikatını devlet katında kabul görür hale getirirken, diğer yandan da Bektaşilik tarikatını; yeniçeriler gibi savaşıklık özellikleri ve Balkanlara taşınıp Sırlara tampon bölge oluşturma ihtiyaçları dışında, pek fazla önemsemez ve zamanla dışlar. **“XV yüzyıl sonu ile XVI yüzyıl başında, Kızılbaş Türkmenler beyliklerinin boyunduruk altına alınmasından dolayı aslında içten içe Osmanlılara dış biliyorlar ve kendilerini bu imparatorluğun büyük megapolünde yaşayan, Bizans etkisi altında olduğuna inandıkları, ulaşılmaz görünen ve taşradan giderek uzaklaşan hükümdarlarına yabancı hissediyorlardı. Aradıkları desteği, kendilerini İslamın en üst**

liderlerinden, en önemli Sünnilerinden biri olarak kabul eden Safevilerin başı Haydar'da ve oğlu Şah İsmail'de bulurlar (1502-1524)... Müslüman ortodoksluk ile Müslüman protestanlık hareketi arasında böylece bir din savaşı patlak verir. Şiilik, İran'ı ele geçirince ve devlet dini olarak kabul edilince de bu savaş, Osmanlı İmparatorluğu ile İran İmparatorluğu arasındaki bir mücadeleye dönüşür.”(s:377).

Osmanlı-İran, Türk-Fars veya Alevi-Sünni çatışması şeklinde algılanılması istenilen bu ayrışmalar, aslında *Bizans oyunlarının* kaçınılmaz sonuçlarıdır. Hristiyan dünyası nihayet Türkler ve İslamiyet içinde çatışmalar yaratmayı ve Batıya ilerleyişin önüne engeller kurabilmeyi başarmıştır. **“Yavuz, Çaldıran'da Şah İsmail'i yendiğinde (1514) oldukça tatmin olmuştu. Küçük Asya'daki nüfuzunu güçlendirdi ve ne pahasına!- Kürdistan'ı ele geçirdi... Mekke şerifi kutsal emanetlerin korunması görevini Yavuz'a verdi. Konstantinopolis'e dönerken yanında son Abbasi halifesini de götürdü. Bu oldukça önemli bir olaydır. Böylece Osmanlılar İslam'ın siyasal ve dinsel liderleri oldular. Bu tarihten sonra tüm ilgi doğuya yöneldi ve artık İslami bir politika uygulama zorunluluğu doğdu... Selçukluların ve ilk Osmanlıların elinde dinamik bir unsur olarak değer kazanan din olgusu Selim'in haleflerinin omuzlarında ağır bir yük haline gelecekti.”(s:354).** Roux bu tarihsel ayrışmanın, günümüze yansımaları şöyle değerlendirmektedir: **“Sonuç olarak bu mücadele sonrasında Anadolu'da Türk nüfusu birbirine rakip iki kampa ayrılır... Anadolu'da kalmak zorunda kalan Türkmenler, özellikle Kızılbaşlar, gerçek**

bir soykırımın anısını hâlâ kalplerinde taşımaktadırlar ve Sultan Selim'e öfkelerinden, 'bin parçaya ayrılan' insanlarından, öldürülen çocuklarından, mızrakların ucuna takılan çocuk kafalarından hâlâ söz ederler. Aynı türden bir ayrılığı modern Türk devriminden sonra, 1960-1980 arasında Türk cumhuriyetinin seçmenlerinin iki büyük partide toplanması olayında görmemiz mümkündür.”(s:378).

Roux'un 1960-1980 dönemine ilişkin ifade ettiği siyasal ayrışma; Alevilerin '*sol*', Sünnilerin ise '*sağ*' partilerde toplanmaları şeklinde yaşanmıştır. Bu saflaşma, yukarıda söz ettiğimiz *Bizans oyunlarının* devamı olarak cereyan etmiştir. Hristiyan dünyasının oyunlarını, yüzyıllardır aynı *böl ve yönet* kurgusu etrafında sergilediğinin, unutulmaması gerekir. Ne yazık ki yaşanan tüm acılar, silikleştirilmiş tarih bilgileri nedeniyle, *toplumsal tecrübe* haline dönüşememektedir. Bunun en önemli nedeni; Batıdan sunulan reçeteleri kolayca kabul eden ve hüsnükabul gösteren bir toplum haline gelmemizdir. Nitekim daha önceki satırlarda andığımız; *Türk-İslam sentezi* şeklindeki *tuzak* kavramı benimseyen siyasal çevrelerin, 1978 yılında Maraş'ta, 1980 yılında ise Çorum'da, Alevilere karşı yapılan katliamlara karıştıkları halen hafızalardadır. *Türk-İslam sentezi* denilerek kışkırtılan sapkın dinsel duygular ve siyasi istismar nedeniyle, Alevilerin tarihten buyana Türklerin asli unsurları olduğu unutulmuş ve neredeyse bir iç savaş yaşanmıştır.

Roux'un, Çaldıran Savaşı ve Yavuz Sultan Selim'le ilgili alıntıdaki şu ifadesi, Osmanlı ve günümüz Türkiye'si

için çok önemli bir tespiti içermektedir: **“Selçukluların ve ilk Osmanlıların elinde dinamik bir unsur olarak değer kazanan din olgusu Selim'in haleflerinin omuzlarında ağır bir yük haline gelecekti.”** Evet, Cengiz Han'ın *yasak*'ından, yani bu anlamda Türklüğün temel özelliklerinden uzaklaşan Osmanlı Devleti, dini kimliğe bürünmesinin bedelini, parçalanma ve çöküş dönemiyle ağır bir şekilde ödemiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün '*Türk Devrimi*' olarak adlandırdığı Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde ise; tüm Türklük değerlerinin yeniden yüceltilmesi gibi, Türk Laikliğinin de devletin kurucu ilkesi haline gelmesinin altında bu tarihi tecrübeler yatmaktadır.

5 - TÜRK LAİKLİĞİ: İNANÇÇILIK

Laiklik Türklerin tarih boyunca kurdukları devletlerde görülen temel özelliklerden biridir. Yaygın kanının aksine; Türkler laik devlet yapısıyla, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren tanışmadılar. **“Uygur döneminde Orta Asya'da tüm büyük dinlerin bir arada barış içinde yaşaması...”**(s:23), Türk laikliğinin ilk göstergesi olarak anılabilir.

Kısaca, din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılması olarak tanımlanan laiklik kavramı; Yunanca'da *halk* anlamına gelen *laos* sözcüğünden gelmektedir. Devlet katından bakıldığında; laiklik bir anlamda halkçılık, yani halkın inançlarına saygı göstermeyi ifade etmektedir. Halka saygı göstermenin doğal sonucu olarak; devlet, farklı inançlar konusunda taraf olmaktan kaçınmalı ve toplumun düzen içinde yaşayabilmesi için, dinlere eşit mesafede

durmalıdır. Türklerin yönetim tarihinde görülen budur. **“Türkler, imparatorluk kurucuları olarak kavimlerini düzene koydukları gibi, dinleri düzene koymayı, onlara hak ettikleri yeri vermeyi, birinin diğerini ezmesine izin vermemeyi de kendileri için görev sayıyorlardı.”**(s:44). Bu konuya ilerideki Türkler ve Devlet başlıklı bölümde tekrar değinip, laiklik uygulanmasındaki farklı evreleri, yönetim sorunları açısından irdeleyeceğiz.

Burada dikkatinizi çekmek istediğimiz asıl nokta; laik yönetim tarzına, ilk Türk devletlerinde dahi rastlamış olmamızdır. Yani laik yönetim tarzı, Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte batı toplumundan ithal edilmemiştir. Sözcük batı kökenlidir ancak kast edilen yönetim biçimi, Uygurlardan buyana süregelen bir Türk yönetim tarzıdır. **“Sonuç olarak Uygurlar şaşılacak bir toplumdular! Kuşkusuz kentlerde her halkın, her dinsel inancın, modern zaman gezginlerinin anlattıkları gibi, belki de iç duvarların ayırdığı ayrı özel semtleri, mahalleleri vardı. Ama yine de, bir megapolis olmayan bir kentin içinde, en az üç büyük dine, Manizm, Budizm, Hristiyanlık ve 'animist' bir tapım olan Türklerin en eski ulusal dinine bağlı insanlar yan yana yaşıyorlardı. Sokaklardan yada meydanlarından, serbestçe vaaz ederek, malını satmak amacıyla pazarlık yaparak, Yahudiler, Müslümanlar, Zerdüşter geçiyorlardı. Kaçınılmaz olarak kuşkuculuk ve rölativizm tohumlarını taşıyan hoşgörü ve ekümenikliğin, aşırı tutuculuğa yeğlenen idealler olması karşısında hayran kalınması gerekir. Çünkü bildiğimiz kadarıyla tarihte, Uygurlarınkiyle karşılaştırılabilecek bir tek örnek yoktur ve böyle bir örneğe belki ancak**

başka Türk toplumlarında yada onlara benzeyen, onlarla yakınlığı olan Moğol toplumlarında rastlanabilir.”(s:179).

Uygurlar örneğinin irdelenmesi sonucunda, Türklerin din ve devlet işlerini ayıran yönetim tarzını anlatmak üzere; yabancı kökenli *laiklik* kavramının yerine, *inanççılık* kavramının kullanılmasını öneririz. Bu kavramda kök; *inanç*, türeyen sıfatlar ise *inançlı* ve *inançsız* şeklindedir. Dolayısıyla inanççılık; hem inançlıları, hem de inançsızları ve dahi her ikisinin de türevlerini kapsar. Uygur toplumu böyle değil midir? Her türlüünden inançlıları, inançsızları bir arada yaşatmıyor muydu? İnanç sözcüğünün *-güvenilir, emin-* anlamına uygun düşen bir şekilde, her türlü inanişe güvenilir ve kendini emin hissettiği bir ortam sağlamıyor muydu?

“Türk ve Moğol geleneğinde din konusunda hoşgörüsüzlük yoktur.”(s:80). “Onlar tüm dinleri eşit sayıyorlardı. Tüm dinler onları ilgilendiriyor ve onlarda korku uyandırıyor. Tüm dinlere saygılı olma kararındaydılar. Ama bunlardan hiçbirinin, hatta kendi dinlerinin bile öbürleri üzerinde üstünlük sağlamaya çalışmaması yada devlet işlerine karışmaması koşuluyla. Din adamlarıyla devlet adamları arasındaki anlaşmazlık daha başlamadan çözüme bağlanmıştı.”(s:276).

Laiklik ilkesini, *inanççılık ilkesi* olarak Türkçeleştiren Türkiye Cumhuriyeti, ülkesini köklerindeki tecrübelerin ışığında, bir inanççılık havzasına dönüştürebilir. Burada ortak paydayı teşkil eden inanç

kökünün; inançlı ve inançsız şeklinde türediğini, dolayısıyla inanççılık havzasında, bir dine inansın veya inanmasın her türlü inancın hayat hakkı bulacağını hatırlatmakta yarar var. *'Birinin özgürlüğünün bittiği yer, diğerinin özgürlüğünün başladığı yerdir'* söyleminin ortak aklın icabı olarak, toplumun büyük çoğunluğu tarafından benimsendiğini düşünürsek, inanççılık havzasında Türkün başta gelen yönetim ilkesi olan; dengenin kurulması zor olmayacaktır. Çünkü *inanççılık ilkesi* gereği olarak, hiçbir inancın diğerleri karşısında ayrıcalıklı olmasına yol açılmayacaktır. Güncel bir konu olması itibariyle; her hangi bir inancın diğerlerine baskın çıkmasına yol açmamak için, inanç simgelerinin kamunun yönetim, eğitim ve hizmet alanlarında hakimiyet kurarcasına teşhir edilmesine olanak verilmemesi, geleneksel Türk yönetim ilkelerinin doğal bir sonucu olacaktır.

16. Yüzyılda bütün Hindistan'ı kapsayan Cengizogullarının Hindistan İmparatorluğu, Türklerin *inanççılık* ilkesiyle gerçekleştirdikleri yönetim bakımından güzel bir örnek teşkil eder: **“Ekber'in gerçekleştirdiği en cesur devrimler din alanında yaptıklarıdır. Nereden esinlendiği sorusuysa, Türk tarihini bilen biri için hiçbir kuşkuyla kapılmadan cevaplanacak bir sorudur: bu devrimler kaynaklarını, Hinduların inandırmaya çalıştıkları gibi Hindu düşüncesinden değil Türk-Moğol geleneklerinin hoşgörüsünden ve tüm dinlere ve kilise örgütlenmesine olan meraklarından alır... Çünkü dinsel özgürlük Ekber'in siyasal sisteminin ağırlık merkezini oluşturur: Müslümanların ağır baskısı altındaki Hinduları gözetir, Cizvitlerin ülkesine girmesine izin**

verir...başkenti Fatihpur Sikri'de bir *ibadethane* açtırır, burada Hindu rahipler, parsiler [İran kökenli Hint Zerdüştləri], Müslüman ulema, Caynacılar, Hristiyan misyonerler kendi özgür inançlarını savunur, Ekber'in de hazır bulunduğu özgür tartışmalara katılırlar. İslamiyet boşuna bu çabaları kınayıp durmuştur. Ancak Ekber şehirde büyük bir cami de inşa ettirmiştir ve bu sık sık unutulur. Prens'in yerli Hindu işleri içinse Hindu yapıları inşa edilir. Tüm bunlar, hükümdarın engin görüşlülüğünü kanıtlamaktadır. Ancak şehrin Müslüman yapısını da hiçbir biçimde bozmamış, değiştirmemiştir.”(s:391).

Batı dünyasında halka, hükümdarın dinini benimsemesi için *insanın yaşadığı yer onun dinidir* söylemiyle baskı yapılırken, devletlerini inanççılık ilkesiyle yöneten Türkler, ülkelerini bütün inançlara havza yapmışlardır. “**Halkın, hükümdarın dinini benimsemesini isteyen Avrupa'nın tersine oldukça şaşırtıcı biçimde *cujus regio ejus religio* [insanın yaşadığı yer onun dinidir] ilkesini benimsemelerine karşın Türkler, tüm din ve inançların bir arada barış içinde yaşayabileceği düşüncesini kabul ettirmeye çalışmışlar, ancak Müslüman olduklarında Müslüman olmayanları 'kafir' olarak nitelendirerek bunun aksi tutumlarda da bulunmuşlardır.**”(s:45). Roux'un, Türklerin inanççılık ilkesiyle yönetim anlayışlarını ortaya koyan bu ifadelerinin ardından, İslamiyet'in kabulünden sonraki davranış değişikliğini anlatan son cümlesi de, dikkate değerdir. Burada konu tekrardan, İslamiyet'in dünyevi işlere yaklaşımına gelmektedir. Eğer dini inanç devlet işlerine

karışırsa sonuç; devletin bir kısım tebaasını 'kafir' olarak tanımlamasına dönüşmektedir. Böylesi bir durum Kaşgarlı Mahmûd'un ifadesiyle *tüm beşeriyete memur* edilmiş Türkler açısından bir yönetim sorunu oluşturmuştur. Böylece Türkler, *hoşgörü* kavramına çok özel bir anlam yüklemiş ve ortaya çıkan sorunları çözmüşlerdir: **“Kıyımlarda, kentlerin yağma ve tahrip edilmeleri sırasında, papazların öldürülmemeleri için emir verilmesi hiç de az görülmüş bir olay değildir. Devletlerinde sürekli olarak ibadet özgürlüğünün tanınması anlamında, din adamlarına onlar için dua etmeleri koşuluyla vergi muafiyeti sağlayan 'Hoşgörü Fermanları' çıkarılmıştır.”**(s:45).

Roux günümüzde Türklerin laiklik kavramına bakışlarını şu sözlerle özetlemektedir: **“Bugün kimi Müslüman devletlerde laiklik kötülüklerin sorumlusu olarak görülmektedir... Orta Asya cumhuriyetlerinde ve Azerbaycan'da laiklik kimilerince dinsiz komünist rejimlerle bir tutulmaktadır ve Rus sömürgeciliğinin devamı sayılmaktadır. Laikliğin ekonomik krizin ve kültürel çöküşün sorumlusu olduğu düşünülmektedir. Kısacası Türk dünyasında İslamiyete dönüş için belirli bir eğilim vardır.”**(s:492). Roux'un bu tespitleri şüphesiz doğrudur. Yanılgı söz konusu halkların; laiklikle İslamiyet'i karşı karşıya getiren teşhislerindedir. Laikliğin içeriği anlaşılamamış, belki de bilinçli olarak saptırılmış ve bu kavram, Türk toplumunun inanca verdiği değeri ifade etmekte yetersiz kalmıştır. Bütün bu nedenlerle; *inanççılık ilkesi*, Türkler ve din konusunun daha öz tanımlanmasına ve yaşanan sorunların aşılmasına katkıda bulunabilecektir.

BEŞİNCİ BÖLÜM TÜRKLER VE DEVLET

1 - TÜRK'E DEVLET GEREK

'Kendi İmparatorluğu olan bir halktım... Şimdi imparatorluğum nerede?... Kendi Kağan'ı olan bir halktım... Şimdi Kağan'ım nerede?' Bu yakarış, bu arayış, devletsiz kalan Türk'e devlet kurdurur, devletini imparatorluk oldurur. Türk, devlet kurup rahatlayınca, gevşer. Gevşeyince, önce asiller ve yöneticiler, ardından hepsi birden; dilinden, geleneğinden, kimliğinden kopar, adını bile değiştirir ve zamanla düşmanın boyunduruğu altına girer. Sonra, bir avuç kahraman ya dağa çıkar, yada Samsun'a. Başlarında ya adı; *'Milleti Toplayan'* anlamına gelen İlderis Kağan yada *'Ataları gibi Türk'* olacak Mustafa Kemal komutan...

Türk tarihinin seyri hep böyledir. Gevşeyip, gaflete düşen, sonra da devletin elden çıktığını gören halk; **'Şimdi Kağan'ım nerede?'** diyerek, yeniden doğuşa, yeni bir devrime adım atar. Önüne kahramanlarını, önderlerini katar ve devletini yeniden kurar. Türk tarihi, devletler kurma, devletler batırma ve yeniden kurma tarihidir. Roux'un, Göktürk Devletinin seyrine ilişkin aktardıklarını bir kez daha okuyalım. Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş sürecini, hatta günümüzde yaşananları, bir kez daha düşünelim... Tarih hep tekrerrür demek değildir ama, nedir bu tekrarların anlamı? Birazdan bu konu üzerinde duracağız.

“Ancak sonunda Tu-kiuler tamamen Çinlilerin

boyunduruğu altına girerler. Çin, Moğolistan'ı istila ettikten sonra, 630'dan 681'e kadar Orhon'daki imparatorluk sarayı üzerinde tam bir himaye uygular... İşte tam bu sırada Türükler, kağanlıklar ülkesi Ötüken'deki imparatorluklarını yeniden canlandırırlar yada daha doğrusu yeni bir imparatorluk kurarlar. Bu özünde halk kökenli bir harekettir.”(s:102).

“İmparatorluk kayıtları... 'Asil Türkler kendi Türk adlarını terk ettiler, Çin adları aldılar, Çin asilleri olarak Çin imparatoruna itaat ettiler' diye devam eder. Fakat bu halk hareketi ancak halk ile hükümdar sülalelerinin yenilenmiş ittifakıyla somutlaşabilecekti... Tonyukuk garip bir şekilde bu halk ittifakını bir devrim gibi destekler. Önceden kestirilmesi imkânsız olan bu yeniden doğuşun koyu bir milliyetçiliğin sonucu olduğu kesindir.”(s:103). Türk devletlerinin kimliğini yitirmesi ve esarete düşmesi karşısında çözüm reçetesi bellidir: milliyetçilik ve devrimcilik. Atatürk'ün kurduğu siyasal partinin armasını, Türklerin savaşçı özelliklerinden okçuluğu simgeleyen *altı ok* olarak belirlemesi ve aynı kökten çıkan bu oklardan ikisinin; *milliyetçilik* ve *devrimcilik* ilkelerini yansıtması, yukarıdaki tarihsel reçetenin bir ifadesidir. Yıllardır, Türk siyasal yaşamındaki yapay ayrışma tanımlamalarına karşı ısrarla savunduğumuz; *milliyetçi devrimcidir, devrimci milliyetçidir* tezi, Türk tarihinin ortaya çıkardığı bu reçetenin doğal sonucudur.

“... 'Kendi İmparatorluğu olan bir halktım... Şimdi imparatorluğum nerede?... Kendi Kağan'ı olan bir halktım... Şimdi Kağan'ım nerede? Böyle diyerek...'

Evet, böyle diyerek, bir avuç Türük, yine aynı yazıya göre, önce onyedi, sonra yetmiş, daha sonra yedi yüz kişi olarak (bu sayılara harfi harfiyen inanmamalı, çünkü bunlar uğur getirdiğine inanılan rakamlardı kesinlikle) *Kutluk* adı da verilen soylu prensleri İlderis Kağan'la birlikte dağa çıkar. Böylece macera yeniden başlar. Neredeyse sadece altmış yıllık bir süre içerisinde (681-744) bütün kaygısı her zaman olduğu gibi (devlet) 'oluşturmak' ve (halkı) 'düzenlemek' olan gerçek bir devlet, şimşek gibi müthiş bir güç, belki de daha fazlası, önce doğar, gelişir ve sonra yok olur”.(s:103).

Özetle: 1- Türkler, öncelikle de asil tabakaları; bir kavmin kültürüne, uygarlığına özenir, hatta o kavmin adlarını alıp, dilini kullanır. 2- O kavmin boyunduruğu altına girerler. 3- Tepki olarak halk hareketi gelişir, sonra, halk hareketi ile araları açılmış olan yönetici tabakalar arasında, bir ittifak kurulur. 4- Koyu milliyetçiliğin yarattığı bilinçlenmeyle, yeniden doğuş anlamına gelen bir devrim hedeflenir. 5- Bir önder, öncü grupla hareketi başlatır, sonunda bütün milleti birleştirir. 6- Yeniden devlet oluşturulur, halk düzene konur. 7- Türk, hayatının seyrine, kavimler arasındaki görevini yerine getirmeye, devam eder.

Kaşgarlı Mahmûd'un, Divânü Lugâti't-Türk'e yazdığı: “Cenab-ı Hakk'ın Türk Hakanlığını Göğün felekleri arasına yerleştirdiğini, onlara 'Türk' dediğini ve Egemenlik verdiğini, onları çağın hakanları yapıp dünyaya hükmetmenin dizginlerini ellerine verdiğini, Onları tüm beşeriyete memur ettiği” lafzı, toplumsal belleğe yazılmıştır. Bireylerin hepsi her an farkında olmasa

da, toplumsal bilinç hep bu yönde işler. Roux, gökte tek Tanrı'ya inanan Türklerin, yer yüzünde onun düzenini tesis etmek için, tek bir hükümrânlığın kurulması ülküsüyle yaşadıklarını ifade eder: **“Tek Tanrı, Tek İmparator... Bu iradeyi tetikleyen, nasıl gökyüzünde tek bir Tanrı varsa, yeryüzünde de tek bir hükümdar olması gerektiği düşüncesidir. Bu çoğunlukla kibirden, ama genelde belirli bir ideal uğruna yani tüm halkların birleşmesi, dünyanın uyumlu bir yönetime ve barışa kavuşması ideali uğruna, ... defalarca tekrarlanacaktır.”**(s:32).

Türkler savaşır, fetihler yapar, yeni sınırlarda yeni halklarla, yeni devletler kurarlar: **“Başlıca kaygıları ise onları örgütlemek, idare etmek, savaşa sürmek, ticaretlerini, sanayilerini geliştirmek, sanat eserleri üretmelerini sağlamak, arşivler kurmak olduğu anlaşılmaktadır. Neden, genelde, sonuçta ele geçirdikleri ülkelerin halklarının içinde eridikleri de böylece daha iyi anlaşılmaktadır.”**(s:42). Sömürgeci değillerdir. Yeni toprakları; bir halkı sömürmek için değil, uygarlık yürüyüşlerine daha geniş toplumları katmak için ele geçirirler. Fakat yeni topraklarına, aldıklarından çok verirler. Öyle ki; Osmanlı döneminde, Balkanlardaki bayındırlık hizmetleriyle karşılaştırdınca, Anadolu'nun üvey evlat muamelesi gördüğünü düşünmek, yersiz olmayacaktır.

Türk'e sadece engin ülküsü için değil, toplumsal yaşama içgüdüğü nedeniyle de, devlet gerekmektedir. Türk, varlığını korumak için, devletine sahip olmak zorundadır. Bu ihtiyacı ifade güzel bir konuşma, Banu Avar'ın hazırladığı ve 2005 yılında TRT'de yayınlanan *Sınırlar*

Arasında adlı belgeselde yer almıştır: Bosnalı Türkler, Sırpların yoğun baskı ve ayrımcılığına maruz kalmışlardır. İç savaş sonrasında, bölgeye yerleşen Amerikalıların yönetimindeki BM Barış Gücü'nün '*eşitlik, adalet*' gibi söylemlerine inanırlar. Yeni yönetim kurulduktan sonra, önceden hakkettikleri emekli maaşlarını bile alamazlar. 60 yaşlarında bir emekli; '*bize ayrımcılık yapılıyor. Türk'e devlet gerek kızım*' sözleriyle, durumu yeterince özetlemiştir.

Bosna'daki emeklinin, masını alabilmek için bile, bir Türk devletine ihtiyaç duyması, bilinç altındaki devlet imgesiyle ilintilidir. Devlet hak veren, hakkı koruyandır. Bir anlamda; babadır. Halk arasında kullanılan, '*devlet baba*' kavramı, devletin toplumda aile gibi algılandığını göstermektedir. Türklerde halk ve yöneticiler, aralarındaki toplumsal tabakalaşmaya rağmen, tek bir aileyi oluşturmaktadır. **“Bu topluluk siyasaldan çok toplumsal bir kavramı dile getiren *budun*, yani 'halk' sözcüğüyle anlatılırdı. Budun'un kağanla uyum içinde olması, halkın kağanın yararlı eyleminin bilincinde olduğunu, kağanın da halkına gösterdiği özeni ortaya koyuyordu. Bir Çin metninde bir kağanın, 'boyларım bolluk içinde yaşıyor, bu bana yeter' dediği nakledilir.”**(s:138). Yöneticinin başarı göstergesi, halkın bolluk içinde yaşaması ve tok olmasıyla ölçülmekteydi. **“... bu topraklarda mutluluk sadece şu sözlerle dile getirilmiştir: 'Geyik yiyerek, tavşan yiyerek hüküm sürüyorduk. Halk toktu.' Bu sözler, zaferlerden sonra bile gerçeklikten uzaklaşmayan bir bilgenin, Tanyukuk'undur.”**(s:141).

2 - İMPARATORLUK KÜLTÜRÜ

Kaşgarlı Mahmûd'un yazdığı gibi; **“dünyaya hükmetmenin dizginleri”** Türklerin ellerine verilmişti. Ancak dizginlerin titizlikle idare edilmesi gerekirdi. Türkler yöneticilik konusunda da önemli niteliklere sahiptirler. Eğer örgütlenme ve düzenek kurma yetisi bir uygarlık göstergesi ise; Türkler yüksek düzeyde uygarlaşmışlardır. **“Dışarıdan gelen her şeyi almaya çok yetenekli bu insanlar ... atalarından kalma yabaniliklerini muhafaza etmekle birlikte, bazı dönemlerde uygarlığın en incelikli düzeyine de yükselebilmişlerdir.”**(s:43).

Devlet yönetmek; adeta bir sanat faaliyetini andırıyor, mozaik gibi küçük parçalardan oluşmuş bir bütünü, hassas bir bezeme halinde tutabilmek için, incelik ve duyarlılık gerektiriyordu. **“Kurdukları ve hiçbirini diğerine benzemeyen imparatorluklar iki bin yıl boyunca bazı temel özellikler taşımaktadır. Bu imparatorluklar birer halk mozaığıydı: Türkler bu imparatorluklarda, halkları uyum içinde bir arada yaşatmaya çalışıyor, onlara güçlü bir şekilde merkezileştirilmiş ve despotik bir iktidarın yönetimi altında kimliklerini, dillerini, kültürlerini, dinlerini, hatta çoğunlukla önderlerini muhafaza etme haklarını da tanıyorlardı. Fetih hakkı olarak en yüksek görevler kendilerinin olduğu halde, ele geçirdikleri ülkenin insanları onlardan uygarsa, yerli halkı güven gerektiren görevlere getirmekten çekinmemişlerdir. Osmanlı İmparatorluğunda yüksek devlet görevlilerinin çoğu Ermeni, Rum, Arnavut kökenliydi.”**(s:41).

Türkçe'nin topluma verdiği; **kesinlik, düzenlilik, kurallara düşkünlük, uyum ve denge** gibi özelliklerin, devlet düzenine yansıtılması, yani toplumda uyumu sağlama ve dengeyi kurma sorumluluğu, Türk devletlerinde *halkçılık* ve *hoşgörü* ilkelerinin kökleşmesine yol açıyordu. Hindistan İmparatoru **“Cihangir Anıları’nda, '(Türk) krallarının, evrenin hâkimi' olduğunu söyler. Bu inancını din konusunda son derece hoşgörölü olan kendi politikalarında da gösterir. Her türden dine karşı kendisini yakın hisseden Cihangir din adamlarıyla görüşmeyi sever ve tüm ihtişamı içinde yoksulları bağrına basmaktan da kaçınmamıştır.”**(s:394). Söz konusu ilkeler devlet yönetiminin, tüm katı kurallarına rağmen, kaynaştırıcı ve kapsayıcı olmasını sağlıyordu. **“Çok uluslu ve çok dinli varlıklarını ancak herkesin uzlaşmasıyla sürdürebilen devletlerin başında bulunan Türkler nasıl fanatik kalabilirdi? Hoşgörüsüzlük, temel yönetim esaslarına tamamen ters düşen ve onların mahvını getiren bir kusur olurdu.”**(s:44). Türkler insanlar arasında din, dil, ırk ayrımı yapmayan, insanları yurttaşlık paydasında bir arada tutan günümüzdeki çağdaş devlet kuramını, yüzyıllar öncesinden, imparatorluklar yönetmenin doğal zorunluluğuyla oluşturmuşlardı. **“Burada en önemli nokta Türklerin kurduğu imparatorlukların yapısıydı. Bu imparatorluklarda Türkler her zaman azınlıkta ve hoşgörölüydü. Öyle ki genel olarak kendilerinden olmayanları ne Müslümanlaştırmaya ne de Türkleştirmeye çalışırlardı. Bu devletlerde ancak bir avuç Türk yönetici olurdu. İşgal ettikleri yerlerde de yöneticiler birkaç yıl içinde Türkleşen yada İslamiyete geçen Türk olmayan yerli**

unsurlardı; bunlar Türk gibi düşünür ve Türkçe konuşturlardı. Bu dönemde başarılar ardı ardına geldi. Bilginler, bilimsel araştırmaları yakından takip etmekteydiler, teknikleri Avrupa'da kullanılan tekniklerin üstündeydi; mali durum çok iyiydi; en modern silahlar kullanılıyor, en sağlam donanmalar yapıyor, şehirler dünyanın en önemli ve en güzel yapılarıyla donanıyordu.”(s:335).

Üçüncü bölümde Türklerin kaynaşma özellikleri üzerinde durmuştuk. Bu sözcüğün Türklerin, geniş bir coğrafyada dal budak salmalarını sağlayan birincil özelliklerini ifade ettiğini tekrarlayanın yanı sıra, devlet yönetimleri bakımından da, belirleyici bir anlam taşıdığını söyleyebiliriz. Gerçektende Türk devlet yapısı, imparatorluk kültürünün doğal bir sonucu olarak, fakat batıdaki imparatorluklarda rastlanılmayacak derecede, kaynaştırmacı bir özellik taşımaktadır. “... tarihçi André Clot'un belirttiği gibi, yeteneği olan tüm Avrupalıların Osmanlı İmparatorluğunda önü çok açıktı.”(s:369).

Fatih Sultan Mehmed “Hristiyanlara, özellikle de Cenevizlilere büyük imtiyazlar tanıdı; Ermenilere, Süryanilere, Rumlara birer patrik, Musevilere bir hahambaşı atadı. Yargı işlerine 'kadı'ların baktıkları mahkemelerin yanı sıra kilise mahkemeleri de kurdu. Böylece devlet, atalardan kalma geleneksel hoşgörü ilkelerine ve dinler konusundaki ilgiye bağlı kalarak inanç temeline dayalı bir imparatorluk vücut buldu. Uyruğundakileri Türkleştirmek yada Müslümanlaştırmak için ne o zaman ne de daha sonra hiçbir şey

yapmadı: Osmanlı Devleti mutlak, merkezi ve despotik bir monarşi görünümü sunarken, merkezkaç eğilimli birimler ve bir tür demokratik ve liberal idealle birlikte aşırı hoşgörü temeli üzerinde yükseliyordu. Böyle bir sistemin ayakta kalması için Osmanlıların sebat göstermesine, kimi zaman güç kullanarak da sağlansa devlete koşulsuz güvene, iktidarın ulvi niteliğinin kabulüne ve tebaanın rızasına ihtiyacı vardır. Böyle bir ideal de ancak artan bir büyümeyle gerçekleştirilebilirdi.”(s:351).

Fatih'in devlet yönetimi, sadece kişisel özelliklerinin değil, Türklerin devlet yönetimi konusunda Uygurlardan bu yana geliştirdikleri ilkelerin yansımasıydı. **“Azınlıklara gelince... Osmanlıların onlar için sarf ettiği tabirle her 'millet,' yani her 'dinsel topluluk' kasabalara sahipti ve şehirlerde de kendi mahalleleri vardı, tıpkı Sin-kian Uygurlarında yada Hazarlarda olduğu gibi.”(s:369).** Selçuklu devletinde de benzer bir yönetim tarzı görülmekteydi. **“Antalya gibi bir çok kavmin bir arada yaşadığı kentlerde Yahudi, Rum ve Türk mahallesi bulunduğu sanılmaktadır. Bu türde bir dağılımın eşini Uygurlarda da görüyoruz.”(s:244).** Burada yeri gelmişken, toplum bilimci (sosyolog) *Şerif Mardin* tarafından Eylül 2007 tarihinde ortaya atılan ve basın-yayın organlarında çok tartışılan '*mahalle baskısı*' kavramı üzerinde durmakta yarar var. Mardin söz konusu kavramı, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) Temmuz ayındaki seçimlerde, % 47 oy oranıyla ikinci kez iktidara gelmesinin ardından öne sürdü. '*İslamcı*' olarak anılan bu partinin başlattığı söylenen 'yeni dönemin', yaşam tarzına ilişkin

dayatmaları da beraberinde getireceğinin işareti verildi. Bu tez; dayatmaların halk içinden geleceği ve mahallelerde komşunun komşuya baskı yapacağı izlenimini yaymak için kullanıldı. Halka yapılacak muhtemel baskı ve dayatmaların kaynağı olarak; komşu gösterildi. Türk halkına yabancı olmayanlar için; *mahalle baskısı* kavramının gerçekçi bir tespit olmadığı açıktır. Roux'un az önce aktardığımız tarihsel verileri, hoşgörünün Türklerin temel bir özelliği olduğunu göstermektedir.

'Türkler ve Din' başlıklı dördüncü bölümde; '1978 yılında Maraş'ta, 1980 yılında ise Çorum'da, Alevilere karşı yapılan katliam' ve 'kışkırtılan sapkın dinsel duygular ve siyasi istismar' ifadelerini kullandığımızı hatırlatarak, konuyu şöyle toparlayalım: Türk toplumunda inanç bahanesiyle baskı ve dayatma yapıldığı doğrudur ve önümüzdeki dönemde bu tür baskıların yapılması beklenmelidir. Ancak baskıların mahalleliden değil, Türkiye'yi bölme (Büyük Ortadoğu Projesi) hedefiyle çalışan ABD ve AB emperyalizminden kaynaklandığı açıktır. Bu baskılar için mahallelinin kışkırtılmasında görev alabilecek dini görünümlü örgütlenmelerin, emperyalist devletlerin denetiminde çalıştıkları bilinmektedir. Toplum bilimci Mardin'in öne sürdüğü ve basın-yayın organları tarafından gündeme taşındığı haliyle *mahalle baskısı* kavramı, ABD-AB emperyalizminin faşist saldırganlığını gizlemek amacıyla kullanılmaktadır.

Emperyalizm çağında baskılar mahalle halkından değil, küreselci-işbirlikçi düzeneklerinden kaynaklanmakta ve faşizm olarak anılmaktadır. Bulgaristan Halk

Cumhuriyetinin kurucusu ve ilk Başbakanı G. M. Dimitrov, 1935 yılında Komintern'e sunduğu *faşizm* çözümlemesinde; baskı ve şiddetin egemen olduğu bu yönetim biçiminin; kapitalizmin emperyalist evresinin bir sonucu ve az gelişmiş ülkelerde emperyalizmin en koyu işbirlikçilerinin başvurdukları bir siyasal yönetim biçimi olduğunu ifade eden tarihi tezler öne sürmüştür. Öte yandan özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde küresel emperyalizm; dağıtmayı hedeflediği milli devlet yapıları içersinde faşist yönetimler oluşturmuş, fakat bunlarla olan bağlarını gizleyebilmek için baskı, dayatma ve saldırganlığın, o ülkenin kendi toplumsal koşullarından kaynaklandığı önyargısını yerleştirmeye yönelik, ısmarlama 'sosyoloji' tezleri ürettirmiştir. Bu tezlerde, faşizm bilinçli olarak milliyetçilik kavramı ile yan yana gösterilmiştir. Emperyalist-sömürgeci ülkelerde, ezilen halklara karşı bir milliyetçiliğin faşizm haline dönüşmesi kaçınılmazdır. Ezilen, sömürülen ülkelerdeki milliyetçilik ise; anti-emperyalizm, yani halkçılık ve devrimcilik anlamına gelmektedir. Bu nedenle çağımızda Türk Milliyetçiliği; halkçı olabilmenin, devrimci olabilmenin ön koşuludur ve faşizm ile, baskıcılık ile, saldırganlık ile birlikte anılması mümkün değildir. Faşizmin 'demokrasi' maskesi takarak, emperyalist batıdan geldiğinin en iyi örneği, hemen yanı başımızda, komşumuz Irak'ta yaşanmıştır. Eski yönetimi 'diktatör' olarak suçlayıp, ülkelerini işgal eden ABD'nin, nasıl azgın bir faşizm uyguladığını çok iyi gören Irak halkı, Saddam Hüseyin'i ölümünden sonra bile, manevi başkanları olarak anmaktadır.

Sonuç olarak; Türk olanın başka bir deyişle gerçekten Türk gibi olanın, faşizm uygulaması, dayatmacı

ve baskıcı olması mümkün değildir. Çünkü, Türklerin imparatorluk kültürüyle yoğrulmuş toplumsal genetiği, böyle bir davranış biçimine izin veremez. Tarihi olgular bu gerçeği yeterince açıklamaktadır: **“Müslüman olsun yada olmasın Türk halkı eski pagan inanışlarından pek çok özelliği korumuş ve büyük bir hoşgörüyle davranmıştır. Bu hoşgörü özellikle de halkın çoğunluğu Hristiyan olan Anadolu'da dikkat çekiciydi. Sultanlar tartışmalar düzenliyor, bu toplantılara çeşitli inançlardan bilgileri çağırıyorlardı.”**(s:245). **“Hoşgörülü davranılması dolayısıyla siyasal, ekonomik ve kültürel nedenlerle yada sadece Müslüman uygarlığın saygınlığı nedeniyle yerli halktan din değiştirerek Müslüman olanların sayısı çoktu.”**(s:250).

Halkın farklı inançlara hoşgörü, hükümdarların farklı dinlerin temsilcilerine itibar gösterdiği bu toplumsal yapı; ortaya, kimi 'iyilikseverlerin' oluşturduğu bir yönetim biçimi olarak değil, bir milletin birkaç bin yıllık devlet yönetme geleneğinin sonucu olarak çıkmaktaydı. **“II. Kılıç Arslan dostu Malatya Başpiskoposu'na, Bizanslıları onun duaları sayesinde yendiğini yazmıştır. Barış içinde yaşama zorunluluğu bu tavrı (ve önlemleri) cesaretlendirmiş olabilir. Ayrıca Türklerin alışıldık ülkülerine de uygun düşer: bu tutum bir Tu-kiu, bir Uygur, bir Cengiz Han, bir büyük Moğol tutumuydu.”**(s:246).

Peki bu binlerce yıla uzanan yönetme geleneğinin kurallar dizininde neler vardı? Şimdi Türk Devletlerinin kurulup, yıkılma ve yeniden kurulma süreçlerinin ortaya

çıkardığı tecrübeler ışığında yönetim uygulamalarını ele alalım.

3 - 'YASAK'LI DEVLET

Türklerin Hiong-nulardan itibaren ve İslamiyet'i benimseyene kadar kurdukları tüm devletler; kudretli imparatorluklar olmakla birlikte, çok kuvvetli merkezi yapılar haline gelmemişlerdir. Bunun nedeni Türk topluluklarının göçebe toplum özellikleridir. Göçebeler otağ denilen çadırlarda yaşıyorlardı. *Otağ*, oda anlamına gelmektedir. Evin odalardan meydana gelmesi gibi, *oba* da bu otağlardan oluşmakta ve göçebelerin evleri olarak görülmektedir. Evin en önemli yerine ve itibar edilen kimselere sunulan oturağına *töre* denir. Evin kurallarını bu en önemli yerde oturan kişi belirler. Böylece göçebe toplumun kanunları, obanın en itibarlı kişinin buyruğu, yani töre olarak ortaya çıkmıştır.

Türklerin kurdukları devletler, obaları, boyları birleştirmiş fakat onların iç yaşamlarına karışmamıştır. Devlet yani il (el), boyları birleştiren üst toplumsal örgütlenme olarak görülmüştür. Devletin temel görevi, savunma yada fetih amaçlı savaş düzenini sağlamaktır. Toplumun diğer gereksinimleri için yapılan çalışmalar, boylar içinde ve törelere göre düzenlenirdi. Günümüzdeki anlamıyla kanunların törelerin üzerinde olması beklenemezdi. '*İl gider, töre kalır*' atasözü, boyların kurallarının devletten önde geldiğini anlatmaktadır.

Devletin başındaki kağan yada hakan en yüksek

buyurma gücünün tek sahibiydi. **“Hükümdar kadiri mutlaktı... çoğu zaman ülkenin idari mekanizmasını kendisi yönetmez, bu işi vezirine bırakırdı. Büyük Selçukluların İranlı başveziri Nizamülmülk'ün ...: 'İnsanlar inançsız yaşayabilirler, ama adaletsiz yaşayamazlar.’”(s:253)** sözü, Türk devletlerinin adalet kavramına verdikleri önemi göstermektedir. Adalet devlet erkine meşruiyet sağlayan tek temel kavramdı. Kağan gücünü adil olmasıyla koruyabilirdi.

Türklerin devlet yönetimi son sözü kağanın söylediği mutlak bir erke (otoriteye) sahipti. Ancak Türk kağanları asla birer diktatör değillerdi. En önemli yönetim erki *kurultay*dı. Kağan'ın başa geçişi, boy beylerinden oluşan bir kurultayın seçimiyle olurdu. Halef belirleme yada veraset yoluyla kağan olmak da mümkündü fakat kurultayın kararı bağlayıcıydı. Çağatay Hanlığında **“Kebek iktidara gelmiş, ama kurultay onun yerine kardeşlerinden birini Esen Boğa'yı (1310-1320) başa geçirmişti.”(s:306).**

Türkler törelerini atalarından kalan bir miras gibi koruyorlardı. Devlet sözü kutsal bir davranış olarak kabul ediliyor ve sözden asla dönülmüyordu. **“Bu arada Hristiyanlar alınan barış kararına uymama hatasına düştüler. Oysa Türkler atalarının verdiği barış sözünün kutsal olduğu anlayışlarına bağlı kalmayı sürdürüyorlardı. Murad hemen geri döndü, Haçlıları Varna'da, sonra da II. Kosova'da (1448) kılıçtan geçirdi.”(s:349).** Miras gibi korunan töreler devlet yöneticilerinin davranışlarını yönlendiriyor, bu yolla atılan adımlar zamanla gelenekselleşiyor ve devletin kuralları

halini alıyordu. Cengiz Han tarafından yazıya geçirildiği için *Cengiz Yasası* olarak anılan kurallar, Türk-Moğol boylarında kamu hukukunu oluşturan ilk düzenleme olmuştur. Bu hukuk düzeni, *yargu* ve *yasag* olarak adlandırılan iki kavrama dayanmaktaydı. Toplumdaki herkesin askeri disiplin içinde yaşamasını hedefleyen yasaklar, törelerin kamu hukukuna dönüşmesinin ilk aşaması olarak kabul edilebilir. Çünkü özel hayatı ilgilendiren; cinsel ilişki kurallarından, hayvan kesmek, yiyecek ikramı, çeşitli dinlere karşı tutumlar, casusluk faaliyetlerinin önlenmesi gibi konulara kadar, hayatın her alanında, düzenlemeler yapıyordu. Elbette devlet yönetimi ve savaş konularında da düzenlemeler vardı: Hükümdarların kendilerini yücelten sanlar kullanmamaları, komutanların belirlenmesi ve savaş ganimetlerinin pay edilmesine ilişkin kurallar, zamanla Türk devletlerinin geleneksel kuralları haline dönüşmekle birlikte, kimi dönemlerde bu kurallara aykırı davranıldığı da görülmektedir. **“Cengiz Han'ın anısının en azından Orta Asya ve Maveräünnehir'deki Çağatay toplumlarında ve belli bir ölçüde başka bölgelerde de varlığını sürdürmesi, yasak'a bağlılığın düzenli bir biçimde azalmasına ve 'şeriat'ın gücünün artmasına engel olamamıştı. Şeriatın karşısında eski gelenekler ya ortadan kalkıyor yada varlıklarını Şiilik kılıfına bürünerek sürdürüyorlardı.”**(s:334). Çağatay Han döneminde, geleneksel yasaklarla İslam şeriatı arasında uygunluk kurmak üzere *hakem-i memalik* adlı din bilginlerinin yorumlarına başvurulmuş böylece *Cengiz Yasası*'na bağlılık devam ettirilmiştir. Timurlenk *Cengiz Yasası*'na bağlılık konusunda kararlı davrandı, gelenek ile İslam arasında denge kurmaya çalıştı. **“Cengiz Han'ın**

imparatorluğunu yeniden kurduğu iddiasında olduğu için emirden başka unvan kullanmadı... Bununla birlikte ne *yasak*'ı kaldırmaya nede *şeriat*'ı ilan etmeye cesaret edebildi: sanki aynı anda hem Müslüman hem Moğol olunabilirmiş gibi!”(s:309). *Cengiz Yasası* etkisini, Memlukların devlet ve ordu örgütlenmelerinde de gösterdi. I.Baybars döneminde yasaktan alınan kuralları ifade eden 'yasak' ve 'töre' kavramları kullanıldı. Osmanlı Devleti'nde de bu kavramların eşanlamlısı olarak 'kanun' ve 'örf' kavramları kullanıldı. Tanzimat dönemine kadar (1839) yabancı elçilik ve konsoloslukları bekleyen askerlere *yasakçı* denildi. Gelirlerin tutulduğu kütükler *yasama defteri*, resmi işlemlerin yürütülmesi de *yasamak* olarak adlandırıldı.

Oldukça dindar olan Kanuni, adeta Hristiyanların istediği doğrultuda davranarak, Şah İsmail'e karşı Türkler arasında Sünni-Şii ayrışmasını derinleştiren savaşı devam ettirmiştir. **“... kendisine attettiği sıfatlarla 'Sultanlar Sultanı,' 'Hakanlar Hakanı,' 'Hükümdarlara Taç Veren,' 'Allah'ın Yeryüzündeki Gölgesi' Sultan Süleyman'dan öte gerçeklik yoktu.”(s:367).** Kanuni'nin *'Hükümdarların kendilerini yücelten sanlar kullanmalarını'* salık veren *Cengiz Yasası*ndan kopuşu, kendisini adeta Türk Dünyasından çekip almış ve çok manidardır günümüzde bile, Hristiyan dünyasının yere göğe sığdıramadığı bir hükümdar olarak anılmıştır.

Türk Devletine meşruiyet sağlayan tek kavramın adalet olduğunu daha önce ifade etmiştik. Göçebe ve toplayıcı toplumlarda adalet; hasatın ve ganimetin paylaşımı

için gerekliydi. Fakat yerleşik ve tarımla uğraşan bir toplumda devletin adaleti, daha başka ayrıntılarda aranmaktaydı. Mülkiyet, 12. yüzyıldan itibaren devletlerin yapılarını ve kanunlarının içeriklerini belirleyen en temel kavram haline gelmişti. **“Toprak mülkiyeti yapısı Selçuklu ülkesinde Bizans'takinden ve Müslüman ülkelerinkinden farklıydı. Müslüman ülkeler ve Bizans'ta toprakta devlet mülkiyeti ile özel mülkiyet ayrımı vardı. Bozkırlarda hayvan yetiştiricisi olarak yaşayan Türkler, toprağın bir kişinin özel mülkü olmasını anlamakta güçlük çektiler. Toprağı bölünmez sayıyorlardı, onlara göre toprağın sahibi ancak devlet yada hükümdar olabilirdi.”**(s:256). Mülkiyeti elinde tutanın, kesin hükmü ve gücü olmalıydı. Büyük Selçuklu İmparatorları Alp Arslan ve Melikşah'ın veziri olan Nizamülmülk, ünlü eseri *Siyasetname*'de; *yönetmenin bir Kuran buyruğu, hükümdarında Tanrı'nın görevlendirdiği seçkin bir kişi olduğu* fikirlerini işledi. Böylece hükümdarı 'kadir-i mutlak' gören anlayış ile, şeriat yasaları arasında bir denge kurulmaktaydı. İslamiyet'in kuralları, devletin de kuralları haline gelmekteydi. Ancak İslam dininde, ceza hukuku dışında kamu hukukuna yönelik kuralların gelişmemiş olması nedeniyle bu alan, hükümdarın örf ve adetler ışığında geliştirdiği kanunlarla doldurulmaktaydı.

Bütün çabalar devleti yüceltmek ve kutsiyetini korumak içindi. Tabgaçlarda **“... örneğin başa geçen hükümdarın annesi, oğlunu etkileyebileceği düşüncesiyle öldürülürdü.”**(s:66). Bu geleneğin bir canavarlık duygusuyla değil, Türkler için kutsal bir amaç olan 'devletin bekası' için yürütüldüğünü, Roux şu sözlerle

ifade etmektedir: “**II. Mehmed, 'tahta çıkan her kimse, dünyanın huzuru için kardeşlerini boğduracaktır' yasasını çıkarmıştır. Süleyman bizzat üç oğlunu öldürmüş ve şunları demiştir: 'Müslümanların oğullarının arasında çıkan savaştan kurtulduğunu görecektir kadar uzun yaşadığım için Allah'a şükrediyorum ... Eğer tersi olsaydı umutsuzluk içinde yaşıyor olacak ve o şekilde ölecektim.'** Bu sözcüklerin dile getirdiği düşünce, biz batılıların asla anlayamayacağı, kavrayamayacağı bir devlet ve halkın selameti düşüncesidir. İnsan belki de her yerde her dönemde aynıdır, ama kalbinin ve zihniyetinin dile getirdikleri bir yüzyıldan öteki yüzyıla anlaşılmaz, kavranamaz olabiliyor.”(s:407). Tüm gelenekler, kanunlar gibi, II.Mehmed'in bu yasası da zamanla değişime uğrar. Fakat devletin bekası için, kardeş kavgasının önlenmesine gösterilen hassasiyet aynen devam etmektedir. “**XVI yüzyılın sonuna doğru, kardeş katli geleneği artık uygulanmaz olur. İnsani değerlerin önem kazanması mı? Şehzadeler artık katledilmemekte, ama kafes'e kapatılmaktadır.**”(s:407).

Türkler devlet yönetimi konusunda da, buluşlar geliştirmişlerdir. Bunların arasında en önemlisi iktidarın babadan, oğla geçmesi kuralıdır. “**Timur'un dört meşru oğlu ve pek çok torunu vardı. Her torunun ve oğluna has vermişti, ama hükümdarlığın en büyük oğlu Pir Muhammed'e geçmesini istediğini de açıkça belirtmişti. Böylelikle babadan oğla geçen bir düzen kurmak istemiştir, bu belki de Türklerin yaptığı en önemli yeniliktir ve hukuka uyulmaya devam edildiği sürece de**

en etkili ve yararlı buluşlardan biri olacaktır.”(s:337).

Devlet işlerine verilen önem ve gösterilen ciddiyet, Türk devletlerinin büyük atılımlar yapmasını sağlarken, yönetimdeki gevşeme ve zafiyetler, gerileme ve çöküşün ilk belirtileri olarak görülmektedir. **“Ancak çoğu hükümdar devletin ve idarenin sorunlarına ilgisiz kalmış, işleri genelde *Valide Sultan*'lara bırakmışlardır ve son derece Türklere özgü bir davranış sergileyerek anne-oğul ilişkisi içinde iktidarı anneleriyle paylaşmışlar... III. Mehmed (1593-1603) yönetimi Venedikli Baffa'ya, yani Safiye Sultan'a bırakır; padişah eşi ve iki padişah annesi olan bu kadın sadrazamlarla uğraşmaktan başka bir şey yapmaz, sekiz yılda yaklaşık on bir sadrazam değiştirir.”(s:403).** İktidarın babadan oğla geçmesi geleneğinin kalkışı, iktidar kavgalarına, yani bugünkü anlamıyla siyasal bölünme olarak adlandırılacak durumun ortaya çıkmasına, yol açar. **“Ahmed'le birlikte (1603-1617), yaklaşık iki yüzyıldan fazla bir süredir devam eden bir gelenek, tahtın babadan oğla geçmesi geleneği yıkılır. Bu tarihten sonra taht kardeşten kardeşe, kuzenden kuzene geçer.”(s:403).** Taht kavgalarıyla birlikte Türk devletlerinin çöküş ve yozlaşma süreci başlar.

4 - YOZLAŞAN DEVLET

“Osmanlılara gelince, Türkçe konuşan öteki devletlerin gözünde Asyalıdan çok Bizanslıydılar.”(s:303). Türk devletleri arasında daha 14. yüzyılda ortaya çıkan bu yargı belki sadece, devletin kurucusu Orhan Gazi'nin Bizans Hükümdarı Basileus VI. Ioannes

Kantakuzenos'un damadı olmasından kaynaklanıyordu. Nitekim aradan geçen 2-3 yüzyıllık bir zaman dilimi, bu yargıyı doğrulayacak gelişmeleri tarih sahnesine taşıdı. Yaşanan taht kavgaları, Bizans oyunlarının Osmanlı'ya sirayet etmiş halinden başka bir şey değildi. Bu durumun en önemli nedeni; Osmanlı'nın Türklerin daha önceki bölümlerde incelediğimiz özümleme ve kaynaşma özelliklerinden uzaklaşmasıydı. Osmanlı fiziki anlamda Türk olmayan topluluklarla bir arada yaşıyor, hatta evlenip hısımlar oluyor fakat kültürel anlamda özümleme ve kaynaşma gerçekleşmiyordu. **“Türkler işgal ettikleri ülkelerin bütünlüğünü bozmamış, bu ülkeleri değiştirmemişlerdi. Gerçekte başka kültürler tarafından asimile edilen onların üst sınıfı olmuştu. Dilleri bir doğu retoriğinin boyunduruğu altına girmiş, Arapça-Farsça deyişler, kalıplar ve sözcükler dillerini öyle istila etmişti ki köylüler anlamakta güçlük çekiyordu.”**(s:446). Kendi dillerine uzaklaşan Osmanlılar, imparatorluk bünyesindeki diğer kültür ve dillerin özerkliklerini korumalarını seyrediyor, Türklerin geleneksel 'hoşgörü' ilkesi, özümleme ve kaynaşma hedefleriyle desteklenmiyordu. **“Osmanlı İmparatorluğu? Belki üç, belki dört, hatta belki de beş yüzyıldır ne bir İslam imparatorluğudur ne de bir Türk devletidir... Onu oluşturan milletlerin dilleri ve kültürleri o kadar iyi korunmuştu ki, kısa bir süre içinde tüm özgünlükleriyle Macaristan, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya, Arap devletleri bir bir kurulmuştu, hatta bir Kürdistan bile kurulabilirdi.”**(s:445).

“Cenab-ı Hakk'ın Türk Hakanlığını ...tüm

beşeriyete memur ettiği” bilincinden uzaklaşan Osmanlılar, “dünyaya hükmetmenin dizginlerini” kendilerine memur ettikleri diğer kavimlere bırakmışlardı. “Din adamları Araplardan oluşuyordu, denizciler Rumdu, ticaret Ermenilerin ve Rumların, maliye işleriye Museviler ve Ermenilerin elindeydi. Üst yönetici sınıf ise hâlâ Türk değildi. Köprülüler kuşkusuz Arnavuttu; Mısır'ın naip kralı Mehmed Ali de kesinlikle Arnavuttu. Karlofça Antlaşmasını yapan Rum Alexandre Mavrocordato'ydu. Hükümdarın etrafındaki danışmanların çoğunluğu yabancılardan oluşuyordu. XVIII yüzyılın Baron de Tott'u Birinci Dünya Savaşının Liman von Sanders'ini hatırlatır.”(s:405). Demircinin ahfadı Osmanlı, *metal yorgunluğu* benzeri bir toplumsal hastalığa tutulmuş, Türk devletlerinin en önemli aygıtı kurultay geleneği terk edilmişti. “...devlet işlerine ilgisizleşmişler ve eskiden haftada bir toplanan ve önemli bir protokol yeri olan divan önemini yitirmeye başlamıştır.”(s:406). Gücünü adaletinden, mertliğinden ve Türk'ün ülküsünden alan 'kağan' dönemi bitmiş, yerini sultanların 'bürokratik' yönetim tarzı almıştır. “1656-1710 yılları arasındaki dönem bir sadrazam hanedanlığı olan Köprülüler dönemidir. Bu sadrazamlar kuşağı padişahların yetersizliklerini ve zayıflıklarını telafi etmeye çalışırlar.”(s:404). 'Bürokratik' yönetim tarzı, devlet içersinde doğal olarak kabuklaşmış tabakaların oluşmasına yol açmıştır. “Osmanlı sarayına, XIV yüzyıl sonu gibi çok erken bir tarihte giren haremağaları Osmanlılara Bizans'ın bir armağanıydı- sarayda çok önemli görevlere geliyorlardı.”(s:406). “III. Selim döneminde (1789-1807)... devlet yapılarının derin bir

değişimden geçirilmesi gerektiğini gören sultan, karşısında, kamuoyunu arkalarına alan yeniçerileri ve din adamlarını bulur ve en sonunda bunlar tarafından öldürülür.”(s:441). “Yeniçeriler Bayezid'den babasının yaptığı gibi kendilerine 'cülus bahşişi' vermesini istediler. Söz konusu yeni bahşişlerle bu milis gücü oldukça kötü alışkanlıklar edinmiş ve bu bahşişin ödenip ödenmemesiyle tavır alan siyasal bir güç haline gelmişti.”(s:354).

Bu alt-bölüme Roux'un çok önemli bir tespitini özetleyen şu sözleriyle başlamıştık: **“Osmanlılara gelince, Türkçe konuşan öteki devletlerin gözünde Asyalıdan çok Bizanslıydılar.”**(s:303). Bu yargı; 14. yüzyılda doğru olmasa bile, 17. yüzyılda tartışmasız bir gerçeği ifade etmekteydi. Osmanlı bir Bizans Devleti değilse de, Bizans oyunlarına çanak tutan bir yapı haline gelmişti. **“Sultan Süleyman döneminde işaretlerini veren zaafların boyutu ciddi bir hal almaya başlamıştır. Rüşvet genele yayılmıştır: atanan yada keyfi nedenlerle azledilen yöneticiler bir an önce zenginleşme derdindedirler. Yeniçerilerin başıbozukluğu artık dayanılmaz noktaya gelmiştir: XVI yüzyılın sonundan itibaren evlenme hakkını kazanmışlar ve görevlerini babadan oğla devreder hale gelmişlerdir.”**(s:404).

“...’Kendi İmparatorluğu olan bir halktım... Şimdi imparatorluğum nerede?... Kendi Kağan'ı olan bir halktım... Şimdi Kağan'ım nerede?’ Bu sorunun zamanı tekrar gelmiştir.

“Evet, böyle diyerek, bir avuç Türük, yine aynı yazıya göre, önce onyedi, sonra yetmiş, daha sonra yedi yüz kişi olarak”... sonradan Atatürk adı verilen komutanları Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Samsun'a çıkar. “Böylece macera yeniden başlar... bütün kaygısı her zaman olduğu gibi (devlet) 'oluşturmak' ve (halkı) 'düzenlemek' olan gerçek bir devlet, şimşek gibi müthiş bir güç, belki de daha fazlası, önce doğar, gelişir ve ...”. Tek bir kural vardır: *'İl gider, töre kalır'*. Bu töre; Türk'ü devletsiz bırakmamaktır. Mustafa Kemal Atatürk bu töreyi 20. yüzyıl şartlarına; *“Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır”* sözleriyle uyarlamıştır. Türkler böylece; *'İl gitmez, töre kalır'* anlayışını benimsemişlerdir. 21. yüzyıl başladığında yeryüzünde yedi Türk devleti bulunmaktadır. Yedi devletten oluşan, 200 milyonluk bir Türk Dünyası...Kökü hiç şüphesiz Sümerlere, İskitlere, Hiongnulara uzanmakla birlikte, İlteriş Kağan'la başlayan Türk'ün devlet macerasının, 1327 yıl sonraki hali böyledir.

ALTINCI BÖLÜM TÜRKLERİN TOPLUMSAL ÖZELLİKLERİ

1 - GÖÇEBE KÜLTÜRÜ

Birinci bölümde 'Türkün Tanımı' konusunu incelerken; Türklerin kendilerini “güçlüler” olarak adlandırdıklarından söz etmiş, yaşadıkları coğrafyanın çok çetin koşullarda bir arazi ve buradaki Altay Dağlarının yüksekliğinin de 4600 metreden fazla olduğunu belirtmiştik. Coğrafi koşulların Türklerin fiziki özelliklerinin yanı sıra, kültürlerini de biçimlendirmesi kaçınılmazdı. Türkler '*ormandaki avcı*'dan, '*yayladaki çobana*' dönüşürken, iki yaşam tarzı arasında ortak noktalar bulmaya ve böylece geleneklerini yeni koşullarda da sürdürmeye çalıştılar. Bu anlamda '*göçebelik*', karşımıza her iki yaşam tarzının ortak noktası olarak çıkmaktadır. **“Kuşkusuz göçebelik Türkün başta gelen yaşam tarzlarından biri olmuştur, ama tek yaşam tarzı değildir... Tarımcının, çiftçinin sürekli olarak hor görülmesine de rastlanmaz.”**(s:46). Çiftçilik ve benzeri yerleşik yaşam biçimleri de kabul görmüş olmakla birlikte, Türklerin tüm toplumsal özelliklerinin göçebe kültürü etrafında şekillendiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Öyle ki; **“Hükümdarları saraylarında, göçebeliklerin özlemini her zaman içlerinde taşımışlardır; yazlık ve kışlık saraylar inşa ettirmekle kalmamış, saraylarının büyük geniş bahçelerine bir çok köşk yaptırarak, bir çadırdan ötekine gider gibi, bunlar arasında gezinmekten hoşlanmışlardır.”**(s:46). Göçebe kültürünün günümüz toplumuna yansımaları da rahatlıkla

görülmektedir. Örneğin; 1970'li yıllardan itibaren kentlerde yaşayanlar arasında yayılan yazlık ev merakının toplumsal temellerinin, göçebe kültüründen kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Roux göçebe kültürünün Türkçe'ye olan etkisini çarpıcı bir örnekle sergilemiştir: **“Dilleri göçebeliklerinin kanıtı niteliğindedir. Örneğin oda, otağ, yani çadır'dan gelir; 'ateş yakılan yer' demektir.”**(s:47). Hafta sonlarında Türkler kadar fazla mangal ateşi yakan bir başka toplum olmadığı aşikardır.

Yaşadığımız son elli yılda köylerden kentlere ve Avrupa ülkelerine yönelen göç hareketlerinin nedenleri arasında, göçebe kültürünün etkilerine de rastlanır. Bu göç olgusunu sadece 'ekonomik' nedenlerle izah etmek yeterli olmayacaktır. Sivas'ın Sivrialan köyünden Ankara Seyranbağları'na yapılan göçü; 'daha iyi iş ve yaşam koşullarına kavuşmak' gibi bir nedenle açıklamaya çalışmak, göçebe kültürünün çağdaş göç olgusuna etkilerini görmemizi engellemektedir. Göç sadece 'ekonomik' nedenlerle yapılırsa, normal olarak göç edenlerin refah düzeyleri yükseldikten sonra köylerine geri döndüklerini görmemiz gerekirdi. Fakat daha iyi yaşam koşullarına ulaşıldıktan yada refah düzeyi yükseldikten sonra dikkate değer oranda bir tersine göç olgusuna rastlanmamış, çok iyi yaşam koşullarına erişenler bile geri dönmemişlerdir. Aynı konu Almanya'daki Türkler için de geçerlidir. Orada yaşamaktan çok mutlu olmasalar bile, geri dönmemektedirler. Çünkü Türklerin tarih yolculuklarında, istikamet hep batı yönünde olmuştur. Tanrı'nın **“tüm beşeriyete memur**

ettiği” Türkler,“*Tek Tanrı, Tek İmparator*” hedefini toplumsal genlerine işlemişlerdir. Farkında olmasalar bile, aslında her adımlarını; “**bir ideal uğruna yani tüm halkların birleşmesi, dünyanın uyumlu bir yönetime ve barışa kavuşması ideali uğruna**” atmaktadırlar. Kırk yıl önce Sivrialan'dan Seyranbağları'na göç edenlerin torunları şimdi Avusturya'da, Norveç'te, Hollanda'da yaşamaktadırlar. Türklerin küresel göç hareketi devam etmektedir. Türkler hep batıya gidildiğinde, bir gün ilk noktaya varılacağını, zincirin halkalarının orada kavuşacağını bilmektedirler. Bu kişisel ve siyasal iradelerden bağımsız olarak, sadece toplumsal genetiğin bilinçaltımızı yönlendirmesiyle süregelen bir harekettir. Böyle bir hareketi elbette, ancak ve sadece göçebe kültürü ile yoğrulmuş bir toplum üstlenebilirdi. Türkler gibi göçebe ve yüzünü bu kadar 'gökyüzüne' dönmüş bir kavim olmasa, insanlığın küresel devinimi bu kadar hızlı olmaz ve tarih halâ daha yavaş bir döngüde seyrediyor olabilirdi.

Göçebe kültürü, yani bu devinim ve hareket ruhu, Türklerle karşılaştıkları her koşula uyum sağlama, geleneklerini oraya taşıma ve yaşam tarzlarını bağdaştırarak ortak bir kültür oluşturma yeteneği kazandırmıştır. Bu yetenek Türkleri, aynen Türk halılarında olduğu gibi, sabırla ilmik, ilmik kültür dokuyan bir toplum haline dönüştürmüştür. Tıpkı arının peteği balla sıvadığı gibi, Türkler yayıldıkları her coğrafyayı, *bağdaşık kültürle* bezemektedirler. Günümüzde Avrupa'da yaşayan Türklerin, bulundukları toplumlara uyumsuzlukları sıkça gündeme gelmektedir. Bu olgunun sadece bir yönü ve tarihsel olarak bakıldığında, sürecin çok küçük bir parçasıdır. Aslında

Türkler Avrupa toplumunu bir kültürle bezemektedirler. Bu etkileşimin sonuçları daha ileriki dönemlerde gün yüzüne çıkacaktır. Konu sadece, Türk dönerinin Amerikan 'fastfood' yemek tarzına karşı hakimiyet kazanması çerçevesinde düşünülmemelidir. Elbette buda dikkate alınması gereken ve altında derin toplumsal-kültürel nedenler bulunan bir konudur. Asıl üzerinde durulması gereken nokta; Türk göçünün ulaştığı coğrafyaları *bağdaşık kültürle* bezemesidir. Bu kavramı; Türklerin göçle taşıdıkları geleneksel kültürlerini, yeni toplumun kültürüne benzeterek ortaya yeni bir tarz çıkarmaları ve yeni tarzın ev sahibi topluma örnek teşkil eder hale gelerek, o toplumun kültürünü etkilemesi anlamında kullanılmaktadır. Örneğin; Türk göçü Avrupa'da aile kurumuna gösterilen ilginin yeniden artmasını etkilemiştir. Danimarka'da 70-80'li yıllarda çok düşük olan evlenme oranı, 90'lı yıllardan itibaren yükselmeye başlamıştır. Bu olguda, örnek teşkil eden Türk aile yapısının önemli bir etkisi vardır. Fabrikada düz işçi olarak çalışan Türk göçmen ailesinin reisi, batı toplumundaki kadınların iş hayatındaki konumlarından etkilenmiş, eşine bakkal-manav açmış, damatların, gelinlerin, çocukların katılımıyla aile işletmesinin çapı büyümüştür. Yaşam tarzı farklılıkları bir yana, Türk aile dayanışmasının ekonomik koşullara katkısını gören batı toplumu, gençler arasında evlenme oranının yükselmesini teşvik etmeye başlamıştır. Bu örnekten de anlaşılacağı gibi; Türk ailesi bir yandan geleneksel yapısını korurken, diğer yandan kültüründeki kimi tutucu öğeleri (kadının sadece evde çalışması gibi) tasfiye etmiş, böylece oluşturduğu yeni tarz ile, ev sahibi topluma örnek olmuş ve oradaki aile kültürünü etkileyerek yeniden biçimlendirmiştir.

TÜRKLERİN TOPLUMSAL ÖZELLİKLERİ

Türkler bu özelliklerini göç ettikleri tüm coğrafyalarda göstermiş, oradaki toplumsal dokuyu *bağdaşık kültür* yoluyla yeniden şekillendirmişlerdir. Roux, Sibirya Ormanlarından ayrılan Türüklerin, Şaman inancında önemli bir yeri olan rengeliklerinden kopmamak için, atlarını onlara benzer şekilde süslediklerini anlatmaktadır. **“Böylesine farklı bir coğrafi ortamda yaşamak karşılına bazı uyum sorunları çıkardı; ama muhafaza edebileceklerini saklayarak (bunu, orman avcılığı ile göçebe çobanlar arasındaki pek çok benzerlik ve özellikle de inanç benzerlikleri göstermektedir) vazgeçebileceklerinden, kimi zaman istemeyerek yada doğal bir kurnazlıkla vazgeçerek, bu sorunların üstesinden gelmeyi başardılar. Örneğin Pazırık kazılarında mezarlardan, rengeliği görünümü verilmiş atlar çıkartılmıştır!”**(s:117). Yeri gelmişken burada; Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar Türklerin yaşadıkları bölgelerde rastlanılan kaya resimlerinde, çoğunlukla geyik şekillerinin bulunduğunu ve geyiklerin yaz ve kış aylarında yaşadıkları farklı yerler arasında göç ettiklerini, yani göçmen hayvan toplulukları olduklarını hatırlatmakta yarar var.

Göç demek; yeni yaşamlar, tanışmalar, etkileşmeler demektir. Türkler elbette, göçle tanışıp komşu oldukları toplumlardan da, etkilenmişlerdir. Öyle ki bu tanışmalar, yaşamda küçük ayrıntı gibi görülen konularda bile değişimlere neden olmuş, belki günümüze kadar uzanan uygulamaların temelini atmıştır. **“Kapi, 'güneşin doğduğu yöne saygı' nedeniyle doğuya açılrđı. Eski Türkler tarafından kesin şekilde uyulan bu uygulama, büyük bir olasılıkla X yüzyıla doğru, Çin etkisiyle değişecekti ve**

kapı bu kez de güneşin geçtiği en yüksekteki nokta göz önünde tutularak güney yönüne açılacak biçimde yapılmaya başlandı. Ana yönler, Çin tarzında bir renk adıyla yada evrenin dört ana ögesinin adıyla anılırdı. Örneğin Osmanlılarda Karadeniz adı, söz konusu denizin kuzeyde olması nedeniyle verilmiştir. Güneyde olan Akdeniz'in adı ise, yine bu nedenle 'ak' olan denizdir.”(s:120).

Fakat etkileşmek, yada etkilenmek her zaman böyle masum sonuçlara yol açmamaktadır. Türüklerin bu etkilenmeler sonucunda Çinlilerin boyunduruğuna girdikleri toplumsal hafızaya yazılmıştır. **“İmparatorluk kayıtları... 'Asil Türkler kendi Türk adlarını terk ettiler, Çin adları aldılar, Çin asilleri olarak Çin imparatoruna itaat ettiler' diye devam eder.”** İlderis Kağan'ın, Kapağan Kağan'ın ve Bilge Kağan'ın vezirliğini yapan ünlü Göktürk devlet adamı Tonyukuk, sorunun farkındadır. Bu nedenle imparatorluğu yerleşik yaşamdan uzak tutmuştur. **“Yerleşik yaşam Türkler için her zaman çekici olmuştur. Ama tehlikelerle dolu olan bu çekiciliğe karşı durmak zorunda kalmışlardır. Bunu, daha VIII yüzyılda bir kent kurarak buraya yerleşmek isteyen Bilge Kağan'ın çok direndikten sonra, şehirlerin imparatorlukların kalıcılığı açısından bir tehdit oluşturduğuna inanan Tonyukuk'un bu tasarısından vazgeçmesi yolundaki isteğini kabul etmesinde görürüz.”(s:46).**

Kaşgarlı Mahmûd'un ifadeleriyle; **“Cenab-ı Hakk'ın...'Türk' dediği... ve Egemenlik verdiği... onları çağın hakanları yapıp dünyaya hükmetmenin**

dizginlerini ellerine verdiği... Onları tüm beşeriyete memur ettiği” Türkler, bu yoldaki savaşçılıkları nedeniyle de, göçebe olmak zorundaydılar. Dünyanın gördüğü gelmiş geçmiş en savaşçı orduların hükümdarı, ilk yazılı Türk yasalarının buyurucusu Cengiz Han, göçebe kültüründen kopmayı yasaklıyordu. **“Çağataylılar adlarını taşıdıkları, 'yasak'ın koruyucusu' unvanlı atalarından gelenek göreneklere körü körüne bağlılık ve göçebe yaşama doyumsuz bir inanç ve tutku miras almışlardır. 'Asla hiçbir yere, özellikle de şehirlere yerleşmeyin' diyorlardı.”**(s:307).

Ancak yaşam sadece *Yasak*'ın ortaya çıktığı koşullarda seyretmiyordu. İslamiyet yayıldığı coğrafyalara kent uygarlığını taşımaktaydı. **“İslamiyetin bir kent uygarlığı olması ve kentlerinde her zaman Türkleri çekmesi nedeniyle, istisnalar dışında Türk hükümdarları genellikle kentlerde ikamet ettiler... Kent yaşamı hem politikada hem de ekonomide önemli bir rol oynamaktadır. Gazneliler başkentleri olan Gazne kentine çok büyük bir önem kazandırmışlardır. Bu kentin belki de bir milyon nüfusu vardı. Öte yandan İsfahan Büyük Selçuklular için bir kültür merkeziydi. Rum Selçuklularında ise metropol yoktu; buna karşılık bir çok önemli kente sahiptiler Bu kentlerin bugünkü adları eski Rum adlarından izler taşımaktadır. Konya-İkonion, Kayseri-Kaisareia, Sivas-Sabasteia, Ankara-Ankyra yada Angora.”**(s:244). Türklerin bağdaşık kültür geliştirme yeteneği, kendini bu alanda da gösterdi. Türkler Cengiz Han'ın **'Asla hiçbir yere, özellikle de şehirlere yerleşmeyin'** yasağına, bu yetenekleri sayesinde çözüm

buldular. Kent çevrelerinde, hatta kent merkezlerinde göçebe kültürüyle bezenmiş yaşam tarzları ürettiler. **“Göçebeler Anadolu'da genel olarak kent çevrelerindeki tarım yapılmayan bölgelere yerleştiler... Burada bazı topluluklar tutuculuklarına karşın çok erken bir tarihte toprağa bağlandılar yada tam göçebelikten yarı göçebelığe geçtiler. Bunlar yerlilerle karışarak sonunda yeryüzünün en sağlam köylü ırklarından birini oluşturdular.”**(s:243). Sivrialan'dan Seyranbağları'na göç, bir ölçüde ekonomik nedenlerle, fakat asıl olarak Cengiz Han'ın buyruğu gereğince yaşandı. Toplumsal genler, göçebe kültürünün sürekliliği için, **yeryüzünün en sağlam köylü ırkını** harekete geçirdi. 'Durma', 'yürü, hareket et' dedi. Önce Seyranbağları'na, sonra da; Avusturya'ya, Norveç'e, Hollanda'ya.... 'Durma, yürü!' dedi.

Günümüzde başta İstanbul olmak üzere büyük şehirlerde karşılaştığımız kent sorunları, biraz kolaycı bir yaklaşımla bu göç olgusuna dayandırılmaktadır. Her sorunun göç nedeniyle ortaya çıktığını düşünmek, çözüm arayışlarını da çıkmaza sokmaktadır. Aslında sorun göç olgusundan değil, Türk toplumunun göç kültürünün dikkate alınmamasından kaynaklanmıştır. Kentleşme doğal hayattan ve tarımsal alanlardan kopuş olarak yorumlanmış, köy-kent dengesi tahrip edilmiştir. Bu dengeyi gözetken yerleşim düzenlemesi, mevsimlik nüfus ve istihdam hareketlerini olanaklı kılabilir, böyle bir yaşam tarzı Türk halkı tarafından kolayca benimsenirdi. Ayrıca bu türden bir yerleşim düzenlemesi, kentli nüfusun bilinç altında göçebe kültüre duyulan özlemle geliştirdiği yazlık ikinci konut israfını önler, milli servetin akılcı yatırımlarda

kullanılmasını sağlayabilirdi. Günümüzde dengelerden uzaklaşma sonucunda; yaşamımıza, “kent stresi” denilen bir kavram girdi. Dikkat ederseniz “köy stresi” diye bir kavram yoktur. Çünkü doğa ile barışık bir yaşam stres üretmez. Cengiz Han bu gerçeği yüzyıllar öncesinde gördü ve **“asla şehirlere yerleşmeyin”** dedi. Fakat biz onun sözlerini dinlemedik. Eğer Cengiz Han yasaları bundan elli yıl öncesinde bile biraz olsun dikkate alınıp çağa uyarlansa, Türkiye bugün kentleşme sorunu denilen bir sorunla karşılaşmaz, “kent stresi” kavramıyla tanışmazdı.

2- KÜLTÜREL ETKİLEŞİM

Roux, Türklerin tarihi yolculukları boyunca yaşadıkları kültürel etkileşim sürecini, Türk kültürü başka kültürlerle yapılan sentez sonucu oluşmuştur şeklinde ifade etmektedir. **“Dolayısıyla Türk kültürüne özgü gibi görünen öğelerin kısmen yakın yada uzak, göçebe yada yerleşik çeşitli halklardan alındığı kabul edilebilir. Şayet bunun bir anlamı varsa, kolayca tüm bu öğelerin sentezinin Türk kültürünü oluşturduğu da söylenebilir.”**(s:144). Bu cümlelerde kullanılan 'sentez' kavramı, Türk kültürünün edilgen bir yapıda olduğu yanılışına yol açmaktadır. Bu konuya, 'Türk-İslam sentezi' kavramını ele aldığımız dördüncü bölümde değinmiş ve felsefede sentez kavramının çeşitli öğelerin bir araya getirilerek, bunların toplamının belirteceğinden daha farklı bir görüşe ulaşılmasını sağlayan bağlantı türü olarak tanımlandığını ifade etmiştik. Türk kültürünün sentezle oluştuğunu varsaymak; bu kültürün, binlerce yıldır yaşayan bir yapıda olduğu gerçeğini göz ardı etmemize ve kökleriyle

olan bağların kopmasına yol açacaktır. Bu anlamda *bağdaşık kültür* kavramı; Türk kültürünün oluşum ve gelişim süreçlerini daha doğru ifade edecektir. Bu kavram bir yandan Türk kültürünün, o günkü toplumsal koşullarda ihtiyaç duyulan öğelerinin korunmasını, diğer yandan da buluşulan kültürle bağların kurulmasını ve özümleme-özümlenme sürecini anlatmaktadır. Örneğin; Roux'un aktardığı şu bilgiler, Türklerin İslam kültürüyle olan ilişkilerinin *bağdaşık kültür* kavramı çerçevesinde yürüdüğünü göstermektedir: **“Mezara, dirilince gerekecek olan nesneler de gömülürdü: atlar, köleler, karılar: Ama Türuk döneminden başlayarak ölünün karısının öldürülmesine artık gerek görülmediği anlaşıyor. Bunun yerine ölünün karısı, onu ölen için muhafaza etmekle görevli olan kayınbiraderi yada üvey oğluya evlendirilirdi. Gömüldükten kırk gün sonra ve yıl sonunda ölü için hemen hemen aynı tarzda bir tören daha düzenlenirdi.”**(s:149). Buradan anlaşılabacağı gibi; günümüzde ölenin arkasından kırkıncı günde ve yıldönümünde okutulan mevlit töreni, aslında Türklerde İslam'dan öncede var olan bir gelenektir. Türkler *bağdaşık kültür* yeteneklerini bu konuda da göstermiş, kırkıncı günde tören düzenleme geleneklerini, İslam'la *bağdaşık* hale getirmişlerdir. Aynı tarzda bir *bağdaşık kültür* örneğini mezar kültü konusunda da görmekteyiz. Roux bu bağdaştırma edimini şöyle ifade etmektedir: **“Dolayısıyla Müslüman toplumunun IX yüzyılda derinlemesine dönüşüme uğramasını Türklerin etkisine bağlamak gerekir. Bu, bir hukukçu, bir sosyolog yada bir teologun ve hatta ikonografinin gelişimini ve *şeriat*'ın katı biçimde yasakladığı, ama sonunda Müslüman mimari dehasının**

en yüksek ifadesi olacak olan mezar yapma sanatının gelişimini gören sanat tarihçisinin kabul edeceği gibi her alanı kapsayan bir dönüşümdü.”(s:186).

Türklerin kültürel bağdaştırmacılık yetenekleri konusunda dikkat çeken diğer bir konu ise; Türklerin kültürel korumacılıklarıdır. Türkler bir yandan Arap toplumunu, kültürel bağdaştırmacılık yoluyla dönüştürürken, diğer yandan da, kök ortaklıkları bulunan kültürlerin İslam'ın etkisiyle yitip gitmesini arzu etmiyorlardı. **“Türklerin üstünlüğünün kendini göstermeye başladığı IX yüzyılda, yavaş yavaş da olsa, o güne kadar Arabizmin etkisi altında kalan İranizmin uyanışı başladı. Türklerin sık sık bilinçli yada bilinçsizce İran'ın savunuculuğuna soyunmaları kesinlikle bir rastlantı değildi... Öte yandan İran'ın IX ve X yüzyıllardaki yeniden doğuşu, İslam topraklarındaki Türk tarihine bağlıydı.”(s:187).**

Bağdaşık kültür özelliği farklı kültür öğelerinin korunmasını zorunlu kılar. Farklı kültür öğeleri olmadan, bağdaştırmanın söz konusu olamayacağı aşikârdır. Bu korumacı yaklaşım Türkleri bağnazlık ve kültür tahribatçılığından uzak tutmuştur. **“Tarihçi Jean Aubin'in belirttiği gibi Timur yaşamının ilk dönemlerinde, çoktanrılı inanca sahip İli Çağataylılarının hizmetinde çalışmıştır ve benliğinde tüm Maverâünnehirliilerin ileri gelenlerinin olduğu gibi İslamiyet öncesi inançtan derin izler kalmıştır. İçinde yaşadığı toplum bu açıdan o dönemin tüm Türk toplumları az çok birbirine benzerdi-Müslüman bir toplumdu, ama genelde bilinen**

Müslüman toplumlardan farklı bir yüze sahipti. Şarap içiliyordu, müzik dinleniyor ve besteler yapılıyordu. Kadınlar bu toplumda kesin özgürlüklere sahiptiler ve kendilerinin efendisi oldukları gibi kimi zaman erkeklerin de efendisiydiler. Kocalarının yokluğunda evlerine konuk kabul eder ve şenliklere katılırlardı: Timur masasına sarayın en güzel kadınlarını davet ederdi. Eski Uygur, Hazar, Selçuklu ve Cengiz Han geleneklerine, eski Türk geleneklerine bağlı biri olarak bağınazlıkla en küçük bir ilgisi yoktu: dervişlerin, büyücülerin yetkileriyle ilgilenir, ama onların yalancılıklarını, ikiyezlülüklerini ortaya çıkarmaktan hoşlanırdı. Teolojik tartışmalara meraklıydı.”(s:312).

3 - KADININ YERİ

Göçebe kültürü çok basit bir ifadeyle; özgürlük demektir. Bu özgürlük doğanın çetin koşullarına karşı mücadele edilerek kazanılmıştı. Mücadele kadınla erkeğin omuz omuza sürdürdüğü tarzdaydı. Beraber kazanılan özgürlüğün, diğer cins karşısında terk edilmesi söz konusu değildi. **“Türk toplumlarında kadının yüksek bir yeri ve göçebeliliğin getirdiği doğal bir özellik olarak özgürlüğü vardır.”**(s:47). Türkler özgürlüklerine olan bağlılıklarını, Mehmet Akif'in; *'Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!'* dizesi ile dile getirmişlerdir. Özgürlük ruhunun böylesine güçlü hüküm sürdüğü bir toplumda, toplumun bir yarısının gem altında tutulması düşünülemezdi. **“Kadınlar büyük bir serbestliğe sahiptiler ve özel görevler üstlendiklerinde erkeklerin yapabildiği her işi yapabilirlerdi. Ata binebilir, avlanabilir, dövüşebilir,**

Şaman ayinleri düzenleyebilirlerdi. Kadınların klanlar içinde çok etkili oldukları, devlet içinde yüksek görevlere geldikleri dönemler de olmuştur. Bu göçebe toplumu harmafroditizmi en ideal biçimiyle yaşamaktaydı, her iki cins de birbirine tamamen eşitti, cinsiyet ayrımı asla gözetilmiyordu.”(s:138).

“Avrupahlar Türk kadınlarının erkekler gibi ata bindiklerini, ok attıklarını yada öküz arabalarını sürdüklerini görünce, en az Müslümanlar kadar şaşırılmışlardır. Joinville de, Ibn Arabşah da kadın askerler ve kadın avcılar karşısında aynı tepkiyi gösterir. Kadın avcı ve askerleri epik metinler de doğrulamaktadır. 'Selcen Hatun at saldı, karımını bastı, kaçanını kovmadı, aman deyenı öldürmedi!' diye anlatır bir tanesi. Başka bir metinde, genç bir erkek ile genç bir kız arasındaki dövüş anlatılır: 'Yumruklaştılar, birbirlerine girdiler ve güreştiler.' ... IX yüzyılda Ibn Rüşt yada XI yüzyılda el-Bekri gibi Müslüman yazarlar Türk kızlarının eşlerini seçmekte özgür olduklarından söz ederler.”(s:252).

O tarihlerde Nazım Hikmet hiç doğmamış, Kuvâyı Milliye Destanı yazılmamıştı. Henüz “*ve kadınlar, bizim kadınlarımız : korkunç ve mübarek elleri, ince, küçük çeneleri, kocaman gözleriyle anamız, avradımız, yârimiz ve sanki hiç yaşamamış gibi ölen ve soframızdaki yeri öküzümüzden sonra gelen ve dağlara kaçırıp uğrunda hapis yattığımız ve ekinde, tütünde, odunda ve pazardaki ve karasabana koşulan ve ağıllarda ısıltısında yere saplı bıçakların oynak, ağır kalçaları ve zilleriyle bizim olan*

*kadınlar, bizim kadınlarımız” dememişti. Çünkü o tarihlerde toplum yeterince Türk'tü. Kadınlar, erkekle eşdeğer bir konuma sahipti. “Yurtta kadının belli bir yeri vardı. Toplumda mevkisini muhafaza etmek zorundaydı. Kadın için övünmek ayıptı. **Kitab-ı Dede Korkut'ta 'Övünmeklik avratlara bûhtandır! Övünmekle avrat er olmaz!' denilir, ancak 'kadın iyi düşünür, iyi konuşur' ve 'onu dinleyen' kocasına iyi öğütler verirdi her zaman. Irk Bitig'de babanın emir, anneninse öğüt verdiğini görüyoruz. İyi bir evlat da kendi rızasıyla annesini ve babasını dinlemelidir.”(s:250).***

Timur dönemindeki örnekte gördüğümüz gibi, *bağdaşık kültür* yeteneğini koruyan Türkler, her hangi bir kültürün etkisi altında kalmadan ve İslam'ı benimsemekle birlikte Arap kültürüne teslim olmadan; Türk toplumunun özgürlükçü ve eşitlikçi yapısını koruyabildiler: **“Müslüman olsun yada olmasın bütün Türk ülkelerinde kadınların konumu, genelde İslam toplumlarının sergilediği genel görünüşe hiçbir şekilde uymuyordu. Kadının toplumdaki konumu bir felsefeden, bu ırkın sahip olduğu özelliklerden kaynaklanıyordu. Yada Şamanizmin, cinsler arasındaki eşitliğe, hatta farklı cinslerin olmadığına dair vurgusu uzun süredir biliniyordu.”(s:250).**

Türk kadınının aklı ve kişiliği, yapay ve çarpıtılmış örtünme kurallarını bahane ederek teslim alınmamıştı: **“Türk kadını yüzünü saklamazdı ve hareme kapatılmazdı. Siyasal ve toplumsal yaşama tam bir özgürlükle katılırdı. X yüzyılda, o sırada Müslümanlığı**

henüz kabul etmiş olan Volga Bulgarlarına görevle giden Ibn Fadlan, bunu büyük bir açıklıkla ortaya koyar: 'Kadın örtünmez... Vücudunun hiçbir kısmını kimseden gizlemez... Bir gün bir konuşma sırasında, ev sahibinin karısının, eteğini kaldırarak cinsel organını kaşıdığını gördüm.' Bu onu büyük bir şaşkınlığa düşürür. Ev sahibi Bulgarsa gülmeye başlar ve tercümana şöyle der: 'Karım herkesin önünde cinsel organını açıyorsa bu, cinsel organının erişilmez olduğunu gösterir. Ve bu, cinsel organını saklayarak ona erişilmesine izin vermesinden iyidir'."(s:251).

“Ondan yüzyıllar sonra Ibn Batuda (1304-1377) büyük bir ilgiyle, Türk ülkelerindeki kadınlarla sürdürdüğü latif ilişkilerden söz eder... Harezm'deyse şöyle der: 'Kadı'nın eşi hatun bana yüz gümüş dinar gönderdi. Emir'in karısı olan kız kardeşi onuruma şölen verdi.' Anadolu'yla ilgili olarak şöyle der: 'Taki Hatun karşımızda ayağa kalktı, bizi incelikle selamladı; bizimle iyilikle konuştu ve bize yiyecek getirilmesini buyurdu.' Gözlemlerinin sonucu olarak şöyle der: 'Türklerde kadınların gördükleri saygıyı gözlerimle gördüm. Gerçekten Türklerde kadınların erkeklerin üstünde bir yeri var.' Kuşkusuz abartıyor; Türk-Moğol dünyasında naibeler, hatta bir kadın hükümdar da var olmasına karşın iktidar hep erkeklerin işi olmuştur.”(s:251).

Türklerin 13. yüzyılda Hindistan Türk İmparatorluğunda bir kadın hükümdara sahip olmalarının, Türk toplumunda kadının yeri açısından bir önemi olsa gerek: “Bu arada Müslüman dünyasında tek örnek

olmamakla birlikte, çok az görülmüş olması nedeniyle bir noktayı belirtmekte yarar var: Şemseddin II-Tutmuş tahtı, 'çocuklarının en yeteneklisi' olan kızı Raziye'ye bırakmıştır. Raziye sadece dört yıl saltanat sürdü (1236-1240) ve kadın düşmanı bir Müslüman tarafından değil, bağınaz bir Hindu tarafından öldürüldü.”(s:235).

4 - YÜKSEK DEĞERLER

Günümüzde Macaristan'da nüfusları 75.000 civarında olan Kuman Türkleri yaşamaktadır. 1276 yılında ani bir kararla, Şamanizmi bırakıp Hristiyanlığı benimsediler. Kumanlar, kapalı bir toplum olarak yaşamakta ve pek çok Türk geleneğini sürdürmektedirler. Örneğin; Şaman inancından kaynaklanan dilek için ağaçlara bez bağlama geleneği Kumanlarda da görülmektedir. Kendilerini 'Türk' olarak tanımlayan Kumanlar özelliklerini '*gururlu, dürüst, temiz, vatanını seven kimseler*' olarak ifade ederler. Macarlar ise Kumanları; '*gururlu, dik başlı, onurlu, kendi ayağı üzerinde duran insanlar*' olarak tanımlamaktadırlar. Ne yazık ki; 1 Ekim 2007 tarihinde TRT2'de yayınlanan Özü Türk adlı belgeselde dile getirilen ifadelerin günümüzde Türkiye'deki toplumumuz için kullanılması çok zordur.

Bugün Türk toplumunda hemen herkes, ahlaki çürümeden, insanların yozlaştığından, dürüstlüğü, saygının, söze güvenin kalmadığından yakınır. Yirmi otuz yıl, belki de daha uzun bir süre önce insanların daha iyi olduklarından söz edilir. Yaşadığı koşullardan memnun olmayan toplum, mutlusuzluğunu geçmişe öykünerek

TÜRKLERİN TOPLUMSAL ÖZELLİKLERİ

tedavi etmeye çalışır. Fakat bu yakınmalardan ve toplumsal terapi yönteminden hiçbir sonuç alınmamaktadır. Çünkü basmakalıp bir yaklaşımla; 'zaman çok değişti' şeklinde bir tespit yapılmakta ve 'biz Türkler böyleyiz' gibi yorumlarla, çürüme ve yozlaşmanın sorumlusu olarak; 'Türk Milleti' gösterilmektedir.

Yusuf Has Hacib 1070 yılında yazdığı *Kutadgu Bilig* (Mutlu Olma Bilgisi) adlı eserinde yaşadığı devirden şikayette bulunmakta ve meziyet olarak kabul edilen davranışların artık kalmadığından söz etmektedir. Adı geçen eserin 'ZEMÂNENİN BOZUKLUĞUNU VE DOSTLARIN CEFASINIANLATIR' başlıklı bölümündeki şu beyitler, bugünkü yakınmalarımızdan farksızdır: 6575- “İnsanın ismi kaldı, insanlık kayboldu; / bu insanlık nereye gitti, bende arkasından gideyim.”, 6576- “Aradım, dünyada candan bağlı bir insan yoktur; / vefasız kişilere nasıl gönül bağlayayım.”, 6577- “Kimi gözüm gibi kendime yakın tuttumsa, / o şeytan gibi düşman çıktı, ben şeytanı ne yapayım.”, 6595- “Bütün iyiler gitti, kanunu ve iyi ananeleri beraber götürdüler; / burada insan artığı kaldı, iyileri nasıl bulayım.”

Yaklaşık bin yıl önce bile, zamanın bozulduğundan bahsediliyor ve aradaki bin yıllık zaman diliminde de 'iyi insanlığın' ve 'faziletin' bir şekilde var olduğundan şüphe duyulmuyorsa, demek ki sorun; zamanla ilintili değildir. Şimdi Roux'un, Türk'ün belirgin özelliklerini aktardığı çok önemli tespitlerine dönelim: **“Ahlak pek belirgin değişti... Bir tabuya karşı gelmek yada ayinlerin muhafaza etmeye çalıştığı düzeni bozabilecek bir şey yapmak**

yasaktı. Suya, ateşe saygılı davranmak, onları kirletmemek, doğadan verebileceğinden çok istememek, çevreyi yok etmemek, türleri tüketmemek, kazara bile olsa sahip-efendilerine karşı saygısız davranmamak gerekliydi. Birinci ödev, evrenin güvencesi kağana itaat etmek, ona sadakatle hizmet etmektir. Düşmana boyun eğmek kolektif bir suçtu ve kolektif bir ceza gerektiriyordu...Verilen sözden dönülmezdi ve andını tutmamak en büyük kötülüktü: sözünün eri olmak, her zaman Türk toplumlarının değişmez bir kuralı olarak karşımıza çıkacaktır.”(s:150).

Özetle Türk; toplumsal kurallara, suya, ateşe, doğaya, çevreye, canlı türlerine, büyüklerine saygılıdır. Devletine sadakati ve hizmet etmeyi birinci görevi kabul eder, düşmana teslim olmaz, sözünden dönmez, andını tutar... Peki, günümüzde durum nedir? Toplumumuzun bir bütün olarak bu özelliklerden çok uzaklaştığı bir gerçektir. Bunun nedeni, zamanın ortaya çıkardığı bir aşınma, yorgunluk veya bıkkınlık değildir. Neden; Türk kimliğinin canlı tutulmasından duyulan rahatsızlıktır. Sigara içen bir kişi, sigaranın ortaya çıkardığı sağlık sorunlarının hatırlatılmasından rahatsızlık duyar. Erdemli davranışlardan ve faziletli insan olmaktan uzaklaşan bir kişinin, erdemli toplum özelliklerinin hatırlatılmasından rahatsız olması gibi. Mustafa Kemal Atatürk'ün “Türk Milleti çalışkandır, Türk Milleti zekidir” değışı, bu millete sahip olduğu özellikleri hatırlatmak için sarf edilmiştir. Fakat bu kadarı bile, rahatsızlık nedeni olmuştur. Çünkü bir milletin sahip olduğu nitelikleri bilmesi ve ona uygun davranması, yani öz güvenini kazanması, milletin uyanışına, serpilip

TÜRKLERİN TOPLUMSAL ÖZELLİKLERİ

gelişmesine, yükselmesine yol açacaktır. Bu nedenle iyi nitelikler, tozlanmaya hatta mümkünse çamur deryasına bulanıp, kaybolmaya sevk edilmelidir. Halk arasında “biz adam olmayız” türünden laflar yayılır. “Aydın” olarak nitelenen kimileri “bu milletin yüzde şu kadarı aptaldır” türünden ifadeler kullanmayı marifet zannederler. Alman gazeteleri, orada yaşayan bir Türk vatandaşı güzel bir iş yaparsa, örneğin; bir resim sergisi açarsa, kişiyi sözde “etnik” kimliğiyle anar. Fakat kişi kötü bir olaya karışmışsa, “Katil Türk” gibi sıfatlarla anılır. Tüm bu çabaların nedeni çok açıktır: binlerce yıldan bu yana süregelen tarihsel Türk kimliğini, sahip olduğu erdemli ve yüksek değerlerden kopararak zayıf düşürmek.

Toplumumuzda yaşanan sorun zamandan değil, Türk kimliğine mesafeli durulmasından kaynaklanmaktadır. Tarihin o veya bu döneminde, Türk kimliğine ve bu kimliği belirleyen kurallara ve geleneklere uzak duran; her kişi, her boy veya kavim, her devlet veya her yönetici, erdem ve yüksek değerlerden de uzak kalacaktır. Bu tarihin kanunudur. Günümüzden bir örnek verebiliriz: Türk kimliğinden uzaklaşmış yöneticilerin marifetiyle ortaya çıkan kentlerin durumu ortadadır. Doğadan bu kadar kopuk, doğaya bu kadar saygısız ve betonlaşmış alanlarda, faziletli, erdemli, yüksek değerlerle yoğrulmuş bir yaşam tarzının gelişmesi mümkün değildir. Türklükten uzaklaşmak insanın sadece toplumsal anlamda çürümesine değil, doğa karşısında da güçsüzleşmesine yol açmaktadır. Bu tezin ispatını, acı bir örnekle edinmiş bulunuyoruz: 1999 yılındaki Bolu-Düzce depreminde, son otuz sene içerisinde inşa edilmiş betonarme binaların yıkıldığı fakat hemen yanı

başlarındaki, seksen yüz yıllık hımış (ağaç çatkı) evlerin ayakta kaldığı görülmüştür. Hımış yapı tarzı, Orta Asya'dan Balkanlara kadar Türklerin yaşadığı tüm bölgelerde rastlanılan *Türk Evi* yapı tarzının temel unsurlarından biridir. Türklerin yüzyıllardır kullandıkları bu yapı tekniğinin, depreme dayanıklılık konusunda en ileri teknik olduğu, bu konuda araştırma yapan Japon bilim adamları tarafında da teyit edilmiştir. Özetle; Türklükten kopuşun, toplumumuzu her konuda zayıf düşürdüğü, özellikle son elli senede yaşanan olaylarla, bariz bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Dürüstlüğü, güvenin, saygının kısacası insanlık değerlerinin yitip gitmesi, Türk kimliğinden kopuşun kaçınılmaz sonucudur. Bu kitabın yazılması, işte tam bu noktada görülen bir ihtiyaçla söz konusu olmuştur. Türkün; aslında hepimizin bildiği, hissettiği, içinde taşıdığı, sahip olduğu yüksek değerleri üzerindeki tozların süpürülmesinin ve bu değerlerin bütün doğallığıyla gün yüzüne çıkartılmasının zamanı çoktan gelmiştir. Jean-Paul Roux'un *Türklerin Tarihi Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl* adlı kitabı okununca, kendisinin Türkün sahip olduğu yüksek değerlerin ortaya çıkması sürecine ve bu anlamda insanlığa, bilimsel temelde ve çok değerli bir katkı sunmuş olduğu hemen görülmektedir. Roux bizlere adeta; 'Türk olmaktan gurur duymanın boşa olmadığı' hissini yaşatan, Türkü daha fazla sevdiren veriler sunuyor:

“Şölene düşkünder: evlenmeler, ergenlik için yapılan erginlenme ritüelleri, elçi kabulleri, antlaşmalar, yeminler, yas ve ölüleri anma hep şölen bahanesiydi. Konuklar her zaman el üstünde tutulurlardı, nitekim

konukseverlik anlamında Türklerde dünden bugüne değişen bir şey olmamıştır. Şölenlerde bol bol yemek yenir, doyasıya içilirdi. Şarap bilinmiyordu Sogd ülkesinde bilinirdi; ayrıca üzüm Kuzey Çin'e Türkler tarafından götürülmüştür ama sarhoşluk kuraldandı. Mayalanmış kısrak sütü olan *kımız*'ın, alkol derecesinin yüzde dört ila beş arasında değiştiğini biliyoruz.”(s:140).

“Oysa en başta Cahiz olmak üzere Müslüman yazarlar Türklerin cesaret ve sadeliğinin yanı sıra doğdukları ülkeye bağlılıklarını da överler. Von Grünebaum'um dediği gibi 'şiddetleri heyecan veriyor'du; 'ama ondan da çok heyecan veren şey, asimilasyona karşı dirençleriydi; doğduğu ülkeye bağlılıkları basit bir nostalji olarak görülemez; aksine son derece ürkütücü sonuçlar içerir. Çünkü Türkler için, İslamiyetin kalbine yerleşmiş olsalar da, topluluğun birbirine bağlılığı Müslüman cemaate aidiyetten önce geliyordu'.”(s:186).

Roux , Türk kimliğinin temel öğeleri hakkında çarpıcı veriler sunduğu kitabında, aynı zamanda bir insanlık dersi de veriyor. Ait olduğu batı toplumunun Türkler hakkındaki ön yargılarını, aydın olmanın verdiği mertlikle ve dolaysız bir şekilde eleştiriyor. **“Türkler antikacı ve oldukça tutkulu koleksiyoncuydular... dünyanın başka bir yerinde kim Türklerden daha fazla geçmişin eserlerine ilgi göstermiştir?... Hugo'nun ünlü 'Bir Türk geçmeye görsün bir yerden, geriye sadece yas ve harabe kalır!' deyişinin bir yalan olduğunu görmek için Anadolu'yu dolaşmak yeterlidir.”(s:49).**

“Türkler büyük bozkır hayvan sanatını yok etmekle ve İslam topraklarında sanatsal hiçbir şey yaratmamakla suçlanmışlardır...Türklerin mimaride, heykel sanatında, resimde ve güzel sanatlarda oynadıkları rolü, genelde tebaasının rolünden ayırt etmek güçtür... Türkler iyi sanatçılardı, bunu hiç kimse inkâr edemez. Sanatçılara karşı her zaman saygılı davranıp, onları korumuşlardır, aynı şekilde rahipleri ve din adamlarını da korumuşlar, saraylarına, başkentlerine götürmüşlerdir ve bu, bir biçimde, onlara sunulan bir onurdu.”(s:48).

YEDİNCİ BÖLÜM TÜRKLER VE UYGARLIK

1 - UYGARLIK HAVZASI

Birinci bölümde: Türk tarihinin; insanlık tarihini oluşturan temel devrimlerin tarihi ve Türklerin de, bir çok devrimin baş mimarı olduklarını belirtmiştik: **“Proto-Türkler tarihlerinin en büyük devrimini ormandan bozkırlara yaptıkları göçle yaşadılar: avcılık ve toplayıcılık uygarlığından yetiştiriciliğe, rengineyiği kültüründen at kültürüne geçtiler. (MÖ V-II yüzyıl)...”**(s:54).

İkinci bölümde ise; Türklerin savaşlarının, istisnasız hep uygarlığı arama yolunda gerçekleştiğini ifade etmiştik. Türkler Sibiryta ormanlarından çıktıktan sonraki ilk yurtlarını (Altaylardaki Pazırık-bugün Rusya Federasyonu sınırları içinde kalan Novokuznetsk şehri civarındadır) **“büyük bir uygarlığın doğmasına elverişli”** olmadığı için terk ettiler. Bundan sonra yurt edindikleri yerleri ise; bir uygarlık havzası haline dönüştürdüler: **“Hiong-nu İmparatorluğunun merkezi Moğolistan'ın kuzeyindeki Orhan ve Selenga bölgelerinde bulunuyordu. Daha sonraları Türkçe 'Ötüken' adıyla tanınacak olan bu yer, sırasıyla V ve XIII yüzyıllardaki ilk bozkır imparatorluklarının, tarih sahnesindeki ilk Türklerin, sonra Juan-juanların, Uygurların, Kırgızların ve nihayet Cengiz Han Moğollarının hassas noktaları olarak kalacak olan stratejik bir bölgeydi.”**(s:57).

“Dünyanın en eski maden işleyicilerinin, yontucularının mirasçıları Türkler madenci, sanayici, zanaatçı olmuşlardır.”(s:47). Bugün Çin Halk Cumhuriyetinin orta bölgelerinde kalan **“Ordos'ta bulunmuş muhteşem metal baston sapları yada levha gibi malzemeler dehalarını kanıtlamaktadır (bu bronzlar onlarınkinden daha yaygın bir medeniyetten, İskitlerin sanatından kalmaydı).”(s:63).** Türkler tarihi köklerinden taşıdıkları uygarlık mayasını, Orta Asya'nın tüm derinliklerine yayılarak oluşturdukları havzada türetmiş, kabartmış ve Fars-Arap kavimleriyle yoğrulmaya hazır hale getirmişlerdir. **“Şimdi (VI yüzyılın ortaları) Türükler ile İranlılar upuzun bir sınır çizgisi boyunca bitişiktirler: Turan ve İran.”(s:99).**

“Türkler iyi tüccarlardır. Uyгур belgeleri arasında, bono yada poliçe niteliğinde olanlara ayrı bir yer vermek gerekir... Selçuklu kervansarayları da... Müslüman toplumda ticarete dinden önce yer verildiğini ortaya koymaktadır.”(s:47). Bono benzeri değerli kağıtlar geliştirerek, İpek Yolu üzerinde seyreden ticaret hayatında etkin bir konum edinen Uygurların, ticaret hayatındaki dürüstlüğü nedeniyle Mekkeliler tarafından el-Emin adıyla anılan Hz Muhammed'in yaydığı İslam dinini Orta Asya'ya taşıyan ticaret kervanlarından etkilenmesi, kaçınılmazdı. Böylece; Türk, Fars ve Arap kültürlerinin bileşkesi olarak hazırlanan İslam Uygarlığı hamuru, Horasan'dan Turfan'a kadar olan bölgede yoğrulmaktadır. İsfahan, Belh, Herat, Gazne, Semerkant, Buhara, Yesi, Kaşgar, Turfan gibi yerleşim merkezleri; insanlık tarihinde yaşanan yeni bir aydınlanma döneminin kandilleri gibidir. **“Timur**

Rönensansı olarak adlandırdığımız dönem, Avrupa Rönensansı gibi antikçağ kaynaklarına dönüş dönemi olmaktan çok yaratıcılığın yüceltiildiği bir dönemdir. Bu dönemin ilk meyvesi, İran açısından bakıldığında, sanatçıları ve bilim adamlarını koruyan, yazarları ve sanatçıları teşvik eden Şahruh'tur. Bu Rönesans hareketi, ... Herat'ı 'Doğunun Floransa'sı'na dönüştürdü. Bu olağanüstü bir dönemdi.”(s:339). “.... tüm ırktan insanların bir arada yaşadığı, hemen hemen tüm dillerin konuşulduğu Babur'un anlattıklarına göre en az on yada oniki dil konuşulmaktaydı- sıra dışı bir dönemdi...Türklerin mirası olan bu özgürlük içinde her din, Şamanizm, Yahudilik, Budizm, Hristiyanlık ve tüm bunların üstünde İslamiyet açılmış, gelişmiş ve her birinde gizemciliğe doğru güçlü bir eğilim ortaya çıkmıştır. Bilim büyük bir atılım yapmış, özellikle şair, müzisyen, düşünür, matematikçi ve gökbilimci Uluğ Bey'in gözlemevi bilimsel gelişmelerin öncüsü olmuştur. Semerkant'ta bulunan bu yapı ortaçağdan günümüze ulaşan ender güzel eserlerden biridir. Çok önemli bilim adamları burada çalışmışlardır.”(s:340).

Bilim, felsefe, sanat, mimari... ancak özgür ve bağınazlıktan uzak toplumlar tarafından üretilebilirlerdi. “Moğol ekolünün etkisi, Cihangir döneminde kendini hissettirmeye başlar. Portre sanatı son derece popüler olur. Ancak sanatçılar bununla yetinmezler. Efsaneleri ve klasik eserlerin illüstrasyonunu bir kenara bırakarak, günlük yaşamdan sahneleri ve doğayı, bitkileri ve hayvanları resmetmeye başlarlar. Şah Cihan'ın hükümdarlığında, saray yaşamının ihtişamlı

sahnelerini betimlerler ve kadın figürlerini resmetmekle ilgilenmeye başlarlar. Duyarlılığıyla ünlü büyük Hint sanatına dönüş yaparak, kadınları tüm mahremiyetleri, aşkları içinde resmederler.”(s:397).

“Moğol Sanatının Görkemi... Taç Mahal... Belki de dünyanın en ünlü yapıtıdır. İnce mimarisi, son derece latif ve üstün bir zevkle işlenen süslemeleri, malzemeleri, çevresinin güzelliği ve planıyla, Sinan'ın başyapıtı Edirne Selimiye Camii'yle aynı ruhani mesajı iletir ve aynı simgeselliği ortaya koyar.”(s:396).

Osmanlı sarayı; Türk, Fars ve Arap kültürlerinin bileşkesinden oluştuğunu daha önce ifade ettiğimiz İslam Uygarlığı hamurunu, bir pastanın süslemesini yapar gibi, şiirle, tarih ve coğrafya eserleriyle bezemiştir: **“Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu en mükemmel zamanını yaşıyordu. Kurallı, ince ve üstün zevkli, ancak kimi zaman özgün ve neşeli üslubuyla şair Bâki (1526-1600), Fuzuli (1494-1555) saray şiir sanatına belirli bir özgünlük ve özellik kazandırmışlardı. Daha derin bir etki yaratanlarsa Ata'i, Nefi, Nabi'ydi. Tarih yazımı, Hacı Halife (Kâtip Çelebi olarak da bilinir, ö. 1650), ki Cihannuma'sı dönemin coğrafyasının mükemmel bir sentezini veren bir başyapıttır, İbrahim Petçevi (ö. 1650'ye doğru), Naima (1655-1716) ve gerçek bir gezgin ve gezdiği yerler hakkında son derece yararlı bilgiler veren iyi bir vakayinameci olan Evliya Çelebi'yle (1611-1682) yeniden canlandı.”**(s:401).

Yurtlarını uygarlık havzaları haline getiren Türkler,

bu uygarlığı üretecek bilgi ve bilim yuvalarına duyulan ihtiyaca bir cevap olarak, günümüzdeki üniversitenin temelini attılar: “**Nizamülmülk, Müslüman ortodoksluğunu [doğru yol-Sünnilik] güçlendirmek ve yaymak amacıyla bir *Kuran* okulu yada daha doğrusu bir din üniversitesi sayılan, yeni bir mimari ve kültürel yapı olan *medrese*'yi yarattı. Ama bu mimari ve kültürel yapı haksız olarak bir *Kuran* okulundan yada din üniversitesinden ibaret sayılmıştır. Aslında daha çok İngiliz 'kolej'ine veya eğitim ve araştırma kurumuna benziyordu.**”(s:261).

Türkler; '*iş olmazsa aş olmaz*' diyen üretken bir toplumdur. Hayatın her alanında gelenek ile yeniliği büyük bir beceri ile birleştiriyor ve her üretim alanına damgalarını vuruyorlardı: “**Ortadoğu'ya geldikleri tarihten itibaren halı dokumuşlardır. Bu zanaatı belki de İranlılar sayesinde Anadolu'da tekrar keşfedeceklerdi; Ermeniler bu üretimin tekeliğini ellerinde bulunduruyorlardı, dolayısıyla onlara kalan bu zanaatı canlandırma vazifesiydi. Büyük bir şans eseri geçmişin bu usta eserlerinin bir kaçı günümüze ulaşmıştır. Bunlar neredeyse tamamen İslam etkisi taşıyan eserlerdir, buna karşın Türk izi hâlâ oldukça belirgindir.**”(s:258).

“Sanayi tarımdan sonra geliyordu. Şap, demir, gümüş, tuz, lacivert taşı çıkarılırdı. XIII ile XV yüzyıl arasında batının kullandığı tüm şap Küçük Asya'dan geliyordu. Avrupa'nın ünlü '*Türk işi*' yeldeğirmenleri, bostan dolapları suları ve tahılları dövüyordu. Zanaat etkindi.”(s:257). Yel değirmenlerine ilişkin ilk tarihi

kayıtlar; M.S. 644 ve 915 yıllarında, bugünkü İran-Afganistan sınırında bulunan Seistan bölgesinde bulunmuştur. Yel değirmeni ustalarının Cengiz Han tarafından mesleklerini öğretmek üzere buradan Orta Asya'ya, Çin'e yakın bölgelere gönderildikleri bilinmektedir.

Sisli tarih; Cengiz Han'ı, Timulenk'i, yakan yıkan orduların komutanları olarak anlatmış, bu büyük devlet adamlarının, insanlığın uygarlık yürüyüşüne yaptıkları katkılar, sisler arasında görünmez olmuştur. Ancak 20. yüzyıl bu sislerin dağılmakta olduğunu gösteren çalışmaların yoğunlaştığı bir yüzyıl oldu. Çünkü 'Türk' adıyla ilk tarih kurumu bu yüzyılda kurulmuştur. Amacı; Türk tarihini incelemek olan kurum, tüzüğünün 1.maddesine göre; “Türkiye Cumhuriyeti Reisi Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'nin himayesinde ve Ankara'da çalışan ilmi bir cemiyet” olarak çalışmaya başlamıştır. Adı “atası gibi Türk” anlamına gelen Atatürk, ataları üzerindeki sislerin dağılması için üniversitelerde Tarih, Hititoloji ve Sümeroloji bölümlerinin kurulup, gelişmesine yön vermiştir. Böyle filizlenen Türk tarih çalışmaları, Batı dünyasında da, Türk tarihi üzerine gerçekçi ve önyargısız çalışmaların yapılmasını sevk etmiştir. Türk tarihi konusunda günümüzün adımı; Türk konusu üzerinde bilim çevrelerinde oluşan aydınlanmanın, artık toplumlar düzeyine yansıtılmasıdır. Batı dünyası halklarının Türk tarihini, üzerindeki sis perdesinden arındırılmış olarak öğrenmesi, önyargıların yok olmasına, aslında Türklere gizliden gizliye ve gıpta edilerek duyulan sevginin gün yüzüne çıkmasına ve böylece insanlık evreninde sevgi

tohumlarının yeninden canlanmasına yol açabilecektir. Bunun gerçekleşmesi, her ne kadar günümüz Batı dünyasının siyasal yönetimleri nedeniyle zor olsa da, Batı dünyasının halklarından tarihi bir istem ve beklenti olarak toplumsal hafızamıza kaydedilmelidir. Türk toplumunun kendi köklerini, üzerindeki sislerden arındırılmış olarak tanıyıp, anlaması ise; kimliğini doğru idrak ederek, özgüvenini kazanmasına yol açacaktır.

Atalarının uygarlığa yaptığı katkılar, bir topluma ancak; uygarlığı daha ileri taşımak için sıçrama ve atılım yapma gücü verecektir. “Muhtaç olduğu kudret”in, “damarlarındaki asil kanda mevcut” olduğunu anlayan ve toplumsal genlerindeki; bilim, sanat, ahlâk, felsefe, ticaret, keşif, icat ve yönetme yeteneklerini fark eden bir toplumun, insanlığın 21. yüzyıldaki yeni atılımlarına damgasını vurması kaçınılmazdır. Bu bir temenni değil, bir öngörüdür. Olgulara dayanan, insanlığın geldiği kilitlenmeyi çözecek anahtarın; Türk uygarlığında saklı olduğunu gören bir öngörüdür. Günümüzde batı uygarlığının eriştiği teknolojik düzey, yaklaşık bin yıldır çizilmiş olan bilim-bilişim çerçevesinin (paradigmanın) sonuçlarıdır. Uzay, bilgisayar ve iletişim çağı olarak adlandırdığımız bu evre ve ortaya çıkışlarına şahit olduğumuz tüm gelişmeler, Türklerin insanoğluna yaşattığı aydınlanmanın, evrimleşmiş yansımalarıdır: **“... ilk hesap makinesini yapan, ondalık sayıları bulan ve Newton'a ait olarak bilinen binom formülünü hesaplayan ve çözen el-Keşani ve onlardan önce gökbilim alanında Uluğ Bey Zayiçesi yapıtıyla çığır açan Uluğ Bey.”**(s:340).

Günümüzde Batı dünyası veya genelde insanoğlu, “sanal dünya” denilen sanalağda (internette) “mucizeler” gerçekleştirirken, basit bir ayrıntı gibi görülen ve unutulan konular, yine Türkler tarafından ele alınmakta ve çözümler üretilmektedir. Damardan akan kanın, yani kanamanın basit bir önlemle durdurulması için buluş yapma fırsatı; M.S. 980 yılında Horasanda doğan ve tıp dünyasının en ünlü eseri; el-Kanun fi't Tıb adlı kitabı ve büyük bilim eseri Kitabü's-Şifa'yı yazan İbn Sina'nın çağımızdaki ardıllarına, 2007 yılında Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesindeki bilim adamlarına kismet olmuştur. Basit gibi görülebilecek bu buluş, yukarıdaki öngörünün dayandırıldığı olgulardan sadece bir tanesidir. Bir topun sıçrayabilmesi için, önce dibe düşmesi ve bir zemine çarparak ters yönde ivme kazanması gerekir. Türk dünyası, Osmanlı İmparatorluğunun çöküşü ile en düşük seviyesine gerilemiş, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren, Atatürk'ün ifadesiyle “Türk Devrimi” ile sıçrama hareketini başlatmıştır. İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda bu sıçrama hareketi; yaşanan zorluklar ve bir anlamda “kısıtılma” olgusunun sonucu olarak, yeni bir ivme kazanmıştır.

“Aynası iştir kişinin, başka lafa bakılmaz” şeklindeki atasözünden yola çıkarak, Türklerin uygarlık yolunda geliştirecekleri yeni sıçramaları anlayabilmek için; aynadaki yansımalarına, yani köklerine bakılması gerekir. Bu taktirde; Türklerin uygarlık yolunda yürüyen insanlığa büyük katkılar sunduklarını gösteren, çok önemli buluş ve eserlerle karşılaşırız.

2 - UYGARLIĞIN ÖNCÜLERİ

Türklerin tarihi yürüyüşleri, sürekli uygarlık yolunda olmuştur. Bu kitabın bir çok yerinde, Türklerin bu yürüyüşün her hangi bir anında, uygarlığa yaptıkları katkıları bir şekilde andık. Burada, bu kapsamdaki kimi katkı ve buluşları özet olarak sunacağız:

“... ilk hesap makinesini yapan, ondalık sayıları bulan ve Newton'a ait olarak bilinen binom formülünü hesaplayan ve çözen el-Keşani...”(s:340).

Surname (Bayramlar Kitabı) (1581) ve Hürname (1584-1588) adlı eserleri yazan Nakkaş Osman'ın **“aynı dekor içinde birbiri ardına gelen sahneleri art arda göstererek çizgi filmi icat ettiği bile söylenebilir.”**(s:363). Ne acıdır ki; beş yüz sene sonra çocuklarımız batı dünyasının çizgi film kahramanlarıyla büyümekteler. Keloğlan'ı, Nasrettin Hoca'yı, Dedem Korkut'u, Köroğlu'nu ve daha nicelerini, çizgi filmlerimizin kahramanları haline dönüştüremedik. Son yıllarda çizgi film kahramanları için Batı ülkelerine ödediğimiz telif ücretlerinin küçük bir bölümünü, bilgisayarla oynayan gençlerimizi bu alanlara yönleltmek için kullanmış olsak, bugün Nakkaş Osman'ın ardıllarına yakışan bir konumda olabilirdik.

“...üzüm asması Çin'e Türkler tarafından Ortadoğu'dan götürülmüştür.”(s:143). 1920'lerde Silivri Celaliye'nin üzümleri de Marsilya'ya taşınmış, Fransa şarap üretiminde bir dünya markası haline gelerek, büyük gelir elde eder olmuştur. Onlar kalkınırken, Türkiye'de onlara

karşı gibi görünüp, aslında onlara hizmet eden ve İslam görüntüsünde ortaya çıkan bir zihniyet, üzüm bağlarının tahrip edilmesini teşvik etmiştir.

“... elbette Türklerin en ünlü buluşlarından biri olan yoğurt.”(s:141). **“Ve yoğurt, Larousse tarafından çok uzun süre şaşırtıcı bir biçimde 'dağlı Bulgarların ulusal yemeği' olarak adlandırılırken, aslında yüzyıllardır bozkır göçebelerinin baş yiyeceği olmuş ve Fransızca yaourt sözcüğü de yoğunlaştırmak anlamına gelen eski Türkçe bir eylemden (yogurtmak) türetilen yoğurt sözcüğünden gelmiştir.”**(s:22). Roux, Fransızların ünlü *Larousse* adlı ansiklopedisinin yoğurdun bir Türk buluşu olduğunun üzerini örtmeye çalıştığını sergilemiştir. Bu örnek; tarihimiz üzerindeki sislerin, böyle ince kalem oyunları ile oluşturulduğunun bir delilidir.

Türkler, **“Atları için eyeri, üzeniği ve koşumu icat ederler.”**(s:55). Bu konuya, Türklerin savaşçı özellikleri başlıklı bölümde değinmiştik. Şu noktayı ilave etmekte de fayda var: at koşumunun icat edilmesi, insanlığın hareket için mekanik gücü keşfedişinin ilk adımı olmuştur. Günümüzde motor gücünün, beygir gücü ile ölçüldüğünü hatırlamakta fayda var.

Fatih'in topları sadece Orta Çağın kapanıp Yeni Çağın açılmasına yol açmamıştır. 20. yüzyılda üretilen ve atmosferin ikinci katmanında daha hızlı yol alan uzun erimli “Paris topu” ve daha sonraki füzelerin de esin kaynağı olmuştur. **“Türklerin yeniçağa da ayak uydurmaları kaçınılmazdı. XV yüzyılda bilimsel ve teknik ilerlemeleri**

izlemekle kalmayarak bu konuda diğer ülkelerin önünde yer aldıklarını gösteren bir çok örnek vardır. Konstantinopolis'in alınmasında kullanılan ünlü top bunlardan sadece biridir. Bu top Edirne'de dökülmüş, kullanılacağı yere kadar 400 insan ve 60 öküzle iki ayda getirilmiştir. Güllesi 600 kg ağırlığındaydı ve kesin bir sonuç sağladı. Buna karşın 1478'de, 25 yıl sonra, Fransa'da benzeri bir top 250 kg ağırlığındaki bir gülleyi atma denemesinde neredeyse havaya uçuyordu. Avusturya Arşidükü Maximilian XVI yüzyılın başında 'Büyük Türkün topundan saygıyla söz etmek gerekir' demektedir. Belki de bir iki yüzyıl sonra bu sözlere gülünmüştür. Ancak Avrupalılar bu toptan etkilenmişlerdir. Hem bu top olmasaydı Avrupalıların yaratacağı toplar iki yüzyıl geç üretilenirdi.”(s:356).

“Tarımla ilgili iki eser, pek çok çiçekbilimi kitabı, şiirsel bir üslupla, bilimsel araştırma çalışmalarını sona erdirmiştir; ancak bir şekilde XVII ve XVIII yüzyıllarda çiçek aşısı uygulaması gerçekleştirilmiştir ve bugün Avrupa'nın bu aşısı İstanbul'dan gördüğü neredeyse kesindir.”(s:402).

Roux'un verdiği örnekler, Türklerin Avrupa'nın günlük yaşamını nasıl etkilediğini göz önüne sermektedir: “Türklerin yaşam biçimi ve Türklerle ait eşyalar günlük yaşamımıza sandığımızdan fazla girmiştir. Ortaçağda Fransa'da yel değirmenlerine *turquois* denilirdi. Fransızca'da *kiosque* adıyla bilinen halka açık müzik yada gazete bayilerimiz, Türklerin *köşk* adını verdikleri küçük, gösterişli binalardan devşirmedir.

Hollandalıların Avrupa'ya Boğaziçi'nden taşıdıkları lale, *tulipe* adını, bu çiçeğin taç yapraklarının bir türbanı andırmasından dolayı *tülbent* sözcüğünden almıştır. XIV yüzyıldan beri Avrupalılar evlerini, çoğunlukla Türklerden ...aldıkları doğu halılarıyla süslemişlerdir... Sandığımızdan daha çok Türk yemekleri yemekteyiz; bunlar *şiş kebab*'tan ibaret değildir. Kahve, Osmanlıların Viyana kuşatmasından sonra Avrupalılar arasında yayılmıştır, ki o güne kadar çok bilinen bir içecek değildir Avrupa'da ve kahvaltılarımızın baş tacı *croissant*'lar aslında Türklerin bayraklarındaki hilalden esinlenerek ortaya çıkmışlardır.”(s:22).

Roux Batı toplumunda ortaya çıkan, Türklerin batı kültürü üzerindeki etkisini inkâr çabalarını şu sözlerle yansıtmaktadır: “Türklerden geriye hiçbir şey kalmamış mıydı? Balkan halklarına sadece danslarını, kumaşlarını, alkolü (*rakı*), konutlarını, bunun ötesinde tüm dünyaya ise sadece şiş kebablarını ve yoğurdu bırakmışlardır, ancak bugün bunlar bile onlara atfedilmemektedir. Her dilden her dinden insanı barış içinde bir arada yaşatmaya boşuna mı çabalamışlar, büyük bir hoşgörü dersini boşuna mı vermişlerdi dünyaya?”(s:446). Batı toplumunun, uygar yaşam üzerinde her hangi bir Türk izine dahi, tahammülünün kalmadığı anlaşılmaktadır. Batı Trakya'daki Türk azınlığın 'Türk' olarak anılmasını kabul edemeyen ve kendilerinden 'Müslüman azınlık' diye söz eden Yunanistan'ın, bırakalım Türk mutfağına ait yemekleri, Hacıvat-Karagöz'ü, Nasreddin Hoca'yı bile Helen kültürüne mâl etmeye

çalışması, Batı dünyasının Türk kültürüne karşı yürüttüğü tarihsel savaşın günümüze yansımalarıdır.

3 - DORUK NOKTASI

“Edirne'de Sinan, II. Sultan Selim Camii'ni Ayasofya'ninkinden biraz daha büyük bir kubbeyle taçlandırmıştır ve Osmanlı İmparatorluğu mimarisini doruğa çıkarmıştır. Artık hedefe ulaşılmıştır, daha ileriye gitmeye gerek yoktur. Bu tarihten sonra bu yüksek teknik, bıkmadan usanmadan defalarca kullanılacaktır.”(s:371). Mimarideki bu tekrarlar uygarlık yolunda geri kalışın, tarih derslerindeki şekliyle; gerileme döneminin ilk işaretleridir. **“XVII yüzyıl, Türk dünyası için belirsiz bir dönem olur... Doğu Avrupa bozkırlarında olduğu gibi Orta Asya'da da, kısacası her yerde gerileme dönemi başlamıştır.”(s:393).**

'El, elin eşeğini Türkü çığırarak arar' diyen Türk atasözü, aslında gerilemenin nedeni hakkında ip ucu vermektedir. Elin, bir başkasının yitip giden malını, hiç keyfini bozmadan, neşesini kaybetmeden araması gibi, Osmanlı Devletini yönetenlerde, halkı ve devletin sorunlarını umursamıyorlardı. **“...devletin en üst kademelerinde bulunanların çoğu da genelde Hristiyan kökenliydi ve devşirme sistemi sayesinde padişahın hizmetine alınmışlardı. Muhteşem Süleyman'ın hiçbir veziri Türk değildi. İbrahim ilk yıllarında sultanın en önemli veziri olmuştur, aslında yakışıklı bir Rum köleydi; Sokulu Mehmed Boşnak'tı; Lütfi Arnavut, Rüstem, ki adı İstanbul'un en gözde mücevherlerinden**

olan bir camiye çağrıştırmaktadır. Zigelatlı bir domuz çobanıydı bu vezirlerin hepsi sonradan Müslüman olmuşlardır.”(s:368)

Bir dönme-devşirmeler devleti haline gelen Osmanlı, beşinci bölümde incelediğimiz gibi, Türk özelliklerinden uzaklaşmış, Türk toplumuna yabancılaşmıştı: **“Din adamları Araplardan oluşuyordu, denizciler Rumdu, ticaret Ermenilerin ve Rumların, maliye işleriye Museviler ve Ermenilerin elindeydi. Üst yönetici sınıf ise hâlâ Türk değildi. Köprülüler kuşkusuz Arnavuttu; Mısır'ın naip kralı Mehmed Ali de kesinlikle Arnavuttu. Karlofça Antlaşmasını yapan Rum Alexandre Mavrocordato'ydu. Hükümdarın etrafındaki danışmanların çoğunluğu yabancılardan oluşuyordu. XVIII yüzyılın Baron de Tott'u Birinci Dünya Savaşının Liman von Sanders'ini hatırlatır.”(s:405).** Batının kültürüne öykünme ve batı devletlerini sözde bir 'diplomasi' kavramı gereği, eşdeğer olarak kabullenme yaklaşımı; ***'Tek Tanrı, Tek İmparator'*** ülküsünden uzaklaşmaya, böylece devlete yüklenmiş kutsiyetin bulanıklaşmasına yol açtı. 'Devletin malı deniz, yemeyen domuz' anlayışı toplumun zihnine, devletin böğrüne bıçak saplamaktan farksız bir şekilde, zerk edilmekteydi. **“Sultan Süleyman döneminde işaretlerini veren zaafaların boyutu ciddi bir hal almaya başlamıştır. Rüşvet genele yayılmıştır: atanan yada keyfi nedenlerle azledilen yöneticiler bir an önce zenginleşme derdindedirler.”(s:404).**

Türklükten kopuş, Türkün demirden dağları eritebilen devrimci düşünce yapısından uzaklaşmak

anlamına gelmekteydi. “Türklerin düşünme biçimi eskiye takılıp kalmıştı. Eskiden oldukları şeye umutsuzca bağlanmışlardı, bir zamanlar uyguladıkları yöntemleri uyguladıklarında yine başarılı olacaklarına ümitsizce inanmak istiyorlardı. Türkler iyice gerice bir toplum olmadan önce, bağınaz muhafazakârlar haline gelmişti ve en mantıksız, en modası geçmiş, en çok yıpranmış olana sıkı sıkıya bağlanmışlardı. Bir düşünelim: XVIII yüzyılda gemileri denizde durmakta güçlük çekiyordu, çünkü güverteleri olması gerekenden çok yüksekti; ancak Türkler, yüksekliği iskelet hizasına getirmek istemiyorlardı, çünkü o zaman yelkenlerini de biraz indirmeleri gerekecekti. Bu Türklerin atalarının orman hayatından, bozkır hayatına, daha sonra da göçebe devletlerden yerleşik devletlere geçtikleri düşünülürse değişim karşısındaki bu direniş oldukça tuhaf bir davranıştır...”(s:357).

Dönme-devşirme yönetici tabakası, Müslümanlığı; 'kurdun elmayı içine girerek çürütmesi' gibi, İslam'la bağdaşmayan bir taassupla özünden uzaklaştırmıştır. Cengiz Han yasalarından kopan Osmanlı padişahları, dini devlet işlerine karıştırmış ve devleti bağınazlığın müdahalelerine açık hale getirmişlerdi: “Takiyüddin 1575'te, İstanbul'da son derece mükemmel bir gözlemevi kurmuştu, bu Müslüman dünyanın üçüncü önemli gözlemeviydi. Ancak astrolog da olan bir gökbilimci bu iki meslek o dönemde sık sık birbirine karıştırılmaktadır- sultanın çok da hoşuna gitmeyen bir horoskop yapar. Türkler her zaman yıldızlara inanmışlardır, ancak gerekli gördüklerinde kehanetlere güvenirler. Bu sebeple

padişah bu yapıyı yıktırır.”(s:371).

Çaka Bey daha 11. yüzyılın ortalarında İzmir'e egemen olarak, Ege denizindeki ilk Türk donanmasını kurmuştu. Sultan Alaeddin Keykubad 1227 yılında Alanya'da günümüze kadar sağlam kalmış ve benzeri başka ülkelerde bulunmayan bir tersane inşa ettirmiştir. Aynı dönemde Türkler iki denizde birden; Akdeniz ve Karadeniz'de söz sahibi olmuşlardır. Bu denizler 16. yüzyılda neredeyse birer Türk gölü haline gelmişlerdir. Fakat denizle kurulan tüm bu güçlü bağlara rağmen Osmanlı, dış denizlere açılmamıştır. **“Avrupa'yı derinden sarsan ve onu kendisine yabancılaştıran iki devrimden biri, Türklerin gözünden tamamen kaçmıştı... Bu büyük devrim, batılıların boyutlarını tahmin etmekte zorlandığımız iştahlarının bir sonucu olarak ortaya çıkan büyük deniz keşifleriydi: aslında İspanyollar ve Portekizliler özellikle Uzakdoğu'ya yada Hindistan'a gidebilecekleri ve Venedik-Mısır ikilisi ile Türk-Ceneviz ikilisinin ticari tekeline kırabilecekleri yeni bir yol bulma derdindeydiler. Her şey çabuk oldu. 1492'de Amerika keşfedildi...1498'deyse Vasco de Gama Ümit Burnu'nu aştı: 1505'te baharat fiyatları Lizbon'da Venedik'tekinin beşte biri kadardı. Tüm Ortadoğu ekonomisi alt üst oldu, aracı rolü tehlikeye düştü, ticareti Avrupa'nınkiyle rekabete girdi.”(s:358).**

Peki ama neden? Osmanlı, dış denizlere açılmaktan neden uzak durmuştur? Normal olarak; ekonomi yada başka bir deyişle ticaretin yeni boyutları, dış denizlere açılmayı gerektirirken, Osmanlıyı bu adımı atmaktan alıkoyan nedir?

Osmanlı Devletinde Roux'un değimiyle; **“Sömürgeleşenler ile sömürgeciler bir aşamadan sonra birbirine karışmıştır.”**(s:475). Bu düşünsel ve ruhsal karışım, Osmanlı Devletinde *Bizans merkezli* bir düşünce düzeninin oluşmasına yol açmıştır. Bizans merkezli düşünmek; Türkleri, **dünyaya hükmetmenin dizginlerini** dünyanın evrendeki seyri yönünde ilerleyerek ele alma ülküsünden uzaklaştırmış, Bizans, bir anlamda dünyanın doruk noktası olarak algılanmıştır. Aşırı merkezileşmeyi ve sabitlenmeyi, göçebelikten aldıkları devinim gücüne karşı bir tehdit olarak algılayan ve Cengiz Han'ın **'Asla hiçbir yere, özellikle de şehirlere yerleşmeyin'** diyen yasalarına bağlı kalan Türkler, Bizans merkezli bir düşünce düzenine kapıldıklarında, tüm devinim ve devrim güçlerini kaybetmişlerdir. Yazlık-kışlık saraylar arasındaki göç ise; Türklerle ihtiyaç duydukları devinim gücünü vermeye yeterli olmayacaktır.

“Göçebenin üstünlüğünün son bulması çağın tekniğinin sonucuydu. Ateşli silahlar hem okla yayın hem de niteliksel ve niceliksel açıdan atın yerini çoktan almışlardı... Dolayısıyla daha XV yüzyılın başında Türk dünyasının gerisinde kalan Türk toplumları aslında fiilen yok olmuş durumdaydılar... Öteki Türk toplumlarıysa çağdaş uygarlıkların getirdiği değişikliklere hayranlık uyandırıcı bir biçimde ayak uydurmuşlar ve bu yolda ilerlemeyi yakın zamanlara kadar başarıyla sürdürmüşlerdi. Ama daha sonraki dönemlerin getirdiği değişikliklere kısmen kendi hataları sonucu ayak uydurmayacaklardı.

Genel olarak Asya'nın ve özellikle de Müslüman

dünyanın çöküşünden sık sık söz edilmiştir. Bu çöküş özellikle batı dünyasının Amerika'yı keşfetmesini ve Avrupa'nın o güne kadar sahip olmadığı bir hareket serbestliği kazanmasını sağlayan deniz keşiflerinin ve Avrupa'daki sanayi devriminin sonucu olmuştur. Burada eksik kalan bir nokta Asya'nın bu keşiflere neden katılmadığıdır. Aslında Hristiyan ulusların dışında bunu yapabilecek olan bir tek devlet varsa o da Osmanlı İmparatorluğu'du. Ama o da bu keşiflere katılmamış, katılmak istiyormuş gibi davranmakla yetinmiştir: sanki mantığı modern dünyaya girmesi gerektiğini söylüyormuş da ruhu bunu kabul etmiyormuş gibi.”(s:336). Aslında burada sözü edilen “ruh”, çoktan beri Türkün ruhu olmaktan çıkmış, bir bakıma Türklerin bünyesine Bizans ruhu hükmeder olmuştu. Keşifler göçebelerin işiydi ve sanki gizli bir güç Türklere, “göçebeliliğiniz buraya kadar” diyordu. Yeni Çağın yeni göçebeleri, Anglo-Saksonlar Avrupa kıyılarından ayrılmış, Amerika kıtasına yayılmaya başlamıştı. Bizans ruhu, onlara, gelecekteki 'ruhani merkezleri' olarak yön vermek üzere, bir şekilde Osmanlı sarayında yaşamaya devam ediyordu.

“XVI yüzyıl sona ererken zirveye ulaşılmıştı ve XVII yüzyılda da kayda değer bir gerileme gözlenmedi: tam hızla yol alan bir gemi, makineleri bozulmuş olsa bile hızından bir şey kaybetmeden uzun süre yol almaya devam eder.”(s:336). Bizans ruhu, ortaya çıkmak, salınıp serpilme için geminin batmasını bekliyordu. 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Anlaşması, batışın belgesiydi. 13 Kasım günü İngiliz gemileri, Boğazları ve İstanbul Limanını denetim altına aldılar. Bizans ruhu; “Osmanlıcı”

maskesini çıkarmış, kiliseler İngiliz gemilerini çan çalarak karşılamıştı.

İlginç bir tesadüfle, Harbiye Nezareti emrine çağrılan Tuğgeneral Mustafa Kemal'de İstanbul'a aynı gün vardı. 'Yörük ne demek?' sorusuna, kıvrak bir zeka ürünü olarak, 'yürüyen Türk demektir' cevabını veren Mustafa Kemal, **makinelere bozulmuş** gemi batsa bile, yürüyen Türkün tarihi yürüyüşünün asla sona ermeyeceğinin bilincindeydi. İngiliz gemileri için; **“geldikleri gibi giderler”** diyerek, Türkün yürüyüşünün devam edeceğinin muştusunu verdi. Bizans ruhunun beklentilerini, işte bu inanç boşa çıkardı.

SEKİZİNCİ BÖLÜM TÜRKLER VE BATI

1 - HAÇ VE HİLAL

Dördüncü bölümde; Alp Arslan'ın, 1064'te Ermenistan'ın başkenti Ani'yi ele geçirdiğini ve bugün Kars'ın Arpaçay ilçesi sınırlarındaki Ani harabelerinde, bütün görkemiyle yükselen katedrale, **“Türklerin simgesi olan bir hilal”** diktirdiğini yazmıştık. **“Ermenilerin yenilgisi üzerinde yükselen bu hilal, daha sonra Osmanlı İmparatorluğunun ve bunun aracılığıyla da tüm İslam dünyasının simgesi olacaktır.”**(s:214). Haç ve Hilal Anadolu'da ilk kez karşı karşıya geliyor ve Hilal, Haçın hükümlanlık alanlarına el attığını resmen ilan ediyordu.

Bizans İmparatoru Basileus IV Romanos Diogenes, Hunluların yada bizde daha çok kullanılan isimleriyle Selçuklu Türklerinin, Anadolu'da yayılmalarını önlemek üzere; Norman, Slav, Ermeni, Gürcü, Abhaz ve Peçeneklerden oluşan bir ordu kurdu. Haçlı Seferinin ilk nüvesini oluşturan bu ordu 1071'de Malazgirt'te Alp Arslan komutasındaki Türk ordusuna yenildi. Bu olay Anadolu'nun geleceği ve aslında tarihin akışı açısından dönüm noktası oldu. Türkler hızla Anadolu'ya yayıldılar, beylikler kurdular ve Haç batı yönünde geri sürmeye başladılar. **“Haçlı Seferleri, aslında Hristiyanlığın Müslümanlığa, Avrupa'nın Asya'ya uzun bir süredir düşünülen ve hazırlanan karşı saldırısıydı. Bilinen acı sona karşın Haçlı Seferleri yine de tartışmasız bir başarıydı; çünkü**

batı yönündeki Türk baskısını durdurdu... Haçlılar Asya kıtasına 1096'da çıktı. O sırada Anadolu'nun önemli iletişim merkezlerinden ve Selçuklu dünyasının ana noktalarından biri olarak kabul edilen Malatya'da savaşmakta olan Kılıç Arslan hemen oraya geldi. Ama Dorylaion'da [bugün Eskişehir yakınındaki Şarkhöyük'ün bulunduğu yer] yenildi. Bu Malazgirt'in rövanşı mıydı?"(s:223).

Haçlı Seferlerinin 1096-1270 yılları arasında sekiz kez düzenlenmesi, 1291 yılından itibaren düzenlenen bir dizi küçük sefer, 1919 yılında Anadolu'nun işgal edilmesi ve ABD Başkanı G.W. Bush'un 11 Eylül 2001 tarihinden sonra; “Haçlı seferi başlatıyoruz” açıklaması, Hristiyan dünyasının Malazgirt'in “**rövanşı**”nı alamadığını göstermektedir.

“Kılıç Arslan, I. Melikşah'ın ölümünden sonra başa geçer geçmez, Bizans'a neler borçlu olduğunu unutarak önce karadan, sonra da İzmir ve Foça'da donanmalar inşa ettirir ettirmez deniz yoluyla Bizans'a şiddetle saldırıya geçti. Ama Haçlılar karşısında uğradığı başarısızlık ve Ege'de birçok bölgenin Bizanslılar tarafından işgal edilmesi, batıya giden yolun kapalı olduğunu anlamasına yetmişti.”(s:226). Anadolu Selçukluları Bizans'la çok fazla içli dışlı olmuş, tam anlamıyla Bizans oyunlarının içine düşmüşler, Roux'un ifadeleriyle; **“Bizans'a neler borçlu olduğu”** hatırlatılacak hale gelmişlerdi. Halk içinde söylenen; 'Karamanın koyunu, sonradan çıkar oyunu' değişti, Bizans oyunlarına bulaşanlara duyulan öfke ve güvensizliği ifade etmekteydi.

11. yüzyılın ortalarında İzmir'e egemen olarak, Ege denizindeki ilk Türk donanmasını kuran Çaka Bey, Anadolu Selçukluları ile bağlarını güçlendirmek için kızını Kılıç Arslan'la evlendirdi. Kılıç Arslan, Çanakkale Boğazındaki Naraburnu'nu ele geçiren Çaka Bey'i, Bizans oyunlarına kanarak, sanki Selçuklu devletine karşı bir yayılma içindeymiş gibi bir izlenim sonucu öldürttü ve Çaka Bey'in sahip olduğu donanma gücünü ele geçirdi. Bizans Türk'ü Türk'e kırdırmış, sonuçta Selçuklular da, Bizans karşısında bir varlık oluşturamamıştı. Türklerin tarihe ve coğrafyaya boylar halinde yayılmasının anlamı ve önemi burada ortaya çıkıyordu. Birinin gücünün kesildiği yerde, bayrağı bir diğeri teslim alıyordu.

“Müslüman Anadolu'da ne kadar serüvenci ve din savaşçısı varsa Kayılara katılıyordu. Kayılar öbür uçbeylerinden farklı olarak Selçuklu taht kavgalarına karışmaktan uzak duruyor, tüm çabalarını Bizans'la savaşmak için harcıyor ve bu sırada şansları da oldukça yaver gidiyordu.”(s:326). “Osmanlılar yada Osmanoğulları... Oğuz boyu Kayılardan gelmekteydiler.”(s:325). “Osman Gazi (1299-1326) daha 1290'da, yani imparatorluğun resmi kuruluş tarihi olarak kabul edilen 1299'dan önce bir çok kale ele geçirmiş ve Yenişehir'e yerleşmişti.”(s:326).

Türkler Haçlı dünyasını aynen bir Hilal şeklinde sarmaktaydılar. **“Karadeniz'in kuzeyi, Hazarlar ve Peçeneklerin yerini alan Kıpçaklarla Türk ülkesi olmayı sürdürdü.”(s:239). “Olaylar İran ve Küçük Asya'da başka türlü geliyordu... Ama yine de Oğuz boylarının**

yerleşmesi, ülkenin etnik ve dinsel temelini hissedilir biçimde değiştirmiştir. Bu değişim birden değil, XI ile XVI yüzyıl arasında dereceli olarak gerçekleşmiş, daha sonraları da devam etmiştir... Türk boyları Azerbaycan'da, Tebriz ve Bakü bölgelerinde, Transkafkasya'nın aşağı topraklarındaki Hristiyan Gürcistan'ın karşısına dikilmişlerdir. Bunlar yerel halkların asimilasyonunu XV yüzyılda tamamladılar.”(s:240).

Uygarlık yolunda sürekli olarak batıya yürüyen Türkler, Haçlıları Asya topraklarından koparıp, Avrupa'ya hapsedmeye yol açacak büyük hamleyi yapmışlardı: **“Türk boyları daha çok Anadolu'ya yığılmışlardı. Çünkü Anadolu'nun toprağı ve iklimi alılabilecekleri özellikler sergiliyordu. Nitekim sonunda burası Türkiye haline geldi.”**(s:241)

Türklerin bu hamlesi Batı dünyasındaki bütün hesapları değiştirdi. Papanın elinden taç giyen son Kutsal Roma-Germen imparatoru olan Şarlken, Kanuni Sultan Süleyman'ın komutasındaki Türk ordularının Avrupa üzerinde oluşturduğu baskı sonucu, çatışmalı durumda olduğu Protestanların üzerine yürümekten vazgeçti. Kısmi ödünler vererek, Protestanların askeri desteğini kazanma yoluna gitti. Türk baskısı, Haçlıların aralarındaki çatışmaları bir kenara koymalarına ve birleşmelerine yol açtı: **“Türkler pek çok konuda yararlı olmuşlardır, bunda kimsenin kuşkusu yoktur. Türkler olmasaydı Şarlken nereye kadar giderdi?... Fransa nasıl bir Fransa olacaktı?... Protestanlar hayatlarını Türklere borçludurlar.**

Yaptıkları işler kaçınılmaz olarak Tanrının sonsuz yollarında kayıtlıdır.”(s:446).

2 - BİZANS OYUNU

Hilal'in Haçla mücadelesi, Osmanlıların yaşamına hem çatışma hem çakışma şeklinde yansımaktaydı. **“XV yüzyıl büyük Türk hümanizmi dönemi birbirinden çok değişik uygarlıklarla ilgili tutkulu bir sorgulama dönemi oldu. Her şeye ilgi duyuluyor, her şey öğrenilmek isteniyordu. Sanat ve düşüncede sınır tanınmıyordu. Osmanlıların belirli erdemlerini ve bunun yanı sıra hemen hemen tüm kötü yanlarını aldıkları Bizans, Çin ve Katolik Avrupa dikkatle inceleniyordu. Mimarlar Ayasofya'nın etkisinde kalıyor ve yaklaşık yüzyıldır yaptıkları araştırmaların daha geniş ve daha görkemli yapılar gerçekleştirmelerini sağlamasını diliyorlardı.”(s:352).**

Ataları Orhan Gazi'nin Bizans Hükümdarı Basileus'un kızı Theodora ile evlenmesinde sakınca görülmemesi, zamanla sultanların annelerinin, çoğunlukla Hristiyan kadınlar olmaları sonucunu doğurdu. **“Josephine de Beauharnais'nin kuzeni Aimée de Rivery kaçırılmış ve Martinik'e gönderilmişti. Buradan da imparatorluk sarayına geçecek ve devrimci sultan II. Mahmud'un güçlü ve nüfuzlu annesi *Valide Sultan* olacaktı.”(s:365).**

“Müslümanların köle edilmesi söz konusu olamayacağına ve haremlerde kölelerden başka

kadınlar bulunmadığına göre, İnananların Kumandanı'nın annesi kuşaklar boyunca genelde Hıristiyan kökenli harem kadınları arasından seçilmiştir.” (s:368). Beşinci bölümdeki 'Yozlaşan Devlet' başlığıyla incelediğimiz konuda; Süleyman'ın hiçbir vezirinin Türk olmadığını ve devletin en üst kademelerinde görev yapanlarında, devşirme düzeniyle padişahın hizmetine alınmış Hıristiyan kökenliler olduklarını belirtmiştik. Roux'un, gülümseyen bir ifadeyi çağrıştıran; **“İnananların Kumandanı'nın annesi kuşaklar boyunca genelde Hıristiyan kökenli kadınları arasından seçilmiştir”** cümlelerinin altını bir kez daha çizelim. Kurdu kuzu kılığına büründüğü hikayeleri anımsayan bir kişinin; Bizans ruhunun, sahneye önce 'Karamanın koyunu' olarak, sonra da; **İnananların Kumandanı'nın annesi** kılığında gelmiş olabileceğini tahmin etmesi, pek zor olmayacaktır.

“Süleyman, her ne kadar üzerinde, hareminin gözdesi Rus aslında büyük bir olasılıkla Polonyalıydı-Roxalane'nin [Hürrem Sultan] etkisi olsa da ve her ne kadar herkesin tepkisine karşı bu gözdesiyle evlenmiş olsa da onun dönemiyle, haremdeki gözdeleler, büyük oranda birbirlerine karşı duydukları kıskançlıkla devlet işlerine karışmaya başladılar ve bu etki sonraki zamanlarda daha da arttı. Rakiplerini kapatmak, hapsedmek gibi Türk göreneklerine uymayan adetler baş gösterdi... Amiral Barbaros da kendisini gereksiz gösterecek kesin bir zafer kazanmaktan kaçınmış, tam tersine mücadeleyi mümkün olduğunca sürdürerek kendini vazgeçilmez kılmıştır. Herkes aynı biçimde

davranıyordu. Merak yerini ilgisizliğe, yaratıcı deha taklitçiliğe, hırs ise var olanla yetinmeye bırakmıştı yerini.”(s:370). “Ancak bozulma ve çözülme de böylece erdemin ve gayretin yerini almaya başlar. İnsanlar hak ettiklerinden fazlasıyla ödüllendirilir olmuşlardı. Yapılan her işte altın kazanma hırsı vardı. Her görev ondan nasıl çıkar sağlanabileceğiyle değerlendiriliyordu.”(s:371).

“Anadolu'daki Selçuklu toprakları, Avrupalılar için Türkiye yada Türkmenistan adını aldıktan sonra bile Müslümanlar için Rum ülkesi olarak kalmayı sürdürecekti.”(s:242). Anadolu'dan bakınca, Osmanlı sarayının durumu da pek farklı değildir. Hanedanın Bizans oyunlarına teslim olduğunu söylemek, haksızlık olmayacaktır.

3 - İNEBAHTI TÜRKÜN BAHTI

Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig (Mutlu Olma Bilgisi) adlı eseri; 'PARLAK BAHAR MEVSİMİNİ VE ULUĞ BUĞRA HAN'IN ÖVÜLMESİNİ ANLATIR' başlıklı bölümünde şu beyitlere yer verir: 92- “*Devran sana beylik ve taht verdi; / Tanrı bu taht ile bahtını daim etsin.*”, 93- “*Hakan tahta oturunca, dünya asayiş buldu; / bundan dolayı dünya ona şahane hediyeler gönderdi.*”, 103- “*Dünya asayişe kavuştu ve düzen kuruldu; / o adını kanunla yüceltti.*”, 119- “*Felek hep dönmeye devam etsin; / düşmanın başı hep eğik olsun.*”

Parlak bahar mevsimi bir kez geçti mi; sonbahar,

derken kış gösterir acı yüzünü. Dünyanın asayışı bozulur, düşmana bir haller olur. Namertlikten eğdiği başı, bir anda dikilir, diklenir. Bir bakıma iyi de olur: Türk böylesi zamanlarda uyanır gaflet uykusundan. Dostunu, düşmanını görür, tanır, beller!

Türkün makus talihi, değişmeyen bahtı böyledir: Gücündeyken dost bildikleri, yorulup bir an otursa, karşısında dikilirler. Kırk yıl sırtında taşıdıkları, nefeslenmek için bir an bıraksa, düşman kesilirler. İnebahtı sonrasında yaşananlar böyledir: **“Türk donanmasının o gün uğradığı büyük yenilgi tüm Hristiyan dünyasında büyük yankılar uyandırır ve Türklere bakış açısında ciddi bir değişikliğe neden olur; bunun üzerine tüm taşra vilayetleri ayaklanırlar; ancak huzur kısa sürede sağlanır... Bir yenilginin ardından gelen ayaklanmaların genelde işaret ettikleri gerçek çok açıktır ve yanıltma payı azdır. Dilleri, gelenek ve görenekleri, yasaları, dinleri birbirinden tamamen farklı olan bunca halk, belki on, belki de yüzlerce halk elbette Osmanlı İmparatorluğuna fetihler nedeniyle boyun eğmişlerdi; ancak yine de orada kalmaya devam etmişlerdi. Tüm bu halklar bu büyük imparatorluğun bir parçası olmayı kabul ederek birlik ve bütünlüğü sağlamışlardı. Çünkü Osmanlı büyük bir imparatorluktu, zengindi ve zenginlikler vaat ediyor ve onlara büyük bir hareket alanı sağlıyor, pek çok ilerleme ve gelişme fırsatı tanıyordu.”**(s:400).

Kıbrıs'a sefer düzenleyen Akdeniz'deki Osmanlı donanması, 7 Ekim 1571 günü, bugün Yunanistan sınırları

içinde kalan Patraikos Körfezindeki İnebahtı önlerinde demirlemiş haldeyken, Haçlı donanmasının saldırısına uğrar. Büyük kayıp veren Osmanlı donanması, inşa edilen yeni gemilerle kısa sürede toparlanır ve Kıbrıs iki yıl sonra 1573 yılında Osmanlı yönetimi altına girer. Askeri açıdan çok önemli olmayan İnebahtı Savaşı, Avrupa'da büyük yankı uyandırır ve Osmanlı İmparatorluğuna karşı gelişecek ayaklanmalara zemin hazırlar. Osmanlı'ya başkaldırının ilk tohumları atılmıştır.

'Kırmızı başlıklı kız' daha çok batı kökenli bir hikayedir. Türk aile yapısında ninelerin, dedelerin tek başlarına yaşamalarına fazlaca rastlanmaz. Hikayenin özü; kurdun kırmızı başlıklı kızı yemek için, ninesinin kılığına girip tuzak kurmasıdır. Çocukları kılık değiştirmiş tehlikelere karşı uyaran, eğitici bir hikayedir. Ancak, batı toplumunun kendi içinde kılık değiştirmiş tehlikeler ürettiğinin de, itirafı gibidir. Buna karşı Türk toplumu kendini; 'ya olduğun gibi görün, yada görüldüğün gibi ol' dizeleriyle eğitmekte, 'kişi karşısındakini kendi gibi bilir' atasözünden edindiği düsturla, Osmanlı devleti içersindeki halklara, önyargısız ve art niyetsiz yaklaşmaktadır. Fakat olan olmuştur. Haçlı dünyası yeni kisvesine bürünmüştür. Bundan sonra Bizans oyunu; bu halklar arasında ve “özgürlük” maskesiyle oynanacaktır.

“Fransız Devrimi ve Napolyon savaşları sadece Avrupa'yı değil, Osmanlı İmparatorluğunun bağrında yaşayan halkları da sarmıştır. Her biri özgürlük için mücadele etmek, tüm suçlardan sorumlu tuttuklarından kurtulmak, bu büyük devrimden yararlanmak

istiyordu.”(s:434).

Özgürlük talebi sadece bir maskeydi. Osmanlı İmparatorluğu içersinde yaşayan halklar, aslında zaten özgürdüler: **“Bağımsız olmakla ne kazanacaklardı? Özgürlük. Zaten büyük oranda özgürdüler, çünkü nasıl istiyorlarsa öyle yaşıyorlardı ve kendi kurallarını uyguluyorlardı.”(s:401).** Bu tarihten itibaren ve günümüze kadar, 'özgürlük' kavramı; Batının Türk ilerlemesini durdurma ve Türk kimliğini silme hedefiyle yürüttüğü Haçlı Seferinin ana malzemesi olacaktır.

Türklerin Hristiyan dünyasına karşı, 11. ve 16. yüzyıllar arasında uyguladığı *Hilal kuşatması*; Hristiyanların 18.yüzyıldan, 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar gerçekleştirdikleri, *Aziz Andreas Haçı hareketi* ile kırıldı. İsa'nın on iki havarisinden biri olan Aziz Andreas, bir inanışa göre X şeklinde, yani çapraz bir haça gerilmişti. Hristiyan dünyasının Osmanlı İmparatorluğunu parçalamak üzere geliştirdiği atağı, Aziz Andreas Haçı hareketi olarak adlandırmamızın nedeni; imparatorluk içinde gelişen ayaklanmaların garip bir tesadüfle, X şeklindeki bir aksta gerçekleşmiş olmasıdır: Kuzeybatı-Güneydoğu yönünde Sırbistan-Arabistan aksı, Güneybatı-Kuzeydoğu yönünde Cezayir-Kafkasya aksı.

“İlk olarak Boşnak Müslümanlarından Pasvanoğlu ayaklanmışır... Vahabiler daha sert ve daha katı bir İslamiyet adına Mekke ve Medine'nin efendileri olurlar (1802-1804)... Uzun süren bir ayaklanma sonucunda Sırbistan da özerkleşir (1817).

1821'de Yunanistan'ın bağımsızlık savaşı başladığında... Türkler başarı kazanırlar (Atina 1827'de ele geçirilir).”(s:435).

“Mehmed Ali 1805'te Mısır paşası olarak atandı. Olağanüstü özelliklere sahip bir adamdı. Yaklaşık bin yıllık paralı asker geleneğini yıkarak (Memluk liderlerini 1811'de öldürtmüştür), yerine *fellah*'ları getirmiştir, bunlardan düzenli ve örgütlü Avrupalı bir kuvvet oluşturmuştur... Girit, Yunanistan, Suriye ve Anadolu'ya saldırmış ve Sudan'ı fethetmiştir (1820).”(s:437). “Mısırlıların geçirdikleri son derece ciddi bir ekonomik krizden sonra İngilizler rüyalarını gerçekleştirme fırsatı buldular. 1882'de ülkeyi 'belirsiz bir süre' için işgal ettiler, Mısır bir daha asla Türk olmayacaktı... Fransa, İngilizlerin Mısır'ı işgalinden bir yıl önce, 1841'de, himayesi altında olan Tunus'u ele geçirerek Mağrip'e yerleşmişti.”(s:438).

“Girit'teki hareketlenme genel bir ayaklanmaya dönüştü. Oldukça uzun süreli bu inatçı ayaklanma doruk noktasına 1866'da ulaştı ve 1897'de özerkliği getirdi. 1841 ila 1846 arasında Hristiyanlar, Müslümanlar ve Dürzüler arasındaki iç savaş nedeniyle Lübnan kan gölüne dönmüştü, sonra 1860 da çatışmalar yeniden alevlendi.”(s:442).

Türklerin batıya ilerleyişleri yaklaşık üç yüz yıldır durmuş, yerini 'batıya açılma' hedefi almıştı. Günümüzde de, benzeri AB hevesiyle çok tekrar edilen; 'içe kapanmayalım' yönlendirmesi, Haçlı Seferi karşısında,

'kalenin kapılarını açalım' demekten başka bir anlam taşımıyordu. Nitekim, 19. yüzyılın ortalarında kapılar açılmış; 20. yüzyılın yirminci yılında Sultan, Dolmabahçe Sarayının dışına çıkmak için, işgal kuvvetleri komutanına haber vermek zorunda kalır hale gelmiştir.

[Osmanlı] **“Kendi içine kapanmış bir ülke değildi: öyle ki ticareti 1870 yılında %50 oranında İngilizlerin elindeyken, kültür yaşamında %100 bir Fransız nüfuzu vardı... Bu başarısızlığın nedenleri de çok uzakta değildi, çünkü 'Avrupa'nın hasta adamı'na karşı bir haçlı seferi yürütülüyordu. Ayrıca onu oluşturan tüm halklarla birlikte yaşaması artık mümkün değildi... Bu halklar ancak saygı duydukları ve çıkar sağladıkları müddetçe bu hanedana bağlı kalmışlardı.”**(s:442).

Osmanlı hanedanının çıkar sağlayacak, yada saygı duyulacak hali kalmamıştı. Kendisine, kimliğine, atasına, töresine, geçmişine saygısı kalmayanlara, dilini, kültürünü terk edenlere, Haçlı merkezinin kıskırttığı ve gözünü çıkar bürümüş halkların vefakar davranmasını beklemek, büyük bir safdillik olurdu. Türk'ü; **'dağlı,' 'kaba,' 'geri kalmış köylü'** diyerek dışlayan Osmanlı hanedanı, Yunanlılar gibi ayaklanmadıkları için Ermenileri 'millet-i sadıka' (sadık millet) olarak ödüllendiriyor ve aslında kafasını kuma gömmeyi sürdürüyordu. 'Atı alan Üsküdar'ı geçmiş' ve Ruslar Kafkaslara inmişlerdi. **“Ruslar hep aynı oyunu oynuyor ve başrolü kapıyorlardı: bir ülkeyi tecrit etmeyi başardıklarında, başına kendi adamlarından birini getiriyorlardı. Halk onu reddediyor ve ayaklanıyordu. Bu durumda başa getirilen kukla yönetici yüzünü**

Rusya'ya dönüyor ve yardım istiyordu. Ruslar da ittifaklarına saygı bahanesi altında bu zavallının yardım çağrısına koşuyor, duruma hâkim oluyor ve ülkeyi korumaları altına alıyorlardı. 1777'de ve 1783'te böyle olmuştur. 1777'de Rusya, Devlet Giray Han'ı devirir ve yerine Şahin Giray'ı getirir. Şahin Giray ne zaman kendisini tehlikede hissetse bu oldukça sık gerçekleşti-Rusya'yı yardıma çağırıyordu. Sonunda Rusya, Kırım'ı ele geçirdi ve ilhak etti (1779).”(s.423). Anlaşılan Ruslar, Sovyetler Birliği döneminde 1979 yılında Afganistan'ı işgal için uyguladıkları yöntemi, iki yüz yıl önceki devlet geleneklerinden almışlar. Önce kendilerine karşı uzlaşmacı davranan Hafızullah Amin'in iktidara gelmesini teşvik ederler. Amin kendisine karşı olan güçleri bastırmak için Sovyet ordusunu yardıma çağırır. Kızıl ordu yardım etmek üzere geldikleri Amin'i devirip, yerine kuklaları Babrak Karmalı geçirir. Ruslar tüm düzen farklılıklarına rağmen, kültür genlerinin taşıdığı yönetim çizgisini sürdürmektedirler.

Hristiyan 'Valide Sultan'ların kucağında büyüyen Osmanlı hanedanı ise, kültür genlerindeki Türk özelliklerinden çoktan uzaklaşmıştır. Benliğini yitiren, özgüvenini kaybeden Osmanlı, Kafkaslardaki Rus yayılmasını, Ermenilerle durdurmayı hesaplamaktadır. Ermenilerin devlet yönetiminde üst görevlere getirilmesi, devletin can damarlarının Ermenilere teslim edilip üstelik 'millet-i sadıka' gibi bir kandırmaca ile ödüllendirilmeleri, Osmanlı hanedanının; Türk'e karşı yürütülen *Aziz Andreas Haçı hareketini* görmek ve anlamak istemediğini ortaya koymaktadır. Gaflet diz boyudur. Türklükten kopan

Osmanlı hanedanı, Kafkaslardaki büyük Türk gücünden, Azerilerden de uzak durmaktadır. **“Kafkasya’da pek çok halk bulunmaktadır... Bu halklar içinde Kafkas sıradağlarının sınırlarının dışına taşan üç halk vardır: Azeriler, Ermeniler ve Gürcüler.”**(s:424). **“Azerbaycan ise, İran’ın kuzeybatısında Türkçe konuşan halkların kurduğu büyük bir Türk bölgesi oluşturur.”** (s:426).

Osmanlı hanedanının gafleti, günümüzde Osmanlıcılıkla övünen siyasal iktidar tarafından aynen sürdürülmektedir. Bölücülüğün Irak’taki öncüleri Barzani ve Talabani için “kardeşlerimiz” ifadelerini kullanan bu kesimler, böylece kuzey Irak’ta ABD-İsrail kuklası bir devlet kurulmasını meşrulaştırmaya çalışmaktadırlar. Aynı kesimlerin Irak’taki Türkmen kardeşlerimize mesafeli durdukları, Kerkük’te nüfus kayıtları yağmalanırken, Talafar’da camileri bombalanırken hiçbir tepki göstermedikleri, hafızalarda tazeliğini korumaktadır. Türkiye açısından asıl üzücü olan; ortada *devlet tecrübesi* denilebilecek bir ortak aklın, bir hafızanın kalmamış olmasıdır. Çünkü yaşananlar Osmanlının son döneminde yaşananlardan hiç farklı değildir. **“... o güne kadar Osmanlı İmparatorluğunun en önemli unsur ve dinamiklerinden biri olan Ermeniler bu imparatorluktan kopmuş, yönünü Moskova’ya dönmüş ve Babîî için şüpheli duruma düşmüştür. Bu parçalanmadan iç savaşlar, katliamlar ve kıyımlar doğmuştur.”**(s:426).

19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılda Haçlı Seferi; Türklerin muzaffer komutanı Alp Arslan’ın Türk Hilalini ilk kez diktiği Ermeni Kilisesini kıskırtmak suretiyle

sürdürülmüştür. **“Avrupa, Ermenileri de satranç tahtasındaki piyonlar olarak görür ve daha sonra onları terk eder. Bunların arkasından ağlar, soykırımdan söz eder, ki bu soykırım, aslında çok daha ufak bedeller ödenerek önlenebilirdi. Osmanlıların sürekli olarak yinededikleri, ancak bir türlü yerine getiremedikleri vaatler... kanlı ayaklanmalar, daha da kanlı bir biçimde gerçekleştirilen baskınlar, tüm bu kıyımlar ve tüm bu kargaşa Türklerin elini kana bulamış ve bu bir türlü silinmeyen bu kan lekesi, sadece Osmanlı İmparatorluğuna ait olarak görülmeliyken bugünkü Cumhuriyet'i de etkilemiştir... Ancak Avrupa, Hristiyanların da Müslümanları boğazladığını... unutuyordu.”**(s:434). Günümüzde başta ABD olmak üzere batının emperyalist haçlı devletleri, Ermenileri Türk devletine karşı kışkırtarak yol açtıkları savaş ve felaketlerden usta bir hamleyle; Türkleri soykırım yapmakla suçlayarak kurtulmaya çalışıyorlar. Ancak ABD'nin Ermenileri kışkırtmak suretiyle yol açtığı savaşlardan beklentisi, tüm çıplaklığıyla ortadadır: **“ Hatta bir Pontus Devleti kurmaları olasılığıyla gözleri kamaşmış durumdaydı. Wilson planına göre Ermenistan, Erzurum ve Van olmak üzere tüm Doğu Anadolu'yu kapsayan, Karadeniz kıyılarına uzanan geniş, özgür ve büyük bir ülke olacaktı.”**(s:448). **“...bugün Wilson planı hâlâ tüm Ermenilerin geleceklerini bağladıkları bir plan olarak görülmektedir tüm Ermeniler bu planı yaşatmaya çalışırlar, çünkü hepsi de atalarının topraklarına hâlâ bağlıdır- lar.”**(s:449).

Haçlı Seferi halen devam ediyor. Hilal direniyor.

İhanet ve riyanın bahtlarının ayrılmaz parçası olduğunu gördüğümüz Türkler; **Cenab-ı Hakk'ın...tüm beşeriyete memur ettiği**” Türkler; sadece kendi kaderleri için değil, tüm insanlık için direniyor.

4 - İKİ YÜZYILLIK DİRENÇ

Aziz Andreas Haçı şeklinde; Sırbistan'dan Arabistan'a, Cezayir'den Kafkasya'ya, halkların özgürleşmesi vaadiyle açılmış tüm cephelerde, büyük acılar yaşandı. Hiçbir halk mutlu olmadı. Öyle ki; en kazançlı çıktığı varsayılan Yunanlılar, kendilerini bir devlet sahibi yapan Haçlı batı merkezinin Türklere vurduğu koçbaşı haline geldi. Anadolu'ya İngilizlerin maşası olarak çıktılar, onlar adına savaştılar. Devletleri olmuştu fakat bedel olarak özgürlüklerini, emperyalist merkezin ellerine teslim ettiler.

Emperyalizmin başlıca hedefi; geniş coğrafyalarda imparatorluklar kurarak, halkları bir arada tutan Türkleri devletsiz, bu coğrafyaları da Türksüz bırakmaktı. Küresel sömürü düzenlerini kurabilmek için, önlerinde engel oluşturan Türk kimliğini yeryüzünden silmek, tek hırsları olmuştu. **“Her cephede yenilmiş, Türkler artık kendi yazgılarını kontrol edemez durumdaydılar. Daha da kötüsü, öteki devletlerin gözünde tıpkı Kızılderililer, Papualar, hatta neden olmasın- Avustralya yerlileri gibi tarihsel kalıntılar, geçmişte kalan anılardı. Kıtığa, asimilasyon politikalarına, yok edilme planlarına dayanabilecekler miydi?”**(s:447).

“...iki korkunç yüz yıl yaşandı: Avrupa'ya bir

yaklaşıp bir uzaklaşılan, yabancı güçlerin iç işlere giderek daha çok katıldığı, ekonomik anlamda vasal durumuna gelinilen, tam bir yıkıma doğru gidilen iki yüzyıllık bir çöküş süreci. Rusların hiç gevşemeyen baskılarına, daha az düzenli olmakla birlikte Avusturya'nın öldürücü darbelerine, yerli unsurların ayaklanmaları eklenmiştir. Fransız devriminin milliyetçilik ideolojisi 'milletleri' kıskırtmıştır. Yabancıların entrikası, cesaretlendirici sözleri, vaatleri tüm Hristiyanları ayaklanmaya teşvik eder ve sonunda öldürücü bir özgürlük mücadelesine girerler.”(s:433).

Halk, aynen günümüzde olduğu gibi, Osmanlı sarayının ayaklanmalar ve yıkıcılık karşısında yeterli tepki vermemesini kabul etmiyor ve devletin Türk'e yakışan şekilde direnmesini istiyordu: **“1876'da Balkanlardaki Müslüman katliamları büyük bir hızla artmaya başlayınca İstanbul'daki halk ayaklandı; Abdülaziz (1861-1876) bu nedenle tahtını ve yaşamını kaybetti öldürüldü mü, intihar mı etti bilinmemektedir.”**(s:443).

Osmanlı İmparatorluğunun son döneminde yaşananlar, yıkılan tüm Türk devletlerinde gördüklerimizden farklı değildi. Kendi halkını, konuştuğu dili beğenmeyip, kimliğini terk eden, batının diline, kültürüne özenen hanedan, sonunda emrine girdiği Haçlıların önünde diz çökmüştü. **“Muzaffer itilaf devletlerinin gözünde Osmanlı İmparatorluğu ve onunla birlikte Türkiye yok olmaya mahkûmdu. Halife Sultan, Fransız ve İngiliz ordularının işgali altındaki başkentinde bir kukladan başka bir şey değildi.”**(s:448).

Kukla sarayda sefahat içinde yaşıyor, **dağlı, kaba, geri kalmış** Türkler, vatanları için dağa çıkıp, cepheye koşuyordu. Gençler şehit olmaya, 'kınalı kuzular' gibi gidiyordu. “**Osmanlı İmparatorluğunu oluşturan Türk olmayan toplulukların tereddütlerinden, hatalarından, ihanetlerinden sonra, imparatorluğu savunmak Türklere kalmıştı. Bu savunmayı büyük bir fedakarlıkla yerine getirirler, öyle ki bu durumdan en ufak bir çıkar sağlamazlar. Anadolu geri kalmışlığa terk edilmiş durumdaydı ve XIX yüzyılda, İstanbul lehçesinde 'Türk' sözcüğü 'dağlı,' 'kaba,' 'geri kalmış köylü' yan anlamlarını da getiriyordu.**Türkler yaklaşık iki yüzyıl boyunca bitmek bilmeyen savaşlar sırasında yiğitçe savaşmış, kanlarını bu uğurda dökmüşlerdi. Her şey bittiğinde geriye sadece 10 ila 12 milyon Türk kalmıştı.”(s:432).

İki yüz yıllık direnç, bugünde devam ediyor. **Dağlı, kaba, geri kalmış** Türklerin torunları, şehitlerinin ardında; 'vatan sana canım feda' şiarıyla yürüyor. Analar yavrucaklarını askere uğurlarken, kına yakmaya devam ediyor. Kırşehirli lise öğrencileri, kanlarıyla bayrak çizip, her an hazırız diyor... İki yüz yıllık direnç devam ediyor.

DOKUZUNCU BÖLÜM TÜRK BİRLİĞİ

1 - YEDİ DEVLET TEK MİLLET

CNN Türk televizyon kanalının, 16 Ocak 2008 günü verdiği haberde; ABD Dışışleri sözcüsü Bryza: “Bir millet iki devlet düşüncesi değışmelidir” dedi. Türkiye-Ermenistan arasındaki sorunlara değinilen açıklamada; Türkiye'nin Azerbaycan'la yakınlığı nedeniyle, Ermenistan'la ilişkilerini düzeltecek adımları atmadığı ifade edildi. ABD tarafından yapılan bir açıklamada, Türkiye ve Azerbaycan'da yaygınlaşan 'bir millet iki devlet' bilincinin hedef alınması, çok anlamlıdır. Düşman atışının, hedef alınan gücün direnç merkezine yapılması son derece olağandır.

Türk Milletinin varlığını güvence altına alabilecek tek düşünsel direnç merkezi; Türklük bilincidir. Türklük bilinci, günümüzdeki Türk devletleri arasında işbirliğinin gelişmesine ve doğal olarak, 'yedi devlet tek millet' ifadesinin benimsenmesine yol açmıştır. Türk Dünyasının günümüzdeki devletleri: Türkiye, Kuzey Kıbrıs, Azerbaycan, Özbekistan, Türkmenistan, Kazakistan ve Kırgızistan içinde gelişen Türklük bilinci ve 'Tek Millet' iradesi, küresel imparatorluk olma iddiasındaki ABD'yi endişelendirmektedir. Bryza'nın açıklaması, bu konuda genel bir uyarı ve diplomatik anlamda bir 'kayda geçirme' girişimidir. Ne yazık ki, Türkiye içinde bile; 'yedi devlet tek millet' ifadesinden rahatsız olup, bu vurgunun yapılmasının

TÜRK BİRLİĞİ

ABD ve AB ile, hatta; Rusya, İran ve Çin'le ilişkilerimizde gerginlik yaratacağını söyleyenler vardır.

Türk Milletinin büyük insan topluluklarını birleştirebilme gücü ve yeteneği; insanlığın büyük birleşmesinin, yani *büyük insanlık düzeninin* (*paninsanizmin*) ön koşuludur. Türklerin tarihsel derinliklerden gelen bu gücünün, 21. yüzyıl şekillenmesi içersinde; 'yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım' dizelerinde ifade edilen ruh haliyle ortaya çıkmasının, küresel güç merkezlerinin çürümüş düzenlerini rahatsız etmesi doğaldır. İnsanlığın ve halklarının yararına olduklarını iddia eden hiçbir yönetim tarzının, Türk Dünyasının, insanlığa *büyük insanlık düzeni* yolunda getireceği devinimden, rahatsızlık duymaması gerekir. Çünkü günümüzde milli devletlere karşı yapılan küreselci saldırıyı bertaraf edebilmenin tek yolu; Türk Dünyasının ortaya çıkaracağı devinim etrafında, bir büyük uluslararası birlik oluşturmaktır. Bu uluslararası birliği, insanlığı *büyük insanlık düzenine* ulaştıracak atom gücü olarak düşünürsek, atomun çekirdeği; Türk Dünyası, elektronları ise diğer uluslardır. Bu gerçek, bu kitapta incelediğimiz bütün tarih evrelerini ve coğrafyaları göz önüne aldığımızda, kendini kaçınılmaz olarak ortaya koymaktadır. Yaşamın doğal seyri içinde, bütün enlem-boylamlarla, bütün toplumsal dokularla ilintili olmuş, atom çekirdeği işlevini görebilecek tek insan topluluğu; Türk milletidir.

İnsanlığı *büyük insanlık düzenine* ulaştıracak atom gücünün çekirdeği olan Türk Dünyası, sıradan iradelerle; bizim, sizin, tarihçilerin, siyasetçilerin, devlet yöneticileri-

nin irade ve arzularıyla oluşmuş bir düzenek değildir. Tarihin akışı bu yöndedir. Yirminci yüzyılın başında Küçük Asya'da, sonunda ise Orta Asya'da yeniden ortaya çıkan yapısal güç, tarihsel akışın önlenemez ve **“... dört yüzyıl Rus boyunduruğundan sonra, asimilasyon politikasının başarı kazandığını söylemenin güç olduğunu gösterir.”**(s:480). Erimeyen, yok olmayan, bendine sığmayıp taşan, bütün engelleri aşan bu güç, her şeyden önce çok geniş bir coğrafyaya yayılmış bir bilinç halindedir. **“... samimi bir gözlemlerle tüm Türkler için Türklüğün önem taşıdığını ve belirli bir anlamı olduğunu görebiliriz. Türkiye Türkleri Orta Asya'daki Türkler için her zaman özel bir yakınlık beslemişler, hatta Azerilerin Şii olması bile dillerinin Türkçenin bir lehçesi olması karşısında çok önemli görülmemiştir. Orta Asya'daki Türkler için de Türkiye Türklerinin özel bir yeri vardır.”**(s:489). Bu bilinç, bu duygu bütünlüğü her hangi bir toplum mühendisliği çalışmasıyla inşa edilmemiştir, edilmesi de mümkün değildir. Burada küçük bir coğrafyada, aşiret bağlarıyla bütünlenmiş bir topluluktan söz etmiyoruz. 'Yedi devlet tek millet' olarak ifade ettiğimiz Türk Dünyasının günümüzdeki bünyesi, genişliği Avrupa kıtasına veya ABD'ye denk düşen bir coğrafyayı kapsamaktadır. **“Diğer 5 cumhuriyetin nüfusları ise esas olarak Türktür. Bunlar Kazakistan (2.715.000 km2, başkent Alma-Ata), Kırgızistan (198.000 km2, başkent Frunze, eskiden Bişkek), Türkmenistan (484.000 km2, başkent Aşkabad), eski Sogd ülkesi ve Harezm'de kurulu Özbekistan (405.700 km2, başkent Taşkent), Kafkasya'da kurulan ve Özerk Nahcivan Cumhuriyeti'ni ve Özerk Dağlık Karabağ bölgesini**

kapsayan Azerbaycan'dır (85.000 km², başkent Bakü). Bu Türki cumhuriyetlerin ilk dördü bir bütün oluştururlar, yani 3.802.000 km² yüzölçümüyle eski Rus Türkistanının topraklarını kapsamaktadır bu Fransa'nın yüzölçümünün yedi katı demektir”(s:468). Türkiye ve Kuzey Kıbrıs dahil edilince ortaya yaklaşık: 4,680,000 km²'lik bir alan çıkmaktadır.

2 - TÜRK DÜNYASI

Günümüzde yedi Türk devletinin yanı sıra, Çin'den ve Sibiry'a'dan, Orta Avrupa'ya kadar uzanan geniş coğrafyada, özerkliklerini kazanmış Türk halkları yaşamaktadır. **“1920'li yıllarda Türk dünyası neredeyse yok olmaya mahkûm görünüyordu. Akdeniz'den Orta Asya'nın kalbine doğru Türkler yeniden yaşama döndüler. Türkler 1920'de 30 ila 32 milyondur; bugün yaklaşık olarak 150 milyona ulaştılar, 21. yüzyılın ilk yarısının sonunda yaklaşık 200 milyon olacakları düşünülüyor. 4.686.000 km²'ye ulaşan, yani Fransa'dan sekiz kat büyük yada eski Rusya'nın (Ukrayna, Belarus, Litvanya) batı sınırını oluşturan Kıta Avrupası büyüklüğünde bir alanda toplam altı cumhuriyete sahipler. Öteki altı cumhuriyette özerk (en azından ismen özerk) yönetimler kavuştular (Çuvaş, Tatar, Başkırt, Tuvas, Yakut, Sin-kiang Cumhuriyetleri). Bunun dışında başta İran olmak üzere başka ülkelerde yaşayan pek çok Türk vardır.”(s:484).**

“20. yüzyılda tüm Türk dünyası Moldavya'da yaşayan ve sayıları 200.000 olan Hristiyan Türkler,

Gagavuzlar bile- bu dalgadan etkilenmiş, başkaldırmış ve 1994 yılının sonunda özerklik elde etmişlerdi.”(s:481). “Sibirya'da bir tek büyük özerk Rus cumhuriyeti vardır. Yakutların, yani Müslümanlaşmamış Türklerin cumhuriyeti. Bu cumhuriyetin çok geniş toprakları (3.103.000 km2)... Son derece zengin bu topraklardan henüz tam olarak yararlanılmamıştır. Oldukça yalıtılmış bu halk nispeten daha az sömürgeleşmiştir... Ruslaştırmaya karşı sağlam bir direnç göstermiş ve ulusal bir pantürk hareketiyle canlanmıştır.”(s:470).

“Çin'de Uygurlar Orta Asya'nın kaderini belirleyen oyunda önemli aktörlerden biridir. Han nüfusu içinde kaybolma, Çinlileşme tehlikesiyle karşı karşıya olan Kansu'daki kardeşleri en azından görünüşte aynı kaderi paylaşmaktadır- Uygurlar varlıklarını sürdürmeyi başarmışlardır.”(s:485). “Doğu Türkistan'ın sakinleri, ülkelerinin Çin tarafından işgalini elbette hiçbir zaman kabul etmemişlerdi. Ülkeleri bir barbar toprağı olmaktan çok uzak, yüksek bir uygarlık ve kültür merkeziydi... Çinlilerin topraklarının Çin'in bir parçası olduğunu iddia etmek için onlara verdikleri ismi, 751 tarihli Talas Savaşından beri kabul etmiyorlardı. Sin-kiang, 'Yeni İl' yada daha doğrusu 'Yeni Sınır' adı 1884 yılında resmileşmişti ve Çinlilerin yayılmacı politikalarını sürdürmeleri için ihtiyaç duydukları bir aracıydı... Doğu İslam Türk Cumhuriyeti 22 kasım 1933'te ilan edildi, ama Rusların ve Çinlilerin yoğun uğraşları sonucunda kısa sürede feshedildi. 1944'te bu kez Rus desteğiyle Doğu Türkistan Cumhuriyeti kuruldu ve İli vadisinde birkaç yıl varlığını

sürdürebildi. Çin'de komünizmin iktidara gelişi bu cumhuriyetin sonu oldu (1949).”(s:481).

“İran'da Türkçe konuşan nüfusun önemi göz ardı edilemez, çünkü nüfusun neredeyse üçte birini oluşturmaktadırlar... Ama ülkede önemli bir toplumsal ve siyasal güç oluşturdıkları ve deneyimleriyle İslam dünyasında önemli çekim merkezlerinden biri oldukları kesindir... Afganistan'da...Özbek topluluk... ülkenin en kalabalık Türkçe konuşan topluluğunu oluştururlar.”(s:463).

Bu Türk halklarına ilaveten; Avrupa, Amerika ve Avustralya'da yaşayan göçmen Türk nüfusu ele aldığımızda, başka hiçbir millete nasip olmayacak şekilde, dünyanın çok geniş coğrafyalarına dağılmış bir Türk Milletinden söz etmekteyiz. Yedi devletin yanı sıra, Türk ağacının tüm dalları arasında oluşturulacak kültürel, ekonomik ve siyasi işbirliklerinin, insanlığı *büyük insanlık düzenine* ulaştıracak devinime, sonsuz önemde katkısı olacaktır.

Roux Türk Dünyasının önündeki sorunları şöyle özetlemektedir; **“Bugün ortak bir Türkçe yaratma çabaları vardır. Türkiye ve Batı Türkleriyle yakınlaşabilmek için genç cumhuriyetler Kiril alfabesini Latin alfabesiyle değiştirmişlerdir... Dilsel topluluk ve yakınlaşma çabaları sonucunda her ne kadar tam bir birlik havası vermese de bir Arap ligi gibi bir 'Türk ligi' de kurulabilir, ama bu asla bir birlik değildir. XX. yüzyıl başlarında doğan Pantürkizm henüz ölmemiştir, ama hâlâ bir ütopyadır... her ne kadar en azından Ankara**

için Avrupa'ya alternatif olabilecek 'Büyük Türk' dünyası bir gün kurulabilecek olsa da bu bir ütopyadır. Bu birliğin önünde bugün pek çok engel bulunmaktadır. Bu engellerden en büyüğü Türk dünyasının parçalanmışlığı ve ortak sınırlarının olmayışdır. Ermenistan 'batı' Türklerini Azerbaycan Türklerinden ayırmaktadır; Hazar ve İran 'batı' Türklerini ve 'Asya' Türklerini 'doğu' Türklerinden ayırmaktadır.”(s:491).

Sorunlar vardır. Türk de, sorunları aşmak için vardır. Dağlardaki demirleri eritip yol açmış, gemilerini dağlardan aşırıp, fetihler yapmış Türk Milleti için, sorun demek; ilerleme demektir. Türk Dünyasının önündeki sorunları çözmek için atılacak adımlar; *büyük insanlık düzenine* giden yolda ilerlemeyi ve dünyamızın çürümüş küresel düzen kabağını yırtıp, yeni bir çehreye kavuşmasını sağlayacaktır.

3 - DÜNYAMIZ

Türklerin uygarlık yolunda, hep batı yönünde sürdürdükleri yürüyüş devam etmektedir. Türkler üç kıtaya hükmedecek ve Hristiyan dünyasını Avrupa'ya hapsedecek büyük hamleyi yaptıklarında, simgeleri Hilal oldu. Hristiyan dünyasını Hilal gibi kuşatarak Avrupa içlerine kadar ilerlediler. 11. ve 16. yüzyıllar arasında gerçekleşen *Hilal kuşatması*; Hristiyanların 18.yüzyıldan itibaren başlattıkları *Aziz Andreas Haçı hareketi* ile kırıldı. 20. yüzyıl; Haçlı Seferine karşı, Anadolu'daki son vatan toprağı için verilen Türk Kurtuluş Savaşı sonucu, dünyanın seyrinin değiştiğı bir zaman dilimiydi. Türk Devrimi ile yapılan

TÜRK BİRLİĞİ

büyük atılım ve yüz yılın sonunda özgürlüklerini kazanan Türk devletleri, 21.yüzyıla damga vuracak olan, Türk Dünyasının gün yüzüne çıkmasını sağladı.

Haçlı dünyası; Türkleri, uygarlık yolunda, hep batı yönünde sürdürdükleri yürüyüşten alıkoymak için, önlerine Avrupa Birliği zokasını sürdü. Türkler, bağımsız ve hükmedilemeyen kimlikleri ve fethetme güdüsüyle sürdürdükleri uygarlık yürüyüşünde; yollarını şaşırınsınlar, bocalasınlar, kimliklerini yitirsınlar diye.

Son dönemlerde ise, Avrupa Birliği'ne karşı bir seçenek anlamında ve birazda basmakalıp bir şekilde; 'Avrasya Birliği' önerileri yapılmaktadır. 1964 yılında ABD'nin Kıbrıs konusunda Türkiye'ye karşı bir tavır izlemesi üzerine, İsmet İnönü'nün; 'yeni bir dünya kurulur, Türkiye orada yerini alır' şeklinde ifade ettiği, iki kutup arasında kızııştırma siyaseti, sanki bağımsızlıkçı bir duruşmuş gibi yansıtılıyor. Aynı şekilde, 'AB olmadı, AB Türkiye'yi bölmeyi hedefliyor,' o taktirde; 'Türkiye Avrasya'da yerini almalıdır' söylemi de, Türkleri, uygarlık yolundaki bağımsız yürüyüşlerinden alıkoyacak bir zihniyeti barındırıyor. Çünkü Türkler, her hangi bir “uygarlıkla” birleşmek için değil, küresel döngüyü tamamlama hedefinin verdiği devinimle, insanlığın uygarlık düzeyini yükseltmek için yürüyorlar. Türklerin uygarlık yolunda; *büyük insanlık düzenine* giden yolda yaptıkları bu yürüyüş, bu kitabın konusu olan özelliklerinin doğal ve kaçınılmaz bir sonucudur. Elbette, Türklerin bu uzun erimli yürüyüşte, insanlığın uygarlık seyrinin önüne dikilen güçlere karşı, devletler arasında bölgesel ittifaklar kurması

kaçınılmaz ve yararlıdır.

Ancak, Kaşgarlı Mahmûd'un “**Cenab-ı Hakk'ın Türk Hakanlığını... tüm beşeriyete memur ettiğini,**” söylediği Türklerin, bu bilinçle yaptıkları uygarlık yürüyüşünde, her hangi bir birliğin kanatları altına girmesi söz konusu olamaz. Avrupa Birliği veya karşıtı olarak 'Avrasya Birliği' şeklindeki öneriler, Türkü, özündeki gücü ortaya çıkarmak için yapacağı atılımlardan alıkoyma anlamına gelmektedir. Bütün bu nedenlerle; bugün için yedi devletten oluşacak Türk Devletleri Birliği, Türk Dünyasının önündeki tek tarihsel seçenektir. Türk Devletleri Birliği, Türklerin uygarlık yürüyüşlerinde, dünya üzerindeki Türkleri harekete geçiren ve *büyük insanlık düzenine* giden yolda, tüm insanlığa devinim kazandıran bir işlev görebilecektir.

Alp Arslan, 1064'te Ani'deki katedrale, **hilal** diktirmişti. Türkler beş asır boyunca *Hilal kuşatmasını* yürüttüler. Fatih Sultan Han bu hilali, Bizans'ın merkezine taşıdı. Gazi Mustafa Kemal, 1923'te işgal kuvvetlerini Anadolu'dan çıkardı, Ay-Yıldız İzmir semalarıyla tekrar buluştu. **Tüm beşeriyete memur** edilmiş Türklerin, 21. yüzyıldaki hamlesi; *Ay-Yıldız atılımı* olacaktır. Ay; Asya'dan bu yana geleneksel Türk gücünün yayıldığı coğrafyaların izdüşümüdür. Yıldız ise; Avrupa içlerinde dal budak sarmış Türk gücünün yansımasıdır. Bu yıldızın yarın tüm kıta Avrupa'sını aydınlatması kaçınılmazdır. Türk tarihi, İhşid'in Bağdat'ı, Memlukların Mısır'ı yönetmesi gibi çarpıcı örneklerle süregelmiştir. Asya ve Avrupa'yı sarmalayan *Ay-Yıldız atılımı*; Türk'e ait güçlerin

TÜRK BİRLİĞİ

tamamının, her enlemde, her boylamda devinim kazandığı dönem olacaktır.

Türk Dünyasının bu atılım sürecini başlatabilmesi için ön adım; günümüzde Türkiye üzerinde yoğunlaşmış Haçlı Seferinin bertaraf edilmesidir. 2005 yılında Turgut Özakman tarafından yayınlanan ve milyonlarca satan Çılgın Türkler kitabı, “Sakarya Savaşı”nın kazanılmasını sağlamıştır. Türk Milleti, Avrupa Birliği aldatmacasıyla efsunlanmayı kabul etmemiş, bilinç düzeyinde Haçlı Seferine “dur” demiştir. Tarihin evresi şu anda; Haçlı Seferinin Anadolu'dan kovulmasının şafağındadır. Şafak söküp, gün doğunca; Türkiye yeniden, Türkler tarafından yönetilmeye başlayınca; Türk Dünyasının *büyük insanlık düzenine* giden yolda sürdürdüğü uygarlık yürüyüşü, yeni bir atılımla devam edecektir.

Türk Dünyası, *Ay-Yıldız atılımı* için yığınaklarını yapmıştır. Türk özünü yitirmeyecek, yolundan sapmayacak, o veya bu birliğin kanadı altına girmeyecek, o veya bu bölgeye sıkışmayacak ve **tüm beşeriyete memur** olma görevini, tarihsel özelliklerinden aldığı güçle yerine getirecektir.

- 217 Dünyayı elde tutmak için kişide anlayış gerekir;
halka hâkim olmak içinse hem akıl hem de yürek
gerekir.
- 220 Hangi çağda olursa olsun, bugüne kadar
daha yüksek yer daima bilgiliye kısmet olmuştur.

Kutadgu Bilig

SONSÖZ

Bu kitabı yazma yöntemimi şöyle bir örnekle açıklayayım: Atalarımız gerçekten “Paran kadar konuş” demiş olabilirler mi? Bence, hayır. Çünkü Türkler; fikre, bilgiye, bilgeye saygılıdırlar. Kitapta bu fikri güçlendiren pek çok veri var. Fakat atalarımız; “Paran kadar konuş” demiş olabilirler; yani 'sabanına sahip olduğun kadar öküz konuş', 'ölçülü ol' anlamında.

Ancak toplumumuz, bizi mahvetmek isteyen 'vahşi kapitalizmin' çürümüş ve ahlâksız fikirlerini farkında bile olmadan, atalarımız tarafından söylenmiş gibi kabullenmektedir. Başka bir deyişle; küreselci sermaye, ihtiyaç duyduğu dünya görüşünü, Türk toplumunun dokusuna, atalarımızın ardına sığınarak şırınga etmektedir. Bu düşünce düzenekleri, var olan toplum dokusunu bozup, kendine uygun dokuları biçimlendirir. Yeni toplumsal davranışlar, bu dokular üzerinde şekillenir. Ne dersiniz; günümüz Türk toplumunun ezikliğinde, suskunluğunda; “Paran kadar konuş” yönlendirmesinin etkisi olabilir mi? Kuşkusuz, evet.

Özetlediğim bu çıkarsama yöntemi, beni zorunlu olarak Türk toplumunun dokusunu anlamak üzere, tarihsel köklere yönlendirdi. Gurur duyabileceğimiz, bilindiği taktirde, gönül rahatlığıyla seveceğimiz köklerimiz var. Bütün sorun, Türklükten uzaklaşmış olmamızda.

Çözüm de burada: HER ALANDA TÜRKLEŞMEK.

türk. Allah'ın selamı üzerine olsun Nuh'un oğlunun adı. *hel etâ ale'l-insâni hînun mine'd-dehr* (“İnsanın üzerinden, **(henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı)** uzun bir süre geçmedi mi” [K. 76:1]) ayetinde Adem'in (s.a.v.) adı nasıl “insan” olarak geçiyorsa, Allah, Nuh'un oğlu Türk'ün evlatlarına seslenirken de bu adı kullanır. Bu ayette genel bir ad (*ism*) bir kişi (*vâhid*) için kullanılmıştır; *leqad halaqne'l-insâne fi ahseni taqvimin sümme radadnâhu esfele sâfilin ille'l-lezine âmenû ve amilû's-sâlihât* (“Biz insanı en güzel biçimde yarattık. Sonra onu aşağılarının aşağısına çevirdik. Yalnız inanıp iyi işler yapanlar hariç. ...” [K. 95:4-6]) ayetindeki kullanımda bir topluluk adıdır (*ism-i cem'*), zira kimse bu sözcüğün kapsamı dışında değildir. Aynı şekilde **Türk**, Nuh'un oğlunun adı olduğunda bir tek kişiyi bildirir. Oğullarının adı olduğunda “insan” (*el-beşer*) sözcüğü gibi bir topluluğu ifade eder; çoğul veya tekil olarak kullanılır. Aynı şekilde *Rûm* adı İshak'ın (s.a.v.) oğlu Esav oğlu Rûm'un adıdır. Oğulları da bu adla anılmıştır.

Biz diyoruz ki, **Türk**, Allah'ın verdiği bir addır. Bize ehli mübarekten *Şeyh ve İmâm el-Hüseyin ibn Halef el-Kâşgarî* dedi, ona da *İbn el-Garqî* demiş: *İbn Ebi'd-Dünyâ* diye tanınan *Şeyh Ebû Bekr el-Mugîde'l-Cercerânî*'nin Ahir Zamana Dair (*el-mûellef fî âhiri'z-zaman*) adlı kitabında aktardığı ve isnat zinciri Peygambere (s.a.s.) dayanan bir hadise göre Allahû Teâlâ “**Benim bir ordum vardır, Ona Türk adını verdim. Onları doğuya yerleştirdim. Bir halka**

kızarsam, Türkleri o halk üzerine musallat kılarım” diyor. İşte Türklerin bütün mahlukattan üstünlüğü şudur: Cenab-ı Hak onlara isim vermeyi kendi üzerine almıştır; onları arzın en yüce ve en havadar yerine yerleştirmiştir; onlara kendi ordum demiştir. Bunun yanında onların güzellik, zariflik, incelik, terbiye, hürmet, büyüklere saygı, sadakat, tevazu, haysiyet ve cesaret gibi her biri sayısız methi mazur gösterecek erdemlerini zikretmeye gerek yoktur. (*Divânü Lugâti't-Türk*)

EK: 2

Jean-Paul Roux

Jean Paul Roux, öğrenimini Paris şehrinde yaptı. École de Louvre Tarih Bilimleri Akademisini bitirdi. Doktorasını doğubilim ve edebiyat üzerine verdi. 1952-1990 yılları arasında Fransız Ulusal Araştırma Merkezi'nde (CNRS) ve aynı zamanda École de Louvre de çalıştı ve Profesör unvanını aldı. Orta-Asya ve Türk kültür tarihi üzerine yaptığı çalışmalarla tanındı. Türkiye ile ilgisi, 1950'li yılların başlarına rastlamaktadır. Hazırladığı *La Turquie: Géographie. - Économie. - Histoire. - Civilisation et Culture* (1953) adlı eserden sonra, Türkiye ve Orta-Asya kültür tarihi ve Türk geleneklerini kapsayan analitik-karşılaştırmalı çalışmalarla adını duyurdu.

1971 ve 1977 yıllarında Paris'teki iki kez, İslam Sanatları Sergisi düzenledi. Türkiye Cumhuriyeti tarafından 1973 yılında Devlet Onur Ödülü verildi. Atatürk Kültür Merkezi tarafından fahri üyeliğe seçildi. TÜTAV Ödülü aldı. 1998 yılında Devlet Liyakat Madalyası ile onurlandırıldı. İki yüz makalesi ve yüzü aşkın araştırması ve bununla birlikte çoğunluğu Orta Asya ve Türk kültürüyle ilgili 25 kitabı vardır.

Eserlerinden bazıları:

Altay Türklerinde Ölüm (*La Mort Chez Peuples Altaïques Anciens et Médiévaux*), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999.

Moğol İmparatorluğu Tarihi (*Histoire de L'Empire Mongol*), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2001.

Orta Asya / Tarih ve Uygarlık (*L'Asite Centrale-Histoireet civilisations*), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2001.

Türklerin Tarihi (*Histoire des Turcs*), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1998.

Türklerin ve Moğolların Eski Dini (*La Religion Des Turcs et des Mongols*), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2002.

KAYNAKLAR

- 1- Roux, Jean-Paul, *Histoire Des Turcs Deux mille ans du Pacifique a la Méditerranée, 1984-2000 - Türklerin Tarihi Pasifikten Akdenize 2000 Yıl*, çeviren: Prof. Dr. Aykut Kazancıgil, Lale Arslan-Özcan, Kabalcı, İstanbul, 2007.
- 2- Kaşgarlı Mahmûd, **Divânü Lugâti't-Türk**, çeviren: Seçkin Erdi, Serap Tuğba Yurteser, Kabalcı, İstanbul, 2005.
- 3- Yusuf Has Hacib, **Kutadgu Bilig**, çeviren: Prof. Dr. Reşid Rahmeti Arat, Kabalcı, İstanbul, 2005.
- 4- **AnaBritannica**(İstanbul), Ana Yayıncılık, İstanbul, 1986-1990.

YORUMNAME -I- Türk'ü Bilmek, Türk'ü Sevmek
hakkında yapacağınız yorumlarınızı beklerim.

btrhakan@hotmail.com
0554-230 42 80

KUTADGU BİLİĞ

- 276 Eğer dikkat edersen, görürsün ki,
dünya beylerinin en iyileri Türk beyleridir.
- 277 Bu Türk beyleri arasında adı meşhur ve
ikbali ayan beyan olan Tonga Alp-Er idi.
- 278 O yüksek bilgiye ve çok erdeme sahipti;
bilgili, anlayışlı ve halkın seçkiniydi.
- 279 Ne seçkin, ne yüksek ve ne yiğit adamdı;
zaten cihanda anlayışlı insan bu dünyaya hakim olur.
- 280 İranlılar ona Efrâsiyab derler;
bu Efrâsiyab akınlar salıp ülkeler zaptetmiştir.
- 281 Dünyaya hakim olup idare etmek için
pek çok erdem, akıl ve bilgi gerekir.
- 282 İranlılar kitaba geçirmişlerdir bunu;
kitapta olmasaydı, kim tanırdı onu.
- 283 Cesur ve yiğit er çok yerinde söylemiş;
cesur insan sıkı düğümler çözer.
- 284 Bu cihana hâkim olmak için bin türlü erdem gerek;
yaban eşeğini alt etmek için arslan olmak gerek.
- 285 Dünyaya hâkim olana binlerce erdem gerekir;
o bunlarla eli günü idare edip sisleri dağıtır.
- 286 O bunlarla kılıç vurup düşmanın boynunu biçer;
ilini ve halkını kanun yoluyla düzene sokar.

Yusuf Has Hacib
(Kâşgar, 1070)

YORUMNAME - I
Türk'ü Bilmek, Türk'ü Sevmek

TÜRKLERİN TARİHİ
PASİFİKTEN AKDENİZE 2000 YIL
JEAN-PAUL ROUX
ÜZERİNE YORUMLAMA

Dünyayı bir sahne, tarihi
de üzerinde oynanan bir
tiyatro eseri gibi kabul
edersek; Türkleri başrol
oyuncusu olarak
adlandırmak,
kaçınılmazdır.

Roux bu gerçeği şu
sözlerle özetlemektedir;
“Türklerin insanlık
serüvenindeki rolü
temel nitelikte olmuştur.
Bu nedenle de bu
serüveni onlara büyük
bir yer ayırmaksızın
anlatmak hemen hemen
olanaksızdır.”

Sosyolog Hakan Yavuz

*Afyon / Sandıklı Kusura
Köyünden İbrahim Yavuz'un
ve Bolu / Yeniçağa Akıncılar
Köyünden Rahime Güneş'in
oğlu olarak, 1959 yılında
Ankara'da dünyaya gelen
Hakan Yavuz, (ODTÜ) Orta
Doğu Teknik Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümünden, 1987
yılında mezun oldu. İş
hayatını, iletişim ve reklam
tasarımı alanlarında serbest
çalışarak sürdüren Yavuz,
1998 yılından bu yana
Silivri'de yaşıyor. Yerel
gazetelerde köşe yazıları
yazan Yavuz; Çarşı, AyYıldız
ve Sözcü adlı süreli yayınlar
çıkartıyor.*

ISBN 9944-0267-0-0

9789944026703